

UNIVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA HUMANISTIKO

SLOVAR GOVORA VASI VELIKE ŽABLJE

Besedje s tematiko sadovnjak, vinograd, vrt, polje, živali

DIPLOMSKO DELO

Irena Jejčič

Mentorica: doc. dr. Danila Zuljan Kumar

Nova Gorica, marec 2010

*V spomin, ki pa vse bolj in bolj bledi,
zdaj vabim jih, besede iz bližine
in iz daljav, že vajene tišine ...*

Ciril Zlobec

NASLOV

Slovar govora vasi Velike Žablje: besedje s tematiko sadovnjak, vinograd, vrt, polje, živali

IZVLEČEK

Diplomsko delo prinaša – poleg jezikoslovne analize govora vasi Velike Žablje, ki spada v primorsko narečno skupino, notranjsko narečje – tudi izsledke raziskave na terenu zbranega tematsko zamejenega besedišča – leksemov, povezanih s sadovnjakom, vinogradom, vrtom, poljem in živalmi. Ti so vključeni v tematski slovar in prikazani z ustreznicami slovenskega knjižnega jezika. Sledijo razlagalno-ponazarjalni razdelek, vodilke in sopomensko-dvojnični razdelek. V slovarju so zajete besede, ki se v govoru še pojavljajo, in tiste, ki jih pozna le še starejša generacija govorcev. Predvsem pri leksemih, ki jih v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* ni, je naveden tudi njihov izvor. Govor Velikih Žabelj in njegovo besedje sta izpostavljena vplivom, ki jih prinašajo stiki z drugimi narečji in jeziki – veliko je izposojenk iz italijanščine, furlanščine in nemščine – ter z vsemi družbenimi in funkcijskimi zvrstmi slovenskega jezika. Zaradi gospodarskega in tehnološkega razvoja se je v zadnjih desetletjih način življenja na podeželju spremenil, zato so nekatere besede izgubile poimenovanje predmetnost, z modernimi stroji in pripomočki pa prevzemamo nove lekseme, ki se večinoma prilagajajo glasoslovnim pravilom govora Velikih Žabelj.

Ključne besede: slovenski jezik, slovenska narečja, jezikoslovje, leksikografija, slovenska dialektologija, primorska narečna skupina, notranjsko narečje, govor Velikih Žabelj, narečni (tematski) slovar, Velike Žablje.

TITLE**Dictionary of the Speech of the Village of Velike Žablje: Vocabulary Concerning the Themes of Orchard, Vineyard, Garden, Field, and Animals****ABSTRACT**

The thesis presents a linguistic analysis of the speech of the village of Velike Žablje in Slovenia (which belongs to the Primorska dialect group, Notranjska dialect) as well as the results of an analysis of vocabulary collected in a field research, which concentrates on the themes of orchard, vineyard, garden, field, and animals. The collected lexemes are presented in a thematic alphabetic dictionary, together with the corresponding words in Standard Slovenian. The dictionary entries contain a literalized lexeme followed by a dialectal lexeme written in standard Slovenian dialectological transcription, information about gender, semantic meaning, the occurrence of the lexeme in linguistic context, and possible synonyms. Mainly with lexemes that are not contained in the *Dictionary of Standard Slovenian* (*Slovar slovenskega knjižnega jezika*), an etymological explanation is also added. The dictionary contains words that are still present in everyday speech and those only known to the older generation of speakers. The Velike Žablje speech and its vocabulary have been subject to the influence of other dialects and languages - there are many loanwords from Italian, Friulian, and German – as well as all the other social and functional varieties of Slovenian. In recent decades the economic and technological development has brought about changes in the way of life in the countryside and as a result some words have lost their denotata in reality. On the other hand, with the introduction of modern machines and devices in agriculture the speakers are constantly adopting new lexemes, which adapt to the phonetic and morphological system of the Velike Žablje speech.

Key words: Slovenian language, Slovenian dialects, linguistics, lexicography, Slovenian dialectology, Primorska dialect group, Notranjska dialect, Velike Žablje speech, dialect (thematic) dictionary, Velike Žablje.

KAZALO

Kazalo vsebine

1 UVOD	1
1.1 Glavni cilji diplomskega dela	1
1.2 Hipoteza	1
1.3 Zgradba diplomskega dela	2
1.4 Metode in način zbiranja gradiva.....	2
2 GEOGRAFSKA IN ZGODOVINSKA OPREDELITEV VASI VELIKE ŽABLJE	4
3 GOVOR VASI VELIKE ŽABLJE	6
3.1 Umestitev govora v narečno skupino.....	6
3.2 Analiza govora vasi Velike Žablje po jezikovnih ravninah.....	7
3.2.1 Glasoslovje in naglas	7
3.2.1.1 Samoglasniki.....	7
3.2.1.2 Soglasniki.....	10
3.2.2 Oblikoslovje.....	11
3.2.2.1 Samostalniška beseda	11
3.2.2.2 Pridevniška beseda.....	12
3.2.2.3 Glagol.....	13
3.2.2.3 Besedotvorje	14
3.2.4 Skladnja	14
3.3 Transkripcija govora vasi Velike Žablje.....	15
4 SLOVARSKI DEL	19
4.1 Splošno.....	19
4.2 Sestava gesla	20
4.3 Seznam znakov in simbolov	23
4.4 Seznam krajšav in oznak.....	26
5 TEMATSKI SLOVAR	29
6 ANALIZA BESEDJA.....	141
6.1 Besedje glede na izvor	141
6.2 Besedje po tematskih sklopih glede na pogostnost pojavnosti v SSKJ-ju.....	145
7 SKLEP	148
8 VIRI IN LITERATURA	151

Kazalo slik

Slika 1: Velike Žablje	5
Slika 2: Velike Žablje na zemljevidu Vipavske doline in okolice	5
Slika 3: Velike Žablje na <i>Karti slovenskih narečij</i>	6

1 UVOD

V diplomski nalogi bom predstavila govor vasi Velike Žablje, ki ležijo v srednji Vipavski dolini. Naravni temelji vaškega gospodarstva so bili že od nekdaj plodna ravnina, obilje voda in ugodno, milo podnebje, kar je ustvarjalo dobre možnosti za poljedelstvo, vinogradništvo, sadjarstvo in v toplih klimatskih obdobjih celo oljkarstvo. Poleg tega so se ljudje, ki so tu živeli, ves čas ukvarjali tudi z živinorejo. Zato se mi je zdelo zanimivo in koristno, da popišem besedje, povezane s temi dejavnostmi, saj opažam, da je že veliko leksemov zaradi spremenjenega načina življenja (opuščanja kmetijskih dejavnosti) v zadnjih desetletjih utonilo v pozabo.

1.1 Glavni cilji diplomskega dela

Glavni cilj diplomskega dela je izdelati tematski slovar govora vasi Velike Žablje. Pri tem se bom omejila predvsem na lekseme, povezane s sadovnjakom, vinogradom, vrtom, poljem in živalmi ter delom na kmetiji, saj sta bila, kot sem že omenila, prav kmetijstvo in živinoreja glavni panogi tukajšnjih prebivalcev. V slovar bom tako zajela besede, ki se v govoru še pojavljajo, in tiste, ki so jih uporabljali naši predniki, mladi pa jih danes pogosto niti ne poznajo več. S svojim delom bi tako pomagala ohraniti domači besedni zaklad. Poleg tega bi rada ugotovila in prikazala tudi izvor določenih leksemov, predvsem tistih, ki jih *Slovar slovenskega knjižnega jezika* ne pozna.

1.2 Hipoteza

Ozemlje, na katerem ležijo Velike Žablje, je v pozнем srednjem veku pripadalo oglejskim patriarhom, pozneje goriškim grofom, od leta 1500 do konca prve svetovne vojne Habsburžanom in med obema vojnoma Italijanom, zato predvidevam, da bo zaradi teh zgodovinskih okoliščin, kot tudi zaradi današnje bližnje meje z Italijo, določen delež besed germanškega (nemškega), predvsem pa romanskega (italijanskega in furlanskega) izvora.

1.3 Zgradba diplomskega dela

V prvem delu diplomske naloge bom najprej predstavila vas Velike Žablje in skušala pojasniti izvor njihovega imena. Govor bom umestila v narečno skupino in ga jezikoslovno analizirala – s pomočjo vprašalnice v *Vodniku po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA)* bom podala nekatere glasoslovne, oblikoslovne in besedotvorne značilnosti obravnavanega govora. Pri ugotavljanju in opisovanju skladenjskih značilnosti pa si bom pomagala predvsem z govornimi posnetki oziroma s transkripcijo govora domačinke, ki jo bom priložila na koncu poglavja.

Drugi, obsežnejši del diplomskega dela predstavlja slovar narečnih leksemov s tematiko sadovnjak, vinograd, vrt, polje in živali. Najprej bom podala nekaj splošnih besed o njem, predstavila sestavo gesel in dodala seznama uporabljenih znakov in simbolov ter krajšav in oznak. Sledil bo abecedni slovar gesel, ki sem jih oblikovala s pomočjo *Vprašalnic za zbiranje narečnega gradiva* avtorice Francke Benedik, vključila pa bom tudi nekaj leksemov z omenjenega področja, ki sem jih v govoru zasledila sama. V narečnem slovarju je zajeto staro besedje, ki danes izginja in ki ga pozna le še najstarejša generacija govorcev, pa tudi novo besedje, ki ga je na obravnavano območje prinesla sodobna tehnika in ki ga uporablja mlajša generacija. Na koncu bom popisano besedje analizirala, v sklepu pa povzela pomembnejše ugotovitve iz prvega in drugega dela diplomske naloge.

1.4 Metode in način zbiranja gradiva

Za izdelavo diplomskega dela sem uporabila (1.) metodologijo zbiranja gradiva na terenu in (2.) metodologijo analize zbranega gradiva. Tako sem se poslužila (a.) dialektološke metode avdio snemanja vodenega pogovora z informatorji (t. i. etnografska metoda) in govor zapisala v fonetični transkripciji, kar sem pozneje potrebovala za analizo gradiva na glasoslovni, oblikoslovni in besedotvorni ravnini ter za izdelavo slovarja, in (b.) dialektološke metode avdio snemanja spontanega govora informatorjev, kjer sem pogovor z informatorko prav tako transkribirala in si z njim

pomagala pri skladenski analizi govora Velikih Žabelj ter izdelavi slovarja.¹ Pri tem sem uporabila slovaropisni pristop izdelave geselskih člankov.

¹ O informatorjih gl. poglavje Slovarski del, podpoglavje Splošno.

2 GEOGRAFSKA IN ZGODOVINSKA OPREDELITEV VASI VELIKE ŽABLJE

Velike Žablje so sklenjeno gručasto naselje, ki leži v srednji Vipavski dolini, na levem bregu reke Vipave, ob cesti Ajdovščina–Vrtovče, približno trideset kilometrov od slovensko-italijanske meje. Vas se proti jugu vzpenja v Vipavska brda. Na obrežni ravnici so sadovnjaki, njive in travniki, v gričevnatem svetu nad vasjo pa vinogradi, tako da sta bili včasih prav kmetijstvo in vinogradništvo glavni gospodarski panogi. Velike Žablje imajo nekaj več kot 300 prebivalcev, ki živijo v zaselkih Brith, Štokoljivo, Makovče, Port, Rovna in Vas.

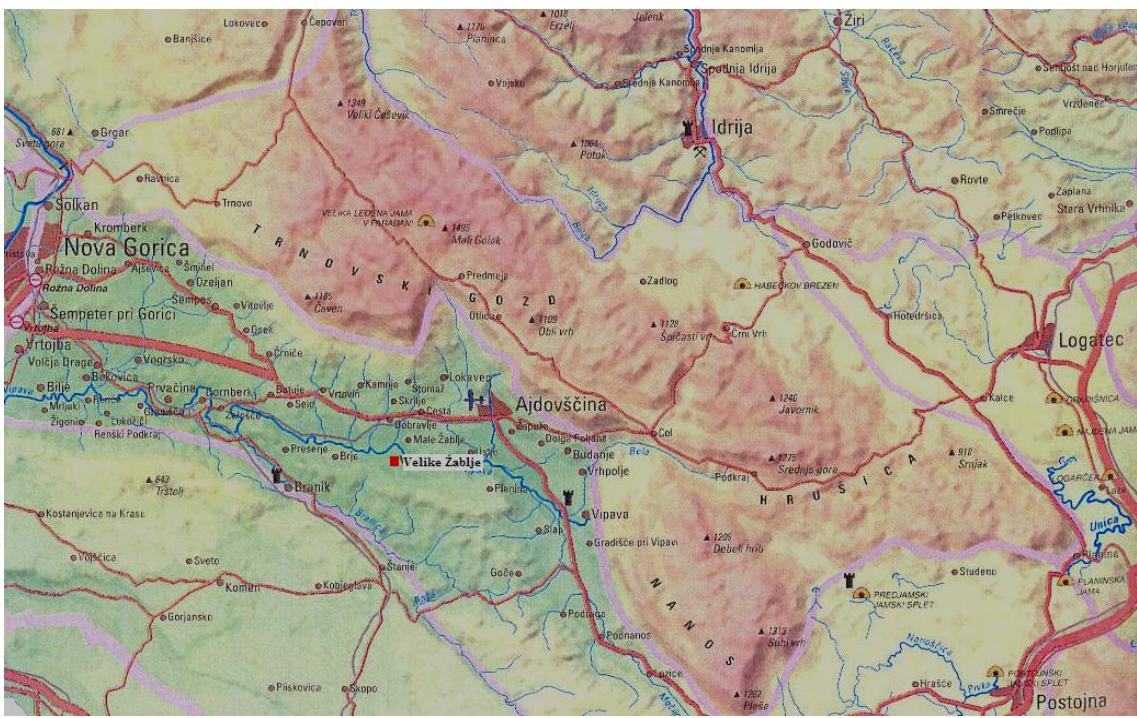
Krajevno ime *Vélike Žáblje* je izpeljano iz zoonima *žába*.² Ime je prvotno označevalo mlako z žabami, drugotno naselje ob njej. Iz te besede, ki je imenska osnova tudi pri drugih Slovanih, prim. hrv. *Žabica*, *Žabnik*, češ. *Žabnice*, *Žebnice*, *Žabná*, so pri nas še krajevna imena *Žábnica*, *Žábja vás*, *Žábče*, *Žávlje*, *Žáblje*, pribl. l. 1200 *Crotenvlwen* (prirejeno po: Snoj 2009: 485–486 in Merkù 2006: 213). Pozneje se za ime vasi pojavljajo še drugi zapisi: Crotenhulb, Krottenhulbem, Krotenhulben, Sablach in Sable Grande.

Po doslej znanih podatkih je bilo območje, kjer stoji danes vas Velike Žablje, naseljeno že v železni dobi. Takrat je namreč tu stalo gradišče, ki je varovalo most čez reko Vipavo (*Arheološka najdišča Slovenije* 1975: 122). Prvič pa so Velike Žablje omenjene okrog leta 1200, ko so spadale pod posest goriških grofov. V Državnem arhivu na Dunaju se je ohranil seznam njihovih posesti – urbar, ki sicer ni datiran, vendar so s paleografsko analizo določili čas njegovega nastanka. V tem seznamu je prvič omenjena tudi posest goriških grofov (z imeni podložnih kmetov) in *Crotenvlwen*: *Scerco*, *Bratrong*, *Dobremer*, *Mingo* in *Faber* (Kos 1954: 108). Po letu 1500, ko je umrl zadnji goriški grof Leonard, je ozemlje goriških grofov prišlo v roke Habsburžanom, ki so ga, z izjemo obdobja Ilirskih provinc (1809–1813), obdržali do razpada Avstro-Ogrske po prvi svetovni vojni. Takrat so bili ti kraji na podlagi Rapalske pogodbe (leta 1920) priključeni Italiji in šele z narodnoosvobodilnim bojem v drugi svetovni vojni so se Primorci združili z drugimi Slovenci v matični domovini republiki Sloveniji.

² Vélike Žáblje -belj [-bəl] ž mn., v *Vélikih Žábljah*, prid. *velikožábeljski*, preb. *Velikožábeljci*. Lokalno: *Velike Žablje*, *žébeljski*, *Žébeljc* [-bəl] (*Slovenska krajevna imena* 1985: 312).

Slika 1: Velike Žablje

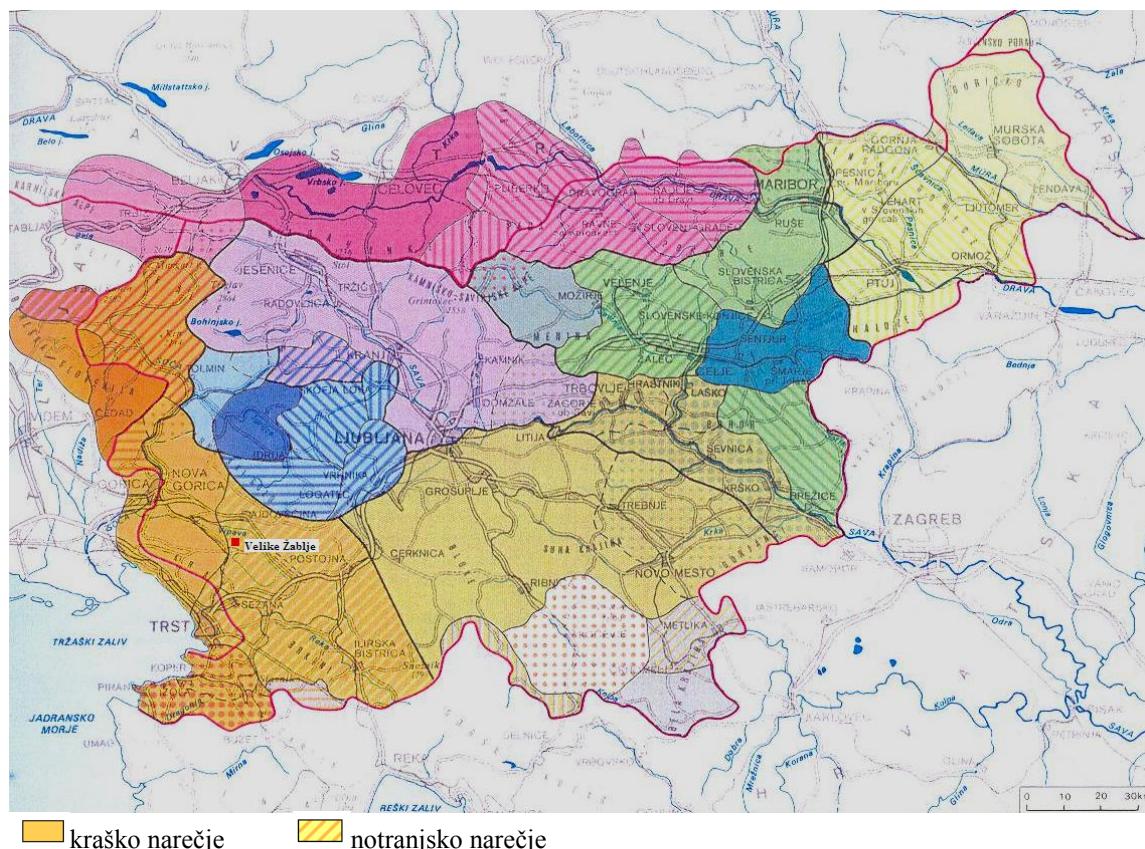
Slika 2: Velike Žablje na zemljevidu Vipavske doline in okolice

(Vir: Perko 1999: 326)

3 GOVOR VASI VELIKE ŽABLJE

3.1 Umestitev govora v narečno skupino

Govor vasi Velike Žablje spada v primorsko narečno skupino, in sicer v notranjsko narečje. Kot navaja Tine Logar v knjigi *Slovenska narečja*, se notranjsko narečje govori zahodno od gorske verige Snežnik–Javorniki–Hrušica–Nanos–Trnovski gozd, na Pivki, po Brkinih, na Krasu skoraj do Komna in po Vipavski dolini do Vrtovina. Narečna meja med notranjskim in kraškim narečjem poteka na karti po izoglosi refleksov za jat (ě). Notranjsko narečje je prvotno, po diahroni delitvi, jugovzhodno slovensko narečje in ima starejše razvojne značilnosti skupne z dolenjščino, pozneje pa je prišlo pod primorske inovacijske vplive, tako da spada danes po slušnem vtsisu in novejših razvojih k primorski narečni skupini (Logar 1993: 124–125).

Slika 3: Velike Žablje na Karti slovenskih narečij

(Vir: Enciklopedija Slovenije (knj. 12) 1998: 3)

3.2 Analiza govora vasi Velike Žablje po jezikovnih ravninah

S pomočjo vprašalnic v *Vodniku po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA)* in analize transkripcije spontanega in vodenega pogovora z domačinko bom podala nekaj glasoslovnih, oblikoslovnih, besedotvornih in skladenjskih značilnosti govora Velikih Žabelj.

3.2.1 Glasoslovje in naglas

Govor Velikih Žabelj tonemskega nasprotja ne pozna, besedna intonacija je padajoča. Kolikostno nasprotje se je nadomestilo z nasprotjem po kakovosti naglašenega samoglasnika, saj so se kratko naglašeni samoglasniki prej reducirali. Mesto naglasa je podobno kot v knjižnem jeziku, le da se izgublja končniški naglasni tip (na primer: 'mə:yla, s'tə:za, 'pə:ršli, 'ro:potat in podobno). Za razliko od knjižnega jezika pa so v govoru Velikih Žabelj pogosto naglašene glagolske predpone (na primer: 'nə:brat 'nabrati', 'rə:sklat 'razklati').

3.2.1.1 Samoglasniki

Vsi naglašeni samoglasniki so dolgi. Sistem dolgih samoglasnikov je enoglasniško-dvoglasniški:

- enoglasniki: i: ('zi:ma 'zima'), e: ('te:šč 'tešč'), ə: (b'rə:t 'brat'), a: (γ'ra:t 'grad'), o: (k'ro:χ 'krog'), u: ('ru:χ 'rog'), ü: ('mü:χa 'muha');
- dvoglasniki: i:ə ('pi:ət 'pet'), i:e ('ri:ebru 'rebro'), e:ɪ (m'le:ɪku 'mleko'), o:ʊ ('no:ʊč 'noč'), u:o (k'l'u:op 'klop (žival)'), u:ə (k'l'u:əp 'klop (priprava za sedenje)').

Polglasnik (ə)

Dolgi padajoči ə (iz ь, ъ) in novoakutirani ə v nezadnjem besednjem zlogu > a: ('da:n, 'sa:jne) in ə: ('və:s, Ȣ'sə:χne (v zadnjem primeru redkeje)). Tudi kratki naglašeni ə > ə: ('pə:s), v nekaterih primerih zasledimo tudi refleks e: ('te:šč). Zgodaj podaljšani ə (primeri v rod. mn.) > i: (t'li: 'tal'), nenaglašeni ə se ohrani kot ə (s'tə:bər) ali pa izpade (χ'la:pc).

Nosnik ę

Stalno dolgi ę, staroakutirani ę in kratki ę > i:ə ('pi:ət, 'di:ətla, 'zi:ət). Stalno dolgi ę (redko), kratki ę in primeri z navadno neregularnim refleksom za ę > i:e (p'ri:edəm, 'zi:et, γ'ri:eda). V nekaterih primerih stalno dolgi ę > e:ł (s'pe:łt). Nenaglašeni in izglasni ę > e ('pa:met, 'ti:ele).

Nosnik q

Stalno dolgi q, staroakutirani q, kratki q in primeri z navadno neregularnim refleksom za q > u:ə (k'lū:əp 'klop za sedenje', 'yu:əba, mo'yu:əč, 'mu:ətən). Slednji poznajo – tako kot tudi stalno dolgi q – še refleks u:o ('mu:oški, k'lū:op 'klop, vrsta živali'). Stalno dolgi in staroakutirani q > o: (k'ro:χ), izglasni q (tož. in or. ed. ž. sp.) pa > o ('mi:zo).

Jat (ě)

Stalno dolgi ě, staroakutirani ě, kratki naglašeni ě (v kratkih nedoločnikih), ě pod terciarnim naglasom, redko pa tudi v primerih za navadno neregularni refleks za ě > e:ł (z've:łzda, 'ce:łsta, nije m'le:łt, 'le:łpu, b're:łme). Za slednji primer je bolj značilen refleks i:e (u'ri:eme). Staroakutirani ě in naglašeni ě > e:, (b're:za, zγ're:št), kratki naglašeni ě (v kratkih nedoločnikih) > ə: (nje u'mə:rt), nenaglašeni prednaglasni ě pa > e (čre'pi:ne), redko ə (plə'ni:ca poleg ple'ni:ca). Za ě pred r je značilen refleks i:ə ('mi:əra).

o

Dolgi cirkumflektirani o > o:ł, u:, u:o, u:ə, u (u ni naglašen) ('no:łč, 'ru:χ, γ'nu:oj, γ'nu:əj, 'su:χu). Tako kot dolgi cirkumflektirani o ima tudi novoakutirani o refleks u:ə ('χu:əja), sekundarno naglašeni o in novoakutirani o v zadnjem besednjem zlogu pa > u:o ('ku:ozə, š'ku:of). Slednji ima redko tudi refleks u: (d'nu:), sekundarno naglašeni o > a: ('ua:sa).

e

Dolgi cirkumflektirani e, novoakutirani e, redkeje pa tudi sekundarno naglašeni e > i:ə ('li:ət, 'ži:ənska, 'ri:əbru). Sekundarno naglašeni e ima pogosteje refleks i:e ('ži:ena), tako tudi novoakutirani e v nezadnjem in v zadnjem besednjem zlogu (k'mi:eta, k'mi:et). Slednji ima v zadnjem besednjem zlogu redkeje tudi refleks e: (ž're:m). Nenaglašeni

prednaglasni, ponaglasni in izglasni e > e (be'se:žda, 'ni:esemo, 'mu:rje). Ponaglasni e se lahko reducira do ə (delna redukcija) ('ni:esəmo).

i

Stalno dolgi i in staroakutirani i > i: ('zi:ma, 'li:pa), staroakutirani i ima lahko (sicer redko) v obravnavanem govoru tudi refleks e: (ptiči > 'te:či (poleg danes pogosteje rabljenih: p'ti:či/'ti:či)). Kratki naglašeni i > e: ali i: ('ne:t, 'se:t/'si:t), nenaglašeni prednaglasni in ponaglasni i pa > e, i (te'ša:lu, zi'da:r, 'χu:əde, na 'mi:zi). Prednaglasni i v govoru Velikih Žabelj pogosto tudi izpade ali pa je naglašen (š'ru:ok, 'pi:sala). Ponaglasni i pa ima poleg omenjenih refleksov tudi refleks ə ('χu:ədəm).

u

Stalno dolgi u > u: ('lu:č) ali ü: ('mü:χa), staroakutirani u in kratki naglašeni u > e: ali u: ('ke:pa 'kupa', k'rū:χa, k'rū:χ, 'ke:p), nenaglašeni u pa je lahko:

- prednaglasni u > e, ə, u (le'pi:ne/lə'pi:ne, stu'di:enc/ste'di:enc/stə'di:enc),
- ponaglasni u > u ali pa izpade (t're:žbuχ/t're:žpχ),
- izglasni u > i ('si:ni 'sinu').

a

Stalno dolgi in staroakutirani a > a: (γ'ra:t, k'ra:va), kratki naglašeni a > ə:, redko a: (b'rə:t, 'γa:t), nenaglašeni izglasni a pa > a ('ja:γoda).

Spodaj povzemam, katere reflekse imajo posamezni glasovi – izhodiščni slovenski samoglasniki (i, e, ě, ę, ə, a, ɔ, o in u) – v govoru Velikih Žabelj:

- i > i: ('zi:ma), e: ('ne:t);
- e > i:ə ('li:ət), i:e ('ri:ebru), e: (ž're:m);
- ě > e:ž (m'le:žku), e: (b're:za), ə: (nje ū'mə:rt), i:ə ('mi:əra), i:e (ū'ri:eme);
- ę > i:ə ('pi:ət), e:ž (s'pe:žt), i:e (p'ri:edəm);
- ə > a: ('va:s), ə: ('və:s), e: ('te:šč);
- a > a: (γ'ra:t), ə: (b'rə:t);
- ɔ > u:o (k'lū:op), u:ə (k'lū:əp), o: (k'ro:χ);
- o > o:ū ('no:ūč), u: ('ru:χ), u:o (γ'nu:oj), u:ə (γ'nu:əj);
- u > u: ('lu:č, k'rū:χa), ü: ('mü:χa), e: ('ke:pa 'kupa').

3.2.1.2 Soglasniki

Refleksi za posamezne izhodiščne slovenske soglasnike so v govoru Velikih Žabelj naslednji:

- sonantni ļ > o:u ('vo:uk);
- sonantni r > e:r ('pə:rst);
- skupina rü > e:ru ali ro:u ('də:ru, 'čə:ru/č'ro:u);
- l' > l ali l' (s'ti:əle, k'l'u:č);
- skupini črě, žrě sta ohranjeni, in sicer:
 - črě: ě > e:ž (č're:žda proti 'če:žsna);
 - žrě: ě > i:e (ž'ri:ebi proti 'ži:ebu);
- palatalni n̄ > n' ali n ('n'i:va, 'lu:kna);
- skupina dl v opisnem deležniku > l ('pa:la/'po:u 'padla/padel', 'je:žla/'jo:u 'jedla/jedel');
- refleks za g je γ – zveneči mehkonebni pripornek ('ja:γoda);
- refleks za h je χ – nezveneči mehkonebni pripornek (mest. dv./mn.: b'ra:taχ 'bratih');
- skupina šč > šč ali š (uəy'ni:šče/uəy'ni:še, k'le:išče/k'le:iše, vendar: 'γu:əšče, na 'te:šče);
- -gega > -zγa, -kγa, -χγa (d'ru:zγa, vendar: 'ta:kγa/'ta:zγa, 'su:χγa/'su:zγa);
- sufaksi -sk-, -šk-, -čk- > -šk- (člo've:žški).

Druge glasoslovne značilnosti obravnavanega govora so še:

- sekundarni akcentski premik ni izveden, refleks je dolg ('ži:ena, 'nu:oγa, 'ku:oza);
- pri akcentuaciji tipa *megla, steza* je naglas vedno na osnovi ('mə:yla, s'tə:za);
- pri akcentuaciji tipov *bogat, otrok, temen, visok* je naglas v nekaterih primerih na prvem, v drugih pa na neprvem zlogu osnove ('uə:trok, 'tə:mən proti bo'γa:t, ve'su:ok);
- naglas v sklanjatvi tipa *žena*: nepremični naglas na osnovi ('ži:ena, 'ži:ene, 'ži:enam);
- naglas v sklanjatvi tipa *noga*: nepremični naglas na osnovi ('nu:oγa, 'nu:oγe, 'nu:oγam).

3.2.2 Oblkoslovje

3.2.2.1 Samostalniška beseda

Govor Velikih Žabelj pozna feminizacijo nevter ('ja:pka 'jabolko'), maskulinizacije nevter pa ne. Posamezne sklonske končnice so:

- daj. ed. m. in s. sp. (-u) > -i (b'ra:ti, 'ya:kni);
- mest. ed. m. in s. sp. (-u) > -i (pər b'ra:ti, po 'me:̯isti);
- or. ed. ojevske sklanjatve (-om, -em) > -əm, -am, -em (z-b'ra:təm/z-b'ra:tam, s-'fa:ntəm/s-'fa:ntam, š_()'i:lam/š_()'i:ləm, s_()'tri:cam/s_()'ri:cəm);
- im. mn. m. sp. (-i, -je) > -i, tudi -je ('lu:onci, b'ra:tje, 'si:ni/si'no:vi);
- im. mn. s. sp. (-a : -e (-a)) > -a ('me:̯ista);
- daj. mn. ojevske sklanjatve (-om, -em) > -am, -əm (b'ra:tam/b'ra:təm, 'fa:ntam,'fa:ntəm, 'si:nam/'si:nəm/si'no:vəm);
- mest. mn. ojevske sklanjatve:
 - končniško naglašeni (-éh) > -ah, -e:̯iχ (po 'zu:əbah/po zo'be:̯iχ, po la'se:̯iχ);
 - korensko naglašeni (-ih) > -aχ, -əχ (b'ra:taχ/b'ra:təχ, 'fa:ntaχ/'fa:ntəχ);
- or. mn. ojevske sklanjatve (-i) > -mi, -ami, -əmi (s-'fa:ntmi/'fa:ntami/'fa:ntəmi, s_()'i:nmi/s_()'i'no:umi);
- rod. ed. ajevske sklanjatve: -e (kot v knjižnem jeziku) ('mi:ze);
- daj., mest. ed. ž. sp.: -i (kot v knjižnem jeziku) ('mi:zi);
- or. ed. ž. sp.: -o (kot v knjižnem jeziku), tudi u:ə (z-'ru:oko, s-kost'ju:ə);
- rod. mn. ajevske sklanjatve pri mešanem naglasu: -Q ('ži:en);
- daj. mn. ž. sp. (-am) > -am, -əm (k'ra:vam/k'ra:vəm);
- mest. mn. ž. sp. (-ah) > -aχ, -əχ (pər k'ra:vəχ/k'ra:vəχ).

Pri samostalniških zaimkih v primerjavi s knjižnim jezikom v obravnavanem govoru ni bistvenih posebnosti. V glavnem gre za glasoslovne razlike:

- jaz: 'jə:st, 'me:ne ... Vendar: z-'ma:no. Primeri za mn.: 'mi:, 'nə:s ... vendor: 'pə:rnəs/'pə:rnas. Tu se naglas prenese na breznaglasnico (predlog). Navezna oblika pa je: za 'nə:s/'zə:nas, kjer lahko naglas ostane na zaimku ali pa se prenese na naslonko (s'mə:rt bo 'pə:ršla χ'ma:l 'pu:nas); me (im. mn. ž. sp.) > 'mi:/med'rū:ye. Pri pregibanju zaimka za dvojino moškega spola zasledimo kar dve posebnosti: v vseh sklonih (ne le v

imenovalniku (kot v knjižni slovenščini)) je zaimek sestavljen iz zaimka in števnika, pregibata pa se oba, poleg tega se zaimek (v nekaterih sklonih tudi števnik) obnaša kot množinski, ne pa kot dvojinski: med'va:, 'nə:s d've:ijχ, 'nə:m d've:im, 'nə:s d've:ijχ, pər 'nə:s d've:ijχ, z-'na:mi d've:imi. Primeri za ženski spol: midve (im. dv. ž. sp.) > med've:ij/məd've:ij. Podobno velja za pregibanje zaimkov vidva in onadva: ved'va:, 'və:s d've:ijχ, 'və:m d've:im ...; uaned'va:, 'ne:χ d've:ijχ, 'ne:m d've:im in podobno, onidve (1. os. ed. ž. sp.) > uaned've:ij/uanid've:ij, tako tudi moja (dv. m. sp.) > 'mu:oja/'mu:uje d've:ijχ, 'mu:ojijχ/'mu:ojijχ d've:ijχ, 'mu:ojəm/'mu:ojəm d've:im, 'mu:aja/'mu:aje d've:ijχ, 'mu:ojiχ/'mu:ojiχ d've:ijχ, z-'mu:ojmi/'mu:ojmi d've:imi.

Pri drugih zaimkih je posebnosti manj:

- ti: 'ti:, 'ti:ebe ... s-'ta:bo;
- vi: 'vi:, 'və:s ... vendar naslonska oblika: 'zə:vas, ve (2. os. mn. ž. sp.) pa 'vi:/ved'rū:ye;
- značilnost zaimka on je izpuščanje glasu j v vseh sklonih: 'ua:n, 'ne:γa, 'ne:mu, 'ne:γa, pər 'ne:mu, z 'n'i:m. Glas n' se (z izjemo primera v orodniku) depalatalizira (n' > n).

3.2.2.2 Pridevniška beseda

V govoru Velikih Žabelj je pogostejša raba nedoločne kot določne oblike pridevnika, določno ponavadi zaznamujemo s členom ta (lep > ta'le:ip).

Pri pridevniških zaimkih ni posebnosti, nekaj je le glasovnih različic (u'sa:k, 'ka:šnər 'kakršen', 'mə:rsk'ti:əri/'mə:rska'ti:əri).

Pri stopnjevanju pridevnikov se uporablja obrazilno stopnjevanje, in sicer obeh stopenj. Primernik se tvori z desnim obrazilom (m'la:jši, 'uə:ži, 'vi:əči), presežnik pa s predpono *naj*, pri starejšihgovorcih pogosto tudi z *nar* (naj'vi:əči/nar'vi:əči). V presežniku stoji določni člen na začetku (ta naj'vi:əči/nar'vi:əči).

Nekaj posebnosti zasledimo tudi pri končnicah posameznih sklonov:

- v im. in tož. ed. s. sp. končnica -o > -u ('du:obru);
- v im. in tož. mn. s. sp. končnica -a > -e ('du:obre);
- v im. in tož. dv. ž. sp. končnica -i > -e ('du:obre);

- ko se pridevnik veže s samostalniki s. sp. v množini, končnica -a > -e (ve^lli:ke 'me:^lsta, 'le:^lpe 'ja:jca).

3.2.2.3 Glagol

V govoru Velikih Žabelj se uporablja kratki nedoločnik ('mu:ərəm 'pi:elət/'ni:est/uz'di:γənt, 'zə:čnəm 'de:jlət). Naglas se pogosto prestavi na predpono ('sə:γənt 'segniti, zgniti', 'zə:klat 'zaklati', 'zo:vərt 'zavreti'). Kar se tiče posploševanja nepripomskih končnic pri pripomskih glagolih, vidimo, da se posplošuje končnica -ste:

- nepripomski glagoli: ste, 'da:ste, 'je:^lste, γ're:ste, 'bə:ste (tudi ps'te:);
- pripomski glagoli: 'de:^laste, ž'vi:ste.

Druge značilnosti glagolskih končnic so še:

- -o : -e : -jo (-ejo, -ijo) v 3. mn. > -ejo, -əjo, -i:jo ('ri:ečejo/'ri:ečəjo, 'ni:esejo/'ni:esəjo, tər'pi:jo);
- tvorba iterativov s pripomo -ava- (stopam > sto'pa:vam, kupujem > ku'pa:vam);
- dvojina glag. m., ž. in s. sp.: za m. in s. sp. se uporablja dvojinska, za ž. pa samo množinska oblika: (midva) 'de:^lava : (midve) 'de:^lamo, (onadva) 'de:^lasta : (onidve) 'de:^lajo (pri starejših govorcih redko tudi (onidve) 'de:^lasti). Primeri iz transkripcije: 'sa:n 'jə:st jən Γ're:ta smo b'le:, so b'le: d've:^li γ'rū:oznu sk're:^lyane, d've:^li b'ra:ni sti, že'^le:^lizni.

Tudi velelnik nekaterih glagolov ima nekaj posebnosti:

- naglas je skoraj vedno na prvem zlogu osnove, samoglasnik, ki je v knjižnem jeziku v velelniku naglašen, je v obravnavanem govoru izpadel ('ni:esmo, 'ni:este, 'ni:esva, 'ni:esta; 'tə:rpmo, 'tə:rpte; 'nu:osmo, 'nu:oste; 'lu:oūmo, 'lu:oūte);
- pogosta je raba spreganega glagola 'dati' v velelniku, in sicer pred besedo v nedoločniku/namenilniku ('de:j/'de:jmo/'de:jva 'nu:ost/'lu:out/γ'li:ədat);
- drugih posebnosti, razen glasoslovnih ('ni:esi, γ'li:ədi, 've:^lidi), v velelniku obravnavanega govora ni.

3.2.3 Besedotvorje

V besedotvorju skorajda ni posebnosti. Pomanjševalnice samostalnikov se denimo tvorijo z istimi obrazili kot v knjižnem jeziku (ponekod pa zasledimo vokalno redukcijo):

- m. sp. z obrazilom -čk- (*s'to:učk*);
- ž. sp. z obraziloma -c- ('*mi:sca*) in -čk- (*jøγ'ra:čka*);
- s. sp. z obrazili -sc- (*pe'ri:əsce*), -čk- ('*je:čke*) in -c- ('*ku:lce* ‘kolesce’).

Osnova se pri samostalniku lahko podaljšuje s -s- ali pa ne (*uə'či:əsa : ua'če:im*, *z-uəč'mi: ; dre'vi:əsa : d're:čva, ko'li:əsa : 'ku:la*).

3.2.4 Skladnja

Pri besednjem redu sem v govoru Velikih Žabelj opazovala:

- izhodiščni položaj naslonke: ta stoji pogosto na začetku stavka (Smo *b'ra:li*, So *pərpe'la:li*, Γa 'ne:iso 'mo:uγli sp'ra:ut, Jə 'ri:ekla, So mu u'si:e prə're:izali, Jə po'ma:γou, Smo sə 'me:iljli lə'pu:);
- stavo naslonk v naslonskem nizu (səm mu γa nap'ra:ula), kjer je daj. pred tož.;³
- stavo ujemalnega pridevniškega prilastka glede na jedro (*u-k'ri:lay s'ta:riχ*, do 'mu:osta, tave'li:kya, 'zi:ətru z'yu:dej, u-χra:mi 'na:šmu, u'či:təl'ni tal'ja:nski). Vidimo, da stoji pridevniški ujemalni prilastek v navedenih primerih na desni strani jedra, kar je v obravnavanem govoru pogosto predvsem takrat, ko želi govorec (z desnim ujemalnim prilastkom) določene podatke bolj poudariti.

Besedne zveze z desno predložno besedo so v obravnavanem govoru pogoste (ma'ši:na za 'ši:vat, 'žu:pa z-'yu:əbmi, 'jo:ta z-bər'zu:ətmi). Redundantne rabe zaimkov je v govoru Velikih Žabelj veliko ('me:ne me jə st'ra:χ, in γa bo-j 'ča:kali 'ti:zγa, 'ne:γa γa jə 'vi:du, 'uə:nde jəχ nej k'lā:su). Prav tako so pogosti kalki, predvsem iz italijanščine in furlansčine (Kər j_()'ə:m p'ri:d_()o 'və:rχa < ko je imel priti do vrha ‘preden naj bi prišel na vrh’, də pse č'lō:uk ko'mo:t 'di:ənu, se į k'li:cou; poleg tega še: 'jə:mt st'ra:χ ‘bati se’, 'de:člat 'šu:lo ‘hoditi v solo’).

³ V nekaterih narečjih primorske narečne skupine, denimo v terskem, nadiškem in briškem, lahko stoji tož. pred daj. (več o tem gl. Zuljan Kumar 2003: 59–80).

3.3 Transkripcija govora vasi Velike Žablje

Za ponazoritev govora Velikih Žabelj navajam besedilo v slovenski dialektološki fonetični transkripciji.⁴ Informatorka pripoveduje o dogodivščinah iz svoje mladosti.⁵

F.: [...] Kər smo b'li: m'la:di, 'šu:lo smo 'me:jl p'ro:u ə z'ravən, 'šu:lo [...] ə u-'šu:lo, ja, smo χo'di:li, nje, 'uə:s {nedokončano} 'uə:sən 'le:jt, nje, smo χə'di:li u-'šu:lo. Ijənu ə so sə 've:čkrət ... 'te:vi u'či:təl'ni tal'ja:nski me'na:vali, nje. Ijənu ... ə u-'pi:etən raz'ri:ədi, se mi z'di:, de smo 'me:jl ... 'a:ne š'ti:ər u'či:təlne ... s ... 'a:dən jə 'bu: tut ... d'va: 'me:jsca, d'ru:yi jə 'bu: d'va: al ta'ku:, nje, t'ku:, ne š'ti:ər u'či:təlne [...] Im 'pu:ole so me'na:vali u'si:e 'te: ... ə z-'ba:še I'ta:lige 'te:ve uə'či:təlce. 'Ne:jsmo z'na:le ... 'Mi: 'ne:jsmo z'na:l tal'ja:nsku, 'u:a:ne 'ne:č ... slo've:nsku, nje. In ta'ku:. S'ta:rši 'nəm 'ne:jsmo z'na:l 'ne:č po'ka:zat, kej 'ne:jsmo z'na:l tal'ja:nsku. In ta'ku:. Ma 'ko:nčnu smo s'ku:or u'si: ʊs'pe:li do ə do 'ku:onca, do u'se:χ 'uə:səm raz'ri:ədu ... ja ... po 'šu:lax ... ta'ku:, nje [...] Kər sən kən'ča:la, kər smo kon'ča:li uəsən'le:jtko, u-'šo:li, sən š'la: na 'Si:əla se 'uə:č_()'i:vat, 'tə:m sən χo'di:la. In s'ku:or u'si:e 'pu:nce |z-vassə {zarek}| z'-va'si: smo š'le: tut k'je: ... Jəm 'pu:ole ... ə 'pu:o smo se χə'di:l 'ku:əpat na Plač'jə:, Plač'jə:, u-Jə'pa:vo {med smehom}. Jənu ... 'Ne:jsmo 'me:jl ə ... 'ta:kiχ ko'pa:lk, nje, kar u-k'r'i:lav s'ta:riχ |ja {prekrivni govor}| se-j |'ku:əpalu ... Pχ 'pu:ole {med smehom}| 'pu:ole, kər jə 'pə:ršu ə ta 'žə:pnik u-'va:s, jə u'si:e |ut_()'u: uət ... {zarek}| uət'pa:dlu. 'Ku:əpane in u'si:e u'si:e 'tu:. Jəm 'pu:ole ... smo š'li: ə 'žu:pnik |ə ʊs {nerazumljivo}| u-t're:ix 'uə:raχ z'jə:tru smo 'me:jl 'ma:šo in smo š'li: na 'Ča:vən. Na 'Ča:vən, 'pu:o smo š'li: do ... 'Ku:cla 'tə:m s i 'šo:u tut k'r'i:ški ... kap'ci:nar'i tiz'bu:ot, ijənu 'pu:ole smo ... əə 'ti:sta, ki se-j 'ku:əpala, nej s'me:jl 'jə:t {smeh}. |Tu jə b'lū: [...] nə'ko:l 'nə:m ... {med smehom}| I.: 'Ta:kya se nə po'za:be {smeh}.

⁴ Transkripcijo govora sem pripravila z vnašalnim sistemom ZRCOLA, ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani razvil dr. Peter Weiss (dostopno na: <http://ZRCOLA.zrc-sazu.si>), za poslušanje avdio posnetkov pa sem uporabila računalniški program za fonetično analizo digitaliziranega govora Cool edit /pro/ (Različica 2.0. Syntrillium software corporation, 2002.). Isto pri ponazarjalnem gradivu pri geslih v tematskem narečnem slovarju v petem poglavju. Drugi znaki, ki sem jih uporabila v transkripciji, so razloženi v podpoglavlju 4.3. Podrobnejše o pomenu posameznih znakov gl. Logar 1996: VII–XVIII.

⁵ Pripoveduje gospodinja gospa Feliksa Troha (1924–2009). Posnela in zapisala Irena Jejčič, Velike Žablje, januar 2008 (legenda: F. – Feliksa Troha, A. – Andreina Jejčič in I. – Irena Jejčič).

F.: 'A:je! 'Pu:ole smo χo:di:li 'pə:rve:ya ə 'ma:ja, smo χo:di:l 'nə:kras na 'Lu:ko:č b'ra:t 'jə:rjou:k, 'ju:rjou:k, nje, |ja {prekrivni govor}| smo b'ra:li 'ju:rjou:k ... jənu ... ta'ku: smo do'ra:ščali_(m 'pu:otle ... jə 'ra:talu χ'ma:l |d'va:jst 'le:jt {med smehom}| ... Məd'rū:ye ... 'ta:ka ... k'lā:pa ku 'nəs jə b'lā:, nje, 'pu:nce, Γ're:ta, Mə'ri:je Ko'va:čəva, 'Zo:ra 'Pi:erčakva in ψ'si:e ψ'si:e 'te:ve, smo se zb'ra:li t'li:e, ψ-'və:si_(n smo sə šli: po'χa:jət do 'mu:osta, tave'li:kyā, in čəs ta'vi:elk 'mu:st 'ne:jsmo s'me:ili 'jə:t do ta'ma:lyā, kə tən so 'pə:ršlə Male'že:bəlci, ki smo se γ'ru:oznu |səu'ra:žli ... z-Male'že:bəlcmi ... ni'ko:l ... {med smehom}|. Jən smo χo:di:li 'yu:or in 'du:ol te'li:e po po 'pu:li, nje. 'Tu:-j b'lū: ψb ne'de:jl'sko ne'de:lskə 'tu:, s're:čanje 'na:rbel_(e'pu: smo sə 'me:ili, nje, kej ψ'si:e z ... jən jən tudi, ma kej 'bə:š 'ti:stu ... Za və'li:ko 'no:ψč zə veliko'nu:očən pan'de:lk smo sə 'mo:uy'li:_(t 'ku:χkat {smeh} ...

I.: 'Ka:m ste pej χo:di:li?

F.: Kje, po 'mi:ejəχ, 'sa:n de 'nəs 'ne:js 'fa:ntje do'bi:li. Buχ'va:r če 'nəs jə 'kə:šən 'du:bu |jə ψ'si:e ψ'si:e š'lu: {med smehom} oj {med smehom}| 'Pu:ole ... no, no ə, 'tə:m jə b'lū: z'mi:erej 'ži:vū, nje, pər 'Mi:əžnərjeviχ, 'ri:ečmo 'tə:m, k-so se ψ'si: 'ψə:ndi ψ'sta:uleli, nje, 'tə:m pər 'šu:li. ψ'si:e, 'ce:ila 'va:s. 'Fa:ntje, 'pu:nce 'nje {nerazumljivo} nje t'ku: ... Jənu ... ta'ku:. Ta'ku: smo 'mi: ... {nedokončan stavek} Ja, 'ra:di smo s'tə:ršnu 'pu:ojəli 'pu:o smo χo:di:li 'ži:et še'ni:co, 'zi:etru z'γu:dej in smo 'pu:ojəle ψ'si:e kə p're:ik Jə'pa:ve ke'du:ol ... ə jənu ... ta'ku:. Smo sə 'me:ili lə'pu:, 'no:. P'ro:ψ lə'pu: smo sə 'me:ili.

I.: In 'ke:j_(o)e b'lū: pej 'ne:ijkej pər 'mu:osti, ste 'e:nkrət p'ra:ula?

F.: A, pər 'mu:osti, a ma 'ti:st jə b'lā: pej ... 'A:jə, 'ti:st jə b'lū: pej ... {nedokončan stavek} So 'me:ili ə 'e:mo vese'li:co ... ə z-'Tu:əč al səzi təm'γu:or 'ne:iki. 'Me:inde p'ro:ψ z-'Tu:əč.

I.: Ma 'te: ψ-γ'ra:di?

F.: ψ-γ'ra:di, s'-ku:ojnmi so 'pə:ršli. So pərpe'la:li 'ti:ste ... jy'ra:uce, nje. In so 'me:il t'li:e ψ-γ'ra:di. Z'de:j 'ti:ste 'ku:ojne so ə so 'da:li ψ-'na:šo š'ta:lo, 'tə:m, nje. In 'ti:sti ... γospo'da:r 'ti:stiχ 'ku:ojnu se jə zay'li:ədou ψ-S'la:uko. 'Ma:rije ... ya 'ne:js 'mo:uyli sp'ra:ut 'ψə:n, ma 'pe:idi, ma 'pe:idi, ma γ're:mo da'mo:ψ. ψ'a:n 'nje! Im |'pu:ole jə 'χu:odu, 've:js {med smehom}|, jə 'χu:odu z jə 'χu:odu χ-S'la:uko, nje, s-ka'li:esam, s'-ku:ojnem in ka'li:es, 've:js ... 'e:dən əə ta'ku: ... {nedokončan stavek} 'Pu:ole ... jə Γ're:ta jə šli:šela ψ'si:e, kū S'ta:nko T'ru:oxou jə 'bu: [...] ψ'sa: 'ti:sta əə k'lā:pa, nje, 'ta:kiχ m'la:diχ. 'Ti:, vi ə Γ're:ta jə ... {nedokončan stavek} 'Mi: smo se sme'ja:li do ... {nedokončan stavek} Γ're:ta jəχ jə šli:šela, 've:js kej so se poy'o'va:rjeli tən'du:olej, jə 'ri:ekla, de 'bo:j šli: in ya 'bo:j 'ča:kali 'ti:zγa in 'bo:j 'və:ryli 'ne:ya in ne'yo:ψ ka'li:es in 'ku:ojne ψ'si:e ψ-Je'pa:vo {smeh}. 'Ti:, p'ri:demo də 'mu:osta j:st in Γ're:ta smo se

pe'la:le ž'-n'i:m, 'yu:or na 'ti:stəm ka'li:esi ... jənu, 'pu:oe z-uə'be:iχ strə'ni: ... iə 'be:m u'si: ... ȳ'si: 'te:vi, ku 'sə:n iχ naš'te:iла 'ti:stiχ 'le:itniku, 'no: 'be:n, kar iχ jə b'lū: ... z-u'be:iχ strə'ni:: S'to:j! so zakər'ča:li, če na p'la:čəš, 'və:ržmo 'ti:ebe jən 'tu:əj kə'li:es u'si:e ȳ-Jə'pa:vo {smeh}. 'Xo:jej! {smeh}

I.: In 'ke:j 'ti:eta S'la:uka ȳ-b'la: tud 'yu:orej?

F.: 'Nje, 'sa:n 'jə:st jən Γ're:ta smo b'le:. Jə 'ri:ekla Γ're:ta, 'de:imo γa sp're:imt, ki se 'to:lk poyo'va:rjejo, ta mula'ri:je, de γa 'bo:j 'və:ryli Jə'pa:vo.

I.: A, de γa pste 're:jišle?

F.: {smeh} Ja {med smehom}. Im 'pu:ole, kər so 'vi:dli 'nə:s_)o ... {nedokončan stavek} Me'dve:ȳ smo b'le: 'yu:orej, 'sa:n 'jə:st įn Γ're:ta. Jən 'pu:otle 'ne:iso 'me:il 'več 'ta:ke mo'či:, nje. Ma s'me:iχa! 'Pu:ole ... jə 'χu:odu s'-ku:lam so mu u'si:e prə're:izali 'ku:lu, jə 'jə:m ȳ-χ'ra:mi 'Mi:əžnarjevəm 'ku:lu so mu u'si:e prə're:izali tə. 'Bu:əyi č'lo:uk_()'o:lkər 'jə:χ jə po:tə:rpu {smeh} Ja {smeh}. Jə na'ri:soū S'la:uka ta'ku: en 'ta:k [...], 'lo:χde γa 'i:ma še ... ȳ 'ro:čno, 'ro:čnu jə i jə pər'ni:əsu en spo'mi:n. ȳ'si:e jə 'u:a:n z're:jižou s səz lə'sa: in u'si:e. St'rə:šnu jə 'bu: zə ... zat're:jiškan 'u:a:jno, no.

I.: 'Bu:əyi, se jə t'ru:du zas'tu:əjn.

F.: |Ja {med smehom}|, ja, u'si:e zəs'tu:əjn, ən 'to:lk jəχ jə 'mo:ȳyu 're:ji'veš po'tə:rpt. Kej so mu st'rə:šnu na'γa:jeli. Če jə le 'pə:ršu ... {nedokončan stavek} [...] tu so p'ro:u səzi ... s'-ta:ko χudo'bi:jo 'de:il_()i, no, de so γa uəd_()'u:nkali. Jən ta'ku:. Ja ja, ta jə 'χu:ot χ-S'la:uka. Ma 'nje zəs'tu:əjn {smeh}. Jənu ...

A.: Kej pa 'u:ni, S'ta:nko, kej nej ... {nedokončan stavek}?

F.: S'ta:nko Tr'u:oxou?

A.: Ja.

F.: 'Ua:n že ku 'ma:jχən ... sta b'la: γ'li:χ s'ta:ra, nje. Jən S'ta:nkoti so 'ku:ple 'ti:ete al γ'du:r jə, əə 'ta:ke, ə bi 'ri:ekla təlo'va:dne co'pa:te, t'ku:. Jən so mu b'le: pre'ma:iχne. Jən 'pu:ole iχəχ jə pər'ni:əsu S'la:uka 'na:ši {smeh} |'ti:stu {med smehom}| 'u:a:n jə 'bu: st'rə:šnu, st'rə:šnu nə ... {nedokončan stavek} 'u:a:n a də jə 'bu: 're:ji'veš po 'su:oje, nje, ma na'vi:χan do do 'pi:ətstu, nje 'sa:n do s'tu: ... ȳ 'ma:žinkalu ȳ jə ... {nedokončan stavek} So χo'di:l təd_()'ru:yi, nje. Jənu ... in ȳət_()iz'bu:ot, nje, z'mi:erej_()ə 'ci:lou na Se'la:uko, in tud ȳ-A'me:riki kər jə 'bu:. Jə 'bu: 'tə:m, jə 'ri:ək Z'de:no, 've:jiš kej, 'tə:m jə 'se:du na na o'ba:li, jə 'ri:ək, 'jə:z γ'rə:m da'mo:u, jə 'ri:əku, ma kej S'la:uka, ka'ku: jə? |Jən ta'ku: ... 'a:je {med smehom}|. 'Ua:nu ȳ b'lū:, jə 'bu: 're:ji'veš, ma, ma ... na'vi:χan. Jə po'ma:γou tən'γu:or γəs'pu:di ȳ'či:təlni, 'ho:yləš, nje ... ȳ, pa 'po:it, S'ta:nko, pa 'po:it, ə 'bo:mo 'yo:r po'ti:əyənli to 'tu:əršco, nje, 'yu:or. Kər j_()'ə:m p'ri:d_()o 'və:rχa, jə s'pe:stu |'ku:os̄ γ'li:χ na na uəči:təlna {med smehom}| {smeh} Oχ! Jej, 'ko:lk iχ jə ȳ's'pi:ču, 'ti:.

'Pu:ole 'tə:m u ə 'Pu:orti, nje, so b'le: d've: i γru:oznu sk're:iγane [...] nje ... jənu ... 'pu:ole S'ta:nko i na'ri:ədu s-'ku:oče 'e:no və'li:ko s'mə:rt. Jən s've:ičo na-s're:iđi. In jə jə 'ni:əsu 'yu:or na ... ə tiz'bu:ot jəə so 'me:iči Ləs'ja:kavi 'ta:k 'ma:jγən 'ya:činkc, nje, 'uə:ndi ku |ku i 'bu: s'ku:zi ...

A: ... sə s'po:unəm {prekrivni govor}.

F: I jə 'di:ənu 'ti:sti ... 'ti:sto 'ku:očo 'yu:or in 'ti:st ... iə 'ri:əku 'mə:lt, 'mə:l, 'mə:rt jə zak'ri:čou {smeh} |na've:in 'ko:lk 'bu:otu {med smehom}| im 'pu:ole i 'pə:ršla Š'tu:ərouka ... i 'pə:ršla γ-Les'ja:kouki. P'ra:v_()e:iš kej, s'mə:rt bo 'pə:ršla γ'ma:l 'pu:nas, γ tə'ku: i kər'ča:lu 'yu:or |nə 'va:šən 'ya:činki {med smehom}|: s'mə:rt, s'mə:rt. 'De:imo se spər'ja:zənt! 'Pu:o sə se spər'ja:zənle |Ləs'ja:kou ... {nedokončan stavek, med smehom}

I: ... so se po'bo:tale {prekrivni govor}|

F: |Ja {med smehom}.| Ma 'uə:n iγ jə uš'pi:ču, ma 'ne:č'ko:lk. Ta'ku:, nje.

A: 'Ti:sta i b'la: tud_()u:obra, nje, k-jə 'nu:osu S'lə:uk. Tən'za:t so xo'di:l 'yu:or 'pu:əjne |in_()o'si:li 'du:ol na ... na ... {med smehom}|

F: ... ə u u'-ti:stu ... {deloma prekrivni govor}|

A: U-žə'ri:na.

F: U-žə'ri:na, ja, |na 'ka:šči |že'ri:na {prekrivni govor}|, na 'ka:šči. Im 'pu:ole s-təm'za:t, se-j še z'mi:erej 'me:ičnde 'uə:knu. Tən'za:t so xo'di:l 'yu:or 'pu:əjne |in_()o'si:li 'du:ol na ... na ... {med smehom}|

A: |U'sa:k 'da:n i jə pər'ni:əsu 'e:no γru:ško, ma nej 've:iđla ... {med smehom}|

I: ... də so 'ne:γne {med smehom}|.

F: |Ja {smeh}|. A i 'bu: st'rə:šnu, st'rə:šnu na'mi:ejen. 'Mi: smo γa 'me:ič do'ma: st'rə:šnu 'ra:di; əə ... 'me:ne me jə ə, 'jə:s k-səm b'la: z'mi:erej 'ta:ka 'su:γa ku səm b'la: ... me-i 'γə:tu kə u-ban'di:mo, 'uə:n jə ta'ku: sp'ra:vu, 'pə:rnas u-ban'di:mo. 'Tə:m k-smo 'me:ičli u-s'kə:dni, nje, u-š'ta:li smo 'ri:ekli. 'Tə:n smo 'me:ičl t'ri: ... t'ri: 'ti:ste 'bə:dne jənu ə p're:išo, jənu u'si:e, nje, 'tə:m smo pər'sa:li_()n u'si:e. Im 'pu:ole, ə 'su:əde i b'lū: t're:iča 'uə:prat, nje, u-γra:mi t'li:e. 'Be:iž 'nu:ətər, i 'ri:əku. 'Jəs_()əm_()o:γyla 'i:t u'sa:k 'su:ət 'uə:prat. 'Uə:prat inu jən 'ti:sto γ'ra:mpo utes'tə:ryat 'du:ol jənu ... {nerazumljivo} ... 'Ko:lk 'bu:ot smo sə 'pu:ole smə'ja:li, ku me-i 'γə:t ... {nedokončan stavek} Ma nej b'lū:, nej b'lū: γ'la:č 'du:ol də p-se č'lo:čk ko'mo:t 'di:ənu, nje. Kje smo si s'ti:sənli k'ri:lu in se γa'ti:l |'nu:ətər {med smehom}| {smeh} [...]⁶

⁶ Slovarček narečnih izrazov, ki se pojavijo v besedilu: 'γa:čink' ▶ balkon, **Jə:pava** ▶ Vipava (reka), 'jə:rjouke/ju:rjouke' ▶ narcise, **ka'li:es** ▶ koleselj, 'ku:oča' ▶ buča, **na'mi:ejen** ▶ prebrisani, navihan, '**Pu:ort**' ▶ Port (zaselek v vasi Velike Žablje), '**Si:əla**' ▶ Sela (zaselek v vasi Dobravlje), **uəd_()'u:nkali** ▶ nekoga na

4 SLOVARSKI DEL

4.1 Splošno

hitro odpravili, se nekoga znebili, **žə'ri:nə/žə'ri:nə** ▶ luščine, **'ku:χkat** oz. **'kə:χkajne/'ku:χkajne** ▶ poimenovanje za otroški piknik. Otroci (ponavadi samo deklice) so si priredili piknik na skrivnem kraju v naravi, kjer so pojedli ostanke velikonočnih dobrot. Včasih so si ocvrli frtalijo ali pa samo jajca s šunko.

Kot sem omenila že v uvodu, je bil glavni cilj diplomskega dela izdelati tematski slovar govora vasi Velike Žablje. Pri tem sem se omejila na narečne lekseme, ki so povezani s sadovnjakom, vinogradom, vrtom, poljem in živalmi ter delom na kmetiji.

Slovar je nastal na podlagi analize avdio posnetkov, ki sem jih opravila z dvema informatorjema – rojenima govorcema govora Velikih Žabelj. Z gospo Felikso Troha (1924–2009) sem se pogovarjala januarja leta 2008 in pri tem uporabila dialektološko metodo avdio snemanja spontanega govora; informatorka je pripovedovala o dogodivščinah iz svoje mladosti. Fonetično transkripcijo posnetka sem uporabila predvsem za skladenjsko analizo govora Velikih Žabelj v prvem delu diplomske naloge, nekaj primerov pa sem dodala tudi v slovarskega del.

Leto pozneje, spomladi leta 2009, sem uporabila še dialektološko metodo avdio snemanja vodenega pogovora (etnografsko metodo) z gospodom Alojzem Jejčičem (1931–). Predelala sva *Vprašalnice za zbiranje narečnega gradiva* avtorice Francke Benedik s tematiko sadovnjak, vrt, polje in živali, zastavila pa sem mu še vprašanja, povezana z vinogradništvo in delom na kmetiji, ter dodala besede, ki sem jih v govoru zasledila sama. Posnetek pogovora sem zapisala v fonetični transkripciji in besedilo uporabila za izdelavo slovarskega dela diplomske naloge. Tako sem zbrala in obdelala 1000 besed, jim sestavila gesla in jih uvrstila v tematski abecedni slovar govora vasi Velike Žablje, ki predstavlja jedrni del diplomske naloge.

4.2 Sestava gesla

Gesla obsegajo glavo in razlagalno-ponazarjalni razdelek. Temu sledijo vodilke (neobvezno) in sopomensko-dvojnični razdelek (neobvezno). Geslu so lahko dodana tudi podgesla, na koncu pa še etimologija leksema.

Sestavo geselskih člankov ponazarjam z gesli **bendimati** (glagol), **leskov** (pridevnik) in **žajgla** (samostalnik).

bendimati ► 'bə:ndimat bəndi'ma:m in bandi'ma:m nedov. *trgati* |nabirati grozdje]: mi 'ri:ečemo 'bə:ndimat, po'bi:ərat γ'rū:əzdje ▪ bandi'ma:li smo ȳ'si: ses 'fo:ȳčmi | ⇒ BENDIMA; □ ⇒ BRATI; □ ⇒ TRGATI [← nar. *bendima* + -ti] SSKJ –, P –, ESSJ +

leskov ► 'le:ȳškau in 'le:ȳškou tudi 'le:ȳškau in 'le:ȳškou -ava -u prid. *leskov* |nanašajoč se na lesko]: sp'li:etenu jø səzi 'le:ȳškavij 'pa:lc, ta'ku: de'bi:əlič ku me'zi:nc ▪ jø na'ri:ədu 'vi:tvi səzi 'le:ȳškavij 'pa:lc ▪ 'le:ȳškave al-pej_(o)e'si:ənave 'pa:lce se jø rask'la:lu na polo'vi:co ▪ 'le:ȳškave al-pej_(o)e'si:ənave 'pa:lce se jø [...] uəb'de:jl_(o)u səz re'zi:ȳnikam, de so b'le: γ'la:tke im 'pu:ol se jøχ jø z'b'i:lu_(o)'ko:p | SSKJ +

žajgla ► 'ža:jylə -e ž bič |palica s pritrjenim jermenom ali vrvjo za udarjanje]: 'ku:mat 'i:ma za 'di:ənt 'ža:jylo 'γu:or əəə 'ta:ko 'ce:ȳko, de 'lo:χ 'di:ənəš 'ža:jylo ▪ s-'ti:stəm 'ku:ojne š'və:rknəš, 'ti:stmu se 'ri:eče 'ža:jylə, jø z-'u:sne, nje ▪ [...] jøn 'ti:ste 'ku:ojne, kør so 'mo:ȳlyli 'te:ȳkat ta'ku: uə'ku:li jøn ȳned'va: sta səž_(o)a:jylemi ta'ku: jøχ pre'γa:jnela | [po premetu g – ž > ž – g nastalo iz sln. *gâjžla* ‘bič’, izposojenke iz srvnem. *geisel* (ž) ‘bič’ (ESSJ, gl. geslo *žajgla*)] SSKJ –, P –, ESSJ +

V glavi, ki sega od začetka iztočnice do vključno besednovrstnega podatka, so navedeni:

- (poknjižena) iztočnica, praviloma brez naglasov in brez pripisanega posebnega izgovora (**bendimati**, **leskov**, **žajgla**); v kazalčnih geslih je neposredno za poknjiženo iztočnico znak ⇒ (puščica), ki usmerja h geslu, kjer je beseda obdelana (npr. geslo **belouška** ⇒ **BELICA**);
- za znakom ► (črni trikotnik, usmerjen v desno) je navedena narečna ustrezница (poknjižene) iztočnice, zapisana v fonetični transkripciji ('bə:ndimat, 'le:ȳškau in 'le:ȳškou tudi 'le:ȳskau in 'le:ȳškou, 'ža:jylə);
- pri pregibnih besednih vrstah sta zapisani ena ali dve neprvi slovarski oblici (npr. bəndi'ma:m in bandi'ma:m pri geslu **bendimati**, -ava, -u pri geslu **leskov** in -e pri geslu **žajgla**);

- ponekod so predstavljene tudi izgovorne dvojnice (npr. bəndi'ma:m in bandi'ma:m pri geslu **bendimati**, 'le:jskau in 'le:jsko in 'le:jskau in 'le:jsko pri geslu **leskov**);
- besednovrstni in slovnični podatki; od besednih vrst sem v slovarju upoštevala samostalnik, pridevnik, glagol in medmet (pri samostalnikih je naveden podatek o spolu m/ž/s, pri glagolih podatek o glagolskem vidu, ki je zapisan z okrajšavama dov. (pri dovršnih glagolih) ali nedov. (pri nedovršnih glagolih), pri pridevnikih je navedena okrajšava prid., pri medmetih pa medm.).

Glavi sledi razlagalno-ponazarjalni razdelek, ki obsega vse besedilo gesla do znaka | (polna pokončna črta). Pri razlagah in razvrstitvah pomenov sem se zgledovala po tistih v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*. Iztočnica ima naveden vsaj en pomen. Pri geslih, kjer je pomenov več, je vsak od njih označen z arabsko številko (1. (prvi pomen), 2. (drugi pomen) in tako dalje).

V razlagi je tako najprej navedena knjižna ustrezница obravnavane narečne besede v ležečem tisku (npr. knjižna ustrezница iztočnice **žajgla** je *bič*). Temu sledi razlaga te besede (povzeta po SSKJ-ju), zamejena s pokončnim oklepajem (tako je *bič* razložen kot |palica s pritrjenim jermenom ali vrvjo za udarjanje|). Če narečna beseda nima knjižne ustreznice, je pripisana samo polna oziroma funkcijnska razlaga (tako je denimo geslo **forajt** razloženo kot |vožnja s priprego (pred osnovno vprego)|).

Razlagi gesel sledijo ponazarjalni primeri, ki jih uvaja dvopičje za pokončnim zaklepajem, ki zamejuje razlago. Ti so odlomki snemanega vodenega (redko spontanega) pogovora z informatorjem, zapisani v fonetični transkripciji. Kot ponazarjalne primere sem navedla cel kontekst, v katerem se leksem (ko ga informator izreče) pojavi. Če je ponazarjalnih primerov več, so med seboj ločeni z znakom ▪ (dvignjenim kvadratkom), denimo pri geslu **bendimati**: mi 'ri:ečemo 'bə:ndimat, po'b'i:ərat γ'ru:əzdje ▪ bandi'ma:li smo ყ'si: ses 'fo:ყćmi. Prim. še geslo **žajgla**: s-'ti:stəm 'ku:ojne š'və:rknəš, 'ti:stmu se 'ri:eče 'ža:jylə, jə z-'u:sne, nje ▪ [...] jən 'ti:ste 'ku:ojne, kər so 'mo:ყyli 'te:jskat ta'ku: uə'ku:li jən ყned'va: sta səž_()'a:jylemi ta'ku: jəx pre'γya:jnela. Ponazarjalni primeri so lahko pri več geslih isti.

Razlagalno-ponazarjalni razdelek se konča z znakom | (polno pokončno črto). Za njim so navedene vodilke, ki jih uvaja znak ⇒ (puščica, usmerjena v desno, npr. pri geslu

bendimati znak \Rightarrow BENDIMA pomeni, glej tudi geslo **bendima**), in sopomensko-dvojnični razdelek, ki ga uvaja znak \equiv \Rightarrow (enačaj in puščica, usmerjena v desno; znak \equiv \Rightarrow BRATI ozziroma \equiv \Rightarrow TRGATI pomeni, glej tudi gesli **brati** in **trgati**, ki sta v obravnavanem govoru v določenem sobesedilu sopomenki leksemu **bendimati**).

Pri nekaterih leskemih je ob koncu geselskega članka v oglatem oklepaju naveden tudi njihov izvor, na primer pri geslu **žajglia** [po premetu $g - \check{z} > \check{z} - g$ nastalo iz sln. *gâjžla* ‘bič’, izposojenke iz srvnem. *geisel* (ž) ‘bič’ (ESSJ, gl. geslo *žajglia*)]. Znotraj oglatega oklepaja je na koncu podatka o izvoru besede v okroglem oklepaju pripisan vir razlage (kjer tega ni, je razлага moja).

Na koncu gesla je naveden še podatek o vsebnosti obravnavane iztočnice v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ + ali SSKJ –). Lekseme, ki jih ta ne vsebuje, sem preverila še v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (P + ali P –) in v *Etimološkem slovarju slovenskega jezika* (ESSJ + ali ESSJ –).

4.3 Seznam znakov in simbolov⁷

- ▶ (za poknjiženo iztočnico ali podiztočnico) uvaja narečni zapis
- stoji med ponazarjalnimi primeri

⁷ Seznam znakov in simbolov povzemam predvsem po: Weiss 1998: 61–62. Dodani so tudi nekateri znaki narečnih glasov s knjižnimi ustreznicami.

	končuje razlagalno-ponazarjalni razdelek ter uvaja vodilke in sopomensko-dvojnični razdelek v vseh geslih in podgeslih
⇒	(1.) glej, primerjaj (2.) za znakom [=] kaže k sopomenki (3.) neposredno za znakom uvaja kazalke
=	za znakom in pred znakom ⇒ (torej [=] ⇒) uvaja sopomensko-dvojnični razdelek
SSKJ +	iztočnico najdemo v <i>Slovarju slovenskega knjižnega jezika</i>
SSKJ –	iztočnice ne najdemo v <i>Slovarju slovenskega knjižnega jezika</i>
P +	iztočnico najdemo v Pleteršnikovem <i>Slovensko-nemškem slovarju</i>
P –	iztočnice ne najdemo v Pleteršnikovem <i>Slovensko-nemškem slovarju</i>
ESSJ	<i>Etimološki slovar slovenskega jezika</i>
ESSJ +	iztočnico najdemo v <i>Etimološkem slovarju slovenskega jezika</i>
ESSJ –	iztočnice ne najdemo v <i>Etimološkem slovarju slovenskega jezika</i>
1. (2. ali 3.)	uvaja prvi (drugi ali tretji) pomen, če obstajata vsaj dva
:	uvaja narečno besedilo (stoji za pokončnim zaklepajem, ki zamejuje razlago iztočnice)
:	v sopomensko-dvojničnem razdelku loči sopomenke in dvojnice pri posameznih pomenih
...	(v transkripciji spontanega govora) označuje premor
[...]	(v navedku) označuje izpuščeni del besedila
[xxx]	(v navedku) označuje poseg v besedilo
xxx	(1.) (v geslu) zamejuje pomensko razlago iztočnice (2.) (v transkripciji spontanega govora) označuje prekrivni govor ({ja prekrivni govor})
{xxx}	(v transkripciji spontanega govora) zamejuje pojasnjevanje določenih šumov, smeha in podobno, česar se ni dalo zapisati z besedami ({smeh}, {zarek}, {nerazumljivo})
<u>xxx</u>	(v transkripciji spontanega govora) označuje besede in besedne zveze, ki jih govorka bolj poudari (po <u>'pu:li</u> 'po polju', <u>st'rə:šnu</u> jə 'bu: zə ... zat're:jskan 'ua:jno)
XXX xxx (oz. xxx XXX)	(v sopomensko-dvojničnem razdelku, za znakom [=] ⇒) XXX pomeni leksem, zapisan z velikimi (usmerja na iztočnico drugega gesla), xxx pa z

malimi tiskanimi črkami; XXX xxx (oz. xxx XXX) pomeni stalno besedno zvezo, ki je sopomenka leksemu iz iztočnice. Na primer pri geslu **ribez** zasledimo v sopomensko-dvojničnem razdelku tudi oznako $\equiv \Rightarrow$ ivanško GROZDJE (torej $\equiv \Rightarrow$ xxx XXX), kar pomeni, da je ribez v obravnavanem narečju sopomenka stalni besedni zvezi ivanško grozdje, obenem pa pomeni, glej tudi geslo **grozdje**

[← xxx]	(pri izvoru besede) nastalo/izhaja iz
'xxx'	(pri izvoru besede) označuje prevod besede, njeno razlago ali pomen
*xxx	(pri izvoru besede) beseda ali pomen nista izpričana, temveč rekonstruirana s primerjalnojezikoslovno metodo
xxx ¹ , xxx ²	(nadpisana številka za gesлом) označuje enakovzvočnico
/	(med primeroma v jezikoslovni analizi) uvaja dvojnico
‿()	(v ponazarjalnih primerih) na začetku naslednje besede označuje odsotnost glasu zaradi zlitja dveh enakih glasov v enega samega, predvsem v hitrem govorjenju informatorjev (<i>p'le:it t'jü:ršco > p'le:it‿()jü:ršco</i> ‘pleti koruzo’, <i>pej jə 'šo:u > pej‿()ə 'šo:u</i> ‘pa je šel’)
‿()	(v ponazarjalnih primerih) isto kot zgoraj, le da označuje, da je samoglasnik, ki stoji neposredno za znakom () naglašen (<i>uəko'pa:vat 'tə:rte > uəko'pa:vat‿()ə:rte</i> ‘okopavati trte’, <i>jə 'šo:u 'uəo:u > jə 'šo:u‿()o:u</i> ‘je šel vol’)
x-x	(v ponazarjalnih primerih) stični vezaj združuje v izgovoru enoti, ki se po slovenskem pravopisu pišeta ločeno, tvorita pa v zgledu eno naglasno enoto (npr. <i>sej š'lu: > se-j š'lu:</i> ‘se je šlo’, <i>uχ'ra:mi > u-χ'ra:mi</i> ‘v hramu’, <i>χ š'ta:ʃnyi > χ-š'ta:ʃnyi</i> ‘k štangi’)
'	označuje mesto naglasa tik pred istozložnim soglasnikom pred naglašenim samoglasnikom (<i>'ku:oš, 'ža:jylə</i>) ali pred naglašenim samoglasnikom (<i>o'i:dium</i>)
:	označuje dolžino samoglasnika (<i>ko'pi:tu, cu'ke:ʃta</i>)
ə	polglasnik ('pə:s)
n'	palatalizirani soglasnik ('n'i:va)
u (U)	polsamoglasniški v (V) pred soglasnikom, v izglasju in v predložni rabi (<i>u'zi:əli</i> ‘vzeli’, <i>'čə:ru/č'ro:u</i> ‘črv’, <i>U-žə'ri:na</i> . ‘V ružina.’)
ı (I)	polsamoglasniški j (J) (<i>p're:jiše</i> ‘preša’)

- χ (X) ustreza knjižnemu h (H) (χ' rə:m ‘hram’, 'Xo;jej!)
- γ (Γ) ustreza knjižnemu g (G) (γ' ru:əzdje ‘grozdje’, Γ' re:ta ‘Greta (osebno ime)’)

4.4 Seznam krajšav in oznak

bav.	bavarsko	češ.	češko
bav. avstr.	bavarsko avstrijsko	daj.	dajalnik
ben.	beneško	dov.	dovršni glagol
ben. it.	beneško italijansko	dv.	dvojina

ed.	ednina	ok.	okoli
furl.	furlansko	op.	opomba
gl.	glej	or.	orodnik
glag.	glagol	os.	oseba
hrv.	hrvaško	oz.	oziorama
ide.	indoevropsko	prid.	pridevnik
im.	imenovalnik	prim.	primerjaj
in	uvaja dvojnico	psl.	praslovansko
istr. čak.	istrsko čakavsko	rod.	rodičnik
istorom.	istoromansko	rom.	romansko
it.	italijansko	s	samostalnik srednjega
jslov.	južnoslovansko		spola
kor. nem.	koroško nemško	sev. it.	severno italijansko
lat.	latinsko	sln.	slovensko
m	samostalnik moškega spola	sp.	spol
manjš.	manjšalnica	srvnem.	srednjevisokonemško
medm.	medmet	stcsl.	starocerkvenoslovansko
mest.	mestnik	sttvnem.	starovisokonemško
mn.	množina	švic. nem.	švicarsko nemško
nar.	narečno	tož.	tožilnik
nav. mn.	navadno množinsko	trž. it.	tržaško italijansko
nav.	navadno	tudi	uvaja redkeje rabljeno
nedov.	nedovršni glagol		dvojnico (po mojem opažanju)
nem.	nemško		
npr.	na primer	ž	samostalnik ženskega
nvnem.	novovisokonemško		spola

5 TEMATSKI SLOVAR

ajda ▶ 'a:jda -e že *ajda* |kulturna rastlina z gostimi rdečkastimi ali belimi cveti v gostem socvetju ali njeno seme| □ SSKJ +

ajdov ▶ 'a:jdou -ava -u prid. *ajdov* |nanašajoč se na ajdo|: 'a:jdava s'la:ma □ ⇒ SLAMA SSKJ +

aks ▶ 'a:ks -a m *os* |kovinski ali lesen drog, na katerem je kolo|: 'a:ks jø že'le:žzən • uət_()'e:γa ko'li:əsa do 'te:γa uəts'pu:odej_()ə oso'vi:na, jø 'a:ks, mi 'ri:ečemo 'a:ks • z'de:j_()ə 'a:ks 'ra:vən, p're:j_()ə 'bu: ta'ku: z'bu:əčen □ [← nem. *die Achse* ‘os’] SSKJ –, P –, ESSJ –

angurija ▶ an'yu:rje -e že *lubenica* |kulturna rastlina s plazečim se stebлом ali njen zeleni debeli sad z rdečim mesom|: an'yu:rje 'i:ma ər'di:əče me'su: jøn 'čə:rne 'pe:čke, 'te: se jøχ nej ne'ko:l sa'di:lu □ ⇒ KOČA; ⇒ TEGIČA SSKJ +

apno ▶ 'ja:pnu -a s *apno* |bela snov, ki nastane iz apnenca, če se ta žge|: jønu 'pu:ole se jø z'me:žselu, 'to:lku 'ja:pna se jø 'mo:žylyu 'di:ənt ȝ'me:žs, de-j b'lū: pər'mi:ərnu □ SSKJ +

babica ▶ 'ba:pca -e že *babica* |zgornji del klepalnika| □ SSKJ +

bakol ▶ 'ba:kul -a m |vrsta ščurka|: 'ba:kuli smo 'ri:ekli, 'ti:sti 'čə:rni ke so, 'ba:kuli smo 'ri:ekli, ta'ku: so b'li: 'du:ozd 'bu:otu, le'si:əna po'li:ca jø b'la: pər 'u:a:kni jøn 'u:nde 'du:olej so se 'du:ozd 'bu:ot dər'ža:li • 'ba:kuli so se dər'ža:li pot špar'ye:rtam, kər smo 'me:žl še 'zi:dan š'pa:ryert □ ⇒ BAKOLA [prim. it. *bacolino* ‘črviček, ličinka, sviloprejka’] SSKJ –, P –, ESSJ –

bakola ▶ 'ba:kula -e že |vrsta ščurka| □ ⇒ BAKOL SSKJ –, P –, ESSJ –

baraka ▶ ba'ra:ka -e že *baraka* |zasilna, navadno lesena stavba| □ SSKJ +

barbera ► bar'bə:ra -e že *barbera* |trta s srednje velikimi grozdi, ki se goji na Vipavskem; rdeče vino iz grozdja te trte|: 'čə:rna 'su:ərta jə bar'bə:ra, 'i:ma ve'lī:ke γ'rū:ozde, bo'γa:tu uəbro'di:, 'i:ma pej 'du:ostti kis'li:ne 'ti:stu 'vi:nu | SSKJ +

barbuc ► bər'bū:c -a m *kozja brada* |dlake pod brado (pri kozi in pri človeku)| [← furl. *barbe* 'brada' + *-uc*] SSKJ –, P –, ESSJ –

barigla ► ba'ri:γla -e že *barigla* |sod, ki drži od 400 do 1000 litrov|: uət-š'ti:ərstu 'li:tru jən do do 'ti:soč 'li:tru ta'ku: se jə 'ri:eklu ba'ri:γla • 'e:no ba'ri:γlo uət-'ši:əstu 'li:tru 'i:məm pej še za spo'mi:n • ba'ri:γla jə 'su:ət uət-'ši:əstu 'li:tru • na ba'ri:γli s-'ta:kəm 'u:bəlčem ta'ku: nar'ja:nu • za 'lu:ən jə na'ri:ədu 'ti:sti so'da:r 'ti:sto ba'ri:γlo | SSKJ +

batec ► 'bə:tc -a m *bat* |kladivo, s katerim se kleplje|: še 'bə:tc bi 'mo:γyu 'be:t, 'tu: jə 'bə:tc, 'vi:š, s-'te:m se 'to:γče | SSKJ +

beček ► 'be:čk -a m *kad, čeber* |manjš. od beč; majhen sod, ki drži do 200 l|: 'ma:jγni 'su:ədi so b'li:, se-j 'ri:eklu 'be:čki • 're:γpo se jo 'mu:əre s'ta:γt po 'te:γnkiγ s'lo:jeγ 'nu:ətər ȳ-'be:čk al 'ka:mər jə, o, po'su:ədo | SSKJ +

bedenj ► 'bə:dən -dna m *bedenj, kad, čeber* |večja lesena posoda z dvema ušesoma|: jən do'ma: smo m'le:γli ȳ-'bə:dən, 'vi:elk_(o)e jə 'bu:, nje, 'uə:nde smo m'le:γli • 'tə:n smo 'me:γl t're: ... t're: 'ti:ste 'bə:dne jənu ȳ p're:γšo | SSKJ +

befa ► 'be:fa -e že *plesen* |glivična bolezen, ki se kaže kot belkasta, sivkasta, zelenkasta prevleka na rastlinah, organskih snoveh|: se jə 'ri:eklu, de smər'di: po 'be:fı, če-j 'bu: 'su:ət pok'va:rjen | ☐ ⇒ MUFA SSKJ –, P –, ESSJ –

beka ► 'bi:əka -e že *beka* 1. |grm ali drevo z dolgimi, šibastimi vejami| | SSKJ + 2. |šiba tega grma ali drevesa|: 'to:lk 'ni:žej se z'vi:əže səz 'bi:əko • mi smo 'te: 'vi:əzali 'ži:tu səz 'bi:əkmi ȳ-s'nū:ope, de-j 'pu:ol 'lo:γk_(o)ar ȳ-mla'ti:lnico 'mi:etou • z-'bi:ək jə b'lū: pej nar'ja:nu, 'bi:əke 'te:ve po'ku:ončne so b'le: 'do:γye jən kər jə 'bu: ['ku:oš] do t'li:e sp'li:eten, do t're:če:tə:rt, 'pu:ole jə 'ta:ta 'zə:vu ta'ku: jən 'pu:ol na'za:j ȳ'tə:knu 'du:ol • jəm 'pu:ole pej səz 'bi:əkmi, ta'ku: de'bi:əlmi 'ko:kər 'pə:rst, se-j nar'di:lu 'ku:oše | SSKJ +

beketati ▶ 'be:ketat beke'ta:m nedov. *beketati* |oglašati se z glasom be]: 'uo:uca beke'ta:

| ☐ ⇒ MEKETATI SSKJ +

belica ▶ be'li:ca -e že *belouška* |nestrupena kača z belo pego za ušesi]: belo'u:ški smo 'ri:ekli be'li:ca | ☐ ⇒ BELOUŠKA SSKJ –, P +, ESSJ –

belouška ⇒ BELICA SSKJ +

bendima ▶ ban'di:ma in bən'di:ma -e že *trgatēv* |trganje grozdja]: 'kə:dər smo uə'zi:li ban'di:mo al 'kə:šno 're:jč ȳ-γ'no:uzdu, smo de'ni:li še 'za:t ž'la:jf, 'za:t na 'su:ri jə 'bu:ž'la:jf • jən 'pu:ol pred ban'di:mo, kar jə na'pa:denu, ȳ'si:e 'pa:de 'du:ol • tro'pi:na ta'ko:j po bən'di:mi 'di:ənemo, de se s'ki:sajo | [← istrorom. *vandime* ali furl. *vendeme*, prim. it. *vendemmia*, *vindemia* ‘trgatēv, žetev’ (ESSJ, gl. geslo *bendima*)] SSKJ +

bendimati ▶ 'bə:ndimat bəndi'ma:m in bandi'ma:m nedov. *trgati* |nabirati grozdje]: mi 'ri:ečemo 'bə:ndimat, po'bi:ərat γ'ru:əzdje • bandi'ma:li smo ȳ'si: ses 'fo:učmi | ⇒ BENDIMA; ☐ ⇒ BRATI; ☐ ⇒ TRGATI [← nar. *bendima* + -ti] SSKJ –, P –, ESSJ –

bezgavka ▶ bəz'γa:uka -e že *rovka* |vrsta majhne miške]: bəz'γa:uke smo 'ri:ekli, 'ma:jχnəm smo 'ri:ekli bəz'γa:uke | SSKJ –, P +, ESSJ +

bijo ▶ 'bi:jo medm. |klic vprežni živini naprej!]: za nap're:j_()ə b'lū: 'bi:jo | SSKJ –, P –, ESSJ –

bik ▶ 'bə:k -a m *bik* |odrasel samec goveda]: kəšən'bu:ot jə 'ma:lγ'du: 'jə:mu 'bə:ka, de jə 'ro:uňou ta'ku: za p're:dat, ȳ-γ'la:uňəm so b'lī: 'u:li, nje | SSKJ +

birja ▶ 'bü:rje in 'bi:rje -e s 1. |železen obroč, okov pri nožu, kosi, vozu]: 'bü:rje 'ri:ečemo med'ru:yi, kar dər'ži: 'ku:oso jən 'ku:sje ȳ'ko:p, z'de;j, al 'i:ma za zaš'ra:uſat al-pej na za'γu:zdo, de se za'bi:je SSKJ –, P +, ESSJ + 2. |železo pri vozu, ki sklepa soro in zadnji trap| [← furl. *vère*, *vièrie* ‘obroček’, prim. lat. *veria* ‘obroč’, stit. *viera* (ESSJ, gl. geslo *birja*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

blanja ▶ b'la:jna -e žež deska |ploščat kos lesa iz podolžno razžaganega debla|: 'pu:ole so b'la:jne, ke se 'di:əne 'yu:or 'və:rχ svi'ni: jən 'pu:ol de se s'ti:ska, nije [...] 'pu:ole 'yu:or z-b'la:jnmi se za'lju:əže ▪ se jə š'lu: uəd'za:t jən se γa-j ['su:ət] ən'mə:lčk na'lə:χkama pərz'di:γənlu, ma p'ro:u na'lə:χkama Ȑn 'e:dən jə pod'lju:žu 'e:no b'la:jno s'pu:odej | SSKJ +

bleda ▶ b'le:da -e žež blitva |pesi podobna vrtna rastlina z užitnimi svetlimi listi| | [← furl. blede 'blitva', prim. it. *bieta*, *bleta* 'blitva' (ESSJ, gl. geslo *blitva*)] SSKJ -, P -, ESSJ +

blek ▶ b'li:ek -a m lisa |mesto, ki ima drugačno barvo ali videz kot ostala površina|: 'ku:ojni z-b'li:ekmi ▪ so 'be:ili Ȑ 'čə:rni, de 'i:ma b'li:eke 'yu:or | ≡ FLEK [← srvnem. *vlēc*, *vlēcke* 'krpa', stvnem. *flēc*, *flēccho* (ESSJ, gl. geslo *blek*)] SSKJ -, P +, ESSJ +

boben ▶ 'bu:əbən -bna m boben |zavorni boben pri zavori na kolesu|: z'de:j ž'la:jfa na 'bu:əbne, p're:j_()ə ž'la:jfalu, so b'le: 'te: so b'le: kar ta'ku: po 'və:rχi 'ta:pe Ȑn jə ta'ku: s'ti:skalu, de-j ž'la:jfalu | SSKJ +

bokla ▶ 'bu:əkla -e žež |kovinski del v pestu kolesa|: 'nu:ətər jə 'bu:əkla [...] 'a:ks jə ž'e:le:ȝən, nije, jən_()'u:ətər jə za'bı:tu 'ta:ku, de 'ti:eče ž'e:le:ȝzu na ž'e:le:ȝzu, če bi b'lū: le'si:ənu, se bi ȝb'je:ȝlu, nije | SSKJ -, P -, ESSJ -

bolha ▶ 'bo:ȝxa -e žež bolha |majhen zajedavec z daljšimi zadnjimi nogami| | SSKJ +

borbanka ▶ 'bu:ərbanka -e žež ringlo |sadno drevo ali njegov rdeči, rumeni, zeleni koščičasti sad| | ≡ RINGLO SSKJ -, P -, ESSJ -

borjač ▶ 'bu:orječ bor'ja:če m dvorišče |prostor pred hišo, za njo ali med hišo in pripadajočimi gospodarskimi poslopji|: 'tu: səm 'vi:du jəst 'sa:mu pər vo'ja:kχ, kər so 'de:il_()i, so 'me:ili 'ta:ko uək'rū:əylo əə be'tu:ənsko p'lō:ščo, ma ta'ku: ve'li:ko 'ko:kər 'ce:u 'bu:orječ 'te: | SSKJ +

borovnica ▶ boroȝ'ni:ca -e žež borovnica |nizka, grmičasta gozdna rastlina ali njene užitne črne jagode| | SSKJ +

bramor ▶ b'ra:mar -je že *bramor* |škodljiva žuželka z močno razvitima sprednjima nogama, ki živi v zemlji|: b'ra:mar 'je:ž krəm'pi:ər | SSKJ +

brana ▶ b'ra:na -e že *brana* |orodje z železnimi zobmi za rahljanje zemlje|: le'si:əna b'ra:na ▪ z-b'ra:no se bra'na:, 'kə:mər jə 'n'i:va zuə'ra:na, se γ're: səz b'ra:no, de se pobra'na: ▪ 'tə:m 'nu:ətər so b'ra:ne, d've:ž b'ra:ni sti, že'le:žnī | SSKJ +

branati ▶ b'rə:nat in b'ra:nat bra'na:m nedov. *branati* |rahljati zemljo z brano|: z-b'ra:no se bra'na: | ⇒ POBRANATI SSKJ +

brati ▶ b'rə:t 'bi:erəm nedov. *nabirati, trgati* |s trganjem prihajati do določene količine česa|: γ're:mo b'rə:t borou̯ni:ce, γ'ru:əzdje, ȳ'si:e se jə b'ra:lu | SSKJ +

brej ▶ b're:j -a -e prid. *brej* |navadno v ženskem spolu ki bo imel mladiče|: k'ra:va jə b're:je | SSKJ +

brejon ▶ bər'ju:ən -a m |debela deska| d'va: 'ta:ka bər'ju:əna sta b'lə:, ta'ku: de jə s'ta:lu 'pi:ət 'ȳə:rənc 'γu:or | [← furl. *breon* ‘debela deska’] SSKJ –, P –, ESSJ –

brentač ▶ b're:ntač in bren'ta:č -e m *brenta* |lesena ovalna posoda z ročajem in oprtnikom za nabiranje grozdja|: b're:ntač se k'li:če po'su:əda, no'si:li smo pej zm'je:ran_()a 'ra:mi γ'ru:əzdje ▪ bren'ta:či so b'li:, de smo 'tə:ryali 'ȳa;jne ▪ bren'ta:či so b'li: le'si:əni, so dər'ža:li d'va:jst, 'pi:ətjənd'va:jst 'li:tru ▪ pər bren'ta:či ta'ku: si dər'ža:la za 'u:χu, de si 'ni:esla nay'li:χ ▪ 'də:ns se 'tə:rže ȳ'si:e ȳ-šte'na:ke, p'lə:stične, kəšənk'rə:t so b'li: 'sa:m bren'ta:či | [← furl. *brènte*, prim. sev. it. *brenta* ‘brenta’ (ESSJ, gl. geslo *brenta*) + -ač] SSKJ +

breskev ▶ b're:jsku -kve že *breskev* |sadno drevo ali njegov žametasto dlakavi okrogli koščičasti sad|: b're:jsku jə po'du:əbna ma're:lci, jə pej bel de'bi:əla jən bel 'su:əčna | SSKJ +

brežina ▶ bər'ži:na -e že *brežina* |vzpetina nad ravnino|: t'ri:, š'ti:ər p'lə:nte ȳ'ko:p smo 'ri:ekli 'pa:šən jən ȳ'me:js so b'le: bər'ži:ne ▪ 'γə:ta smo 'ri:ekli, al jə b'lū: 'zi:danu al jə

b'lu: təm uko'pa:nu 'nu:ətər ę-bər'ži:no • 'pu:ole so te'ra:ce 'zu:əželi jən_()ar'di:li po bər'ži:ni ta'ku: p'la:nto jən s-t'ra:ktojem, de γ're:š pod bər'ži:no | SSKJ +

brinovka ► b'ri:nou̯ka -e že *brinovka* | severnoevropska ptica pevka s temno rjavimi krili in hrbotom| | SSKJ +

brokoli ► b'ro:koli -u m mn. *brokoli* | cvetači podobna sredozemska kulturna rastlina ali njeno omesenelo socvetje| | SSKJ +

brusiti ► b'ru:st -səm nedov. *brusiti* | delati rezilo ostro]: 'ku:oso jə t're:iba 've:čkrat z-ęa:slo nab'ru:st, nje [...] 'pu:ol jə t're:iba sk'li:epat jo jəm 'pu:ol s'pe:it b'ru:st, nje | SSKJ +

brvinec ► bər'vi:nc tudi bər'bi:nc -a m *mrvavlja* | drobna žuželka, ki živi v velikih skupinah| | SSKJ -, P -, ESSJ -

brvinišče ► bər'vi:nšče -e s *mrvavljišče* | bivališče mravelj, navadno v obliki kupa| | SSKJ -, P -, ESSJ -

brzota ► bər'zu:əta -e že *ohrov* | zelju podobna kulturna rastlina z nagubanimi listi]: po do'mə:če se 'ri:eče bər'zu:əta • 'li:st uəd bər'zu:əte | [← verjetno iz furl. *verzòt* ‘ohrov’ (ESSJ, gl. geslo *vrzota*)] SSKJ -, P -, ESSJ +

bržiljka ► bər'ži:lk -e *bazilika* | prijetno dišeča vrtna ali lončna rastlina| | [← it. *basilico*, *bassilico*, prim. furl. *basili*, verjetno prek nvnem. *Basilie*, *Bresilien* (ESSJ, gl. geslo *bažiljka*)] SSKJ -, P +, ESSJ +

buba ► 'bu:ba -e že *buba* | žuželka na razvojni stopnji med ličinko in razvito žuželko| | SSKJ +

bukati ► 'bu:kat -am nedov. *vleči* | spravljati kaj iz česa, s česa, navadno s silo]: se jə 'bu:kalu s'nu: na na š'ta:li səs 'ta:se 'ę:ə:n | ⇒ BUKOVNIK SSKJ -, P -, ESSJ -

bukovnik ► 'bu:kou̯nik -a m |železen ali lesen kavelj za vlečenje sena ali slame iz kupa|:
'tu: bi 'bu: 'bu:kou̯nik, de se jø 'bu:kalu s'nu: na na š'ta:li səs 'ta:se 'uə:n | ⇒ BUKATI
SSKJ –, P –, ESSJ –

buldožer ► buldo'že:r -je m *buldožer* /stroj s širokim plugom zlasti za odriwanje zemeljskega materiala|: 'pu:ol z-buldo'že:rjemi se-j nar'di:lu te'ra:ce na 'do:uγu, nje | SSKJ +

cep ► 'ce:ip -a m *cep, cepič* |poganjek, s katerim se cepi|: γ'lu:χ 'ce:ip • 'ce:ipe jø t're:iba 'nə:brat z'γu:dej spom'la:di, do'ki:ør so še γ'lu:χi • 'ce:ip uət 'pi:tanya 'mu:ərš 'di:ənt 'to:čnu 'nu:ətər • medi 'ti:stəm s'lo;jem jənu 'le:isam jø-en 'ta:k s'lo:j 'te:ink, se 'ri:eče 'ka:mbi jən 'ti:stu se 'mu:əre s'po;jit səzi 'ce:ipam | SSKJ +

cepití ► 'ce:ipt -pəm dov. in nedov. *cepití* 1. |vnašati v telo cepivo|: [p'ri:de] ži'vi:nozdrəu'nī:k jən 'ce:ipe jən 'pu:ol so pra'si:či zaš'či:teni pred ərde'či:co | SSKJ + 2. |vstavlјati cepič, požlahtnjevati s cepljenjem|: na diu'ja:k jø 'ce:iplena 'tə:rta | = ⇒ PIVCATI SSKJ +

cepljenje ► 'ce:iplen'e -e s *cepljenje* |glagolnik od cepiti| 1. |vnašanje cepiva v telo|:
'pu:ole so u've:dli 'ce:iplen'e na s'pu:mlat, ta'ku: de 'pu:ol s-'ti:stəm so 'du:obru prep're:čli ərde'či:co | SSKJ + 2. |vstavljanje cepiča; požlahtnjevanje s cepljenjem| = ⇒ PIVCANJE SSKJ +

cerugla ► ce'rū:yla in c'rū:yla -e ž, nav. mn. ce'rū:yle in c'rū:yle *vajet* |na uzdo pritrjen jermen za vodenje živali pri ježi, vožnji|: 'ku:ojne 'mu:ərš 'jə:mt na c'rū:yleχ, na va'je:tiχ • kə so š'li: na 'u:s, c'rū:yle jø 'də:ržou_()-ru:okax jən ta'ku: jø na'ri:ədu, de so ya c'rū:yle mal u'da:rle po 'χə:rpti jən aaaj jø zak'ri:čou jən 'ku:ojn jø 'šo:u, nje • c'rū:yle so z-'u:sne, s-'pa:sa • 'ti:stu že'le:iznu se 'da: 'ku:ojni u-'γu:əpc jən za 'ti:stu so pər'pi:əte c'rū:yle, de ya 'lo:χku vo'di:š 'le:ju al 'di:əsnu | = ⇒ VAJET [← srvnem. zügel, stvnem. zugil (ESSJ, gl. geslo *cugelj*), prim. nem. *der Zügel* ‘vajet’] SSKJ –, P –, ESSJ +

cikada ► ci'ka:da -e ž *cikada* |zeleni škržat|: so 'ta:ke 'ma:jχne ž'va:lce, kej s'ku:or jəχ na'mu:ərš 'vi:t_()-s-p'ro:stəm uə'či:əsam, kej se jəm 'ri:ečejo ci'ka:de, 'i:ma 'ta:ko uə'nu:,

de ȳ'pi:če 'ti:ste 'ži:le, ke so po 'li:staχ [...] jənu 'pu:ole na 'ti:sti 'tə:rti nej γ'rū:əzdje, 'ce:jlā 'tə:rta p'ri:de bo'la:na | SSKJ +

cimbora ► 'ci:mbura -e že *cibora* | sadno drevo ali njegov temno vijoličasti okrogli koščičasti sad|: 'ci:mbura jə 'ko:kər 'či:əšpa, e'di:nu de 'sa:t jə bel uək'rū:əyu jən prej_()ə zd're:ȳ | SSKJ +

cingalica ► 'ci:nγəlca in 'ci:nγəlca -e že **1.** | priprava za nošenje težjega tovora na hrbtnu, zlasti vode, sestavljena iz palice in dveh verig|: 'tu: so pej 'ci:nγəlce, 'tu:-j 'ta:ka 'pa:lca, 'vi:š, 'tu:, 'kə:dər 'ne:jsmo 'me:jl 'ya:de za vedər'ju:lt, smo 'me:jl 'tu:, na 'u:nəm 'ku:onci so γ'li:χ ta'ku: 'še:ne 'ki:ətənca jənu 'tu: smo de'ni:li ta'ku: na 'χə:rpt jən na ȳ'sa:ku 'tu: po 'e:n šte'na:k jən ta'ku: smo 'ni:esli • səzi 'du:əjnij 'ki:ətənc za 'nu:ost 'ya:do, 'te:mu se-j 'ri:eklu 'ci:ngalca | SSKJ -, P -, ESSJ - **2.** *gugalnica* | priprava za guganje, navadno v obliki visečega sedeža| | SSKJ +

cuketa ► cu'ke:jtā -e že *buc̄ka* | mlada, nedorasla jedilna buča|: cu'ke:jtā jə po'du:əbna 'ku:oči, jə bel poduy'la:tu | [← it. *zucchetta* ‘majhna buča’] SSKJ +

curuk ► cu'ru:k in c'ru:k in cu'ri:k medm. | izraža zahtevo po prenehanju premikanja (za konja)|: c'ru:k so 'ri:ekli jən so γa po'ti:əyənli za c'ru:yle na'za:j | [← nem. *zurück* ‘nazaj’, prim. furl. *ziruc* ‘nazaj, vzvratno’] SSKJ -, P -, ESSJ -

cvek ► c'vi:ek -a m *žebelj* | tanek, navadno valjast predmet za pritrjevanje, ki je na enem koncu glavičasto razširjen|: 'te: se jə 'da:lu po 'e:n c'vi:ek jən 'te:, de jə p'ri:mlu s'ku:zi • bel ku so b'le: 'do:ȳye 'lu:əjtra, 've:č c'vi:eku si 'mo:ȳyla 'di:ənt, de nej š'lū: na'ra:zən | SSKJ +

cvet ► c've:jt -a m *cvet* | del rastline, značilen po lepi obliki in barvi|: na c've:jtī 'pu:ol ['su:nčənca] nar'di: 'se:ime | SSKJ +

cveteti ► c'və:st cve'ti:m nedov. *cveteti* | imeti cvet, cvete|: ta'pə:rvu nar'di: 'za:rot, 'pu:ole c'və:te • 'di:ətla 'me:dika c'və:te ər'di:əče | SSKJ +

civiliti ▶ c'vi:lt -ləm nedov. *civiliti* |oglašati se z zelo visokim glasom|: pra'ši:č, kər se γa jə k'lə:lu, kə se γa jə ȳ'bi:l, jə pej c'vi:lu | SSKJ +

čaplja ▶ 'ča:pla -e ž *čaplja* |štorklji podobna močvirška ptica| | SSKJ +

čebela ▶ čə'bi:əla in če'bi:əla -e ž *čebela* |žuželka, ki daje med in vosek|: če'bi:əla 'de:jloučka | SSKJ +

čebelnjak ▶ čebel'na:k in čebeū'na:k -a m *čebelnjak* |stavba za čebelne panje| | SSKJ +

čebula ▶ čə'bu:la -e ž *čebula* |začimbna rastlina s cevastimi listi ali njeni omeseneli podzemeljski deli|: 'šu:oparca jə γ'li:χ ta'ku: če'bu:la [...] | SSKJ +

čebulček ▶ če'bə:lčk -a m *čebulček* |pridelek iz čebulnega semena v prvem letu| | SSKJ +

čeljust ▶ če'lu:st -i ž *čeljust* | ⇒ GREDELJ SSKJ +

čempljanje ▶ 'če:mplane in čemp'la:jne -e s *sekanje* |glagolnik od čemplati|: smo š'li: š'tu:ore po 'mi:oji 'to:ūčt, de smo pər'ni:esli do'mo:ū 'də:rva [...] 'tu: jə b'lū: 'če:mplane | ⇒ ČEMPLJATI SSKJ -, P -, ESSJ -

čempljati ▶ 'če:mplət in 'če:mpłet -am in čemp'la:m nedov. *sekati* |z udarjanjem z ostrom predmetom delati kose, dele|: po'zi:mi smo χo'di:l 'če:mplət, smo 'ri:ekli, kə nej b'lū: za d'rū:yu 'de:jlū, smo ȳ'zi:əli s'ki:ro jən uəpərt'na:k jən smo š'li: š'tu:ore po 'mi:oji 'to:ūčt, de smo pər'ni:esli do'mo:ū 'də:rva, 'fa:jn - smo ȳ'si: χo'di:l 'če:mpłet | ⇒ ČEMPLJANJE SSKJ -, P -, ESSJ -

česen ▶ 'či:esən -sna m *česen* |začimbna rastlina z dolgimi ozkimi listi ali njeni iz strokov sestavljeni podzemeljski deli|: 'šu:oparca [...] 'i:ma 've:č 'ti:stiγ əə kər_()əz'lū:əčəš, nje, kok 'či:esən, ta'ku:, γ're: na'ra:zən | ⇒ ČESNIK SSKJ +

česnik ▶ 'či:esnik -a m *česen* | ⇒ ČESEN SSKJ +

češnja ► 'če:jišna -e ž češnja |sadno drevo ali njegov dolgopecljati okrogli koščičasti sad|: 'do:uje 'če:jišna • kə so si uət'ru:oci 'da:li za 'u:hu d've:ji 'če:jišni, kə sta se dər'ža:li, so 'ri:ekli, de 'i:mjo re'ki:ne | SSKJ +

češnjev ► 'če:jišnoʊ 'če:jišneva -u prid. češnjev |nanašajoč se na češnjo|: 'če:jišnoʊ 'le:js | SSKJ +

češnjevec ► 'če:jišnoʊc -a m češnjevec |žganje iz češenj|: 'če:jišnoʊc jə ž'γa:jne š-'če:jišən | SSKJ +

češpa ► 'či:əšpa -e ž sliva, češplja |sadno drevo ali njegov modri jajčasti koščičasti sad|: 'či:əšpa jə podouy'la:t 'sa:t p'l'a:ve 'ba:rve • met 'či:əšpo jən s'li:vo nej raz'li:ke, s'li:va jə bel po slo've:nsku, 'či:əšpa pej bel po do'mə:če • 'ci:mbura jə 'ko:kər 'či:əšpa, e'di:nu de 'sa:t jə bel uək'ru:əyu jən prej_(o)ə zd're:u | [← furl. séspe ‘sliva’] SSKJ +

češpov ► 'či:əšpoʊ -ava -u prid. češpljev |nanašajoč se na češpljo|: 'či:əšpoʊ 'le:js | [← nar. češpa + -ov] SSKJ -, P -, ESSJ -

češpovec ► 'či:əšpoʊc -a m češpljevec, slivovka |žganje iz sliv|: š'no:pci s_(o)li:u se po do'mə:če 'ri:eče 'či:əšpoʊc | ⇒ ČEŠPA; ⇒ ŠNOPEC SSKJ -, P -, ESSJ -

čevo ► 'če:ju -a cev |podolgovat, votel, navadno valjast plastičen ali gumijast predmet|: na ko'si:lnici 'pu:mpa jən 'če:ju • 'e:dən jə škro'pi:u jən 'e:dən mu-j po'ma:yoʊ 'če:ju u'le:jičt kje jən 'sə:m, ta'ku:, de jm nej b'l'u: t're:iba 'nu:ost na 'χə:rpti | ☐ ⇒ KAVČEK; ☐ ⇒ ŠLAVF SSKJ -, P -, ESSJ -

čmrlj ► č'mə:ru -rla m čmrlj |čebeli podobna žuželka z debelim, kosmatim telesom| | SSKJ +

čok ► 'ču:ok -a ž čok |nerazsekan večji kos debla|: 'u:st 'kə:šne 'ču:oke al 'də:rva • 'kə:mər jə 'bu: s'ne:iχ, so po'zi:mi z-'γu:əzda, 'ka:mər jə b'l'u: na 'γə:rdəm, so uə'zi:li ə 'də:rsali 'ču:oke 'u:ə:n | SSKJ +

čreda ► č're:ida -e ž čreda |večja skupina živali iste vrste|: 'u:u:če je č're:ida | SSKJ +

črv ► 'čə:rʊ in č'ro:ʊ 'čə:rva m črv |drobna žival mehkega, podolgovatega telesa, navadno škodljiva]: 'ja:pka jə čər'vi:va, če jə ʊ'a:jni č'ro:ʊ | SSKJ +

črviv ► čər'vi:ʊ čər'vi:va -u prid. črviv |ki ima črve]: 'ja:pka jə čər'vi:va, če jə 'ʊa:jni č'ro:ʊ | SSKJ +

čuk ► 'ču:k -a m čuk |majhna nočna ptica, podobna sovi| | SSKJ +

deblo ► 'di:eblu -a s deblo |olesenelo steblo dreves]: 'ti:stu, kar jə 'ce:iplenu 'γu:or, bi se š'te:jlū za 'di:eblu | SSKJ +

deska ► 'de:ska -e ž deska |ploščat kos lesa iz podolžno razžaganega debla]: smo 'ti:stu de'ni:li 'γu:or jəm pər ʊ'sə:ki st'rə:ni 'e:no 'de:sko, 'de:ska jə slo'ne:jlā na ro'či:caχ jən smo le'pu: de'ni:li 'γu:or jən se-j pe'la:lu | SSKJ +

detel ► 'di:ətəl in 'di:ətəl -tla m detel |črna ptica z rdečo liso na glavi in pod repom| | SSKJ +

detelja ► 'di:ətla -e ž detelja |krmna rastlina z navadno trojnatimi listi in rdečimi, belimi, rumenimi cveti v glavicah]: z-'di:ətlo so le'di:ə 'fu:trali ž'va:ʊ • 'di:ətla 'me:dika c'və:te ər'di:əče • 'di:ətlo, kər smo 'me:ili, smo 'me:ili lu'ce:rno • k'ra:jnska 'di:ətla jə b'la: pej sam za t'ri: 'le:ita, t'ri: 'le:ita jə b'lū:, 'pu:ol se jə kar zγe'bi:lu • na s'la:mo're:žənco z're:žana s'lax:ma jən 'di:ətla jənu əə še 'kə:šna 're:jič ʊ'me:is • te'nu:ətər s'ta:vejo əə 'di:ətlo fri:šno, de se jəm poš_()'i: | ⇒ LUCERNA; ⇒ MEDIKA SSKJ +

devetogub ► deveto'γu:p deveto'γu:ba m devetogub |del želodca prežvekovalcev z visečimi gubami sluznice]: k'ra:va po'zə:rje s'nu: 'he:pre'de:ilanu še, na γru:əbu jən 'pu:ole i γ're: 'nu:ətər ʊ-deveto'γu:p | SSKJ +

dezire ► dezi're: -je m desiree |sorta krompirja| | SSKJ -, P -, ESSJ -

deževnik ► de'ži:əunik -a m deževnik |črvu podobna členasta žival, ki živi v zemlji in ob dežju prileže na dan| | SSKJ +

dihtati ► 'di:χtat -am nedov. *tesniti* |zapirati, zmanjševati reže, da tekočina ne uhaja|: so različni 'ku:otli, 'e:ni 'i:mjo, de 'di:ənəš 'u:a:do uə'ku:li, de 'di:χta, d'ru:γi_():mjo, de na'ma:žəš s-'kə:šno stvar'ju:ə | [← nem. *dichten* ‘tesniti’] SSKJ –, P –, ESSJ –

dihur ► de'χu:r -je m *dihur* |roparska žival z žlezami smradnicami ob zadnjici| SSKJ +

dimec ► 'di:mc -a ž *motno žganje* |žganje dimaste, sajaste barve|: 'ti:stu, kar pər'ti:eče uəp_()'ə:rvəm 'ku:χajni, jə 'di:mc | SSKJ –, P –, ESSJ + (v pomenu ‘dimaste barve’, gl. geslo *dim*)

divjak ► dou'ja:k in diu'ja:k -a m *divjak* |mlada rastlina, na katero se cepi cepič žlahtne sorte|: fru:škou, 'če:jišnou dou'ja:k • uəd're:izat p'ru:oč dou'ja:k • 'tə:rta 'mu:əre 'be:t na dou'ja:ki, na 'do:uji pod'la:γi jən 'pu:ole 'pi:učanu 'γu:or • na diu'ja:k jə 'ce:iplena 'tə:rta | SSKJ +

divji ► 'do:uji in 'di:uji -a -e prid. *divji* |ki živi, raste svobodno v naravi|: 'do:uje tudi 'di:uje 'če:jišna • 'di:uje, ne'ce:iplena 'ja:pka, kər ro'di: d'ru:obne γ'ri:enke sa'do:ve • 'do:uje fru:ška • 'do:uji p'ri:ešč in pra'shi:č • 'do:uje s'vi:ne | SSKJ + **divja trta** ► 'do:uje 'tə:rta *divja trta* 'do:uje 'tə:rta na uəbro'di:, nar'di: 'za:rot, nar'di:, jən 'pu:ole, 'kə:dər uətc've:te, 'pu:ole se ȳ'si:e uəsū:je jən na ro'di:, nje • 'mu:əre pej 'be:t 'do:uje 'tə:rta pod'la:γa jən 'pu:ole 'γu:or 'ce:iplenu | SSKJ + **divji petelin** ► 'do:uji pe'ti:elən *divji petelin* | SSKJ +

dlaka ► d'la:ka -e ž *dlaka* |nitast izrastek na koži sesalcev| SSKJ +

doga ► 'du:əya -e ž *doga, letvica* |deščica za sestavljanje lesene posode, navadno klana|: 'su:ədi so b'li: z-'du:əχ ta'ku:, z-'le:tvic, nje • 'du:əye se-j 'ri:eklu, 'du:əye, jən 'du:əye so 'mo:uγle 'be:t ȳ'si:e ȳ'sa:ka jə 'mo:uγla 'be:t 'ši:ərši na s're:γdi, 'ku:kər na 'ku:onci | SSKJ +

drat ► d'ra:t -a m *žica* |dolg, tanek kovinski izdelek, navadno okroglega prerezja|: 'ti:stu smo 'me:ili med'rū:γi nar'ja:nu kar səs 'ta:kya 'mu:očənγa d'ra:ta, jə b'lū: z'vi:tu, de jə γ'li:χ ro'či:ca š'la: 'nu:ətər • 'lu:əjtra so b'le: pər'vi:əzane χ-ro'či:cam z-d'ra:tam | SSKJ +

drev ► d're:ŷ d're:ŷva in dre'vi:ësa m *drevo* |lesnata rastlina z debлом in vejami|: 'e:nu 'ta:ku γər'mo:uje jə, ke nə z'ra:se ne'ko:li d're:ŷ, ma st'rə:šnu ro'di: | ⇒ DREVO SSKJ +

drevo ► dre'vu: d're:ŷva in dre'vi:ësa s *drevo* |lesnata rastlina z debлом in vejami|: 'pi:tanu dre'vu: | ⇒ DREV SSKJ +

drožje ► d'ru:ožje -e s *droži* |usedlina v vinu ali pivu po končanem vrenju|: 'pu:ole se jə z'ma;jnšelu, 'to:lk se po'ku:χa, 'to:lk jə b'lū: d'ru:ožje • jən 'pu:ol se-j pes'ti:lu en'pa:r 'uə:r, de se-j u'li:əγlu [...] jəm 'pu:ol se-j uət'pə:rlu ['su:ət] in se-j pob'ra:lu d'ru:ožje uən z-γ'ri:əbəlco se-j pou'le:iklu d'ru:ožje 'uə:n, jə b'lū: po d'va: bren'ta:če ma'ya:r 'ti:stix d'ru:oži, 'yu:əzdyā | SSKJ +

drvo ► 'də:rvu -a s *poleno* |razžagan neobdelan kos lesa za kurjavo|: 'kə:dər čmo 'uə:st 'kə:šne 'ču:oke al 'də:rva [...] • 'tu: jə pej š'ju:ən, s-'ta:kəm smo 'ža:γali 'də:rva əə kəšənk'rə:t • ja, 'də:rva se je nalo'ži:lu kar 'te:, na 'ri:dof u't-sp're:jt jən te'za:t kar na 'uə:plen, kar ta'ku: se-j nalo'ži:lu 'də:rva, 'do:uγe, nje, u'-ra:ntaχ, če se-j pərpe'la:lu | SSKJ +

endivija ► en'di:vije -e ž *endivija* |jesenska solata s trdimi listi|: 'tu: bi b'la: en'di:vije, i:ma ve'li:ke 'li:ste, kə se je'si:əni za'vi:jejo u-podouγla:te γ'la:uce | SSKJ +

fačola ► fa'ču:əla -e ž *klestilnik* |priprava za sekanje, obsekavanje, navadno z ukrivljenim koncem|: pred 'le:jtmi smo tudi u'so: t'jü:ršno s'la:mo s'ce:ipli, de smo s'ta:gli pod ž'va:u, na ta'ku: na 'do:uγu smo s'ce:ipli s-fa'ču:əlo jən smo s'-ti:stom poste'li:li | [← furl. *falčon* ‘rezilnik za rezanje krme, sekač’, prim. it. *falciola*, *falcetto* ‘srp’] SSKJ –, P –, ESSJ –

fazan ► fa'za:n -a m *fazan* |velika ptica s pisanim perjem in dolgim repom| | SSKJ +

fazanka ► fa'za:nka -e m *fazanka* |samica fazana| | SSKJ +

fertoh ► 'fi:ərtoχ -a m *predpasnik* |vrhnje, navadno zaščitno oblačilo, ki pokriva sprednji del telesa|: 'fi:ərtoχ so pej 'me:ile, ja, 'ži:ənske | [← verjetno iz nem. (nar.) *Vortuch* ‘predpasnik’] SSKJ –, P –, ESSJ –

figa ► 'fi:γa -e že *figa* 1. |nizko južno drevo z dlanastokrpimi listi ali njegov sočni, sladki sad|: 'sa:t jən dre'vu:, 'kə:mər 'ra:sejo 'fi:γe ▪ 'pə:rnas nə poz'na:mo raz'li:ke met 'fi:γo jən s'mo:kvo, jə zm'je:ram 'fi:γa | SSKJ + 2. |nav. mn. okrogel iztrebek, zlasti konjski|: 'ku:ojnska 'fi:γa | SSKJ + 3. |slaba rastlina zelja, ki skoraj nima glave|: jə nər'di:lu 'fi:γe, smo 'ri:ekli, če nej nar'di:lu γ'lav:ve | SSKJ –, P –, ESSJ –

fižol ► 'fe:žu fe'žu:la m *fižol* |kulturna rastlina z navadno rahlo obarvanimi cveti in dolgimi stroki ali njeni sadovi|: 'i:m_()o 've:č 'su:ərti fe'žu:la, γo'ri:ški 'fe:žu, 'ko:k, ər'mi:enčk ▪ ər'di:əč k'ra:jnski 'fe:žu, 'be:ū k'ra:jnski 'fe:žu, to'pu:olc ▪ st'ru:əčji 'fe:žu ▪ 'fe:žu bres 'pa:lc jə 'ni:sk 'fe:žu ▪ 'fe:žu na 'la:taχ ▪ 'ra:kle za 'fe:žu ▪ 'fe:žu so s'ta:uli 'nu:ətər | SSKJ +

fižolov ► fe'žu:lou in fe'žu:lou in fe'žu:ləu -ova in -əva -u prid. *fižolov* |nanašajoč se na fižol|: fe'žu:ləva s'la:ma | ⇒ FIŽOLOVICA SSKJ +

fižolovica ► fe'žu:loúca in fe'žu:loúca -e že *fižolovina* |fižolova slama|: fe'žu:loúca jə fe'žu:ləva s'la:ma | ≡ ⇒ fižolova SLAMA SSKJ –, P –, ESSJ – (v vseh treh slovarjih *fižolovina*)

flafot ► fla'fu:t -i že *perut* |nav. mn. organ za letanje na trupu ptičev| | SSKJ –, P +, ESSJ –

flafotati ► flə:futat fləfu'ta:m nedov. *kriliti* |slišno mahati s perutmi, zlasti velikimi|: fləfu'ta: ȳ-z'ra:ki | SSKJ +

flanca ► fla:nca -e že *sadika* |mlada, iz semena ali rastlinskega dela vzgojena rastlina za vsaditev na stalno mesto|: ȳ'si:e sa'di:ke so fla:nce, sa'di:ka uəd 'zi:əle, 'pe:jsə ▪ 'sə:t_() 'zi:əlne fla:nce ▪ kar pi'ki:əramo səs k'li:nam, 'ti:st so ȳ'si:e fla:nce | [← srvnem. *phlanze*, stvnem. *pflanza* ‘sadika’, nem. *Pflanze* ‘rastlina, sadika’ (ESSJ, gl. geslo *planta*)] SSKJ –, P –, ESSJ +

flancati ► fla:ncat -am nedov. *saditi* | ☐ ⇒ KLINČKATI; ☐ ⇒ PIKIRATI; ☐ ⇒ SADITI [← verjetno iz nar. sln. *flanca* + *-ti*] SSKJ –, P –, ESSJ + (op.: v ESSJ-ju je glagol *flancati* (v pomenu ‘saditi’) omenjen pod geslom *planta*)

flaška ► fla:ška -e že steklenica | višja steklena posoda za tekočine z ozkim, podolgovatim grlom|: na're:zbanu 'nu:žetər [...] al jə 'bu: ko'za:rc jən 'kə:žən γ'ru:ost al-pej fla:ška, nje | SSKJ +

flaškon ► flaš'ku:žen -a m *flaškon* | velika opletena trebušasta steklenica; pletenka/ | [← furl. *flacon* ‘steklenica’, prim. it. *flacone* ‘steklenica’] SSKJ +

flek ► fli:ek -a m *lisa* | mesto, ki ima drugačno barvo ali videz kot ostala površina|: ko'bi:la jə b'lə: 'čə:rna jən jə 'me:žla 'be:žle fli:ekte | ☐ ⇒ BLEK [← srvnem. *vlēc*, *vlēcke*, stvnem. *flēc*, *flēccho* ‘krpa’, prim. bav. avstr. *Fleck* ‘madež, lisa’ (ESSJ, gl. geslo *blek*)] SSKJ –, P –, ESSJ +

forajt ► fo'ra:jt -a m |vožnja s priprego (pred osnovno vprego)| | [← verjetno iz nem. *Vorreiter* ‘prednji jezdec’] SSKJ –, P –, ESSJ –

forajtarica ► fo'ra:jtarca -e že |prečka, ki je vpeta na začetku ojesa za priprežne živali|: 'tu: jə fo'ra:jtarca, 'tu: se-j 'ra:blu, 'kə:dər se-j uə'ra:lu, kər se-j nap'ri:əylu po d'va: 'uə:la uš'tri:c jənu 'e:nu 'ta:ku jə b'lū: uətsp're:it, 'e:nu uəd'za:t | [← nar. *forajt* + *-ar-* + *-ica*] SSKJ –, P –, ESSJ –

forajtati ► fo'ra:jtat -am nedov. *pripreči* | dodatno vpreči; vleči voz z več kot enim parom živine|: 'uə:n jə z'mi:erej 'χu:odu fo'ra:jtat | [← nar. *forajt* + *-ati*] SSKJ –, P –, ESSJ –

fovč ► 'fo:uč -e m *fovč* | nož z zakriviljenim rezilom, zlasti za obrezovanje trt|: bandi'ma:li smo u'si: ses 'fo:učmi | SSKJ +

fraska ► fra:ska -e že *dračje* | suho, odpadlo vejevje| | ⇒ FRAŠJE [← furl. *frascje* (Tore Barbina, gl. geslo *frasca*), prim. it. *frasca*, ben. *frasca* ‘olupljena veja’, mn. *frasche* ‘dračje’ (ESSJ, gl. geslo *fraska*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

frašje ► fra:ſje -e s *dračje* | ⇒ FRASKA [← furl. *fràscje* ‘dračje’] SSKJ –, P –, ESSJ –

freza ► fre:za -e ž *freza* | priprava z vrtečimi se rezili za prekopavanje zemlje, ki se priključi traktorju; prekopalnik | SSKJ +

futrati ► 'fu:trat -am nedov. *krmiti* |dajati živali krmo|: šta'li:ər 'mu:əre 'fu:trat, 'ki:dat, 'mo:ust jən kar jə pot're:žba ▪ z-'di:ətlo so le'di:ə 'fu:trali ž'va:u ▪ če smo 'sa:m s_()'e:žnam 'fu:trali, smo 'ri:ekli, de 'da:mo ž'va:li s'nu: | ⇒ NAFUTRATI [← nem. *füttern* ‘hraniti, krmiti (žival)’] SSKJ –, P –, ESSJ –

gacija ► 'ya:cje in 'ya:cija -e ž *akacija* |trnato drevo ali grm z dišečimi belimi cveti v grozdastem socvetju|: jə pej 're:žou χ'ra:st al-pej 'ya:cijo, k-jə 'tə:rda | ≡ ⇒ GACKA SSKJ –, P –, ESSJ –

gacijev ► 'ya:cjeu -eva -u prid. *akacijev* |nanašajoč se na akacijo|: 'ka:do jə ki'sa:va raz'je:žila, tut če jə b'la: 'ya:cjeva, ke jə še bel 'tə:rdu 'ko:kər χ'ra:st | SSKJ –, P –, ESSJ –

gacka ► 'ya:cka -e ž *akacija* | ≡ ⇒ GACIJA SSKJ –, P –, ESSJ –

gad ► 'ya:t 'ya:da m *gad* |strupena kača z verigi podobnimi lisami po hrbtnu| SSKJ +

galeb ► ya'le:p ya'le:ba m *galeb* |vodna ptica belkaste barve z dolgimi perutmi|: 're:žčni ya'le:p | SSKJ +

galica ► 'ya:lica -e ž *galica* **modra galica** ► 'mu:ədra 'ya:lica |navadno v zvezi modra galica vodna raztopina bakrovega sulfata s kristalno vodo, uporabljana zlasti za zatiranje rastlinskih bolezni|: do 'le:žta 'ši:əzdesiət se jə škro'pi:lu 'sa:mu səz 'mu:ədro 'ya:lico jən 'ti:stu jə b'lu: nar'ja:nu səz 'ba:kra, jə b'lu: 'ta:ku 'ko:kər 'šo:da əə 'ko:šči, p'la:vu jə b'lu: jən 'ti:stu se-j de'ni:lu 'tu:opt u_()'a:do | SSKJ +

gardela ► γə'rde:žla in γar'de:žla -e ž *rešetka* |priprava iz vzporednih ali prekrižanih navadno želevnih palic|: 'tə:m jə γə'rde:žla, 'ta:ku smo 'me:žli, kər smo 'me:žli 'zi:dan š'pa:ryert, γə'rde:žla nat špar'γe:rtam, za kej uəd'lu:ošt | [← furl. *gratòn* ‘pletene stranice

voza', prim. it. *grata* 'rešetka, mreža', iz tega *gràdela* 'rešetka' (ESSJ, gl. geslo *gratune*), po premetu *gardela*] SSKJ –, P –, ESSJ +

glavnat ► γ'lá:ȝnat -a -u prid. *glavnat* |ki ima obliko glave|: γ'lá:ȝnata so'lá:ta | ⇒ glavnata SOLATA SSKJ +

glaž ► γ'lé:š γ'lé:že m *kozarec* |majhna, navadno steklena posoda za pitje|: 'e:n γ'lé:š 'vi:na | SSKJ +

glid ► γ'li:t γ'li:da m *člen* |člen verige|: 'e:n 'de:lčk 'ki:ətən jø γ'li:t, γ'li:t se-j 'ri:eklu | [← nem. *das Glied* 'člen (verige)'] SSKJ –, P –, ESSJ –

glista ► γ'li:sta -e ž *deževnik* |črvu podobna členasta žival, ki živi v zemlji in ob dežju prileže na dan| | SSKJ +

gluh ► γ'lu:χ -a -u prid. *gluh* |prazen, jalov|: γ'lu:χ 'ce:ip • 'ce:ipe jø t're:ȝba 'nə:brat z'γu:dej, do'ki:ər so še γ'lu:χi | SSKJ +

gnezdo ► γ'ne:ȝzdu -a s *gnezdo* |prostor, kjer kokoš nese jajca| | SSKJ +

gniloba ► γni'lu:oba -e ž *gniloba* |razkroj, razpad organskih snovi, navadno zaradi delovanja bakterij|: 'e:dən jø 'bu:, se jø k'li:coȝ 'i:da, 'ti:sti jø 'bu: 'ha:jbulši krəm'pi:ər, jø 'bu: pej st'rə:šnu pod'və:ržen γni'lu:obi, buȝ'va:r če-j b'la: 'mu:okra 'le:ȝtna, jø t'lu: ȝ'si:e 'sə:ȝənt | SSKJ +

gniti ► γ'ni:et in γ'ne:t γ'ni:jəm nedov. *gniti* |razkrajati se, razpadati, navadno zaradi delovanja bakterij|: jəm 'pu:ol na'və:rχ se jø de'nı:l 'kə:šnu p'la:tnu, če jø 'pə:ršu 'de:š [...] de nej 'zə:rne za'či:əlu ka'li:t al-pej γ'ni:jet • re'bu:la 'ra:da γ'ni:je | SSKJ +

gnoj ► γ'nu:əj tudi γ'nu:oj -e m *gnoj* |iztrebki domačih živali, pomešani s steljo|: mi smo γ'nu:əj ua'zi:li na 'ȝa:zi, ȝ-yre'tu:naȝ smo 'ri:ekli • so uəs'ja:li 'ə:rš jən 'və:rχi so rast'ru:əsli γ'nu:əj • 'tu: so t'ra:ȝle, s'-ta:kəm smo no'si:li γ'nu:əj, kər smo γno'ji:li 'tə:rte | SSKJ +

gnojen ▶ γ'nu:ojən -na -u prid. **1.** *gnojen* |nanašajoč se na gnoj|: če smo 'me:ili γ'nu:ojni 'ku:oš, οο γre'tu:na smo 'ri:ekli, 'ti:stu jə b'lū: nar'ja:nu ȳ-'mi:ero p'ro:ȳ, de se jə de'ni:lu na 'u:s, jə s'pe:it s'ta:lu 'te: na 'ri:dofi, te'za:t na uəp'li:əni | SSKJ + **2.** *pognojen* |dodan z gnojilom|: jəm 'pu:ol so 'ti:stu ȳ'si:e poko'si:li jəm 'pu:o d'rū:γu 'le:itū jə b'lū: st'rə:šnu s'nu: 'ȳə:nde, ke jə b'lū: γ'nu:ojnu | SSKJ –, P +, ESSJ –

gnojenje ▶ γno'je:jne -e s *gnojenje* |glagolnik od gnojiti|: jə b'lū: ze'li:enu γno'je:jne | SSKJ +

gnojiti ▶ γ'nu:ojt γno'i:m nedov. *gnojiti* |dodajati zemlji gnojilo|: s-'ta:kəm smo no'si:li γ'nu:əj, kər smo γno'ji:li 'tə:rte | ⇒ POGNOJITI SSKJ +

gobec ▶ 'γu:əpc -a m *gobec* |prednji, navadno podaljšani del glave z ustno odprtino pri nekaterih sesalcih in ribah|: 'ti:stu že'le:iznu se 'da: 'ku:ojni ȳ-'γu:əpc jən za 'ti:stu so pər'pi:əte c'rū:γle, de γa 'lo:γku vo'di:š 'le:ivu al 'di:əsnu | SSKJ +

golida ▶ γo'li:da -e ž *golida* |posoda, v katero se ročno molze|: so b'le: ȳ-'mu:ədi γo'li:de, jə 'bu: 'ko:kər en šte'na:k, emaj'li:ranu, ȳ'zu:ən so b'li: na'va:dnu p'la:vi, ȳz'nu:ətər 'be:ili jən jə 'me:ili, jə 'me:ili en 'ru:oč ta'ku:, za 'də:ržet jən ȳ-'ti:stu so so 'ži:ənske 'mo:ȳzle • γo'li:da jə b'lā: p'ro:ȳ na'me:jnena isk'lu:čnu sam za sam za 'mo:ȳst | SSKJ +

goliti se ▶ se 'γu:olt se γo'li:m nedov. *goliti se* |odstranjevati dlako, perje|: kər se γo'li:, 'pu:ol na 'ni:ese 'to:lku | SSKJ +

golob ▶ γə'lu:əp in γa'lu:əp γə'lu:əba in γa'lu:əba m *golob* |domača ali divja ptica z majhno glavo, kratkim vratom in krepkim telesom| | SSKJ +

golobica ▶ γolo'bi:ca -e ž *golobica* |samica goloba| | SSKJ +

golovratka ▶ golou'rə:tka in golou'ra:tka -e ž *golovratka* |golovrata kokoš| | SSKJ +

gomolj ▶ γo'mo:l -je m *gomolj* |odebeljen podzemeljski del rastline z nakopičenimi hraničnimi snovmi|: 'e:ne 'su:ərti krəm'pi:ərje 'i:mjo 'ta:ko last'nu:st, de 'si:le, de bo kar

'uə:ni γa na'ri:ədu jən 'pu:ole p'ri:de 'pu: krəm'pi:ərje 'uə:ni, po polo'vi:co yo'mo:lje p'ri:de 'uə:ni jən 'ti:stu 'ra:ta ze'li:enu jən 'ti:stu jə 'ne:u'ži:tnu | SSKJ +

goniti ► 'yu:ont 'yu:ənəm nedov. **1. goniti** |delati, povzročati, da se kaj giblje, premika|: jən 'ku:lu jə təm yo'ni:lu • jəm 'pu:ol se jə yo'ni:lu 'te: jənu jə jən 'pu:ol so š'le: 'ti:ste p'le:jve p'rū:oč SSKJ + **goniti se** |kazati nagnjenje za parjenje|: se 'yu:ont • k'ra:va se 'yu:əne | SSKJ +

gos ► 'yu:s yo'si: ž *gos* |velika domača ali divja ptica s ploščatim kljunom in dolgim vratom| | SSKJ +

gosenica ► yo'se:inca -e ž *gosenica* |drobna žival mehkega valjastega telesa, navadno poraslega z dlačicami| | SSKJ +

goska ► 'yu:ska -e ž *goska* |manjš. od gos| | SSKJ +

goveji ► yo've:ji -a -e prid. *goveji* |nanašajoč se na govedo|: yo've:je me'su: • yo've:je 'žu:pa | SSKJ +

grabiti ► γ'ra:pt γ'ra:bəm nedov. *grabiti* |z grabljami spravljati skupaj|: γ'ra:pt 'li:stje • u-γ'la:uŋəm so bel 'ži:ənske γ'ra:ble, nje, jən mi smo z-'vi:lm̩i uəd'na:šeli jən nak'la:dali • se jə 'li:stje γ'ra:blu, nje, smo nay'ra:bli po 'si:əsit, 'si:ənde'si:ət 'ku:ošu 'li:stje | SSKJ +

grablje ► γ'ra:ble -bəl ž mn. *grablje* |orodje z lesenimi ali železnimi zobmi za grabljenje|: 'li:stne γ'ra:ble • s'ni:əne γ'ra:ble • 'ta:ke γ'ra:ble smo 'me:jl še med'rū:yi | SSKJ +

grabljenje ► γ'ra:bejne in γ'ra:blen'e -e s *grabljenje* |glagolnik od grabiti| | SSKJ +

grabljica ► γrab'l'i:ca -e ž *grabljica* |ženska, ki grabi, spravlja seno| | SSKJ +

grah ► γ'rə:χ γ'ra:χa m *grah* |kulturna rastlina z belimi cveti in kratkimi stroki ali njeni sadovi| | SSKJ +

grampa ▶ γ'r'a:mpa -e že *grampa* |usedlina, ki se nabira na notranji strani soda; vinski kamen|: 'jəs_()əm_()'o:uγla 'i:t u'sa:k 'su:ət 'uə:prat, 'uə:prat inu jən 'ti:sto γ'r'a:mpo u'ts'tə:ryat 'du:ol | SSKJ +

grapa ▶ γ'r'a:pa -e že *jarek* |v zemljo narejena ožja podolgovata vdolbina|: 'ra:ta pos're:ždi 'n'i:ve γ'r'a:pa | SSKJ +

grapica ▶ γ'r'a:pca -e že *grapica* |manjš. od grapa|: se nar'di: səzi p'lū:γam γ'r'a:pce | SSKJ +

grašica ▶ γ'r'a:šca -e že *grašica* |njivski plevel z modro vijoličastimi cveti|: γ'r'a:šca jə ple'vi:əu, po'du:əbən γ'r'a:γi, jən 'ra:se med 'ži:tam | SSKJ +

gratune ▶ γre'tu:na in γre'tu:ne γre'tu:n že mn. *gnojni koš* |košu podobna, iz vrbja spletena priprava za prevažanje gnoja ali poljščin|: smo 'me:žili γ'nu:ojni 'ku:oš, əə γre'tu:na smo 'ri:ekli • mi smo γ'nu:əj uə'zi:li na 'u'a:zi, u-γre'tu:naχ smo 'ri:ekli, jə dər'ža:lu 'e:n ku'bı:k pərb'li:žnu • 'pu:ot pər γre'tu:naχ • s'pu:odej pər γre'tu:naχ so b'le: 'ta:ke 'le:žye | ⇒ gnojni KOŠ [← furl. *gratòn* ‘pletene stranice voza’ (ESSJ, gl. geslo *gratune*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

grebljica ▶ γ'ri:ebəlca in γ'ri:əbəlca -e že *grebljica* |priprava za čiščenje, strganje|: za po š'ta:li jə b'la: že'le:žna γ'ri:ebəlca • γ'ri:əbəlca za poy'ri:əpt • jəm 'pu:ol se-j uət'pə:rlu ['su:ət] įn se-j pob'ra:lu d'ru:ožje uən, z-γ'ri:əbəlco se-j pou'le:žklu d'ru:ožje 'uə:n | SSKJ +

gredelj ▶ γ'ri:ədəl in γ'ri:edəl -dla m *gredelj* 1. |nosilni del pluga, na katerega se pritrдио črtalo, lemež, ročice|: 'no:ušč jə z-γ'ri:ədla 'du:ol • γ'ri:ədəl slo'ni: na ko'li:əscaχ | SSKJ + 2. |kar je na vrhu grabelj, na kar so pritrjeni zobje| | ⇒ ČELJUST SSKJ +

griva ▶ γ'ri:va -e že *griva* /strmo travnato pobočje/ | SSKJ +

grlica ▶ 'γə:rəlca in 'γə:rlica-e že *grlica* |golobu podobna ptica z rdečimi nogami| | SSKJ +

grmovje ► γər'mo:uje -e s *grmovje* |več grmov, grmi|: 'e:nu 'ta:ku γər'mo:uje jə, ke nə z'rə:se ne'ko:li d're:u, ma st'rə:šnu ro'di:, reše'li:ka se 'ri:eče | SSKJ +

grozd ► γ'rū:ost -zda m *grozd* |podolgovat, iz jagod sestavljen sad vinske trte|: γ'rū:ozdi so raz'li:čni, uəd'vi:snu uədi 'su:ərte ▪ na're:zbanu 'nu:ətər [...] al jə 'bu: ko'za:rc jən 'kə:šən γ'rū:ost al-pej fla:ška, nje | ⇒ GROZDJE SSKJ +

grozdek ► γ'rū:ostk -a m *grozdek* |manjš. od grozd|: kabər'ne:t 'i:ma st'rə:šnu 'ma:jxne γ'rū:ostke | SSKJ +

grozdje ► γ'rū:əzdzje -a in -e s *grozdje* |več grozdov, grozdi|: ci'ka:da u'pi:če 'ti:ste 'ži:le, ke so po 'li:stax [...] jənu 'pu:ole na 'ti:sti 'tə:rti nej γ'rū:əzdzje | ⇒ GROZD SSKJ +
francosko grozdje ► fran'cu:əsku γ'rū:əzdzje |sorta črnega grozdja|: fran'cu:əsku γ'rū:əzdzje smo 'ri:ekli, smo 'me:ili po 'la:tnikax, 'ti:stu de'si: st'rə:šnu | SSKJ – **ivanško grozdje** ► jə'va:nšku γ'rū:əzdzje |ribez|: 'tu: bi 'bu: 'ri:bes, mi smo z'mi:erej 'ri:ekli jə'va:nšku γ'rū:əzdzje, jə b'lū: ər'di:əče 'ba:rve | ⇒ IVANŠKI; ≡ ⇒ RIBEZ SSKJ –

grozdovnica ► γrez'do:vənca -e ž |priprava na vozu za prevažanje grozdja|: kər jə b'lū: za 'u:a:st u-ban'di:mo, smo 'me:ili γrez'do:vənce se jə 'ri:eklu, d've: 'ta:ka bər'ju:əna sta b'lā:, ta'ku: de jə s'ta:lu 'pi:ət 'u:reñc 'yu:or jən de se jə 'lo:žku γ'rū:əzdzje pe'la:lu | SSKJ –, P +, ESSJ –

gumar ► 'yu:mar -je m *gumar* |voz z gumijastimi kolesi|: z'de:j na'me:ist 'te:γa so 'pə:ršli 'pu:ole təm ȳk'rū:χ 'ši:əzdesiətya 'le:ita so 'pə:ršli 'yu:mar'i 'u:ə:n ▪ z'de:j še 'yu:mar'i so so š'li: z'-mu:əde, kər so pri'ko:lice, nje | SSKJ +

gumnat ► 'yu:mnat -a -u prid. *gumijast* |ki je iz gume|: ko'li:əsa so 'yu:mnate ▪ z'de:j i:ma kar'ju:əla 'yu:mnatu 'ku:lu, prej jə 'me:ila le'si:ənu | SSKJ –, P –, ESSJ –

gušpinija ► yuš'pi:ne -e ž |stara sorta belega grozdja|: 'pu:ole jə b'lā: yuš'pi:ne, 'ti:sto se jə tut s'ku:or uəpes'ti:lu, 'ti:sta jə 'me:ila tut ve'li:ke γ'rū:ozde, 'sa:mu jə st'rə:šnu 'ra:du γ'nī:lu | SSKJ –, P –, ESSJ –

guta ► 'γə:ta in 'yu:ta -e ž *uta* |v pomenu zatočišče v vinogradu|: ȳ-'nu:əyradi pej jə b'lū:, 'γə:ta smo 'ri:ekli, al jə b'lū: 'zi:danu al jə b'lū: təm ȳko'pa:nu 'nu:ətər ȳ-bər'ži:no, 'ko:kər jə b'lū:, jən sk'ro:mnu pok'ri:tu, kə nej b'lū: s'-ku:m, nje, če-j 'bu: 'kə:šən p'li:ex al kej 'ta:kya al 'kə:šni s'ta:ri 'ku:orci, s'lū:žlu jə 'sa:mu 'to:lku, če-j 'bu: 'de:š, de si se sk'ri:la e:no 'ȳə:ro al d've:ji, če-j 'pa:dalu, de se 'ne:jsi zmo'či:la | [← stvnem. *hutt(e)a*, srvnem. *hütte* ‘koča, šotor, stojnica’ (ESSJ, gl. geslo *uta*)] SSKJ –, P –, ESSJ +

hlebec ► χ'le:ipc -a m *hlebec* |večjemu krogelnemu odseku podobno oblikovan kruh|: po de'si:ət, pet'na:jst χ'le:ipcu sk'ra:ti jə s'pi:ekla, ve'li:ko 'pi:əč jə 'me:ila | SSKJ +

hlev ► χ'le:u χ'le:ja m *hlev* |prostor za prašiče|: mi smo 'ri:ekli z'mi:erəm χ'le:u, za prə'ši:če, jənu š'ta:la smo 'ri:ekli š'ta:la • če smo 'me:ili ȳ'ri:ejen p'rū:ostor za pra'ši:če ȳ-š'ta:li, jə 'bu: χ'le:u_()-š'ta:li | SSKJ +

hmelj ► χm'jə:l -e m *hmelj* |kulturna rastlina z ovijajočim se steblom ali njeni, za proizvodnjo piva uporabljeni plodovi| | SSKJ +

holandec ► ho'la:nc -a m |sorta krompirja| | SSKJ –, P –, ESSJ –

hovt ► 'yo:ut medm. *hovt* |klic vprežni živini na desno!|: če si 'ri:ekla 'yo:ut, jə 'šo:u_()'o:u 'di:əsnu | SSKJ +

hram ► χ'rə:m χ'ra:ma m *klet* |navadno v zvezi yinska klet stavba, prostor za predelovanje, hranjenje vina|: ȳ-χ'ra:mi so b'li: 'su:ədi • če jə 'sə:χ_()rə:m, kər smo γa ['su:ət], kər smo γa uəd'ra:bli, smo γa 'sa:mu uəp'ra:li jən pes'ti:li uət'pə:rtya, če jə 'sə:χ_()rə:m, če jə pej u'lā:žən χ'rə:m, jə b'lū: t're:iba γa ə 'di:ənt 'nu:ətər na 'kə:šən 'ku:orc, 'tar:k, ku-j za na st're:ijo, smo de'ni:li 'ȳə:yle, de se jə po'še:šu 'su:ət [...] jən 'pu:ol se γa-j za'pə:rlu jən zažvep'la:lu • im 'pu:ole, ə 'su:əde i b'lū: t're:iba 'ȳə:prat, nje, ȳ-χ'ra:mi t'li:e | SSKJ +

hrastov ► χ'ra:staū -ava -u prid. *hrastov* |nanašajoč se na hrast|: 'ka:da jə 'mo:ȳla 'be:t ȳb'vi:əznu χ'ra:stava, kər če'nje jo jə ki'sa:va ȳ-'pa:r 'le:itaχ rəz'je:ila, jə b'lū: 'u:bno | SSKJ +

hrbet ► 'hə:rpt -a m hrbet |zgornji ali zadnji del predmeta, stvari|: p'ro:u p'ro:u na 'və:rxy
jə 'hə:rpt uət 'ku:ose | SSKJ +

hruška ► fru:ška tudi χ'ru:ška -e ž *hruška* |sadno drevo ali njegov pečkati sad stožčaste oblike|: 'do:uje fru:ška ▪ fru:ška jə po'du:əbna z'yu:onci, 'e:ne so ər'di:əčkaste, 'e:ne so ər'mi:ene ▪ 'sa:dje, dre'vu:, 'le:js, 've:je uət-fru:ške, ȳ'se:mu se 'ri:eče fru:ška ▪ jə t're:iba 'po:brat 'ja:pke jən χ'ru:ške, 'kə:dər so z're:ile | SSKJ +

hruškov ► fru:škoū tudi χ'ru:škoū -ava -u prid. *hruškov* |nanašajoč se na hruško|:
fru:škoū dou'ja:k | ⇒ DIVJI SSKJ +

hruškovec ► fru:škoūc tudi χ'ru:škoūc -a m *hruškovec* |mošt ali žganje iz hrušk|: ž'ya:jne s-fru:šk jə χ'ru:škoūc, smo 'ri:ekli tut kar 'sa:djouc | ⇒ SADJEVEC SSKJ +

hudournik ► χudo'u:rnik -a m *mestna lastovka* |lastovka z neizrazito izrezanim repom, po hrbtnu črno modra, po trebuhu bela|: 'u:ne 'la:stuke, k'-i:mjo 'be:lu podi ȳ'ra:tam, se jəm jə 'ri:eklu pej χudo'u:rniki, 'ti:stu so 'me:istne 'la:stuce, χudo'u:rniki smo 'ri:ekli z'mi:eram, ja | ⇒ mestna LASTOVKA SSKJ –, P –, ESSJ –

ida ► 'i:da -e ž |sorta krompirja|: 'e:dən jə 'bu:, se jə k'li:coū 'i:da, 'ti:sti jə 'bu: 'na:j'bu:lši krəm'pi:ər, jə 'bu: pej st'rə:šnu pod'və:ržen ȳni'lu:obi | SSKJ –, P –, ESSJ –

iglica ► jəy'li:ca -e ž *iglica* |kar se uporablja za spajanje sestavnih delov kake priprave, naprave|: 'tu: jə-jəy'li:ca, ke jə s'ku:zi, de spo'ji: 'su:ro səzi əə sp're:jdno in 'za:dno p're:imo | ☐ ⇒ KLIN; ☐ ⇒ PIŠEL SSKJ +

ilovica ► 'i:loūca -e ž *ilovica* |težka, manj rodovitna prst iz gline, pomešane s peskom|:
'to:lk[u] ['pi:et centi'me:tru] nade'bi:əlama smo z'me:jseli 'i:loūco jən səz 'i:loūco za'ma:zali jən ȳ'sa:k 'da:n jə b'l[u: t're:iba səš_(kala'bu:əno 'mu:okro ta'ku: na'ri:et_(), kejə 'ti:sta 'i:loūca jə 'pu:əkala | SSKJ +

ivanški ► i'va:nški in jə'va:nški -a -u prid. **ivanški keber** ► i'va:nški 'ke:bər |rjav hrošč, ki spomladi objeda listje drevja| | ⇒ KEBER SSKJ + **ivanško grozdje** ► jə'va:nšku

γ'ru:əzdje |ribez|: 'tu: bi 'bu: 'ri:bes, mi smo z'mi:erej 'ri:ekli jə'va:nšku γ'ru:əzdje, jə b'lū: ər'di:əče 'ba:rve | ⇒ GROZDJE; = ⇒ RIBEZ SSKJ –

jabka ► 'ja:pka -e že *jabolko* |sad jablane, drevo, veje|: 'di:uje tudi 'do:uje 'ja:pka • če jə d're:u 'ja:pka, jə təd 'le:js 'ja:pka jən γ'li:χ ta'ku: 've:je • jə t're:jsba 'po:brat 'ja:pke jən χ'ru:ške, 'kə:dər so z're:ile | = ⇒ JABOLKA SSKJ –

jabolka ► 'ja:buka -e že *jabolko* | = ⇒ JABKA SSKJ +

jak ► 'ja:k -a m *kavelj* |priprava, navadno železna, z ukrivljenim koncem za pritrjevanje, pričvrščanje|: 'ti:st zak'ri:ulen 'ku:ončk na 'ku:onci 'ki:ətən jə 'ja:k | SSKJ –, P –, B –

jerla ► 'je:rla -e že *jaerla* |sorta krompirja| | SSKJ +

jagenjček ► 'ja:yənčk -a m *jagenjček* |manjš. od jagnje| | SSKJ +

jagnje ► 'ja:yne -ta s *jagnje* |ovčji mladič| | SSKJ +

jagoda ► 'ja:yoda -e že *jagoda* |droben okrogel sad|: 'e:ne 'su:ərti γ'ru:əzdje 'i:mjo d'rū:obne 'ja:yode, 'e:ni 'i:mjo de'bī:əle • ər'bī:dənce 'ra:sejo na re'bī:di jən so 'čə:rne 'ba:rve z-'ve:č 'ja:yotk | SSKJ +

jahati ► 'ja:χat -am nedov. *jahati* |premikati se s pomočjo živali, na kateri se sedi|: ȳ-'ža:bleχ nej nu'be:n 'ja:χou, 'ne:iso 'me:ili 'ku:ojnu za 'ja:χat | SSKJ +

jajce ► 'je:jce 'ja:jca s *jajce* |z lupino obdana spolna celica z dosti hranilnih snovi, iz katere se razvije nov organizem, zlasti pri pticah in plazilcih| | SSKJ +

jak ► 'ja:k -a m *kavelj* |priprava, navadno železna, z ukrivljenim koncem za pritrjevanje, pričvrščanje|: 'ti:st zak'ri:ulen 'ku:ončk na 'ku:onci 'ki:ətən jə 'ja:k | SSKJ –, P –, ESSJ –

jalov ► 'ja:leu in 'ja:lou -eva in -ova -u prid. *jalov* |ki ne more imeti potomcev|: 'ja:leva tudi 'ja:lova k'ra:va | SSKJ +

jarem ► 'ja:rəm -rma m *jarem* |lesena vprežna priprava, ki se da živali na vrat, navadno za par živali|: se 'di:əne 'ja:rəm jən uəts'pu:odej se ȳ'tə:kne 'yu:or, 'ti:stmu se 'ri:eče pej 'ka:mba | SSKJ +

jasli ► 'ja:sli -i ž mn. *jasli* |koritasta priprava, v katero se daje krma za živino|: kar ȳ-'ja:sli se-j 'da:lu | SSKJ +

jata ► 'ja:ta -e ž *jata* |večja skupina letečih ali plavajočih živali iste vrste| | SSKJ +

jazbec ► 'ja:zbic in 'ja:zbec -a in 'ja:spca m *jazbec* |čokata žival z dolgim ozkim gobcem, sive barve|: ja ja, so pej b'li: 'ja:spci | SSKJ +

ječmen ► 'ja:čmen in 'jə:čmen 'ja:čmena in ječ'mi:əna m *ječmen* |kulturna rastlina, katere klas je sestavljen iz enocvetnih klaskov, ali njeno seme|: 'ja:čmen jə prej 'ko:kər še'ni:ca jən 'i:ma 'do:uye 're:se - jən 'ku:lu jə təm yo'ni:lu, 'e:nu 'yu:or, 'e:nu 'du:ol, jən jə 'ti:st 'jə:čmen 'to:uklu | SSKJ +

ječmenov ► ječ'mi:ənoʊ -ava -u prid. *ječmenov* |nanašajoč se na ječmen|: ječ'mi:ənavo s'la:mo 'ra:da 'je:i ž'va:u, še'ni:čna jə bel 'pü:sta | ⇒ SLAMA SSKJ +

jedrce ► 'jə:dərce -a s *jedrce* |notranji, užitni del nekaterih sadov, ki imajo trdo, olesenelo lupino|: ȳ-sre'di:ni 'u:a:rχa jə 'jə:dərce | SSKJ +

jegulja ► ja'yu:lje -e ž *jegulja* |dolga sladkovodna riba kačaste oblike| | SSKJ +

jerbas ► 'jə:rbos -a m *jerbas* |okrogla košara z ravnim dnom in navadno z majhnima ročajema|: ȳ-'jə:rbosi so no'si:li | SSKJ +

jereb ► je'ri:əp je'ri:əba m *jereb* |rjavkasta gozdna ptica s čokatim telesom| | SSKJ +

jerebica ► jere'bi:ca -e ž *jerebica* |rjavkasta ptica z rdeče rjavo liso na prsih, ki živi na polju in travnikih| | SSKJ +

jesenov ▶ je'si:ənaʊ̯ in je'si:ənoʊ̯ -ava -u prid. jesenov |nanašajoč se na jesen|: 'le:jiškave al-pej je'si:ənave 'pa:lce se jø rask'la:lu na polo'vi:co • 'le:jiškave al-pej je'si:ənave 'pa:lce se jø [...] uəb'de:jl_()u səz re'zi:ʒnikam, de so b'le: γ'la:tke im 'pu:ol se jøχ jø z'b'i:lu_()'ko:p | SSKJ +

jesih ▶ 'jø:sx in 'jø:siχ 'jø:sxa m kis |tekočina kislega okusa, ki se uporablja zlasti kot začimba| | SSKJ +

ješprenj ▶ 'jø:ʃprən in 'jø:ʃpren -a m ješprenj |oluščena ječmenova zrna|: jøm 'pu:o s-'ti:zγa se nar'di: še 'lo:χ 'jø:ʃpren • če se jø 'ni:eslu 'ti:stu 'zø:rne uəd ječ'mi:əna ү-s'tu:əpo, so nar'di:li, de jø 'bu: 'pu:ol 'jø:ʃpren | SSKJ +

jež ▶ 'jø:š 'jø:že m jež |majhna gozdna žival s kratkimi nogami in z bodicami po zgornjem delu telesa| | SSKJ +

ježek ▶ 'jø:šk 'jø:ška m ježek |manjš. od jež| | SSKJ +

kabernet ▶ kabər'nε:t -a m kabernet |trta z večjimi, temno rdečimi grozdi|: kabər'nε:t, 'ti:stu jø za od'li:čnu 'vi:nu jø, 'sa:mu əø 'i:ma st'rø:šnu 'ma:jχne γ'ru:ostke, 'sa:mu jø za'mu:dlevu za za 'tø:ryat, jø pej kvali'te:tnu | SSKJ +

kača ▶ 'ka:če -e ž kača |breznog plazilec z dolgim, valjastim telesom|: 'ka:če jø pok'ri:ta s-'ku:əžo | SSKJ +

kada ▶ 'ka:da -e ž kad |velika, zgoraj širša, odprtta lesena posoda|: z'de:j se s'ta:ve sam ү-p'l'a:stične 'be:čke, kəšən'bu:ot so b'le: pej le'si:əne 'ka:de • 'ka:do jø ki'sa:va raz'je:jlā, tut če jø b'lā: 'γa:cjeva • sam 'ku:otu jøn 'ka:da z'ra:vən, ke so b'le: ce'vi: 'nu:ətər | SSKJ – (ima samo geslo *kad*), P +, ESSJ + (gl. geslo *kad*)

kadora ▶ ka'do:ra -e ž |sorta krompirja| | SSKJ –, P –, ESSJ –

kaki ▶ 'ka:ki -i in -je ž kaki |južno drevo z velikimi listi ali njegov sladki, paradižniku podoben sad| | SSKJ +

kal ► 'ka:l -a m *kalež* |drobni delci, ki lebdijo v tekočini|: ȝ'sa:k 'bu:ot, kər pre'tu:əčəš, jə pej 'to:lku 'ka:la, n̄ie, p'ri:de 'du:olej 'to:lku 'mu:ətən̄ya, n̄ie, jən̄ 'ti:stu jə p'ro:ȝ, de 'lu:əčəš | SSKJ +

kalček ► 'ka:lčk -a m *kalček* |iz oplojene jajčne celice nastajajoča rastlinica do kalitve| | SSKJ +

kalen ► 'ka:lən 'ka:lna in 'ka:ȝuna -u prid. *kalen* |ki vsebuje drobne, lebdeče delce|: 'kə:dər se jə sto'či:lu 'vi:nu 'ȝə:n̄, n̄ie, prej 'ko:kər jə, kər jə za'či:əlu 'mə:lčk 'ka:ȝunu 'ti:ečt, de nej b'lū: 've:č_()'i:stu [...] | SSKJ +

kaliti ► ka'li:t -im nedov. *kaliti* |poganjati kal(i)| | ≡ ⇒ POGANJATI; ⇒ POGNATI SSKJ +

kamba ► 'ka:mba -e ž *kamba* |ukrivljena lesena palica pri jarmu, ki objame vpreženi živali vrat od spodaj|: mi smo 'me:ili 'te: z'mi:eram že'le:ȝzne 'ka:mbe, 'du:ost'ne:ȝ so 'me:ili tud le'si:ənu, ja ▪ uəts'pu:odej se ȝ'tə:kne 'ȝu:or, 'ti:stmu se 'ri:eče pej 'ka:mba | SSKJ +

kambij ► 'ka:mbi -je m *kambij* |tanek sloj med lesom in zgornjim slojem lubja|: 'ce:ip uət 'pi:tanya 'mu:ərš 'di:ənt 'to:čnu 'nu:ətər, de p'ri:de 'ti:st s'lo:j le'ba:da, ta'ȝu:ran 'mu:əre 'be:t 'ce:ȝ_()'ə:n̄ jənu medi 'ti:stəm s'lo;jem jənu 'le:ȝsam jə en 'ta:k s'lo:j 'te:ȝnk, se 'ri:eče 'ka:mbi jən̄ 'ti:stu se 'mu:əre s'po:jt səzi 'ce:ȝpam | SSKJ +

kan ► 'ka:jn -e m *kan* |glivična bolezen na vinu, sadjevcu, navadno v obliku belkaste prevleke|: na 'vi:ni nar'di: 'ȝu:or 'ka:jn jəm 'pu:ol če'n̄ie se ti 'lu:əte 'lo:ȝku 'vi:nu, de ti po'no:ȝunu 'zə:čne ȝ're:t | SSKJ +

kanja ► 'ka:nja -e ž *kanja* |velika ptica ujeda, ki se hrani zlasti z mišmi| | SSKJ +

kapus ► ka'pu:s -za m *zelje* |kulturna rastlina s tesno prilegajočimi se, gladkimi listi|: 'e:no ȝ'la:vo ka'pu:za | ≡ ⇒ ZELJE [← verjetno iz nem. *Kappust* ali iz nekega romanskega vira, prim. švic. nem. *kapusta* ‘kislo zelje’ (ESSJ, gl. geslo *kapus*)] SSKJ +

karfijola ▶ karfi'u:əla -e ž *karfijola*, *cvetača* |kulturna rastlina z omesenelim socvetjem|
| SSKJ +

karjola ▶ kar'ju:əla -e ž *samokolnica* |priprava z enim kolesom in dvema ročajema za prevažanje materiala|: 'ta:ko kar'ju:əlo so 'me:ili kəšən'bu:ot 'Ce:istar'i ȳ-γ'la:ȳnəm, do'mə:če kar'ju:əla nej b'la: ne'ko:l 'ta:ka| SSKJ +

kavček ▶ 'ka:ȳčk -a m *cev* | ⇒ ČEVO; ⇒ ŠLAVF SSKJ –, P –, ESSJ –

kavje ▶ 'ka:ȳje -e s *cima* |poganjek iz gomoljev nekaterih rastlin v zimskem času|: po'γa:jnkam krəm'pi:ərje ȳ-k'li:əti se 'ri:eče 'ka:ȳje | SSKJ –, P + (gl. geslo *kavəlj*, 2. pomen, ‘der Keim’), ESSJ + (gl. geslo *kavelj*)

kavka ▶ 'ka:ȳka -e ž *kavka* |ptica golobje velikosti s srebrno sivimi očmi| SSKJ +

kavoli ▶ 'ka:voli -u m mn. *cvetača* |kulturna rastlina z omesenelim socvetjem| | [← verjetno iz it. *cavolfiore*, prim. furl. *cauliflōr*] SSKJ –, P –, ESSJ –

keber ▶ 'ke:bər -bra m *hrošč* |žuželka s trdimi sprednjimi krili in grizalom|: i'va:nški in jə'va:nški 'ke:bər | ⇒ IVANŠKI SSKJ +

kenebek ▶ kene'bə:k -a m *kennebec* |sorta krompirja| SSKJ –, P –, ESSJ –

ket(i)na ▶ 'ki:ətna -tən ž mn. *veriga* |kovinska priprava iz več med seboj sklenjenih, zlasti obročkastih elementov za privezovanje, povezovanje|: 'ti:st zak'ri:ȳlen 'ku:onč na 'ku:onci 'ki:ətən jə 'ja:k - bel ve'li:ke 'ki:ətna so š'le:kar | ⇒ ŽLAJDRA [← stvnem. *ket̄na*, *chętnna* ‘veriga’, prim. nem. *die Kette* ‘veriga’ (ESSJ, gl. geslo *ket(i)na*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

ket(i)nica ▶ 'ki:ətənca 'ki:ətənc ž mn. *verižica* |manjš. od veriga|: 'te: uətsp're:jt əə so b'le: 'ki:ətənca, de se jə 'lo:ȝku pərp'ri:əylu ȳ'va:ȳ, 'du:əjne 'ki:ətənca, de se jə 'lo:ȝku uət'sa:k_()re;j š'ta:ȝnye 'e:no ȳ'va:ȳ nap'ri:əylu - jə b'lū: səzi 'du:əjniȝ 'ki:ətənc za 'nu:ost 'ȳa:do, 'te:mu se-j 'ri:eklu 'ci:ngalca | [← sln. nar. *ket(i)na* + -ica] SSKJ –, P +, ESSJ –

kidati ▶ 'ki:dat -am nedov. *kidati* |odstranjevati gnoj, blato|: šta'li:ər 'mu:əre 'fu:trat, 'ki:dat, 'mo:ust jən kar jə pot're:iba | SSKJ +

kikirikati ▶ kiki'ri:kat -am nedov. *kikirikati* |oglašati se z glasom kikiriki|: pe'ti:elən kiki'ri:ka | SSKJ +

kipeti ▶ 'ke:pt ke'pi:m nedov. *kipeti* |zaradi močnega vretja razlivati se čez rob posode|: ȳ-'su:ət, 'kə:dər jə 'mu:ošt, na-s'me:jiš 'nə:lt 'pu:χənyā, kər 'zə:čne ȳ'ri:et, 'pu:ol 'zə:čne 'ke:pt 'ȳə:n, ke'pi: 'ȳə:n | SSKJ +

kisel ▶ 'ki:su -sla -u prid. *kisel* |ki je ostrega okusa kot limona, kis|: 'ki:slu 'zi:əle | ⇒ kislo ZELJE SSKJ +

kladivo ▶ k'la:dvu -a s *kladivo* |orodje za tolčenje iz držaja in na njem nasajenega navadno želevznega kosa|: s-k'la:dvam smo za'bi:li 'pi:pe ȳ-'su:ət | SSKJ +

klarnica ▶ k'la:rənca -e ž |stara sorta belega grozdja|: 'be:ila 'su:ərta, k'la:rənca, jə b'la: kəšənk'rə:t 'du:osti, ve'li:ki γ'ru:ozdi, bo'ya:tu uəbro'di:lu, jə b'lu: pej bel 'ši:pku po slat'ko:r'i jən po alko'χo:li | SSKJ -, P -, ESSJ -

klas ▶ k'la:s -a m *storž* |del rastline, zlasti koruze, ki vsebuje zrna|: še'ni:čən k'la:s - uə'lu:bje smo 'ri:ekli, 'li:sti, 'ka:mər jə za'vi:t k'la:s - s'mu:olc, 'kə:mər p'ri:de, ȳ'ni:če še'ni:co [...] jən 'ȳə:nde jəχ nej k'la:su | SSKJ +

klati ▶ 'ku:olt in k'lə:t 'ku:ələm nedov. *klati* |ubijati (domače) živali za hrano, navadno z nožem|: k'lə:t pra'ši:če - 'də:ns 'mu:ərjo ȳ's'tə:rəlt, nə-s'me:jo k'lə:t 've:č - kər se γa jə k'la:lu, jə pej c'vi:lu | ⇒ ZAKLATI SSKJ +

klavec ▶ k'la:ȝc -a m *klavec* |kdor se poklicno ukvarja s klanjem (domačih) živali|: k'la:ȝc jə 'zə:klo [pra'ši:če] kar z-'no:ȳščem | SSKJ +

klen ▶ k'le:n -a m *klen* |sladkovodna riba z veliko glavo in zlato rumeno liso na bokih|: k'le:n 'i:ma ze'lu: uə'ku:snu me'su:, 'sa:m 'i:ma st'rə:šniχ kos'ti: pej | SSKJ +

klepati ▶ k'li:epat kle'pa:m nedov. *klepati* |z udarci kladiva tanjšati, ostriti rezilo|: k'li:epat 'ku:oso | SSKJ +

klepalen ▶ kle'pa:lən -lna -u *klepalen* |namenjen za klepanje| **klepalni stol** ▶ kle'pa:lni s'to:u |stol, na katerem se kleplje| | SSKJ +

klet ▶ k'li:ət kle'ti: ž *klet* |navadno v zvezi vinska klet stavba, prostor za predelovanje, hranjenje vina|: na 'le:jynarjež smo pe'la:li 'vi:nu ȳ-k'li:ət | SSKJ +

klin ▶ k'li:n -a m *klin* **1.** |paličast, na eni strani priostren kos lesa, železa, ki se v kaj zabije|: kar pi'ki:əramo səs k'li:nam, 'ti:st so ȳ'si:e f'lə:nce • so sa'di:li 'tū:ršco s-k'li:nam, š_0'pa:yo jən s-k'li:nam jən so 'me:ile 'ži:ənske ta'ku: na na š'pa:yi 'a:no 'a:no v're:čko in 'za:t z'vi:əzanu, de-j 'me:ila 'se:ime 'nu:ətər in de-j de-j k'li:nčkala po 'n'i:vi | SSKJ + **2.** |kar se uporablja za spajanje sestavnih delov kake priprave, naprave| | = ⇒ IGLICA; = ⇒ PIŠEL SSKJ + **3.** |prečna palica na lestvi|: k'li:n pər 'lu:əjtraž • im 'pu:ol səm pos'ta:ulou 'ta:ke k'li:ne 'nu:ətər | SSKJ +

klinčkati ▶ k'li:nčkat -am nedov. |saditi s klinom|: 'fi:ərtož so pej 'me:ile, ja, 'ži:ənske, de-j 'me:ila 'se:ime 'nu:ətər in de-j de-j k'li:nčkala po 'n'i:vi | = ⇒ PIKIRATI SSKJ –, P –, ESSJ –

klinec ▶ k'li:nc -a m *klin* |pri brani|: de se pobra'na:, de 'te:vi k'li:nci z'du:olej raz're:žejo, razrəž'la:jo 'ti:ste in poγ'li:χajo | ⇒ KLIN SSKJ +

kljuka ▶ k'lu:ka in k'lə:ka -e ž *kljuka* |priprava, navadno železna, z ukrivljenim koncem za prijemanje, vlečenje, obešanje|: k'lu:ka uət 'ku:sje | SSKJ +

kljun ▶ k'lu:n in k'lə:n -a m *kljun* |prednji podaljšani roženi del glave z ustno odprtino pri ptičih| | SSKJ +

klokati ▶ klo'ka:t -am nedov. *klokati* |oglašati se z glasom klok|: 'ku:əkla klo'ka: | SSKJ +

klop ▶ k'lu:op -a m *klop* |majhen zajedavec na koži človeka in nekaterih živali, s trdim, nazobčanim sesalom| SSKJ +

klopca ▶ k'lu:əpca -e že *klopca* |manjš. od klop|: 'kə:dər smo 'ku:χali š'no:pc, smo se'de:ili na k'lu:əpc, na 'ni:skəm, nje| SSKJ +

kobila ▶ ko'bi:la -e že *kobila* |odrasla samica konja| SSKJ +

kobilica ▶ ko'bi:lca -e že *kobilica* |žuželka zelene barve z zelo dolgima zadnjima nogama| SSKJ +

kocelj ▶ 'ku:ocu -cla m |oluščen koruzni storž|: səs 'ku:oclam jə za'mə:šu, se s'po:unəm - s'tu:orš brez_()'ə:rne jə 'ku:ocu| SSKJ -, P -, ESSJ + (gl. geslo *kocen*)

koča ▶ 'ku:oče -e že *buča* |kulturna rastlina s plazečim se stebлом ali njen debeli sad|: 'ku:oče 'i:ma 'nu:ətər 'ta:ke, ku bi 'ri:əku, 'ko:kər 'a:ne klo'ba:se jən na 'ti:stəm jə 'ta:ku me'su: əə 'mi:exku jən na 'ti:stəm jə 'γu:or st'rə:šənyə se'mi:əna 'pu:ole - [...] i na'ri:ədu s-'ku:oče 'e:no və'li:ko s'mə:rt| ⇒ ANGURIJA; ⇒ TEGIČA [← furl. *cōce*, tudi *cavoce* ‘buča’ (ESSJ, gl. geslo *koča I*)] SSKJ -, P +, ESSJ +

kokljaj ▶ 'ku:əkla -e že *koklja* |kokoš, ki vali, vodi piščance| SSKJ +

kokodakati ▶ koko'da:kat -am nedov. *kokodakati* |oglašati se z glasom kokodak|: ka'ku:š koko'da:ka, koko'da:k_(oko'da:k| SSKJ +

kokoš ▶ ka'ku:š -i že *kokoš* |velika domača ptica s kratkim vratom in močnim telesom|: 'di:ənemo ka'ku:š 'və:lt - s'ku:opca səm 'vi:du, kər jə ka'ku:š 'ni:əsu, 'ti:stu p'ri:de po ka'ku:š [...]| SSKJ +

kokošji ▶ kə'ku:šji in ka'ku:šji -a -e prid. *kokošji* |nanašajoč se na kokoši|: kə'ku:šje me'su:| SSKJ +

kokoška ▶ ka'ku:ška -e že *kokoška* |manjš. od kokoš| SSKJ +

kolce ► 'ku:lce -a s *kolesce* | ☐ ⇒ KOLESCE SSKJ +

kolec ► 'ko:ȝuc -a m *kol* |dolg, srednje debel, v prerezu navadno okrogel lesen predmet|: jem 'pu:ole špa'ru:əne se jə pər'vi:əzalu na 'ko:ȝuce, 'ko:ȝuci so b'li: bel d'ru:obni jən bel k'ra:tki ku 'ra:kla | SSKJ +

kolesce ► ko'li:əsce -a s *kolesce* |manjš. od koló|: 'te: bi 'mo:ȝyle 'be:t še 'ku:lca, še ko'li:əsca bi 'mu:oyle 'be:t, de slo'ni: γ'rī:ədəl na ko'li:əscaχ | ☐ ⇒ KOLCE SSKJ +

koleselj ► ka'li:es -a in ka'li:esəl -sla m *koleselj* |udoben odprt voz za več oseb|: so se poyo'va:rjeli tən'du:olej [...] de 'bo:-j š'li: in γa 'bo:-j 'ča:kali 'ti:zγa in 'bo:-j 'və:ryli 'ne:γa in ne'γo:ȝ ka'li:es in 'ku:ojne ȝ'si:e ȝ-Je'pa:vo • [...] jə 'χu:odu z jə 'χu:odu [...] s-ka'li:esam, s-'ku:ojnem in ka'li:es, 've:ȝš • smo se pe'la:le ž'-n'i:m, 'γu:or na 'ti:stəm ka'li:esi | SSKJ +

kolo ► 'ku:lu ko'li:əsa in 'ku:la s *kolo* 1. |ploščata priprava okrogle oblike, ki omogoča premikanje vozila|: p're:ȝdne, 'za:dne ko'li:əsa • ko'li:əsa so sesto'i:jo səs 'pe:ȝista, 'tu:-j na s're:ȝdi, 'pe:ȝstu, 'i:mjo ȝ'pi:ce im pla'ti:šče, 'tu: jə kar jə le'sa:, nje, jem 'pu:ole 'i:mjo 'γu:or ə ȝb'ru:əč, kə se 'ri:eče 'si:na, nje • p're:ȝdne ko'li:əsa 'i:ma ȝ'sa:ku 'ku:lu de'si:ət ȝ'pi:c, met_()'e:m 'ko:kər 'za:dnu 'i:ma dva'na:jst, za'tu: kər so 'za:dne 'ku:la bel ve'li:ke 'ko:kər sp're:ȝdne • [...] 'di:ənemo 'ta: 'ri:dof, de p'ri:de čes 'ku:la | SSKJ + 2. |priprava v obliku kolesa s korci ali lopatami, ki izkoriščajo vodno energijo za pogon mlina|: jən 'ku:lu jə təm γo'ni:lu, 'e:nu 'γu:or, 'e:nu 'du:ol, jən jə 'ti:st 'jə:čmen 'to:ȝuklu, ma 'tu:-j 'to:ȝuklu po po d'va: d'ni: | SSKJ +

koloradski ► kolo'ra:tski -a -u prid. *koloradski* v zvezi **koloradski hrošč** |hrošč z rumenimi in črnimi progami na sprednjih krilih, katerega ličinke uničujejo krompirjevo listje|: kolo'ra:tski γ'ro:šč | SSKJ +

kolovrat ► ko'lo:ȝrat -a m *kolovrat* |lesena ali kovinska priprava za zategovanje vrvi pri povezovanju s senom naloženega voza|: 'tu: jə ko'lo:ȝrat, 'te: jə 'bu: št'ri:k namo'ta:n uət_()'e: do 'te:, 'te: smo de'nı:l s'ku:zi, nar'di:li 'ȝa:zu in št'ri:k in na 'u:nəm 'ku:onci γ'li:ȝ ta'ku: [...] jən 'te: jə s'ta:ȝ ko'lo:ȝrat jən smo s'ti:sənli 'žə:rt, de jə te'ša:lu ȝ'ko:p | SSKJ +

komar ▶ ku'ma:r in ko'ma:r -je m *komar* |majhna žuželka z dolgimi nogami, ki sesa kri|
| SSKJ +

komat ▶ 'ku:mat in ku'ma:t -a m *komat* |z žimo podložena vprežna priprava, ki se da živali na vrat, navadno za konja|: jən 'pu:ole 'və:rχi 'ti:zγa 'di:ənəš 'ku:mat • ku'ma:t jə le'si:ən jən ȳb'lu:ožen səzi 'u:snem jən 'i:ma za 'di:ənt 'ža:jylo 'yu:or | SSKJ +

kombajn ▶ kom'ba:jn -e m *kombajn* |stroj, ki opravlja več pomembnih delovnih operacij hkrati, zlasti pri spravljanju pridelkov|: 'vi:elk st'ro:j, kə na 'n'i:vi 'ža:jne jən m'la:te ȳk'rā:ti, se k'li:če kom'ba:jn | SSKJ +

konj ▶ 'ku:ojn -e m *konj* |domača žival, ki se goji zlasti zaradi vprege in ježe|: ȳ-'ža:bleχ nej nu:be:n 'ja:χou, 'ne:iso 'me:ili 'ku:ojnu za 'ja:χat • z'de:j 'ti:ste 'ku:ojne so ə so 'da:li ȳ-'na:šo š'ta:lo, 'tə:m, nje • [...] jə 'χu:odu [...] s-ka'li:esam, s-'ku:ojnem in ka'li:es, 've:jiš • ta'pə:rviya 'ku:ojne so z'vi:əzali pər s'tə:bri • s-'ti:stəm 'ku:ojne š'və:rknəš, 'ti:stmu se 'ri:eče 'ža:jyla | SSKJ +

konjar ▶ kuoj'na:r -je m *konjar* |kdor se poklicno ukvarja z oskrbovanjem konj|: bi 'mo:ȳyu p'ra:šet 'kə:šənyə kuoj'na:rje | SSKJ +

konjski ▶ 'ku:ojnski -a -u prid. *konjski* |nanašajoč se na konje|: 'ku:ojnsku mə'su: jə 'du:obru za 'yo:laže • 'ku:ojnska 'fi:γa • 'ku:ojnska ko'si:lnica | ⇒ KOSILNICA SSKJ +

kopa ▶ 'ku:opa -e ž *kopa* 1. |v obliki polkrogle naloženo seno, slama|: mi smo 'vi:əzali s'nu:ope jənu jəm 'pu:ol sp'ra:ȳleli ȳ-'ku:opo • 'ži:tu se-j po'ži:əlu jən sp'ra:ȳlu ȳ-'ku:opo | SSKJ + 2. |kopica sena za čez noč|: 'ku:opci s'na: za čez 'no:ȳč mi smo 'ri:ekli 'ku:opa | SSKJ + 3. |kopica sena za čez zimo ali za dalj časa|: mi smo 'ri:ekli γ'li:χ ta'ku: 'ku:opa, sam jə b'lā: bel ve'li:ka, nje, se jə 'to:lk uə'zo:ȳ s'na: sp'ra:ȳlu im 'pu:ole 'yu:or na'və:rχ 'e:nu p'la:tnu jəm 'pu:o jə 'ti:ekla sam 'ȳa:da 'du:ol, uə'ku:l k'rā:je jə b'lu: 'to:lk'u'li:e jə zmo'či:lu in dər'γa:č 'nu:ətər jə b'lu: s'nu: 'su:χu | SSKJ +

kopač ▶ ko'pa:č -e m *kopač* |delavec, ki koplje|: ko'pa:č, 'ti:sti kej 'ku:əple | SSKJ +

kopačica ▶ ko'pa:čica -e že *kopačica* |delavka, ki koplje|: za se po'xe:cat smo 'ri:ekli, kər kər 'ži:ənsko smo mal 'bu:otu 'vi:dli 'ku:opat, nje, o, ku-j ti ko'pa:čica, smo 'ri:ekli, nje | SSKJ +

kopati ▶ 'ku:opat ko'pa:m nedov. *kopati* |delati v kaj vdolbino, jamo z odstranjevanjem zemeljskega materiala|: 'ži:ənsko smo mal 'bu:otu 'vi:dli 'ku:opat | SSKJ +

kopica ▶ 'ku:opca -e že *kopica* |manjša kopa (sena)|: se jə nar'di:lu po d've:i 'ku:opci | SSKJ +

kopito ▶ ko'pi:tu -a m *kopito* |rožena kožna tvorba na koncu prstov nekaterih sesalcev|: 'ku:ojnsku ko'pi:tu | SSKJ +

kopriva ▶ kop'ri:va -e že *kopriva* |rastlina, ki ima na listih in steblu dlačice, ki povzročajo ob dotiku pekoč občutek|: kop'ri:va 'pi:eče | SSKJ +

korec ▶ 'ku:orc -a m *korec* |žlebasta strešna opeka za pokrivanje primorskih hiš|: jə b'lū: t're:iba γa [su:ət] ə 'di:ənt 'nu:ətər na 'kə:šən 'ku:orc, 'ta:k, ku-j za na st're:ixəo ▪ jən sk'ro:mnu pok'ri:tu [...] če-j 'bu: 'kə:šən p'li:ex al kej 'ta:kγa al 'kə:šni s'ta:ri 'ku:orci | SSKJ +

koren ▶ ko'ri:ən -a m *korenček* |rastlina z večkrat pernato razdeljenimi listi ali njeni rdečasti omeseneli podzemeljski deli|: ər'mi:en ko'ri:ən jə bel za ž'va:u, nje, 'sa:mu jə z'mi:eram 'bu:lši še 'ko:kər 'u:ni, 'ko:kər jə p'ro:u za 'žu:po, jə bel u'ku:sən jə ▪ 'li:sti uət ko'ri:əne |šavje| | ≡ ⇒ KORENJE SSKJ +

korenika ▶ kore'ni:ka -e že *korenika* |podolgovato, odebeleno podzemeljsko steblo nekaterih rastlin| | SSKJ +

korenje ▶ ko're:ine in ko'ri:əne -e s *korenje* | ≡ ⇒ KOREN | SSKJ +

korito ▶ ko'ri:tu -a s *korito* 1. |podolgovata posoda|: ko'ri:tu jə səs'ta:uṇi 'de:il p're:ijše, jə z'du:olej, nje, 'ka:mər 'ti:eče 'mu:ošt 'pu:ole 'uə:n | SSKJ + 2. |posoda, iz katere jedo prašiči| | SSKJ +

kormoran ▶ kormo'ra:n -a m *kormoran* |v skupinah živeče vodne ptice temne barve, ki se hranijo z ribami| SSKJ +

kos ▶ 'ku:s -a m *kos* |večja ptica pevka črne barve z rumeno liso okrog oči| SSKJ +

kosa ▶ 'ku:osa -e ž *kosa* 1. |orodje z dolgim rezilom in dolgim ročajem za košenje trave|: 'ku:osa za na 'ru:oke • 'ku:osa za zaš'ra:ufat al-pej 'ku:osa na za'yu:zdo • 'ku:osa jə za nab'ru:st, kər 'ni:eče 've:č 're:žizat, če jə 'ku:osa še bel 'tu:əpa, jo jə t're:žiba sk'li:epat | SSKJ + 2. |rezilo od kose s hrbotom vred| SSKJ +

kosec ▶ 'ku:osc -a m *kosec* |kdror kosi (travo)| SSKJ +

kosilka ▶ ko'si:lka -e ž *kosilnica* | ⇒ KOSILNICA SSKJ –, P –, ESSJ –

kosilnica ▶ ko'si:lnica -e ž *kosilnica* |večji stroj za košenje, če ga poganja motor|: [...] so naš'ti:mali na ko'si:lnico 'pu:mpo jənu 'če:žvu, 'sa:m sta 'mo:žyla 'be:d_()'va:, 'e:dən jə škro'pi:ž jən 'e:dən mu:j po'ma:žou 'če:žvu_()'le:žčt **konjska kosilnica** ▶ 'ku:ojnska ko'si:lnica |stroj za košenje, če ga vleče konj| ⇒ KOSILKA SSKJ +

kositi ▶ 'ku:ost ko'si:m nedov. *kositi* |s koso, kosilnico rezati travo, žito|: 'ku:ost t'ra:vo • 'te:ve 'di:ətle za 'kə:rmo so b'le: 'fa:jn jən 'na:jmejn t'ri:krat, š'ti:ərkrat se-j ko'si:lu, jə 'ži:tru z'rā:slu • s-'ku:oso se ko'si: • 'pə:rnas 'ma:lu so ko'si:le 'ži:ənske | SSKJ +

kosje ▶ 'ku:sje -je s *kosijoče* |držaj pri kosi|: 'tu: 'du:ol jə 'ku:sje | SSKJ +

kosovka ▶ 'ku:sočka -e ž *kosovka* |samica kosa| SSKJ +

kost ▶ 'ku:st kos'ti: ž *koščica* |osrednji oleseneli del koščičastega plodu, sadu; koščica|: 'ti:stu, kar 'i:ma 'če:žna ū-s're:ždi, jə 'ku:st • tudi 'či:əšpa 'i:ma ū-sre'di:ni 'ku:st | SSKJ +

koš ▶ 'ku:oš -e m *koš* |visoka, spodaj zožena pletena posoda|: jəm 'pu:ole pej səz 'bi:əkmi ta'ku: de'b'i:əlmi 'ko:kər 'pə:rst, se-j nar'di:lu ə 'ku:oše • bel ta'ma:li 'ku:oši so 'me:žili po de'si:ət 'bi:ək ə tave'li:ki po štər'na;jst, šest'na;jst • smo nay'ra:bli po 'ši:əsit,

'si:ənde'si:ət 'ku:ošu 'li:stje • 'ku:oš səzi 'le:jskaviχ 'pa:lc • [...] kər j_()'o:m p'ri:d_()o 'və:rχa, jə s'pe:stu 'ku:oš γ'li:χ na uə'či:təlna [...] | SSKJ + **gnojni koš** ► γ'nu:ojni 'ku:oš | voz s košu podobno napravo| | ⇒ GRATUNE SSKJ + **listni koš** ► 'li:stən 'ku:oš |koš za prenašanje listja|: mi smo no'si:li 'li:stje ȳ-'li:stniχ 'ku:ošeχ, s'-ta:kiχ 'pa:lc, 'le:jskaviχ al-pej_()e'si:ənaviχ | SSKJ + **naročni koš** ► na'ru:čni 'ku:oš |koš, v katerem so imeli seme, ko so sejali|: po'ku:onci so 'ta:ki 'lu:ocni, kar p'ri:de p'li:etenu k'ri:žəm, 'ko:kər na'ru:čən 'ku:oš kə jə, se s'po:ȝnəm, k-jə 'ta:ta 'de:ȝlou na'ru:čne 'ku:oše, jə 'ri:əku, 'mu:ərəm nar'je:t_() 'lu:ocne | SSKJ –

košnja ► 'ku:ošna in 'ku:ošne -e ž *košnja* 1. |delo, dejavnost, povezana s pospravljanjem trave| | SSKJ + 2. |čas takega pospravljanja|: 'ce:jt 'ku:ošne | SSKJ +

koštrun ► koš'tru:ən -a m *koštrun* |skopljen oven| | SSKJ +

kotel ► 'ku:otu -tla m *kotel* |velika, navadno okrogla ali valjasta kovinska posoda za kuhanje, segrevanje|: so raz'li:čni 'ku:otli, 'e:ni 'i:mjo, de 'di:ənəš 'ȳa:do uə'ku:li, de 'di:χta, d'rū:γi 'i:mjo, de na'ma:žəš s-'kə:šno stvar'ju:ə **žganjarski kotel** ► ž'γa:jnərski 'ku:otu |kotel za kuhanje žganja|: š'no:pc smo 'ku:γali ȳ-ž'γa:jnərskəm 'ku:otli | ⇒ ŽGANJARSKI kotel SSKJ +

koza ► 'ku:oza -e ž *koza* |manjša domača žival s srpastimi rogovimi, ki se goji zlasti zaradi mleka| | SSKJ +

kozliček ► koz'li:čk -a m *kozliček* |manjš. od kozel| | SSKJ +

krača ► k'ra:če -e ž |greda ob krajišem delu njive|: 'le:ȝxe pər st'rə:ni 'h'i:ve, kər so bel k'ra:tke ku d'rū:γe, se k'lī:čejo k'ra:če | SSKJ –, P –, ESSJ –

krak ► k'ra:k -a m *krak* |nav. mn. zadnja okončina pri žabi| | SSKJ +

kraljevina ► krale'vi:ne -e ž *kraljevina* |trta s svetlo rdečimi grozdi; belo vino iz grozdja te trte|: 'pu:ole krale'vi:ne jə b'lū: 'du:osti, 'ti:stu jə tut st'rə:šnu ro'di:lu, jə b'lū: pej 'ši:pku st'rə:šnu, nej 'me:jl slat'ko:rje 'du:osti | SSKJ +

kraljiček ▶ k'rə:lčk -a m *kraljiček* |najmanjša ptica pevka z rdečo ali rumeno liso na temenu| SSKJ +

kramp ▶ k'rə:mp -a m *kramp* |orodje za kopanje, navadno s sekalom in konico|: s'-te:m k'rə:mpam səm jəst 'du:ostи s'ku:opoū za 'tə:rte | ≡ PIKON [← srvnem. *krampe* 'kljuka, kavelj' (ESSJ, gl. geslo *kramp*)] SSKJ +

krastača ▶ kras'ta:če -e ž *krastača* | ≡ KROTA SSKJ +

krava ▶ k'ra:va -e ž *krava* |odrasla samica goveda|: na γ'l'a:v'i_():ma k'ra:va ro'γi:ə • št're:ylat k'ra:vo • k'ra:va po'žə:rje s'nu: 'ne:pre'de:ilanu še, na γ'ru:əbu • 'ja:leva tudi 'ja:lova k'ra:va • k'ra:va 'mo:uzənca • k'ra:va do'i:lja • mla'do:una k'ra:va |krava v prvem obdobju po porodu| • se jə k'ra:va uə'či:stla |ko se iztrebi posteljica| • če se 'də:je te'li:əti 'pe:t, se k'ra:vo 'mo:uze, jə 'mo:uzənca, če pej 'ti:ele sə'sa:, se 'ri:eče, de jə k'ra:va do'i:lja | SSKJ +

krempelj ▶ k'rə:mpəl in k'ri:əmpəl -pla m, nav mn. k'rə:mpli in k'ri:əmpli *krempelj* |roževinast ukrivljen izrastek na koncih prstov nekaterih sesalcev, ptičev, plazilcev| SSKJ +

krepati ▶ k'ri:epat kre'pa:m dov. *poginiti* |pri živalih prenehati živeti|: za ž'va:u za u'si:e se jə 'ri:eklu, de jə kre'pa:lu | ≡ POGINITI SSKJ + **krepan** ▶ kre'pa:n -a -u prid. *poginjen* kre'pa:n 'ku:ojn | SSKJ +

kresnica ▶ kərs'ni:ca in kres'ni:ca -e ž *kresnica* |majhna žuželka s svetilnim organom na spodnji strani zadka| SSKJ +

krma ▶ 'kə:rma -e ž *krma* |hrana, navadno rastlinska, za živali|: 'te:ve 'di:ətle za 'kə:rmo so b'le: 'fa:jn jən 'na:jmejn t'ri:krat, š'ti:ərkrat se-j ko'si:lu, jə 'χi:tru z'ra:slu | SSKJ +

kročiti ▶ k'ru:əčt -əm nedov. *usmerjati* |delati, da dobi, ima kaj določeno smer|: ta'ku: se k'ru:əče, əə 'ri:dof nar'di: 'tu:, de sto'ji:, kar jə 'yu:or na 'ua:zi, z'mi:eram γ'li:χ im pot_()'i:stəm se k'ru:əče | [← psl. *krqk- 'upogibati, zvijati' ← ide. *skrenk-, *skronk- k *(s)ker- (ESSJ, gl. geslo *kročiti*)] SSKJ -, P +, ESSJ +

krompir ► krəm'pi:ər -je m *krompir* |kulturna rastlina z bledo vijoličastimi ali belimi cveti ali njeni užitni gomolji|: z'yu:dən krəm'pi:ər • 'e:dən jə 'bu:, se jə k'li:coʊ 'i:da, 'ti:sti jə 'bu: 'na;jbulši krəm'pi:ər • krəm'pi:ər samo'se:çuc • p'le:jt krəm'pi:ər • krəm'pi:ərčk 'ra:se na krəm'pi:ərjeçci, γ'li:χ ta'ku:, nje, γ'li:χ na 'ti:stəm s'ti:ebli 'ku:kər krəm'pi:ər • se jə 'ri:eklu 'le:jynar'i jən 'yu:or se jə nalo'ži:lu 'ža:kle, de se-j pərpe'la:lu krəm'pi:ər | SSKJ +

krompirček ► krəm'pi:ərčk -a m *krompirček* |krompirčki, ki rastejo nad zemljo in poganjajo iz istega gomolja kot krompir, tudi krompirčki, ki zrastejo na poganjkih v kleti|: krəm'pi:ərčk 'ra:se na krəm'pi:ərjeçci, γ'li:χ ta'ku:, nje, γ'li:χ na 'ti:stəm s'ti:ebli 'ku:kər krəm'pi:ər | SSKJ +

krompirišče ► krompi'ri:šče -e s *krompirišče* |njiva, na kateri je rasel krompir|: 'n'i:va, 'kə:mər 'ra:se krəm'pi:ər, se k'li:če krompi'ri:šče | SSKJ +

krompirjevica ► krəm'pi:ərjeçca -e že |nadzemni del krompirja (listi)|: 'pi:ərje uət krəm'pi:ərje, 'ti:stu 'ri:ečemo krəm'pi:ərjeçca | SSKJ –, P –, ESSJ –

krota ► k'rū:əta -e že *krastača* |dvoživka z zavaljenim trupom in zgrbančeno kožo, posuto z debelimi bradavicami| | ⇒ KRASTAČA SSKJ +

kršilast ► kər'si:ləst -a -u prid. |nanašajoč se na kršin|: s-kər'si:ləsto kər'ta:čo se jə 'ri:balu • kər'si:ləsta kər'ta:če za uə'ri:bat | SSKJ –, P –, ESSJ –

krt ► 'kə:rt -a m *krt* |manjši sesalec s črnim kožuhom in lopatasto razširjenima sprednjima nogama, ki živi pod zemljo| | SSKJ +

krtača ► kər'ta:če -e že *krtača* |priprava za čiščenje in gladenje iz šopov žime, žic, vstavljenih v navadno lesen hrbet|: ȳ-e:ni 'ru:oki si dər'ža:la 'ti:sto kər'ta:čo, ȳ-e:ni št'ri:γu • s-kər'si:ləsto kər'ta:čo se jə 'ri:balu • kər'si:ləsta kər'ta:če za uə'ri:bat | SSKJ +

krtina ► kər'ti:na -e že *krtina* |manjši kup zemlje, ki ga izrije krt|: 'ke:p 'zi:emle, kə jo na'ri:je 'kə:rt, jə kər'ti:na | SSKJ +

kukavica ► 'ku:kočca in 'ku:kuca -e že *kukavica* |ptica selivka, ki odlaga jajca v gnezda manjših ptic pevk| SSKJ +

kumara ► 'ku:mara -e že *kumara* |kulturna rastlina s plazečim se steblom in rumenimi cveti ali njen sad| SSKJ +

kuna ► 'ku:na -e že *kuna* |roparska žival vitkega telesa in kratkih nog| SSKJ +

kurnik ► 'ku:rnik -a m *kurnik* |zaprt prostor za kokoši| SSKJ +

kuščar ► 'ku:ščer in 'ku:ščer -je m *kuščar* |plazilec s štirimi kratkimi nogami in dolgim repom| SSKJ +

kutina ► 'ku:tna -e že *kutina* |sadno drevo ali njegov dišeči rumeni, jabolku ali hruški podobni sad|: 'ku:plene 'ja:pke so ȳ'si:e na 'ku:tno 'ce:iplene, kə 'i:ma 'ta:ko last'nu:st, de nə z'rā:se 'vi:elk d're:ȳ, 'i:məš le'pu: za uə'bi:ərat 'pə:rtliꝝ [← stvnem. *kutinna* (ESSJ, gl. geslo *kutina*)] SSKJ +

lajati ► 'la:jet 'la:jəm nedov. *lajati* |oglašati se s kratkimi, odsekanimi glasovi|: 'pə:s 'la:je jən 'ka:že 'zu:əbe kəšən'bu:ot| SSKJ +

langer ► 'la:̄n̄yer -je m |vrsta močvirske ptice|: 'la:̄n̄yer smo 'ri:ekli, jə ve'li:ku jən z'de:j spom'lā:di se 'du:ostkrat_()'e: p're:ȳk Je'pa:ve əə dər'ži: jən 'i:ma st'rə:šne fla'fu:ti jən 'lu:əve 'ri:be| SSKJ -, P -, ESSJ -

lajbkis ► 'la:jp'ki:s -a m |mehka podloga pod komatom|: 'la:jp'ki:s 'ti:stu jə 'ko:kər 'fu:ədra pər 'ju:əpi, jə ta'ku: de'bī:əlu, 'ko:kər z'-a:ne s'pu:žve, nje, de 'ku:ojne 'ti:stu na te'ši: ȳ-'pə:rsay, 'kə:dər 'pi:əle, jən ta'pə:r 'mu:ərš 'di:ənt 'ti:stu mu čez γ'la:vo, de mu pok'ri:je 'ce:ile 'pə:rsa jən 'pu:ole 'və:ryi 'ti:zya 'di:ənəš 'ku:mat jən 'zə:pnəš z'du:olej, ta'ku: de 'kə:dər 'ku:ojn 'pi:əle, de ya 'ti:stu ne'ki:ər na 'žü:le, 'ti:stmu se 'ri:če 'la:jp'ki:s| [← verjetno iz bav. *lei'b* ‘telovnik’ iz srvnem. *Leib* ‘telo’ (ESSJ, gl. geslo *lajbič*)] SSKJ -, P -, ESSJ - (v vseh treh slovarjih samo geslo *lajbič*)

lajšta ► 'la:jšta -e že *letev* | podolgovat kos lesa ali kovine, navadno pravokotnega prereza]: [...] jən 'yu:or s'pe:jt 'la:jšte ȳ'ku:li | [← nem. *die Leiste* ‘letev’ (ESSJ, gl. geslo *lašta II*)] SSKJ –, P – (ima geslo *lašta*), ESSJ – (ima geslo *lašta*)

las ► 'lə:s lə'si: in la'si: že *las* | izrastki na vrhu koruznega klasa]: 'ti:ste muš'ta:fe, ke nar'di: 'yu:or, ku la'si:, smo 'ri:ekli la'si: | ⇒ MUŠTAF SSKJ +

lastovka ► 'la:stuka in 'la:stuca -e že *lastovka* | ptica selivka s škarjastim repom in vitkimi krili]: k'mi:əčka jən 'me:jsntna 'la:stuka, so d'ȳə:jne 'su:ərti • 'te:ve, 'ko:kər so 'te: 'pə:rnas, se jəm 'ri:eče k'mi:əčke 'la:stuce, k'-i:mjo ər'di:əče podi podi ȳ'ra:tam, met_()'e:m ku 'u:ne, k'-i:mjo 'be:ȳlu, se jəm jə 'ri:eklu pej ȳudo'u:rniki • 'la:stuca ə 'lu:əve əə me'si:ce ȳ-z'ra:ki | ⇒ HUDOURNIK SSKJ +

lata ► 'la:ta -e že *lata* | prečni tramič, drog, zlasti v kozolcu]: 'tu: so 'la:te, te'nu:ətər s'ta:vejo əə 'di:ətlo f're:šno, de se jəm poš_()'i:, 'fe:žu so s'ta:ȳli 'nu:ətər, 'pu:ole s'nū: • 'fe:žu na 'la:taχ | SSKJ +

laterna ► le'ti:ərna -e že *laterna* | preprosta svetilka s steklenim, pločevinastim ohišjem, ki se nosi v roki ali obesi]: 'ta:ko le'ti:ərno smo 'me:ȳli, če smo š'li: po'nu:oči səz 'ȳa:zam, jə 'mo:ȳyu 'be:t uəs've:tlen 'u:s, 'ti:sta le'ti:ərna jə yo're:ȳla | SSKJ +

latnik ► 'la:tnik -a m *latnik* | ogrodje (iz lat, letev) za vinsko trto, sadno drevje, popenjavke]: fran'cu:əsku ȳ'ru:əzdje smo 'ri:ekli, smo 'me:ȳli po 'la:tnikaχ • 'fe:žu na 'la:taχ, smo 'ri:ekli kar 'la:tnik | ⇒ LATA SSKJ +

lazar ► 'la:zar -je m *lazar* | večji polž brez hišice | SSKJ +

lega ► 'le:ȳya -e že *lega* | tram, na katerem kaj sloni, leži]: s'pu:odej pər ȳre'tu:nay so b'le: 'ta:ke 'le:ȳye • na 'ti:stiχ d've:ȳχ 'le:ȳyay so s'ta:li 'su:ədi 'yu:or | SSKJ +

legnar ► 'le:ȳynar -je m *legnar* | vsak od dveh vzporednih tramov na vozlu, kadar se prevažajo težki predmeti]: jə b'lə: s'pe:jt ena nap'ra:va, se jə 'ri:eklu 'le:ȳynar'i, z-d've:ȳχ 'ta:kiχ 'ra:nt jə b'lə: nar'ja:nu, ku se ȳ're: nar'ja:nu, uəko'va:nu tudi jənu z'du:olej_()ə

'me:jlu 'pu:ot in pər st'rə:ni se jə de'ni:lu po 'e:no 'de:sko ta'ku: po'ku:onci jən 'yu:or se jə nalo'ži:lu 'ža:kle ▪ na 'le:žynarjež smo pe'la:li 'vi:nu ȝ-k'li:ət | SSKJ +

leha ► 'le:žxa -e ž *greda* | oddeljena ploskev obdelane zemlje na vrtu: en 'de:lčk 'və:rlta jə 'le:žxa ▪ le:žxe pər st'rə:ni 'n'i:ve, kər so bel k'rata:tke ku d'ru:ye, se k'li:čejo k'rata:če | SSKJ +

lemež ► 'li:emeš -že m *lemež* | del pluga v obliku železnega rezila, ki zemljo izpodrezuje | SSKJ +

les¹ ► 'le:žs le'sa: m *les* | snov, iz katere so deblo, veje, korenine dreves in grmov: 'mu:rvou 'le:žs ▪ nar'ja:ni so b'li: pej 'su:ədi jən 'bə:dni səzi χ'tra:stou̯ya, kos'ta;jnou̯ya al-pej 'γa:cjou̯ya le'sa: | SSKJ +

les² ► 'li:es medm. *les* | v medmetni rabi, kot klic govedu na levo!: 'li:es χ'-si:ebi ▪ pər 'ua:li, če si t'la:, de bo 'šo:u na 'le:žvu, si 'mo:uyla 'ri:ečt 'li:es, 'li:es 'Si:uc, 'li:es 'Mo:ro, 'ka:šnər jə'mi:ə jə 'jə:mu | SSKJ +

leska ► 'le:žska -e ž *leska* | grm z nazobčanimi listi in visečimi mačicami | SSKJ +

leskov ► 'le:žskau̯ in 'le:žskou̯ tudi 'le:žskau̯ in 'le:žskou̯ -va -u prid. *leskov* | nanašajoč se na lesko: sp'li:etenu jə səzi 'le:žskaviχ 'pa:lc, ta'ku: de'b'i:əliχ ku me'zi:nc ▪ jə na'ri:ədu 'vi:twi səzi 'le:žskaviχ 'pa:lc ▪ 'le:žskave al-pej_(e'si:ənave 'pa:lce se jə rask'la:lu na polo'vi:co ▪ 'le:žskave al-pej_(e'si:ənave 'pa:lce se jə [...] uəb'de:il_(ou səz re'zi:unikam, de so b'le: γ'la:tke im 'pu:ol se jəx jə z'bi:lu_(ko:p | SSKJ +

lesti ► 'le:žst 'le:žzəm tudi 'la:st 'la:zəm nedov. *lesti* | premikati se, dotikajoč se podlage s telesom: 'ka:če 'le:žze tudi 'la:ze | ☐ ⇒ PLAZITI SSKJ +

letati ► 'le:žtat -am nedov. *letati* | premikati se (sem in tja ali večkrat) po zraku z letalnimi organi, zlasti s perutmi, krili | SSKJ +

letina ► 'le:žtna -e ž *letina* | kar se pridela v (enem) letu: buχ'va:r, če-j b'la: 'mu:okra 'le:žtna, jə t'lū: ȝ'si:e 'sə:ȝənt | SSKJ +

lij ► 'li: -je m *lijak* |priprava za zlivanje tekočine v posodo skozi majhno odprtino|: se jə de'ni:lu 'li: 'yu:or, 'ta:ka po'su:əda uək'ru:əy̩la jən jə 'me:̩lu pər k'rā:ji 'lə:kno jən 'du:ol 'ta:k_()'o:šč 'lu:əra, le'si:ənya jənu z-bren'ta:čem se jə na'li:valu 'nu:ətər jən 'pu:ole jə 'ti:eklu 'nu:ətər ȳ-'su:ət | SSKJ +

likof ► 'li:kof -a m *likof* |pojedina, pitje po končani trgatvi|: 'li:kof smo 'ri:ekli, 'ku:onc ban'di:me | SSKJ +

lipan ► 'li:pan -a m *lipan* |sladkovodna riba z veliko, pisano hrbtno plavutjo| | SSKJ +

lisica ► le'si:ca -e ž *lisica* |psu podobna zver rdečkasto rjave barve s košatim repom|: le'si:c jə b'lū: 'na:jveč, 'ti:ste 'χi:še uə'ku:l va'si: so b'le: 'du:oz'bū:ot pərza'de:̩te, so pob'ra:le ka'ku:ši | SSKJ +

lisička ► le'si:čka -e ž *lisička* |manjš. od lisica| | SSKJ +

lisjak ► ləs'ja:k in les'ja:k -a m *lisjak* |lisičji samec| | SSKJ +

list ► 'li:st -a m *list* |navadno zelen, ploščat del rastline, ki raste iz veje, stebla|: 'li:sti uət_()'o:rte • ci'ka:da ȳ'pi:če 'ti:ste 'ži:le, ke so po 'li:staχ [...] jənu 'pu:ole na 'ti:sti 'tə:rti nej γ'ru:əzdje • 'li:sti uət ko'ri:əne |šavje| | SSKJ +

listen ► 'li:stən -tna -u prid. *listen* |nanašajoč se na listje|: 'li:stne γ'ra:ble **listni koš** ► 'li:stən 'ku:oš • mi smo no'si:li 'li:stje ȳ-'li:stniχ 'ku:ošeχ, s-'ta:kiχ 'pa:lc, 'le:̩škaviχ al-pej_()'e:si:ənaviχ | SSKJ +

listje ► 'li:stje -e s *listje* |več (rastlinskih) listov, (rastlinski) listi|: kəšən'bū:ot se jə z'mi:erəm ste'li:lu 'sa:m z-'li:stjem, se jə 'li:stje γ'ra:blu, n̩je, smo nay'ra:bli po 'ši:əsit, 'si:ənde'si:ət 'ku:ošu 'li:stje • s'ti:əla jə b'lū: ȳ-γ'la:ȝnəm 'li:stje, kə smo γa nay'ra:bli po 'mi:ej | SSKJ +

listnica ► 'li:stənca -e ž *listnjak* |prostor, stavba za listje| | ≡ LISTNIK SSKJ +

listnik ▶ 'li:stnik -a m *listnjak* |prostor, stavba za listje|: 'kə:mər jə b'la: s'ti:əle, mi smo 'ri:ekli 'li:stnik | ⇒ LISTNICA SSKJ +

lišček ▶ 'li:ščk -a m *lišček* |manjša ptica pevka z zelo pisanim perjem| | SSKJ +

lizati ▶ 'li:zat 'li:žəm nedov. *lizati* |premikati jezik po čem|: k'rə:va 'li:že 'ti:ele, kə ya jə γ'li:χkar st'ri:la | SSKJ +

locen ▶ 'lu:ocən -cna m *locen* |držaj iz lokasto ukrivljene palice|: po'ku:onci so 'ta:ki 'lu:ocni, kar p'ri:de p'li:etenu k'ri:žəm, 'ko:kər na'ru:čən 'ku:oš kə jə, se s'po:ūnəm, k-jə 'ta:ta 'de:ilo na'ru:čne 'ku:oše, jə 'ri:əku, 'mu:ərəm na'ri:et () 'lu:ocne | SSKJ +

log ▶ 'lu:əχ 'lu:əya m *log* |(močviren) travnik ob vodi, navadno deloma porasel z drevesi|: tam'du:ol se jə 'ri:eklu na 'lu:əyi, 'ka:mər 'i:mjo z'de:j B'ri:ci [prebivalci vasi Brje] 'ti:ste 'nu:əyrade | SSKJ +

loj ▶ 'lu:əj -e m *loj* |maščobno tkivo pri govedu, ovkah, kozah|: se jə na'ma:zalu par'te:ilo, ȳ'ra:tca səzi 'lu:əjem jən se-j za'pə:rlu, nje, 'ti:stu jə 'pu:ol dər'ža:lu ku se γ're: - 'ȳo:ūca 'i:ma 'ma:st əəə k'ra:va 'ne:ȳma mas'ti:, 'i:ma 'lu:əj | SSKJ +

lojber ▶ 'lu:əjbər -bra m *lovor* | ⇒ OLOJBER [← verjetno iz nem. *der Lorbeer* 'lovor', prim. furl. *olberâr* 'lovor'] SSKJ –, P +, ESSJ –

lojtrnik ▶ 'lu:əjtərnik -a m *lojtrnik*, *lojtrske* voz |voz z lestvi podobno pripravo na straneh| | SSKJ +

lojtra ▶ 'lu:əjtra -tər s *lestev* 1. |priprava s prečnimi klini ali deščicami za vzpenjanje ali sestopanje|: 'di:ənəš 'lo:χku en 'me:tər uət_()a:ȳ, nu, 'lu:əjtra al 'ku:kər 'bu:ədi | SSKJ + 2. |tej podobna priprava na strani voza|: kar 'lu:əjtra smo 'ri:ekli, ja, 'ti:stu, če jə b'lū: za prep'je:let 'ma:lu s'na: al-pej al-pej 'ma:1 uə'ta:ve al-pej t'ra:vo ze'lī:eno za ž'va:ȳ, de jə za 'ma:lu pər'pi:elet, smo kar 'lu:əjtra de'ni:li ta'ku: 'γu:or, uəp-st'rə:ni - 'lu:əjtra so b'le: nar'ja:ne z'-e:ne 'ra:nte, pre'se:ȳkane na polo'vi:co | SSKJ + 3. |lestvi podobna naprava v starih hlevih, za katero se daje krma|: səm 'və:ryu s'nu: ȳ-'lu:əjtra | SSKJ –

lonec ► 'lu:onc -a m *lonec* |posoda valjaste oblike za kuhanje|: 'e:n 'lu:onc so 'me:ile, de so u̇-ti:stu 'mo:uzle | SSKJ +

lopa ► 'lu:əpa -e ž *lopa* |pokrit prostor za shranjevanje vozov, kmečkega orodja, strojev|: jən 'pu:ol smo de'ni:li 'yu:or pod 'lu:əpo, de jə ve'se:ilu, de se-j poš_()'i:lu • 'te: nej b'lū: ko'zo:ucu, 'te: so b'le: sam 'ta:ke 'lu:əpe, de smo de'ni:li 'u:s z'du:olej_()ən 'kə:šnu_()'ru:ədje, nje | SSKJ +

loparček ► lo'pa:rčk -a m *muhovnik* | ⇒ TOLČEK SSKJ –, P –, ESSJ –

lopata ► lo'pa:ta -e ž *lopata* |orodje s širokim listom in dolgim držajem za zajemanje, premetavanje sipkega materiala|: lo'pa:ta za s'ne:ix • lo'pa:ta za nak'la:dat • sam za t're:ipt jə b'lū:, na'me:ist lo'pa:te jə 'bu: sa'pu:ən • lo'pa:te so 'me:ili jən ta'ku: so me'ta:li 'yu:or | SSKJ +

lor ► 'lu:ər -a m *lij, lijak* |priprava za zlivanje tekočine v posodo skozi majhno odprtino|: 'li:, 'ta:ka po'su:əda uək'ru:əyla jən jə 'me:ilu pər k'ra:ji 'lə:kno jən 'du:ol 'ta:k_()'o:šč 'lu:əra, le'si:ənyā | ⇒ ROR [← srvnem. *ror* ‘cev; kar je narejeno iz cevi’, v sln. po disimilaciji r – r > l – r nastalo *lor* ‘dimnik, cev’ (ESSJ, gl. geslo *ror*)] SSKJ –, P –, ESSJ +

lubad ► le'bə:t -ada m *lubje* |plast živega in odmrlega tkiva, ki obdaja les rastlin|: kar jə uə'ku:l s'ti:ebla, jə le'bə:t • če se 'pi:uka u_()'ə'ku:, se po'bi:ere 'uə:n, 'ka:mər jə uə'ku: [...] jən se 'di:əne uət 'pi:tanya na 'i:stu 'me:ilstu 'sa:n le'bə:t, jən z'vi:əže səz 'la:stiko | ⇒ OLUBJE SSKJ +

lucerna ► lu'ce:rna -e ž |vrsta detelje; krmna rastlina s trojnatimi listi in modro vijoličastimi cveti|: 'di:ətlo, kər smo 'me:ili, smo 'me:ili lu'ce:rno, se jə 'ri:eklu, jə t'ra:jela 've:č 'le:jt, kə se jo jə uəs'ja:lu | ⇒ DETELJA SSKJ +

luska ► 'lu:ska in 'lə:ska -e ž, nav. mn. **1.** *luska* |koščena ali rožena ploščica, ki varuje telo rib, plazilcev| | SSKJ + **2.** *luščina* |ovoj semena, sadov, ki ni popolnoma zrasel z vsebino|: ta'ku: so me'ta:li 'yu:or, de jə 've:jtər uəd'ni:əsu 'ti:ste 'lə:ske p'ru:oč, de jə 'sa:mu 'ži:tu uəs'ta:lu | ⇒ LUŠČINA SSKJ –

luščina ▶ le'si:na le'si:n ž *luščina* |ovoj semena, sadov, ki ni popolnoma zrasel z vsebino|: z'dej 'i:mjo pej 'te:ve rep'ka:lnike, de sylas'ti:ne po'bi:ere p'rū:oč jənu γ're:jo 'sa:mu le'si:ne 'ki:e | ⇒ LUSKA (2. pomen) SSKJ +

mačji ▶ 'ma:čji -a -e prid. *mačji* |nanašajoč se na mačke|: 'ma:čji d'ri:ek | SSKJ +

mačka ▶ 'ma:čka -e ž *mačka* |domača žival, ki lovi miši|: spomla'da:nske jən je'si:ənske 'ma:čke ▪ 'ma:čke smo k'li:cali 'mu:c 'mu:c, nje, ta'ku: | SSKJ +

mačkon ▶ məč'ku:ən in mač'ku:ən -a m *mačkon* |mačji samec| | SSKJ +

majaron ▶ maje'ru:ən -a m *majaron* |začimbna rastlina z majhnimi okroglimi listi in močnim vonjem| | [← furl. *majaròn* ‘majaron’] SSKJ +

malina ▶ ma'li:na -e ž *malina* |grmičasta rastlina, ki raste na posekah in v gozdovih, ali njene užitne, navadno rdeče jagode|: ma'li:ne z'ra:sejo 'tə:m, 'kə:mər se nar'di: γolo'se:k 'bu:kou jən 'tə:m 'pu:ole d'ru:γu 'le:̄tu na'va:dnu p'ri:de 'du:ost 'ma:lin | SSKJ +

malvazija ▶ malva'zi:je -e ž *malvazija* |trta z belimi sladkimi grozdi močnega vonja; belo vino iz grozdja te trte|: malva'zi:je, 'ti:sto se še z'de:j 'i:ma, malva'zi:jo | SSKJ +

mandelj ▶ 'ma:ndəl -dəlna in 'ma:ndlə m *mandelj* |sad mandljevca, zlasti njegovo jedro| | SSKJ +

marelica ▶ ma're:lca -e ž *marelica* |sadno drevo ali njegov rumenkasti koščičasti sad| | SSKJ +

martinček ▶ mar'ti:nčk -a m *martinček* |majhen kuščar| | SSKJ +

mastilnica ▶ mas'ti:lnica -e ž |naprava za mletje grozdja|: še prej_()ə b'lū: t're:̄ba z'mə:st_() γ'ru:əzdje z-mas'ti:lnico, nje na 'ru:oke ▪ 'sa:mu tiz'bū:ot so b'le: mas'ti:lnice, de jə 'sa:m sam'le:̄lu | SSKJ -, P -, ESSJ -

mastiti ► 'mə:stɪ:m nedov. *mastiti* |mečkati, mleti sadje, zlasti grozdje|: ta'pə:r smo mas'ti:li, 'pu:ole p're:želi | SSKJ +

mastitis ► mas'ti:tis -a m *mastitis* |vnetje vimenja|: 'kə:mər jə mas'ti:tis, s'-ti:zya 'sə:sa jə t're:žba po'mo:žust ȝ-po'si:əbno po'su:ədo jən z'le:t p'rū:oč | SSKJ +

mašina ► maši:na -e ž *stroj* |mehanična naprava, navadno kovinska, iz gibljivih in negibljivih delov, ki s pretvarjanjem energije omogoča, olajšuje, opravlja delo|: 'li:əmpa, na'χə:rptna maši:na za vedər'ju:lt • maši:na za s'ti:skat 'su:əde | SSKJ +

matica ► 'ma:tica -e ž *matica* 1. |spolno razvita samica pri čebelah| |SSKJ + 2. |predmet v obliki debelega obročka z notranjimi navoji|: 'yu:or jə 'ma:tica, de s'ti:skra, nje | SSKJ +

med ► 'mi:ət 'mi:əda m *med* |sladka snov, ki jo delajo čebele iz nektarja ali maneh| |SSKJ +

medika ► 'me:dika -e ž |vrsta detelje|: 'di:ətla 'me:dika c've:te ər'di:əče | ⇒ DETELJA SSKJ –, P –, ESSJ –

medved ► 'mi:edvet med've:žda m *medved* |zver z gostim kožuhom in močnimi kratkimi nogami| |SSKJ +

medvedka ► med've:žka in med've:žitka -e ž *medvedka* |samica medveda| |SSKJ +

meja ► 'mi:ejə -e ž *gozd* |z drevjem strnjeno porasel svet|: po 'mi:ejəχ 'ra:se • ta'ku: spom'la:di, kər nej b'lu: še po 'mi:ejəχ, 'kə:mər jə b'la: t'ra:va, de so ž'va:ȝ preraȝ'na:li, so š'le: ['ži:ənske] s_ 'Oə:rpam • s'ti:əla jə b'lu: ȝ-ȝ'la:ȝnəm 'li:stje, kə smo γa nay'ra:bli po 'mi:ejə | SSKJ –, P +, ESSJ +

meketati ► 'me:ketat meke'ta:m nedov. *meketati* |oglašati se z glasom me ali mekeke| | ⇒ BEKETATI SSKJ +

mera ► 'mi:əra -e ž *mera* |naprava za merjenje stopnje alkohola v žganju|: z-'mi:əro 'mi:əremo 'mo:uč alko'χo:la u-š'no:pci ▪ jənu 'ta:ta jə pər'ni:əsu mi 'mi:əro za 'mi:ərt alko'χo:1 | SSKJ +

merjasec ► mər'ja:sc in mer'ja:sc -a m |odrasel samec prašiča|: mər'ja:sc a jə t're:iba s'ku:opt, de do'bi:mo na'va:dənyā pra'ši:če | SSKJ +

merlot ► mer'lo:t -a m |sorta črnega grozdja|: 'pu:ole jə mer'lo:t, 'ti:stu jə 'du:obra 'tə:rta, 'du:obru uəbro'di:, tud za'du:ost kvali'te:ttnu jə | SSKJ +

mernik ► 'mi:ərnik -a m *mernik* |večja lesena posoda z ročajema ob straneh, ki drži 25 litrov|: 'mi:ərnik jə š'kə:f, kə dər'ži: 'pi:ətjənd'va:jst 'li:tru ▪ 'mi:ərnik 've:im, de se za 'ži:tu k'li:če | SSKJ +

meso ► me'su: me'sa: in mə'su: mə'sa: s *meso* |navadno rjavkasto rdeče tkivo živalskega telesa, zlasti mišičje, kot hrana|: s'vi:n'sku mə'su: | SSKJ +

meškot ► meš'ku:ot -a m *muškat* | ☐ ⇒ MUŠKAT SSKJ –, P –, ESSJ –

metlik ► met'li:k -a m |koruzi podobna rastlina, katere zgornji del se rabi za metle|: z'de:j 'ra:bəm št'ri:yu, de uəs'tə:ržəm 'si:rk al-pej met'li:k əəə, de-j za škala'bu:əne | ⇒ SIREK SSKJ –, P –, ESSJ –

metulj ► me'tu:l -a m *metulj* |žuželka z dvema paroma velikih, navadno živo, pisano obarvanih kril in s tipalnicama| SSKJ +

mijavkati ► m'ja:ukat -am nedov. *mijavkati* |oglašati se z glasom mijav|: 'ma:čke m'ja:ukajo | SSKJ +

miš ► 'me:š 'mi:ši ž *miš* |majhen, škodljiv glodavec z dolgim, golim repom, ki se hrani z živilimi, poljskimi pridelki|: so 'du:əjne 'su:ərt 'mi:ši, so 'pu:lske jən 'hi:šne | SSKJ +

mladje ▶ m'la:dje -e s *mladje* |mlade veje, poganjki|: pre'ti:kat m'la:dje ▪ z'de:j ce'lju: s'ta:vejo po 'pi:et 'ži:c, de nej t're:iba m'la:dje 'vi:əzat, de pre'ti:kaš 'sa:mu m'la:dje | SSKJ +

mladoven ▶ mla'do:vən -una -u prid. *mlad* |ki je v prvem obdobju življenja|: mla'do:una k'ra:va |krava v prvem obdobju po porodu| ▪ mla'do:unu m'le:iku | SSKJ +

mlatev ▶ m'la:tu -ve ž |čas, ko se mlati žito|: 'čə:s in 'ce:jt m'la:tve | SSKJ +

mlatilnica ▶ mla'ti:lnica -e ž *mlatilnica* |stroj za mlatenje žita|: jəm 'pu:ole, 'lo:žde češ_(tər'na:jst dn'i:, t'ri: 'ti:ədne po 'ži:ətvi, 'kə:dər so na'sti:mali mla'ti:lnico, se-j š'lū: in se-j nalo'ži:lu in pe'la:lu m'la:t(), ȳ-γ'la:unəm jə b'la: ȳ-Dob'ra:ulex mla'ti:lnica, so pərpe'la:li 'ki:e ▪ kər se-j pərpe'la:lu na mla'ti:lnico, če-j 'bu: s'nū:op z'vi:əzan səs 'pa:sam, jə γa:j kar 'və:ryu 'nu:ətər jən če'nje jə b'lū: t're:iba pej 'bi:əko pre're:izat [...] de nej š'la: 'nu:ətər ȳ-mla'ti:lnico | SSKJ +

mlatiti ▶ m'la:t() -əm nedov. *mlatiti* |s cepcem, mlatilnico spravljati zrnje iz klasja, latja|: m'la:t() 'ži:tu ▪ se-j nalo'ži:lu in pe'la:lu m'la:t(), ȳ-γ'la:unəm jə b'la: ȳ-Dob'ra:ulex mla'ti:lnica | SSKJ +

mleček ▶ m'le:čk -a *mleček* |rastlina z lepljivim, mleku podobnim sokom| | SSKJ +

mleko ▶ m'le:iku -a s *mleko* |bela tekočina, ki se izloča pri samicah sesalcev določen čas po porodu kot hrana za mladiče|: ta'pə:rvu m'le:iku, 'kə:dər se na'mo:uze, 'ti:stu 'mu:ore 'ti:ele s'pe:t ▪ mla'do:unu m'le:iku | SSKJ +

mleti ▶ m'le:jt m'le:jəm nedov. *mleti* |z napravo razkosavati sadje|: do'ma: smo m'le:ili ȳ-'bə:dən, 'vi:elk_je jə 'bu:, nje, 'ȳə:nde smo m'le:ili | SSKJ +

mlin ▶ 'ma:lən -lna m *mlin* |naprava za mletje žita|: ȳ-'ma:lni 'yu:or pər Uš'te:nki so 'me:ili, se-j 'ri:eklu s'tu:əpa jənu so b'le: 'ta:ke 'ta:kelie ko'ri:ta, ȳk'rū:əy'le, jənu š'ti:əri 'ta:ki s'tə:bri po'ku:onci, na 'ku:onci jə b'lū: ȳko'va:nu | SSKJ +

močerad ► mače'rə:t mače'rə:da m *močerad* |žival s podolgovatim, valjastim trupom, dolgim repom in žametno črne barve z rumenimi lisami| SSKJ +

modras ► 'mu:odras mod'ra:sa m *modras* |strupena kača z verigi podobnimi lisami po hrbtnu in rožičkom na glavi| SSKJ +

molj ► 'mu:ol -e m *molj* |droben metulj, katerega ličinka uničuje tekstilno blago, žito| SSKJ +

molznica ► 'mo:uzənca -e ž *molznica* |žival, ki daje mleko, zlasti krava|: če se 'də:je te'lī:əti 'pe:t, se k'ra:vo 'mo:uze, jə 'mo:uzənca| SSKJ +

molsti ► 'mo:ust 'mo:uzəm nedov. *molsti* |iztiskati, odvzemati mleko iz vimena|: če se 'də:je te'lī:əti 'pe:t, se k'ra:vo 'mo:uze • yo'li:da jə b'lā: p'ro:u na'me;jnena isk'lū:čnu sam za sam za 'mo:ust • šta'lī:ər 'mu:ere 'fu:trat, 'ki:dat, 'mo:ust jən kar jə pot're:ičba| SSKJ +

moren ► 'mu:orən -rna -u prid. *mlačen* |nekoliko topel|: 'mu:orna 'u:a:da • jən 'pu:ol za'lī:jemo səzi 'mu:orno 'u:a:do| SSKJ +

mošt ► 'mu:ošt -a m *mošt* |sladek sok iz mletega, mečkanega grozdja, sadja|: 'sa:djou 'mu:ošt • do'ki:ər se na ə po'ku:χa, jə z'mi:eram 'mu:ošt, čim se po'ku:χa, nje, de se spreme'ni: χ-alko'χo:l, 'pu:ole jə pej al χ'tu:škoč al 'ja:boučnik al kar jə • do 'le:ita 'ši:əzdesiət 'pi:ətin'ši:əzdesiət se jə 'mu:ošt 'ku:χu na tro'pi:naχ tut po š'ti:ər, 'pi:əd_()ni:, de jə təm zau're:ičlu, de-j 'bu: p'ro:u 'γu:ork 'mu:ošt jən de so se tro'pi:na u'si:e χ'z'di:γənle na'və:rχ jən 'mu:ošt jə 'šo:u 'du:ol • z'de:j se pej zmas'ti: jən ta'ko:j na'li:je, de se 'lu:əče tro'pi:na uəd 'mu:ošta • ko'ri:tu jə səs'ta:γni 'de:ičl p're:iše, jə z'du:olej, nje, 'ka:mər 'ti:eče 'mu:ošt 'pu:ole 'u:ə:n| [← srvnem. *most* ‘mlado vino, sadjevec’, prim. bav. avstr. *Most* (ESSJ, gl. geslo *mošt*), prim. furl. *most*, it. *mosto* ‘mošt, sadjevec’] SSKJ +

motika ► ma'ti:ka -e ž *motika* |orodje s ploskim, trikotnim ali pravokotnim listom in dolgim držajem za kopanje|: 'və:rtna ma'ti:ka • 'tu:-j pej za po 'və:rti, ma'ti:ka • 'ru:oyəlci uəd ma'ti:ke • ma'ti:ka jə 'ma:jχna, nje, 'ša:pca jə že 'vi:əči, nje, 'ša:pa za 'ku:opat jə pej ve'li:ka| SSKJ +

motovilec ► moto'vi:lc -a m *motovilec* |rastlina, navadno samorasla, s podolgovatimi listi, ki se uporablajo kot solata| SSKJ +

mrva ► 'mə:rva -e ž *mrva* |posušena trava, seno|: 'mə:rva 'pə:rnas po'me:ine nasp'lō:šnu 'kə:rma | SSKJ +

mufa ► 'mu:fa -e ž *plesen* | = ⇒ BEFA [← furl. *mufa*, prim. it. *muffa* in nem. *der Muff* ‘plesen’] SSKJ –, P –, ESSJ –

muha ► 'mü:χa in 'mu:χa -e ž *muha* |žuželka s kratkimi nogami, tipalkami in kožnatimi krili|: na'va:dna, 'ku:ojnska 'mü:χa • 'to:uč za 'mu:χe | SSKJ +

muholovec ► muho'lō:uč -a m *muholovec* |priprava za lovljenje muh| SSKJ +

mukati ► 'mu:kat -am nedov. *mukati* |oglašati se z glasom mu| SSKJ +

mula ► 'mu:la -e ž *mula* |domača žival, neposredna potomka osla in kobile| SSKJ +

mulca ► 'mu:lca -e ž, nav. mn. *mulca* |sladka krvavica s pinjolami in rozinami, znana na Primorskem|: 'de:jlāt 'mu:lce | SSKJ +

muren ► 'mu:rən -rna m *muren* |temno rjava žuželka, ki živi na travnikih| SSKJ +

murvov ► 'mu:rvoù 'mu:rvava -u prid. *murvov* |nanašajoč se na murvo| **murvov les** ► 'mu:rvoù 'le:js • so ya 'me:ili 'e:nja 'ma:jχənja, uəd 'e:niχ de'si:etiχ_(')e:ktu, jə 'bu: 'mu:rvoù, 'mu:rvoù 'le:js jənu smo ȳ-'ti:st 'su:ət med'ru:yi d'ni:li 'vi:nu jən 'e:n 'me:jsc po ban'di:mi jə b'lū: 'vi:nu ku kris'ta:l 'či:stu, jə 'to:lku 're:itk 'le:js 'ti:sti, de se jə 'χi:tru 'vi:nu ȳ'či:stlu | ⇒ LES SSKJ +

mušica ► me'ši:ca -e ž *mušica* |majhni muhi podobna žuželka|: 'la:stuca ə 'lu:əve əə me'ši:ce ȳ-z'ra:ki | SSKJ +

muškat ► muš'ka:t -a m *muškat* |trta z rumenimi, modrimi ali rdečimi grozdi; vino iz grozdja te trtelj: jə meš'ku:ot, 'ti:stu le'pu: de'ši:, muš'ka:t, 'ti:stu jə še z'de:j 'ti:sta 'tə:rta
| ⇒ MEŠKOT SSKJ +

muštarf ► muš'ta:f -a m, nav. mn. muš'ta:fi *mustache* |izrastek na vrhu koruznega klasa|:
'ti:ste muš'ta:fe, ke nar'di: 'γu:or, ku la'si: | ⇒ LAS SSKJ +, P +, ESSJ + (v vseh treh slovarjih gl. geslo *mustache*)

nabrusiti ► nab'ru:st -əm dov. *nabrusiti* |nareediti ostro|: 'ku:osa jə za nab'ru:st, kər
'ni:eče 've:č 're:žat • 'ku:oso jə t're:žba 've:čkrat z-'u:a:slo nab'ru:st | SSKJ +

nafutrati ► na'fu:trat -am dov. *nakrmiti* |s krmljenjem nasititi|: se 'mu:ere na'fu:trat
ž'va:u | ⇒ FUTRATI [← na- + nar. *futrati*] SSKJ -, P -, ESSJ -

nakladati ► nak'la:dat -am nedov. *nakladati* |delati, da pride kaj na kako vozilo, žival z namenom, da se prepelje, prenese|: mi smo z-'vi:lmi uəd'na:šeli jən_()ak'la:dali, se jə nak'la:dalu u'si:e na 'ru:oke, nje | SSKJ +

nalivati ► na'lli:vat -am nedov. *nalivati* |polniti s tekočino|: ta'ku: se jə na'lli:valu, na
'ru:oke u'si:e, nje | SSKJ +

naložiti ► na'lju:ošt na'lju:əžəm dov. *naložiti* |napraviti, da pride kaj na kako vozilo, žival z namenom, da se prepelje, prenese|: kər jə b'lju: s'nu: 'su:χu, smo γa na 'u:s nalo'ži:li jən pe'la:li da'mo:u na se'nii:k, nje | SSKJ +

namočiti ► na'mu:očt na'mu:əčəm dov. *namočiti* |nareediti kaj mokro, navadno z vodo|:
'su:əde jə b'lju: t're:žba pop're;j na'mu:očt jən 'uə:rənce tudi, 'bə:dne, u'si:e pred
ban'di:mo na'mu:očt | SSKJ +

napajalnik ► nəpa'ja:lnik -a m *napajalnik* |posoda, priprava za napajanje živali| | SSKJ
+

napreči ▶ nap'ri:əšt -žəm dov. *napreči* |pripeti vprežno žival in ji nadeti vprežno opremo|: 'te: uətsp're:jt əə so b'le: 'ki:ətənca [...] de se jə 'lo:χku uət'sa:k_()'re:j š'ta:jnγe 'e:no ž'va:u nap'ri:əylu | SSKJ +

nasejati ▶ nas'ja:t na'se:jəm dov. *nasejati* |dati seme v zemljo, kjer bo vzklilo|: so 'e:nu 'le:jtū 'ce:jlō 'n'i:vo 'su:nčənc nas'ja:li | SSKJ +

nazaj ▶ na'za:j medm. *nazaj* |izraža zahtevno volu, naj gre nazaj|: za na'za:j_()ə b'lū: pej na'za:j, na'za:j, smo kər'ča:li jən z-ya nə'mə:lčk səs 'pa:lco po 'nu:oγaχ ta'ku: jən 'pu:ol jə 'u:o:u 'pə:χou 'u:s na'za:j | SSKJ +

nesti ▶ 'ni:est -əm nedov. *nesti* |pri perutnini izločati jajca|: 'ni:ese 'ja:jca | SSKJ +

nešplja ▶ 'ni:əšpula -e ž *nešplja* |sadno drevo s podolgovatimi listi ali njegov pečkati sad| | SSKJ +

net ▶ 'ne:jt -i ž *kovica, zakovica* |preprost element, s katerim se vežejo pločevinasti deli|: 'te:vi uəb'rū:əči uə'ku:l 'su:əda so ž'e:le:izni jənu uš'tu:kani so u'si:e z-'ne:jtmi, po t'ri: 'ne:jtē al po š'ti:əri [...] jən jə dər'ža:lu | SSKJ +

njiva ▶ 'n'i:va -e ž *njiva* |del zemljišča za gojenje kulturnih, krmnih rastlin|: 'kə:mər jə 'n'i:va zuə:ra:na, se γ're: səz b'ra:no, de se pobr'a:ha: • 'lo:χku z'va:ləš əə 'n'i:vo [...] • 'kə:dər jə b'lā: 'n'i:va zape'lā:na, si 'vi:dla u'si:e γ'li:χ • 'ne:jsō na 'n'i:vo s'ja:li ne'ko:li 'ə:rš, kar na s'nū:ožet, brez 'u:rat • 'ra:ta pos're:jdī 'n'i:ve γ'ra:pa | SSKJ +

nograd ▶ 'nu:əyrat -ada m *vinograd* |zemljišče, na katerem je posajena vinska trta|: jə 'jə:mu 'tə:m u'-Γ'ra:fənci 'nu:əyrat • 'tə:m, 'kə:mər 'ra:se 'tə:rta, po do'mə:če 'ri:ečemo mi 'nu:əyrat • 'ti:sti, kə so 'me:ili bel 'nu:əyrat z'ri:χtan [...] • təm'yu:or u'-nu:əyradi • jə 'pə:ršla 'tə:rtna 'u:š jən jə b'lū: uəp u'si:e 'nu:əyrade | SSKJ +

nožič ▶ 'no:ušč -e m *nožič* |priprava za rezanje iz rezila in ročaja|: 'no:ušč jə z-γ'ri:ədla 'du:ol • š'ti:ərje, 'pi:ət neχ ya 'də:ržet jən 'e:dən jə 'zə:kloū, k'la:ūc jə 'zə:kloū kar z-'no:uščem | SSKJ + (op.: leksem 'no:ušč v govoru Velikih Žabelj ni manjš., rabi se namesto leksema *nož*)

obdelati ▶ uəb'de:jl̩at -am dov. *obdelati* |z orodjem, strojem ali določenim postopkom dati čemu določeno obliko, lastnost|: jən 'pu:ole se jəχ jə uəb'de:jl̩_()u səz re'zi:łnikam, de so b'lē: γ'la:tke | SSKJ +

obirati ▶ uə'b̩i:ərat -am nedov. *obirati* |s trganjem odstranjevati sadeže, plodove z drevesa, rastline|: 'lo:łku 'pə:rtliχ uə'b̩i:əraš | SSKJ +

oblič ▶ 'u:bəlč -e m *oblič* |orodje za glajenje, obdelovanje lesa|: ta'ku: mu jə 're:łzou 'ne:mu [so'da:r'i] 'u:bəlč, 'ko:kər de bi 're:łzou 're:łpo, jə pej 're:łzou χ'ra:st al-pej 'γa:cijo, k-jə 'tə:rda - na ba'ri:γli s-'ta:kəm 'u:bəlčem ta'ku: nar'ja:nu | SSKJ +

obod ▶ o'bu:t o'bu:da m *obod* |okrogla oblika reber pri prešah|: o'bu:t jə səs'ta:łni 'de:jl p're:łſe jənu 'nu:ətər so ... e po do'mə:če se 'ri:eče ta'pə:rvu, ke se 'di:əne na na 'ti:stu, so s'vi:ne | SSKJ +

obračalnik ▶ obra'ča:lnik in ȳbra'ča:lnik in uəbra'ča:lnik -a m *obračalnik* 1. |priprava za obračanje, ki se priključi traktorju|: st'ro:j za uəb'ra:čet jə z'de:j ȳbra'ča:lnik | SSKJ + 2. |obračalni plug, ki ima dve deski|: 'ł'a:rje 'le:łvu jən 'di:əsnu, za 'ti:stu 'mu:əre bet p'lu:χ obra'ča:lnik, de γ're: z'mi:eram 'yu:or in 'du:ol in na 'ku:onci 'mu:ərš p'lu:χ ȳ'bə:rənt, z'de:j ti 'mi:əče 'sə:m 'zi:emlo, 'pu:o ti 'mi:əče 'ki:e, kər se ȳ'bə:rnəš, nje, jən 'pu:ol nə 'ra:ta 'ne:č raz'yu:əra | SSKJ +

obračati ▶ uəb'ra:čet -əm nedov. *obračati* |delati, da kaj leži s spodnjo stranjo navzgor|: smo uəb'ra:čeli s'nu: | SSKJ +

obrasovati se ▶ se ȳb'ra:svat -am nedov. |dobivati perje|: kər se ȳb'ra:sva, 'pu:ole pej 'zə:čne bel 'ni:est | SSKJ -, P -, ESSJ -

obrezati ▶ uəb're:łzat uəb're:łžəm dov. *obrezati* |z rezanjem narediti, da na čem ni več kakih delov, zlasti nepotrebnih|: uəb're:łzat 'pi:ərje uət 'pe:łse | SSKJ +

obrivanje ▶ uəb'ri:vane in uəb'ri:vajne -e |glagolnik od obrivati| | SSKJ -, P -, ESSJ -

obrivati ▶ uəb'ri:vat -am nedov. *poruvati* |drugega za drugim izruvati|: mi pej, če smo š'li: 're:t ple'vi:əq, smo 'ri:ekli, γ're:mo uəb'ri:vat al-pej γ're:mo 're:t ple'vi:əq • uəb'ri:vat smo 'ri:ekli kəšənk'rə:t, kəšənk'rə:t smo ȳ'si:e ȳ'si:e pred ban'di:mo po 'tə:rtaχ ȳ'si:e uəb'ri:li, smo 'ri:ekli γ're:mo uəb'ri:vat, 'ti:stu jə ve'la:lu bel za 'nu:əyrade | ⇒ PORITI; ☐ ⇒ RITI SSKJ -, P +, ESSJ -

obroč ▶ uəb'ru:əč -e m *obroč* |ozka ploščata priprava v obliku kroga, s katero se stiskajo, povezujejo posode in utrjujejo, krepijo predmeti|: 'te:vi uəb'ru:əči uə'ku:l 'su:əda so že'le:izni jənu ȳ'stu:kani so ȳ'si:e z'-ne:itmi, po t'ri: 'ne:ite al po š'ti:əri [...] jən jə dər'ža:lu • jəm 'pu:ol se jəχ jə [l'e:ijkave al-pej_(e'si:ənave 'pa:lce] na'vi:lu na 'e:n že'le:izən uəb'ru:əč, de so se poš_()'i:le, de so ta'ku: uəs'ta:le • uəb'ru:əč pər 'si:ti, re'ši:eti | SSKJ +

obroditи ▶ uəbro'di:t -im dov. *obroditи* |dati sadeže, plodove|: jə tud uəbro'di:la 'du:obru | SSKJ +

ocvirek ▶ ȳc'vi:ərk in uəc'vi:ərk -a m, nav. mn. ȳc'vi:ərki in uəc'vi:ərki *ocvirek* |košček svinjskega mesa, ki ostane pri topljenju slanine| | SSKJ +

odcveteti ▶ uətc'və:st uətcve'ti:m dov. *odcveteti* |prenehati cveteti|: kər uətc'və:te, jə γ'ru:əzdje | SSKJ +

oglje ▶ 'ȳə:γle -e s *oglje* |črna snov, ki nastane z žganjem lesa|: smo de'ni:li 'ȳə:γle, de se jə po'še:šu 'su:ət [...] jən 'pu:ol se γa-j za'pə:rlu jən zažvep'la:lu | SSKJ +

ograjen ▶ ȳγ'ri:ejen -a -u prid. *ograjen* |obdan z ograjo|: smo 'me:ili ȳγ'ri:ejen p'rū:ostor za pra'ši:če ȳ'sta:li | SSKJ +

oha ▶ uə'γa: medm. |klic vprežni živini stoj!|: za 'ȳa:la smo 'ri:ekli uə'γa:, če smo t'li:, de se ȳs'ta:ve | SSKJ +

oidium ▶ o'i:di:um -a m *oidij* |glivična bolezen, ki se kaže kot sivkasta prevleka na zelenih delih rastline, pepelasta plesen|: pi'no:t 'i:ma st'rə:šnu s'la:bo last'nu:st, ke jo st'rə:šnu bo'le:izən na'pa:de, o'i:di:um • o'i:di:um γ'ru:əzdje əə 'ko:kər de-b-je s-pe'pi:əlam

na nat'ru:əsla jəm 'pu:ole, 'ko:kər se 'zə:čne 'tu:oplū, se 'zə:čne debe'li:t, ȳ'si:e 'ja:yode po'pu:əkajo jəm 'pu:ole jə f'rā:j | SSKJ +

oko ► uə'ku: uə'či:əsa in ȳ'ku: ȳ'či:əsa s *oko* |očesu podoben del česa|: 'kə:dər səm uə'pa:zu, de jə s'pi:tu uə'ku: [uət_()'ə:rte], 'pu:ol səm 'šo:ȳ pošk'ru:oft ȳ'si:e špa'ru:əne səz na'χə:rptno • uə'ku: uət krəm'pi:ərje, 'tə:rte • če se 'pi:ȳca ȳ_()'ə'ku:, se po'bī:ere 'ȳə:n, 'ka:mər jə uə'ku:, 'sa:m 'ta:k_()'o:ščk, 'ka:mər jə 'su:očnu z'de:j spom'la:di jən se 'di:əne uət 'pi:tanya na 'i:stu 'me:ȳstu 'sa:n le'ba:t, jən z'vi:əže səz 'la:stiko | SSKJ +

okopalnik ► oko'pa:lnik -a m *okopalnik* |priprava z rezili za okopavanje|: p'lū:χ za oko'pa:vajne jə oko'pa:lnik, 'ti:stu se-j 'ra:blu za po 'tə:rtaχ, do'ki:ər se-j səž_()'va:ljo še še uə'ra:lu po 'tə:rtaχ, nje, so 'me:ȳli 'ta:ke p'lū:γe | ⇒ PLUG SSKJ +

okopavanje ► ȳko'pa:vajne in uəko'pa:vajne -e s *okopavanje* |glagolnik od okopavati| | SSKJ +

okopavati ► ȳko'pa:vat in uəko'pa:vat -am nedov. *okopavati* |rahljati zemljo okoli rastlin in pri tem odstranjevati plevel|: ro'ya:čka jə b'la: za uəko'pa:vat_()'ə:rte, 'sa:m za 'tə:rte | ≡ PLETI SSKJ +

olje ► 'ȳə:le -e s *olje* |mastna, v vodi netopna tekočina, ki se pridobiva iz rastlin, živalskih maščob, nafte|: z-neχ [z-'ȳə:lk] pərdo'bī:vajo 'ȳə:le [...] | SSKJ +

oljka ► 'ȳə:lka -e ž *oljka* |južno drevo ali njegovi jajčasti, koščičasti sadovi, iz katerih se pridobiva olje|: dre'vu: jən 'sa:t uə'bu:əjnu jə 'ȳə:lka | SSKJ +

olojber ► uə'lū:əjbər -bra m *lovor* |sredozemski grm ali drevo, katerega dišeči usnjati listi se uporablajo kot začimba| | ≡ LOJBER [← verjetno iz nem. *der Lorbeer* ‘lovor’, prim. furl. *olberâr* ‘lovor’] SSKJ –, P –, ESSJ –

olubje ► uə'lū:bje -e s *ličje* |krovni listi, odstranjeni s koruznega storža|: uə'lū:bje smo 'ri:ekli, 'li:sti, 'ka:mər jə za'vi:t k'lā:s | ⇒ LUBAD SSKJ –, P + (gl. geslo *olubje*), ESSJ + (gl. geslo *lub*)

olupiti ▶ uə'lu:pt in ȳ'lu:pt -əm dov. *olupiti* |odstraniti lupino, kožo|: se jo 'mu:ore uə'lu:pt • jən 'pu:ol se jə 'ti:stu ȳ'si:e uə'lu:plu p'rū:oč, de jə 'uə:stou 'jə:špren | SSKJ +

opariti ▶ uə'pa:rt -əm dov. *opariti* |poškodovati kožo, tkivo z vročo tekočino, paro|: 'pu:ol se γa-j uə'pa:rlu, de-j š'la: d'lā:ka 'du:ol, 'pu:ole se γa-j 're:žalu | SSKJ +

oplen ▶ 'uə:plen uəp'li:əna m *oplen* |premično nameščen prečni drog na zadnjem delu voza, v katerega se vtaknejo ročice|: 'tu: uədz'yu:orej 'te: se k'li:če 'ri:dof, 'kə:mər so ro'či:ce, 'te: se pej k'li:če 'uə:plen • na ȳəp'li:əni • 'də:rva se je nalo'ži:lu kar 'te:, na 'ri:dof ȳtsp're:it jən te'za:t kar na 'uə:plen | SSKJ +

oploditi ▶ uəp'lu:ot_() uəplo'di:m dov. *oploditi* |povzročiti nastajanje novega organizma z združitvijo moške in ženske spolne celice|: če jə de'ži:ə̄nu_()'ri:eme, 'kə:dər c'və:te, se ti 'ra:de 'tə:rte uə'su:jejo, γ're:jo 'ja:γode 'du:ol, se na uəplo'di: ȳ'si:e | SSKJ +

oprešati ▶ ȳp're:žet -əm dov. *iztisniti* |nareediti, da na predmet, snov po vsej površini deluje sila, da se izloči tekočina|: jəm 'pu:ole tro'pi:na se jə de'nī:lu ȳ-p're:žo, se jə ȳp're:želu | ⇒ PREŠATI [← o- + sln. *prešati*] SSKJ -, P +, ESSJ -

oprtnica ▶ uə'pə:rtənca -e ž, nav. mn. *oprtnica* |trak iz tkanine, usnja za nošenje bremena na hrbtnu|: 'tu: so b'le: uə'pə:rtənce | SSKJ +

oprtnjaček ▶ uəpərt'nə:čk in uəpərt'na:čk -a m *oprtni koš* |majhen koš, nahrbtnik z oprtnicami|: 'ma:jxən uəpərt'na:k, smo 'ri:ekli 'lo:χ tud uəpərt'nə:čk | ⇒ OPRTNJAK SSKJ -, P -, ESSJ -

oprtnjak ▶ uəpərt'na:k -a m *oprtni koš* |koš, nahrbtnik z oprtnicami|: po'du:əbne uəpərt'na:ke smo 'me:žili, 'tu: so b'le: uə'pə:rtənce, s'pu:odej_()ə 'bu: le'si:ən əə 'pu:od za d'nu: jən 'γu:or po'ku:onci so b'le: 'bi:əke jənu p'li:etenu tudi z-'bi:əke na polo'vi:co raskl'a:ne • smo ȳ'zi:əli s'ki:əro jən uəpərt'na:k jən smo š'li: | ⇒ OPRTNJAČEK SSKJ -, P +, ESSJ -

opustiti ▶ uə'pe:st_() uəpes'ti:m dov. *opustiti* |nehati opravljati kako (poklicno) dejavnost|: 'pu:ol so uəpes'ti:li, so že 'vi:dli 'lo:γde, de se nej sp'la:čelu | SSKJ +

orač ▶ uə'ra:č -e m *orač* |kBOR orje| SSKJ +

oranje ▶ uə'ra:jne -e s *oranje* |glagolnik od orati| SSKJ +

orati ▶ 'uə:rət in 'uə:rat 'uə:rjəm nedov. *orati* |rahljati zemljo s plugom|: kər se 'uə:rje, 'e:nu 'le:̄tu se 'uə:rje ȳ'ko:p, nej raz'yu:əra, n̄je, d'ru:yu 'le:̄tu se 'uə:rje na'ra:zən, 'ra:ta 'ra:zyor, 'ra:ta pos're:̄di 'n'i:ve γ'ra:pa, n̄je • 'ne:̄iso na 'n'i:vo s'ja:li ne'ko:li 'ə:rš, kar na s'nu:ožet, brez 'uə:rat | SSKJ +

oreh ▶ 'uə:rχ in uə're:̄jχ -a m *oreh* |listnato drevo z močnimi vejami ali njegov koščičasti sad| SSKJ +

orel ▶ 'uə:ru -rla m *orel* |velika ptica ujeda z ukrivljenim kljunom in dolgim repom| SSKJ +

oribati ▶ uə'ri:bat -am dov. *oribati* |z ribanjem očistiti|: īm 'pu:ol jə b'lū: t're:̄iba 'ti:ste 'su:əde 'uə:prat, uə'ri:bat, ȳ'si:e 'či:stu, ma'γa:r po d've:̄i 'uə:ri jə b'lū: t're:̄iba 'be:t 'nu:ətər, de se-j uə'ri:balu • kər'ši:ləsta kər'ta:če za uə'ri:bat | SSKJ +

orna ▶ 'uə:rna -e ž čeber |večja lesena posoda z dvema ušesoma|: γ'ru:əzdje smo 'pu:ole z-b're:ntače st'ri:əsalij_()'ə:rne • 'uə:rne smo nalo'ži:li na 'u:s jən pe'la:li da'mo:u | ≡ ORNICA [← nar. it. *orna*, prim. furl. *orne* iz lat. *urna* ‘vrč’ (ESSJ, gl. geslo *orna*)] SSKJ -, P +, ESSJ +

ornica ▶ 'uə:rənca -e ž čeber |večja lesena posoda z dvema ušesoma|: u_()'ə:rənce smo no'si:li st'ri:əsat jən z-'uə:rəncmi smo pərpe'la:li da'mo:u • 'su:əde jə b'lū: t're:̄iba pop're:j na'mu:očt jən 'uə:rənce tudi | ≡ ORNA SSKJ +

orodje ▶ uə'ru:ədje -e s *orodje* |predmet, navadno preprostejši, ki se uporablja pri fizičnem delu|: 'ta:kya uə'ru:ədje 'pə:rnas nej, n̄je | SSKJ +

osa ▶ 'uə:sa -e ž *osa* |čebeli podobna žuželka s tankim rumenkastim telesom| SSKJ +

osat ▶ uə'sa:t -a m *osat* | ☐ ⇒ OSEC SSKJ +

osec ▶ 'uə:sc -a m *osat* | bodeča rastlina s škrlatnimi ali rumenimi cveti|: uə'sa:t, mi 'ri:ečemo 'uə:sc • 'uə:sc 'bu:ode | ☐ ⇒ OSAT SSKJ –, P +, ESSJ –

osejati ▶ uəs'ja:t uə'se:jəm dov. *posejati* | dati seme v zemljo, da bi vzklilo|: mi je 'ne:jsmo ne'ko:l uəs'ja:li, nu, ma 'du:ost 'ne:χ, kə so 'me:jl 've:č ž'va:li, so 'ti:stu uəs'ja:li • smo 'me:jlili lu'ce:rno, se jə 'ri:eklu, jə t'ra:jela 've:č 'le:jt, kə se jo jə uəs'ja:lu • so uəs'ja:li 'ə:rš jən 'və:rχi so rast'ru:əsli γ'nu:əj • po'si:əbnu 'ži:tu əə je po'su:ət z'va:lejo, kər uə'se:jejo | SSKJ –, P +, ESSJ –

osel ▶ 'uə:su -sla m *osel* | domača žival z dolgimi uhlji, ki se goji zlasti zaradi prenašanja tovorov in ježe|: 'ri:γa 'uə:su | SSKJ +

osipalnik ▶ osi'pa:unik in uəsi'pa:unik -a m *osipalnik* | plugu podobna priprava za osipanje|: uə'su:jemo γa z-osi'pa:unikam • pər uəsi'pa:uniki, 'tu: so lo'pa:te in 'tu: se 'ši:ore jən 'uə:že, 'ko:kər se 'če: | SSKJ +

osipati ▶ uə'si:pat -am nedov. *osipati* | obdajati rastline z zemljoi|: uə'si:pat_()'i:əršco • 'ti:stu se-j de'ni:lu_()'a:li, kər se-j š'lu: uə'si:pat_()'jü:ršco, de nej t'jü:ršce 'uə:u 'jo:u | SSKJ +

osipka ▶ uə'si:pka -e ž |stara sorta belega grozdja|: 'pu:ol so b'le: s'ta:re 'su:ərti tudi, jə b'la: uə'si:pka, 'ti:stu jə b'lū: bel z'yu:dnu, jə b'lū: st'rə:šnu s'lə:tku, jə pej 'ma:lu 'da:lu, se jə 'ra:du pej uə'su:lu, ja, 'kə:dər jə c'və:lu, se-j 'ra:du uə'su:lu | SSKJ –, P +, ESSJ –

osji ▶ 'uə:sji -a -e prid. *osji* | nanašajoč se na ose|: 'uə:sje γ'ne:izdu | SSKJ +

osla ▶ 'uə:sla -e ž *osla* | podolgovat kos kamna za brušenje zlasti kose|: 'ku:oso jə t're:iba 've:čkrat z-'uə:slo nab'rū:st, nje, jən kər se 'ti:stu zb'rū:se 'to:lk u z-'uə:slo, 'pu:ol jə t're:iba sk'li:epat jo jəm 'pu:ol s'pe:jt b'rū:st, nje | SSKJ +

oslica ▶ uəs'li:ca -e ž *oslica* | samica osla| | SSKJ +

osliček ► uəs'li:čk -a m *osliček* |manjš. od osel| □ SSKJ +

oselnik ► 'uə:soʊnik -a m *oselnik* |posoda za shranjevanje osle pri košnji|: po'su:əda z-'u:do za 'pa:sam jə 'uə:soʊnik □ SSKJ +

osredrek ► uəs're:jtłk -a m *osredrek* |nezoran del sredi ogona|: 'ku:əs nezuə'ra:ne 'zi:emle na 'ku:onc 'n'i:ve se 'ri:eče uəs're:jtłk □ SSKJ +

ostrevka ► uəst're:uka -e že |vrsta lestve za nabiranje sadja|: 'tu: smo 'ri:ekli mi uəst're:uka, za b'rə:t 'sa:dje jə b'lū: 'tu: □ SSKJ –, ESSJ –

osut ► uə'su:t -a -u prid. *osut* |obdan z zemljo|: krəm'pi:ər jə p'ro:u, de jə 'fa:jn uə'su:t, de na nar'di: plo'do:u 'uə:ni, ke če nar'di: p'lo:t 'uə:ni, 'ra:ta ze'li:en jən 'ti:st jə 'ne:užitən, tut za že'va:u nej, jə 'ne:užitən □ SSKJ +

osuti ► 'uə:st in uə'su:t uə'su:jəm dov. *osuti* |obdati rastline z zemljo|: 'uə:st krəm'pi:ər - se nar'di: səzi p'lū:γam γ'ra:pce, de γa uə'su:je jən 'pu:ol se še 'ma:l pop'ra:ve **osuti se** ► se uə'su:t se uə'su:jəm dov. *osuti se* |v večjih količinah pasti s česa; izgubiti cvete, liste, seme|: jə pej 'ma:lu 'da:lu, se jə 'ra:du pej uə'su:lu, ja, 'kə:dər jə c'və:lu, se-j 'ra:du uə'su:lu □ SSKJ +

oštrigljati ► uəst're:γlat uəštreγ'la:m dov. *očohati* |s čohalom očistiti|: smo š'li: k'ra:vo uəšt're:γlat □ SSKJ +

otava ► uə'ta:va -e že *otava* |(posušena) trava druge košnje|: jə b'lū: za prep'je:let 'ma:lu s'na: al-pej al-pej 'ma:l uə'ta:ve al-pej t'ra:vo ze'li:eno za že'va:u - 'da:mo že'va:li s'nu: al-pej smo 'da:l uə'ta:vo al-pej 'me:jšenu, 'ko:kər jə □ SSKJ +

otka ► 'uə:tka -e že *otka* |orodje za odstranjevanje prsti, plevela s pluga|: z-'uə:tko jə uə'də:rsou 'zi:emlo 'du:ol s-p'lū:γa □ SSKJ +

otrebje ► ot're:bje -e s |kravja posteljica, ki se iztrebi za teletom| □ SSKJ – (ima geslo *otrebek*), P – (ima gesli *otreba*, *otrebek*) ESSJ – (pozna pa leksem *otreba*, gl. geslo *trebiti*)

otrob ▶ uət'ru:əb -a m, nav. mn. uət'ru:əbi *otrob* |z mletjem odstranjeni ovojni del semena pšenice, rži]: uət'ru:əbi se-j 'da:lu 'li:zat ȳ-t'ru:yo al-pej kar ȳ-'ja:sli se-j 'da:lu, n̄je ▪ te'li:čka se γa pot'ru:əse z-uət'ru:əbmi jən k'ra:va γa 'li:že səzi z-je'zi:kam jən 'ti:ele š'mə:rca, ta'ku: de γa ȳž'vi: s-'ti:stəm | SSKJ +

ovca ▶ 'ȳo:ȳuca -e ž *ovca* |manjša domača žival, ki se goji zlasti zaradi volne]: kəšən'bu:ot, se s'po:ȳnəm, smo 'me:jl̄i 'ȳo:ȳuce | SSKJ +

ovčji ▶ 'ȳo:ȳč'i -a -e prid. *ovčji* |nanašajoč se na ovce|: 'ȳo:ȳče me'su: | SSKJ +

oves ▶ 'ȳo:ȳs -a m *oves* |kulturna rastlina, katere lat je sestavljen iz večcvetnih klaskov, ali njeno seme| | SSKJ +

ovsen ▶ uoȝ'si:ən -a -u prid. *ovsen* |nanašajoč se na oves|: uoȝ'si:əna s'lə:ma | ⇒ SLAMA SSKJ +

ozeleneti ▶ uəzele'ne:jt uəzele'ni:m dov. *ozeleneti* |dobiti (zelene) liste| | SSKJ +

ožrebiti se ▶ se uəž're:pt se uəžre'bi:m dov., nav. 3. os. *ožrebiti* |roditi, povreči žrebe]: ko'bi:la se uəž're:be | SSKJ +

ožuriti ▶ uə'žu:rt -rəm dov. *oluščiti* |končati odstranjevati zrnje s koruznega storža]: uə'žu:rt_()'i:əršco ▪ uə'ži:əri 'ti:əršco | ⇒ ŽURITI [o- + nar. žuriti ← po metatezi iz *ružiti* 'luščiti' ← psl. **ruzziti* je nastalo iz **rou-zg-*, eventualno **rou-sk-* iz baze **reū-* 'trgati, dreti, luščiti' (ESSJ, gl. geslo *ružiti*)] SSKJ -, P +, ESSJ +

pajčevina ▶ 'pa:lčoūna in 'pa:jčoūna in 'pa:lčuna -e ž *pajčevina* |nit, skupek na določen način razporejenih niti, ki jih dela pajek|: smo 'ri:ekli 'pa:lčoūna al-pej 'pa:lčje m're:jl̄e, uə'bu:əjnu | SSKJ +

pajčji ▶ 'pa:lč'i 'pa:lčje -e prid. *pajčji* |nanašajoč se na pajke|: 'pa:lčje m're:jl̄e | ⇒ PAJČEVINA SSKJ +

pajek ► 'pa:lk in 'pa:jk -a m *pajek* |žival s štirimi pari dolgih, tankih nog in bradavicami, ki izločajo lepljivo snov za pajčevino| SSKJ +

palčnik ► 'pa:ȝčnik -a m |ročaj za levo roko pri kosi|: 'tu: jə 'pa:ȝčnik, za 'də:ržet z-'le:ȝvo 'ru:oko, nje| SSKJ –, P +, ESSJ –

palica ► 'pa:lca -e ž *palica* |dolg, tanjši, v prerezu navadno okrogel lesen predmet|: 'le:ȝkave al-pej_(o)e:si:ənave 'pa:lce se jə rask'la:lu na polo'vi:co • jə na'ri:ədu 'vi:tví səzi 'le:ȝskaviȝ 'pa:lc| SSKJ +

panj ► 'pa:jn -e m *panj* |zaboju podobna priprava za bivanje čebel| SSKJ +

paprika ► 'pa:prika -e ž *paprika* |kulturna rastlina z razraslim steblom ali njen užitni sad| SSKJ +

parcela ► par'ce:ȝla -e ž *parcela* |odmerjeni del zemljišča, določen glede na lastništvo ali namen uporabe| SSKJ +

pariti ► 'pa:rt -əm nedov. *pariti* |odstranjevati ščetine z vročo vodo in kolofonijo|: 'pa:rt prə:ȝi:ȝe| SSKJ +

parkelj ► 'pa:rkəl -kla m *parkelj* |rožena tvorba na koncu prstov nekaterih sesalcev|: na 'nu:oyax 'i:ma k'ra:va 'pa:rkle| SSKJ +

pas ► 'pa:s -a m *pas* |tisto, s čimer je snop na sredini zvezan|: təm'ȝu:or, 'ka:mər so b'l: bel žito'ro:dni k'ra:ji, so tisk'rə:t nar'di:li pej səzi ... so ȝ'ži:əle 'ži:ənske d'va: d've:ȝ 'ta:ki uə'ne:ȝvi 'bi:pc še'ni:ce jən so nar'di:le 'pa:s jən na 'ti:stu so 'pu:ole de'ni:le 'ži:tu jən s-'ti:sto s'la:mo z'vi:əzale| SSKJ +

pastirička ► paste'ri:čka -e ž *pastirica* |živo pisana ptica pevka z dolgim pozibavajočim se repom, ki živi navadno ob vodi| SSKJ +

pašen ► 'pa:šən -šna m |terasa, terasast svet, zasajen s trto|: t'ri:, š'ti:ər p'la:nte ȝ'ko:p smo 'ri:ekli 'pa:šən • 'pa:šni so b'l: ȝ-stər'mi:ni jən si 'mo:ȝyla b're:ntač 'də:ržet si s-

ko'le:žnmi, de se ti nej z'və:rnu | [← it. *pàstino* ‘obdelana zemlja’ (ESSJ, gl. geslo *pašten*), prim. furl. *pašon* ‘paša, pašnik’] SSKJ –, P +, ESSJ +

patatin ► pata'ti:n -a m |sorta zgodnjega krompirja|: bel z'yu:dni, podouγ'la:ti, bel d'ru:obni krəm'pi:ərji, ja, kəšən'bu:ot so 'ri:ekli pata'ti:ni, po tal'ja:nsku | [prim. it. *patata* ‘krompir’, furl. *patate, patatis*] SSKJ –, P –, ESSJ –

pavša ► 'pa:uša -e že sveženj |več skupaj povezanih podolgovatih, ploščatih istovrstnih predmetov|: za pot ү'sa:k 'su:ət smo nar'di:li səzi 'tu:ršne s'la:me 'ta:ke 'pa:uše, de jə 'su:ət na 'ti:stəm le'pu: na 'mi:eykəm s'ta:u | [← bav. avstr. *Pausch*, kor. nem. *pausch* ‘sveženj, svitek’ (ESSJ, gl. geslo *pavša*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

pecelj ► 'pi:ecəl in 'pi:ecə -cla m *pecelj* |del sadu, lista, s katerim je ta pritrjen na rastlino| | SSKJ +

pelek ► 'pe:lk -a m *pečka* | ⇒ PEŠKA [← **pelkv* ‘prah, pleva’ s pomenskim prehodom na neužiten del pri sadju (ESSJ, gl. geslo *pelek*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

pergulin ► piəryu'li:n -a m |sorta belega grozdja|: piəryu'li:n, 'ti:stu 'i:ma ve'lī:ke γ'ru:ozde, jə tudi še kar kvali'te:tnu, 'du:obru ro'di: | SSKJ –, P –, ESSJ –

perje ► 'pi:ərje -je s *perje* 1. |več peres, peresa|: 'ti:čje 'pi:ərje | SSKJ + 2. |listi krmnih rastlin|: 'pe:jsnu 'pi:ərje | ⇒ PERO; ⇒ PESEN SSKJ +

pero ► 'pi:eru pe'ri:əsa s *pero* |kožna tvorba iz roževinastega tulca s pahljačastimi izrastki, ki v velikem številu pokriva telo ptic|: 'ti:čje 'pi:eru | ⇒ PERJE; ⇒ TIČJI SSKJ +

peronospora ► pero'no:spera -e že *peronospora* |glivična bolezen, ki se kaže v obliki peg na listih in plodovih zlasti vinske trte, hmelja, kapusnic|: pero'no:spera jə pej, de səz'γe: 'li:ste uət_()'ə:rte, p'ri:dejo 'li:sti ər'di:əči jən 'tə:rta na'mu:ore 'di:χat jən γ'ru:əzdje kar počər'ni: jən 'pu:ol pred ban'di:mo, kar jə na'pa:denu, ү'si:e 'pa:de 'du:ol | SSKJ +

pes ► 'pə:s -a m *pes* |domača žival za čuvanje doma, za lov| | SSKJ +

pesa ► 'pe:jsa -e že *pesa* |kulturna rastlina z velikimi, iz korenike poganjajočimi listi ali njen omeseneli podzemeljski del|: ər'di:əče 'pe:jsa • 'pe:jsa jə po'du:əbna 're:ipi, bel de'bī:əla jən bel podouŷ'la:ta, se 'ra:be tud za ž'va:u | SSKJ +

pesin ► 'pe:jsən -sna -u *pesin* |nanašajoč se na peso|: 'pe:jsnu 'pi:ərje | ⇒ PERJE SSKJ +

pesto ► 'pe:jsTU -a s *pesto* |osrednji del kolesa, skozi katerega gre os|: ko'lī:əsa so sesto'i:jo səs 'pe:jssta, tu-j na s're:idi, 'pe:jsTU • ȳ-'pe:jsTU so š'pi:ce 'nu:ətər ȳ'de:jlane | SSKJ +

peška ► 'pe:ška in 'pe:čka -e že *pečka* |vsako od semen jabolk, hrušk, grozdnih jagod| | = ⇒ PELEK SSKJ +

petelin ► pe'ti:elən pete'li:na m *petelin* |kokošji samec|: pe'ti:elən kiki'ri:ka **divji petelin** ► 'do:ȳji pe'ti:elən |velika gozdna ptica temne, na prsih zelenkasto modre barve| | ⇒ DIVJI petelin SSKJ +

petelinček ► pete'li:nčk -a *petelinček* |manjš. od petelin| | SSKJ +

peteršilj ► petə'rši:l -a in pe'tə:ršəl -šla m *peteršilj* |začimbna rastlina s temno zelenimi deljenimi listi in belim korenom|: petə'rši:l se z'mi:erej s'ta:ve ȳ-'žu:po | SSKJ +

pijavka ► pi'ja:uka -e že *pijavka* |vodni zajedavec, ki se prisesa na ljudi in živali in se hrani z njihovo krvjo| | SSKJ +

pikapolonica ► pikapo'lō:nca -e že *pikapolonica* |rdeč hrošček s črnimi pikami| | SSKJ +

pikirati ► pi'ki:ərat -am nedov. *pikirati* |presajati sejance, da se bolje okoreninijo in okrepijo|: pi'ki:ərat s-k'li:nam | = ⇒ FLANCATI; = ⇒ KLINČKATI; = ⇒ SADITI SSKJ +, P -, ESSJ -

piknja ► 'pi:kna -e že |železna konica na palici|: 'pi:kna se k'li:če, 'tu: so 'ra:bli eletri'či:sti, 'kə:dər so kəšənk'rə:t, kər so na 'ru:oke še dro'γo:ve pos'ta:ȳleli, 'du:əjnu

'ta:ku so 'me:ili jən ta'ku:, 'ko:kər so pos'ta:uleli d'ro:χ po'ku:onci, ta'ku: so si po'ma:yali | SSKJ -, P +, ESSJ + (ima leksem *pikinja* ‘trn’, gl. geslo *pikati*)

pikon ▶ pi'ku:ən -a m *kramp* |orodje za kopanje, navadno samo s sekalom| | ≡ KRAMP [← furl. *picòn*, prim. it. *piccone* ‘kramp’, kar je izvedeno iz *piccare* ‘bosti, zbadati’] SSKJ +

pinela ▶ pi'ne:la -e ž *pinela* | ≡ PINOLA SSKJ +

pinola ▶ pi'nu:əla -e ž *pinela* |trta z majhnimi, belimi grozdi, ki se goji na Vipavskem in Koprskem; vino iz grozdja te trte: pi'nu:əla jə b'lə: tud_()'u:obra, kvali'te:tna 'tə:rta, 'sa:mu jə tut st'rə:šnu 'ra:du γni:lu, se jə tud_()'u:osti je uəpes'ti:lu | ≡ PINELA SSKJ -, P -, ESSJ -

pinot ▶ pi'no:t -a m *pinot* |vino, po izvoru iz Francije; sorta belega grozdja|: pi'no:t jə 'du:obra, kvali'te:tna 'tə:rta, 'sa:mu 'i:ma st'rə:šnu s'la:bo last'nu:st, ke jo st'rə:šnu bo'le:izən_()a'pa:de, o'i:diuum | SSKJ +

pipa ▶ 'pi:pa -e ž *pipa* |priprava za odpiranje in zapiranje pretoka tekočin in plinov|: 'su:ət jə 'jə:mu 'pi:po • uəts'pu:odej_()'ə 'jə:mu 'su:ət ve'li:ko 'lü:kno, za 'di:ənt ve'li:ko 'pi:po, de če kə se-j pre'ta:kalu, se jə za'b'i:lu 'pi:po jən se-j 'uə:nde to'či:lu 'uə:n | ≡ ŠPINA SSKJ +

pipica ▶ 'pi:pca -e ž *pipica* |manjš. od pipa|: dər'γa:či pej za ȳ'tu:očt əə 'pu: 'li:tra 'vi:na, za 'e:n ko'za:rc, jə b'lə: pej 'ma:jxna 'pi:pca | SSKJ +

piščanec ▶ pe'sa:nc -a m *piščanec* |kokošji mladič m. sp.| | SSKJ +

pišče ▶ 'pe:še -ta in peš'či:əta s *pišče* |kokošji mladič, zlasti mlajši, manjši| | SSKJ +

pišelj ▶ pi'še:l -a m *klin* |paličast, na eni strani priostren kos lesa, železa, ki se v kaj zabije|: 'te: jə pi'še:l, 'ta: za'yu:sca 'du:ol, de se 'ku:lu na s'na:me 'uə:n | ≡ IGLICA; ≡ KLIN [← verjetno iz furl. *passèl* ‘klin, kol’ (ESSJ, gl. gesli *pášelj*, *pešelj*)] SSKJ -, P - (ima pa geslo *pašelj*), ESSJ +

piška ▶ 'pi:ška -e s *piščanec* |kokošji mladič ž. sp.| □ SSKJ +

pitan ▶ 'pi:tan -a -u prid. *cepljen*, *gojen* 'pi:tanu dre'vu: □ ⇒ pitano DREVO

pivcanje ▶ 'pi:ucajne -e s *cepljenje* |glagolnik od pivcati| □ ⇒ CEPLJENJE (2. pomen)
SSKJ –, P –, ESSJ –

pivcati ▶ 'pi:ucat -am nedov. *cepiti* |vstavljati cepič, požlahnjevati s cepljenjem|: 'lo:žku se 'pi:uca u_(o)e'ku: al-pej u-ras'ko:l □ ⇒ CEPITI (2. pomen) SSKJ –, P –, ESSJ –

planta ▶ p'la:nta -e ž *planta* |v vrsto posajena trta|: po t'ri:, šti:er p'la:nte u'ko:p smo 'ri:ekli 'pa:šən ▪ 'pu:ole so te'ra:ce z'u:želi jən_(o)ar'di:li po bər'ži:ni ta'ku: p'la:nto | [← furl. *plante*, prim. it. *piànta* ‘rastlina’ (ESSJ, gl. geslo *planta*)] SSKJ +

plašilo ▶ p'la:šlu in pla'si:lu -la s *strašilo* |priprava, ki predstavlja navadno človeka, za strašenje, odganjanje ptic na polju| □ ⇒ STRAŠILO SSKJ –, P +, ESSJ + (gl. geslo *plašiti I*)

platišče ▶ pla'ti:šče -e s *platišče* |zunanji del kolesa, v katerega so vpete špice|: na pla'ti:šči 'yu:or jə 'si:na, pla'ti:šče jə 'tu:, kar je le'si:ənu ▪ na 'e:nu pla'ti:šče sti d've:ži špi:ci | SSKJ +

platno ▶ p'la:tnu -a s *platno* |gumirana ali kako drugače impregnirana tkanina, ki ne prepušča vode|: jəm 'pu:ol na'və:rχ se jə de'nii:l 'kə:šnu p'la:tnu, če jə 'pə:ršu 'de:š, de jə 'pu:ol 'ti:ekla 'ua:da 'du:ol, de nej š'lū: 'nu:ətər, de nej 'zə:rne za'či:əlu ka'li:t al-pej γ'ni:jet | SSKJ +

plaziti ▶ p'la:st -zəm nedov. *plaziti* |premikati se tako, da je telo blizu podlage|: 'ka:če se p'la:ze | ⇒ LESTI SSKJ +

pleh ▶ p'li:eχ -a m *pločevina* |v tanko plast stisnjena kovina|: [...] sk'ro:mnu pok'ri:tu, kə nej b'lū: s-'ku:m, nje, če-j 'bu: 'kə:šən p'li:eχ al kej 'ta:kya | [← bav. avstr. *Plech*

‘pločevina’, prim. srvnem. *blēch* ← stvnem. *plēch*, *blēch*; nem. *Blech* (ESSJ, gl. geslo *pleh III*)] SSKJ +

plesti ► p'li:est p'li:etəm nedov. *plesti* |delati, izdelovati kaj z nameščanjem dveh ali več podolgovatih upogljivih stvari izmenoma drugo čez drugo|: so se 'ta:ke 'le:tve əə 'do:uγe nar'di:le jəm 'pu:ole jə zγ'la:du im 'pu:ol s'-ti:stəm jə p'li:eu_()ku:li | SSKJ +

pletev ► p'le:xtu -tve ž *pletev* |čas, ko se pleve|: uəp_()le:xtvi | SSKJ +

pleteti ► p'le:xt p'le:jəm nedov. *pleteti* |s puljenjem odstranjevati plevel|: p'le:xt krəm'pi:ər • smo p'le:ili jən smo sta'pu:ətjo ple'vi:əu tüdi zb'ra:li 'uə:n [...] | SSKJ +

pleva ► p'le:xe p'le:u s, nav. mn. *pleva* |trši ovoj semena pšenice, rži, ki ni tesno zrasel z vsebino|: lu'si:ne uə'ku:l 'zə:rna so p'le:xe • jəm 'pu:ol se jə yo'ni:lu 'te: jənu jə jən 'pu:ol so š'le: 'ti:ste p'le:xe p'ru:oč | SSKJ +

plevel ► ple'vi:əu in plə'vi:əu ple'vi:əla in plə'vi:əla m *plevel* |rastlina, ki preprečuje, zavira rast kulturnih rastlin|: 'du:ost 'su:ərt ple'vi:əlu jə, s'la:k, m'le:jk, 'u:a:sc, kop'ri:va, re'bi:da • γ'ra:šca jə ple'vi:əu, po'du:əbən γ'ra:χi, jən 'ra:se med 'ži:tam • ple'vi:əu, kə se uə'vi:va uək'ru:əχ d'ru:γiχ s'ti:ebəl, jə s'la:k • smo p'le:ili jən smo sta'pu:ətjo ple'vi:əu tüdi zb'ra:li 'uə:n jən ya 'və:ryli za 'sa:bo, de se-j 'tə:m po'še:šu • če smo š'li: 're:t ple'vi:əu, smo 'ri:ekli, γ're:mo uəb'ri:vat al-pej γ're:mo 're:t ple'vi:əumi • mi 'i:m_()o 'ša:pce, de so pravo'ko:tne z'du:olej, nje, de pre'se:je 'kə:šən ple'vi:əu | SSKJ +

plevnik ► p'le:unik -a |plugu podoben pripomoček za pletje koruze|: p'le:unik za p'le:xt 'tu:əršco | SSKJ –, P –, ESSJ –

plod ► p'lo:t in p'lū:ət p'lū:əda m, mn. plo'do:vi *plod* |del rastline, ki sestoji iz semena, navadno z osemenjem|: krəm'pi:ər jə p'ro:u, de jə 'fa:jn uə'su:t, de na nar'di: plo'do:u_()ə:ni, ke če nar'di: krəm'pi:ər p'lo:t 'uə:ni, 'ra:ta ze'li:en jən 'ti:st jə 'ne:u'ži:tən | SSKJ +

ploh ▶ p'lu:oχ -a m *ploh* |debelejši ploščat kos lesa iz podolžno razžaganega debla|: jən 'pu:ol 'di:ənemo en p'lu:oχ 'yu:or 'və:rχi, en 'ka:mən jənu t'ri: 'ti:ədne jə ta'ku: jən 'pu:ole se 're:ipa s'ki:sa | SSKJ +

plug ▶ p'lu:χ p'lu:γa m *plug* |orodje, priprava za oranje|: se nar'di: səzi p'lu:γam γ'ra:pce, de γa uə'su:je jən 'pu:ol se še 'ma:l pop'ra:ve • 'tu: jə ȳp'ri:əžni p'lu:χ, 'sa:mu 'ku:lca so pej təm'γu:or ȳ-'nu:əyradi še • na'va:dən p'lu:χ jə p'lu:χ, ke 'i:ma sam 'e:no 'de:sko • p'lu:χ za oko'pa:vajne jə oko'pa:lnik | SSKJ +

pobranati ▶ pob'rə:nat pobra'na:m dov. *pobranati* |prerahljati zemljo z brano|: 'kə:mər jə 'n'i:va zuə'ra:na, se γ're: səz b'ra:no, de se pobra'na: | ⇒ BRANATI SSKJ +

pobrati ▶ 'po:brat po'bī:erəm dov. *pobrati* |narediti, da kaj pride od kod v kaj, kam, zlasti s prijemi|: jə t're:iba 'po:brat 'ja:pke jən χ'ru:ške, 'kə:dər so z're:ile • 'po:brat 'ru:əj [če'bī:əl] | SSKJ +

pod ▶ 'pu:ot 'pu:oda m *dno* |spodnji, osnovni del posode ali posodi podobne priprave|: z'du:olej_()ə 'me:ilu 'pu:ot • 'pu:ot pər γre'tu:naχ | SSKJ +

podgana ▶ pod'γa:na -e ž *podgana* |večji, škodljiv glodavec z zelo dolgim repom|: kore'ni:ne uəb'je:ida 'pu:ol tut pod'γa:na | SSKJ +

podkev ▶ 'pu:otku -tkve ž *podkev* |polkrožno ukrivljen kovinski predmet, ki se pribije na kopito ali parkelj|: 'kə:dər 'ku:ojn zγe'bī: 'pu:otku, se 'ri:eče, de jə 'bu:s • 'ku:ojnska, uə'lō:ūska 'pu:otku | SSKJ +

podkopati ▶ pot'ku:opat potko'pa:m dov. *podkopati* |s kopanjem pokriti z zemljo|: jə ȳ'si:e 'ti:stu pot'ku:opou | SSKJ +

podkovati ▶ pot'ku:ovat potko'va:m dov. *podkovati* |pritrditi podkev|: 'ku:ojn jə za pot'ku:ovat, jə 'bu:s • 'ku:ojne 'mu:ərš ta'ko:j pot'ku:ovat, kər zγe'bī: 'pu:otku **podkovan** ▶ potko'va:n -a -u prid. *podkovan* | SSKJ +

podlasica ▶ pod'la:sca -e žež *podlasica* |majhna roparska žival vitkega telesa z rdečkasto rjavo, po trebuhu belkasto dlako|: 'tu: bi b'la: pod'la:sca, nje| SSKJ +

podložek ▶ pod'lju:šk -a m *podložek* |jajce ali jajcu podoben predmet, ki se položi kokoši v gnezdo, da tam (še) nese jajca| SSKJ +

poganjati ▶ po'γa:inet -əm nedov. *poganjati* |delati poganjke| | ≡ KALITI; ⇒ POGNATI SSKJ +

poganjek ▶ po'γa:ink -a m *poganjek* |razvit listni ali cvetni popek, sestavljen iz steba in listov| SSKJ +

poginiti ▶ po'γi:nt -nəm dov. *poginiti* |pri živalih prenehati živeti| | ≡ KREPATI SSKJ +

pognati ▶ 'po:γnat poγ'ri:enəm dov. *pognati* |nareediti poganjke|: 'ka:mər jə 'bu: 'la:ni krəm'pi:ər, če se γa-j 'kə:šənγa pes'ti:lu 'nu:ətər, 'le:itos poγ'ri:ene jən jə samo'se:ūc | ≡ KALITI; ⇒ POGNJATI SSKJ +

pognojiti ▶ poγ'nu:ojt poγno'i:m dov. *pognojiti* |dodati zemlji gnojilo| **pognojen** ▶ poγ'nu:ojən in γ'nu:ojən prid. *pognojen* jəm 'pu:ol so 'ti:stu ȳ'si:e poko'si:li jəm 'pu:o d'ru:γu 'le:itu jə b'lu: st're:šnu s'nu: 'uə:nde, ke jə b'lu: γ'nu:ojnu | ⇒ GNOJITI SSKJ +

pokrov ▶ pok'rū:ovu -a m *pokrov* |zgornji del kake priprave za pokrivanje, zapiranje|: 'pu:ol smo 'mo:ȳli na'ri:et_() pok'rū:ovu in γ'li:χ ta'ku: z'-i:loȳco za'ma:zat, 'to:lk de smo uəχ'ra:nli | SSKJ +

poleno ▶ po'le:ȳnu -a s *poleno* |razžagan neobdelan kos lesa za kurjavo|: 'te: p'ri:de napo'či:əs 'e:nu 'ta:ku le'si:ənu po'le:ȳnu jən jə 'yu:or pər's'ra:ȳfan ž'la:jf • jən 'te: se jə de'ni:lu 'yu:or 'ta:ku po'le:ȳnu, jə b'lu: nar'ja:nu na'lə:šč, kar za na'sə:t_(), de jə ž'la:jfalu | SSKJ +

polh ▶ 'po:ȳχ -a m *polh* |gozdni glodavec s sivim, po trebuhu belim kožuhom in košatim repom|: 'po:ȳχi pej so b'li: 'te: | SSKJ +

polje ▶ 'pu:le -e s *polje* |zemljišče za gojenje kulturnih, krmnih rastlin|: 'pu:le jə 've:č 'n'i:ŷ_()'ko:p | SSKJ +

polovnjak ▶ polou'na:k -a m *polovnjak* |sod, ki drži od 200 do 400 l|: uəd_()'ve:jsstu do š'ti:ərstu 'li:tru se jə 'ri:eklu polou'na:k | SSKJ +

poltičpolmiš ▶ pu'te:čpu'me:š pu'ti:čipu'mi:ši m *netopir* |miši podoben sesalec, ki je sposoben letati| | ≡ TIČPOLMIŠ SSKJ + (gl. gesla *miš*, *pol*, *tič*)

polza ▶ 'po:ŷza -e ž *polza* |drog na sprednjem delu voza, po katerem pri zavijanju drsi, se premika sora| | SSKJ +

polž ▶ 'po:ŷš 'po:ŷže m *polž* |žival z mehkim telesom, s tipalnicami na glavi, navadno s hišico| | SSKJ +

polžji ▶ 'po:ŷžji -a -e prid. *polžji* |nanašajoč se na polže| **polžja hišica** ▶ 'po:ŷžje 'hi:še | SSKJ +

pomidora ▶ pomid'ora -e ž *paradižnik* |kulturna rastlina z razraslim stebлом in s svetlo rumenimi cveti ali njen rdeči, sočni sad| | [← furl. *pomodoro*, prim. it. *pomodoro* ‘paradižnik’] SSKJ –, P –, ESSJ –

pomolzti ▶ po'mo:ŷst -zəm dov. *pomolzti* |iztisniti, odvzeti mleko iz vimena|: 'pə:rvu m'le:ŷku, kə se po'mo:ŷze, 'mu:ŷre 'ti:stu 'ti:ele ū'že:t za'ra:di te'li:əčjeyə zd'ra:ŷje • 'kə:mər jə mas'ti:tis, s-'ti:z̥ya 'sə:sa jə t're:ŷba po'mo:ŷst ū-po'si:əbno po'su:ədo jən z'le:t p'ru:oč | SSKJ +

pop ▶ 'pu:əp -a m *popek* |zarodek lista ali cveta|: ū'-nu:əŷradi spom'la:di, 'kə:dər po'ŷa:jnejo, p'ri:dejo 'ta:ke 'ma:jŷne əə 'ko:kər eni čər'vi:čki, kej s'pi:je 'pu:əpe, če ti s'pi:je 'pu:əp, 'pu:ole 'ŷə:ndi nej γ'ru:əzdje, ma'ŷa:r po 'ce:ŷle ſpa'ru:əne, 'ce:ŷle 'tə:rte s'pi:je | SSKJ +

poper ► 'pu:opər -pra m *poper* |posušeno seme ali plodovi poprovca, ki se uporablja kot začimba| SSKJ +

por ► 'pu:or -a m *por* |kulturna rastlina s širokimi podolgovatimi listi ali njeni mesnati listi| SSKJ +

poriti ► 'po:rt in po're:t po'ri:jəm dov. *poruvati* |drugega za drugim izruvati|: γ're:m 'po:rt ple'vi:ə̄u_()-'və:rti • če γ're:š s'mu:olc 're:t 'uə:n, po'ri;jəš tut še'ni:co | ⇒ OBRIVATI; ⇒ RITI SSKJ +

portela ► par'te:ila in pər'te:ila in por'te:ila -e že |vratca od soda|: jəm 'pu:ole se jə 'su:ət za'pə:rлу, nje, se jə na'ma:zalu par'te:ilo, u'ra:tca, səzi 'lu:əjem jən se-j za'pə:rлу | [← it. *portella*, prim. furl. *puartèle* ‘vratca’] SSKJ –, P –, ESSJ –

posoda ► po'su:əda -e že *posoda* |votel predmet za prenašanje, hranjenje česa|: jə t're:iba po'mo:ust u-po'si:əbno po'su:ədo | SSKJ +

posteliti ► poste'li:t poste'li:m dov. *postlati* |pripraviti, urediti ležišče|: t'jü:ršno s'la:mo [...] smo s'ce:ipli s-fa'ču:əlo jən smo s'-ti:stəm poste'li:li | SSKJ –, P –, ESSJ –

postrv ► 'pu:ostra in pos'tə:rū -e že *postrv* |sladkovodna riba z velikim gobcem in različnimi pegami, ki živi v bistrih vodah|: 'pu:ostro so 'lo:žku tud z-'ru:oko u'lo'vi:li, γ'du:r jə 'bu: za 'tu: | SSKJ +

posušiti ► po'še:št poše'ši:m in poš_()'i:m dov. *posušiti* |nareediti suho|: smo p'le:ili jən smo sta'pu:ətjo ple'vi:ə̄u tüdi zb'ra:li 'uə:n jən γa 'və:ryli za 'sa:bo, de se-j 'tə:m po'še:šu | SSKJ +

požreti ► 'po:žərt po'žə:rjəm in 'po:žrəm dov. *požreti* |spraviti iz ust v požiralnik, želodec|: k'ra:va po'žə:rje s'nu: 'ne:pre'de:ilanu še, na γ'ru:əbu | SSKJ +

prašič ► p'ri:ešč in pra'ši:č in pre'ši:č -e in -a m *prašič* |domača žival, ki se goji zlasti zaradi mesa in slanine|: če smo 'me:ili uγ'ri:ejen p'ru:ostor za pra'ši:če u'-š'ta:li, jə 'bu: γ'le:u_()-š'ta:li • ərdelči:ca, 'ti:stu p'ri:de po'le:iti p'ri:de 'ra:du pər pra'ši:čex • po'le:iti

kəšən'bu:ot jə b'lū: 'du:ostí pre'si:ču bo'la:nix uəd ərde'či:ce ▪ pra'si:če se za'ku:ele
| SSKJ +

prašiček ▶ pre'si:čk in pra'si:čk -a m *prašiček* |prašičji mladič|: 'li:sti uəd 're:ipe, 'ti:stu se jə əə sp'ra:ylu z'mi:eram, de jə b'lū: za m'la:de pre'si:čke SSKJ +

prašičji ▶ pər'si:čji in pre'si:čji -a -e prid. *prašičji* |nanašajoč se na prašiče|: pər'si:čji 'ri:əp | SSKJ +

prema ▶ p're:ima -e ž *prema* |prečni nosilec vozila, na katerem so pritrjena kolesa|: p're:ždna, 'za:dna p're:ima ▪ 'tu: se nasa'di: 'yu:or əə de se spo'ji: səs_()'u:ro 'za:dno p're:žmo | SSKJ +

preorati ▶ pre'ua:rat pre'ua:rjəm in preuə'ra:m dov. *preorati* |zrahljati zemljo s plugom|: pre'ua:rat 'n'i:vo | SSKJ +

prepelica ▶ prepe'li:ca -e ž *prepelica* |ptica selivka rjavkaste barve, ki živi na polju in travnikih| | SSKJ +

preriti ▶ p're:rt in pre're:t pre'ri:jəm dov. in nedov. |z ruvanjem razredčiti|: t'jüršco jə b'lū: t're:žba p're:rt, kər jə b'lā: pre'yu:əsta ▪ 'kə:dər smo pre'ri:vali t'jüršco, ke-j b'lā: pre'yu:əsta, smo 'ri:ekli pre'ri:vam t'jüršco, t'jə:rščežno | SSKJ –, P –, ESSJ –

preša ▶ p're:žše -e ž *stiskalnica* |stroj ali naprava za stiskanje|: ma'ši:na za s'ti:skajne 'sa:dje jə p're:žše, n'jə:n_()i səs'ta:žni 'de:žili so ko'ri:tu, š'ra:žuf, 'ma:tica, o'bu:t, s'vi:ne jən b'lā:jne ▪ 'tə:n smo 'me:žil t'ri: ... t'ri: 'ti:ste 'bə:dne jənu ə p're:žšo | [← stvnem. *p(f)ressa*, prim. srvnem. *prèſſe*, nvnem. *Presse* (ESSJ, gl. geslo *preša*), prim. furl. *presse*, it. *pressa* ‘stiskalnica’] SSKJ +

prešati ▶ p're:žset p're:žšəm in pre'ša:m nedov. *prešati* |delati, da na predmet, snov po vsej površini deluje sila, da se izloči tekočina|: kə s'ti:skamo 'sa:dje na stis'ka:lnici, 'ri:ečemo, de p're:žemo ▪ ta'pə:r smo mas'ti:li, 'pu:ole p're:želi ▪ 'tə:n smo 'me:žil t'ri: ... t'ri: 'ti:ste 'bə:dne jənu ə p're:žšo, jənu ʒ'si:e, n̄je, 'tə:m smo pər'ša:li_()n ʒ'si:e | ⇒ OPREŠATI SSKJ +

pretakanje ▶ pre'ta:kajne in pre'ta:kvane -e s *pretakanje* | glagolnik od pretakati|: 'to:lk, de smo uəχ'ra:nli do 'pə:rviγa pre'ta:kvane | SSKJ +

pretočiti ▶ pre'tu:očt pre'tu:əčəm dov. *pretočiti* |s točenjem spraviti kaj tekočega v drugo posodo|: pred bo'ži:čmi se jə 'ti:stu 'vi:nu jə b'lū: že 'či:stu jən tiz'bu:ot se jə preto'či:lu, z'de:j_()ə pej d'rū:γa me'to:da, z'de:j 'mu:ərš pej ȳ'-pə:rvəm 'ti:ədni že d'va:krat pre'tu:očt | SSKJ +

prežigovec ▶ pre'ži:γouç -a m |alkoholna pijača, ki se dobi z dvakratnim kuhanjem|: 'na;jbel 'mu:ōčən alko'χo:l, 'sa:m 'kə:šən γ'lə:š, kə pər'ti:eče uəb d'ru:γəm 'ku:χajni, mi smo mu 'ri:ekli pre'ži:γouç, kə smo 'še:_()nkrat prež'γa:li š'no:pc | SSKJ -, P - (pozna pa za ta pomen leksem *prežig*), ESSJ -

prežvekovati ▶ prez've:jkvat -am nedov. *prežvekovati* |ponovno žvečiti hrano, ki se vrača iz vampa in kapice v usta|: k'ra:va po'je:i jən 'kə:dər ȳ'si:e po'je:i, 'pu:ole prez've:jkva • 'kə:dər se 'lu:əte prez've:jkvat [...] | SSKJ +

prikolica ▶ pri'ko:lica -e ž *prikolica* |vozilo brez lastnega pogona, ki se pripne, priključi k vlečnemu vozilu, zlasti za prevažanje tovora|: uə'zo:vi nə p're:dejo 've:č ȳ-poš'te:ȳ, z'de:j_()ə t'ra:ktor jən pri'ko:lica • z'de:j še 'yu:mar'i so so š'li: z-'mu:əde, kər so pri'ko:lice, nje | SSKJ +

primura ▶ pri'mu:ra -e ž *primura* |sorta zgodnjega krompirja|: mi sa'di:mo pri'mu:ro, 'ti:st jə z'yu:dən | SSKJ -, P -, ESSJ -

pripreči ▶ pərp'ri:əšt pərp'ri:əžəm dov. *pripreči* |dodatno, zraven vpreči|: 'te: uətsp're:jt eə so b'le: 'ki:ətənca, de se jə 'lo:χku pərp'ri:əγlu ž'va:ȳ | SSKJ +

prišravfati ▶ pərš'ra:ȳfat -am dov. *priviti* |z vrtenjem v določeno smer namestiti|
prišravfan ▶ pərš'ra:ȳfan -a -u prid. *privit* na po'le:ȳnu jə pərš'ra:ȳfan ž'la:jf • smo ž'la:jf 'uə:nde pərš'ra:ȳfali | ⇒ ŠRAVF; ☐ ⇒ ZAŠRAVFATI [← *pri-* + nar. *šravf* + *-ati*] SSKJ -, P -, ESSJ + (gl. geslo *šravf*)

progla ▶ p'rū:əy̥la -e že past, zanka |priprava za lovljenje živali|: 'ti:stu le'si:ənu jə b'lā: pej p'rū:əy̥la, le'si:ənu jə b'lū: jənu jə 'me:jlū 'ti:st 'fe:dər jə 'me:jlū, de se-j əlo'vi:lu, jə b'lū: pej že'le:jlznu, nje, səs 'ta:ke 'ži:ce jek'li:əne | SSKJ +

proglica ▶ p'rū:əy̥lca -e že |manjša progla| | [← sln. *progla* + -ica] SSKJ –, P –, ESSJ –

proso ▶ pro'su: pro'sa: s *proso* |enoletna kulturna rastlina, katere lat je sestavljen iz pecljatih klaskov, ali njeno seme|: 'ə:rš, 'ja:čmen, še'ni:ca, pro'su:, ə'si:e 'tu: so 'ži:ta | SSKJ +

provati ▶ p'ro:vat p'ro:vam in pro'va:m dov. *poskusiti* |narediti kaj, da se ugotovi ustreznost kake lastnosti, stanja|: 'ti:st so 'ua:ni pro'va:li, sej nar'di:lu jə 'du:obru, sam 'pu:ole, 'pu:ol so uəpes'ti:li | SSKJ –, P –, ESSJ –

prvrstnica ▶ pər'və:rstənca -e že *prvesnica* |krava, ki je prvič breja|: 'pu:ole, 'kə:dər 'pə:rvič st'ri:je, se 'ri:eče, jə pər'və:rstənca, pər 'pə:rvəm te'lī:əti | SSKJ –, P –, ESSJ – (vsi trije poznajo leksem *prvesnica*, v ESSJ pod gesлом *prvi*)

psica ▶ p'si:ca -e že *psica* |samica psa| | SSKJ +

pesek ▶ 'pə:sk -a m *psiček* |manjš. od pes| | SSKJ +

pšenica ⇒ ŠENICA SSKJ +

pšeničen ⇒ ŠENIČEN SSKJ +

pucati ▶ 'pu:cat -am nedov. *čistiti* |odstranjevati umazanijo, prah|: kəšənk'rə:t se jə z'mi:erəm 'pu:calu ž'va:li | [← nem. *putzen* ‘čistiti, snažiti’] SSKJ –, P –, ESSJ –

pumpa ▶ 'pu:mpa -e že *črpalka* |priprava za sesanje ali potiskanje tekočin, plinov|: 'ti:sti, kə so 'me:jlī bel 'nu:əyrat z'ri:xtan, so naš'ti:mali na ko'si:lnico 'pu:mpo jənu 'če:jlvu, 'sa:m sta 'mo:ylala 'be:d_(_)'va:, 'e:dən jə škro'pi:u jən 'e:dən mu:j po'ma:γou 'če:jlvu_(_)'le:jlčt | SSKJ +

puran ▶ pu'ra:n -a m *puran* |velika domača ptica z dolgim golim vratom in golo glavo|
| SSKJ +

raca ▶ 'ra:ca -e ž *raca* |srednje velika domača ali divja ptica s ploščatim kljunom in krajšim vratom|: 'do:uje 'ra:ca | SSKJ +

racman ▶ 'ra:cman -a m *racman* |račji samec| | SSKJ +

račka ▶ 'ra:čka -e ž *račka* |manjš. od raca| | SSKJ +

radič ▶ 're:dič re'di:če m *radič* | ≡ REGRAT SSKJ +

rak ▶ 'rə:k in 'ra:k -a m *rak* |morska ali sladkovodna žival s podolgovatim apnenčastim oklepom in kleščami, ki plava navadno nazaj| | SSKJ +

rakla ▶ 'ra:kla -e ž *prekla* |tanjši kol, okrog katerega se ovija visoki fižol|: 'ra:kle za 'fe:žu • t'ri:desiø š'ti:ørdesiø 'le:jt na'za:j, ki se nej poz'na:lu še 'ži:čne uø'ne:ive, so b'le: pør pør 'tø:rti jø b'la: 'ra:kla, jø b'la: ta'ku: de'b'i:øla • 'ko:uci so b'li: bel d'ru:obni jøn bel k'ra:tki ku 'ra:kla | SSKJ +

ranta ▶ 'ra:nta -e ž *ranta* |debeljši drog|: kar ta'ku: se-j nalo'ži:lu 'dø:rva, 'do:uye, nje, u-'ra:ntaχ, če se-j pørpe'la:lu | ≡ ŽRD SSKJ +

rasti ▶ 'rø:st in 'ra:st 'ra:søm nedov. *rasti* |postajati večji, višji zaradi naravnega, življenjskega razvoja|: 'zø:čne 'rø:st • ø'rbi:dønce 'ra:sejo na re'b'i:di | SSKJ +

ravnati ▶ 'ro:unat rou'na:m nedov. *rediti* |načrtno se ukvarjati z živalmi, zlasti v gospodarske namene|: 'ro:unat ž'va:u | SSKJ –, P +, ESSJ + (gl. geslo *raven I*)

razgor ▶ 'ra:zyor in raz'yu:ər -a m *razor* |pri oranju nastali jarek, ko se ena brazda odreže na levo, druga pa na desno stran|: pør_(ø)az'yu:əri • 'e:nu 'le:itu se 'ua:rje u'ko:p, nej raz'yu:əra, nje, d'ru:yu 'le:itu se 'ua:rje na'ra:zøn, 'ra:ta 'ra:zyor, 'ra:ta pos're:idi 'n'i:ve γ'ra:pa, nje • z'de:j ti 'mi:øče 'sø:m 'zi:emlo, 'pu:o ti 'mi:øče 'ki:e, kør se u'bø:rnøš, nje, jøn 'pu:ol nø 'ra:ta 'ne:č raz'yu:əra | [← verjetno iz *orž-òrъ > sln. *razor* poleg *razbor* in

razyor, razyər ‘jamič’; slednji fonetični realizaciji pričata o vmesni stopnji *razvor, kjer je -v- ohranjen (ESSJ, gl. gesli *razbor II* in *razor*)] SSKJ – (ima geslo *razor*), P – (ima geslo *razgon*), ESSJ +

razklati ▶ 'rə:sklat ras'ku:ələm dov. *razklati* |s sekiro ali zagozdo (po dolgem) dati kaj na dva ali več delov|: se 'to:čnu na s're:ždi ras'ku:əle | SSKJ +

razkol ▶ ras'ko:l -a m *razkol* |cepljenje v razkol, pri katerem se cepič vtakne v zarezo debelejše podlage|: se pre're:žje, 'to:lku 'ni:žej se z'vi:əže səz-'bi:əko jən 'pu:ole se 'to:čnu na s're:ždi ras'ku:əle jən za'bi:je ȳ-s're:ždo 'e:no za'γu:sco, de reš_()'i:ore jən uət'sa:k_()'re:j se 'di:əne po 'e:n 'ce:jp 'nu:ətər uət 'pi:tanya | SSKJ +

raztrositi ▶ rast'ru:əst -əm dov. *raztrositi* |narediti, da kaj drobnega pride na večjo površino, na več mest|: so uəs'ja:li 'ə:rš jən 'və:rxi so rast'ru:əsli γ'nu:əj | SSKJ +

rdečica ▶ ərde'či:ca -e ž *rdečica* |nalezljiva bolezen prasičev z rdečimi izpuščaji ali lisami na koži|: ərde'či:ca, 'ti:stu p'ri:de po'le:žti p'ri:de 'ra:du pər pra'ši:čex • po'le:žti kəšən'bu:ot jə b'lū: 'du:ostí pre'si:ču bo'la:niχ uəd ərde'či:ce • so u've:dli 'ce:iplen'e [...] s-'ti:stəm so 'du:obru prep're:čli ərde'či:co | SSKJ +

rebula ▶ re'bu:la -e ž *rebula* |trta s srednje velikimi rumenimi grozdi; vino iz grozdja te trte|: re'bu:la, 'ti:sta se še z'mi:eram 'du:obru uəb'ni:ese, 'i:ma 'le:ipo 'rə:ščo, 'le:ipi γ'ru:ozdi, e'di:nu 'ti:sto last'nu:st 'i:ma s'la:bo, de 'ra:da γ'ni:je | SSKJ +

redkvica ▶ 're:tkvica -e ž *redkvica* |kulturna rastlina z manjšimi listi ali njen omeseneli podzemeljski del rdeče barve in ostrega okusa| | SSKJ +

regrat ▶ 'ri:əyrat 'ri:əyrada m *radič* |solata z navadno dlakovimi listi|: 're:dič ȳ-'la:ȝnəm smo z'mi:eram 'ri:ekli 'ri:əyrat | ≡ RADIČ; ⇒ ŠKRŽEŽOPKA SSKJ +

rekina ▶ re'ki:na -e ž, nav. mn. *uhan* |okrasni predmet za nošenje na ušesnih mečicah|: kə so si uət'ru:oci 'da:li za 'u:hu d've:ž 'če:žšni, kə sta se dər'ža:li, so 'ri:ekli, de 'i:mjo re'ki:ne | [← verjetno iz it. *orecchino* ‘uhan’, prim. furl. *ručìn* ‘uhan’] SSKJ –, P –, ESSJ –

renčati ► 'ri:enčet ren'či:m nedov. *renčati* |oglašati se z zamolklom, grozečim glasom|
| SSKJ +

rep ► 'ri:əp -a m *rep* |gibljiv podaljšek zadnjega dela trupa nekaterih živali| | SSKJ +

repa ► 're:ipa -e ž *repa* |kulturna rastlina z velikimi listi ali njen beli omeseneli podzemeljski del|: 'be:ila jən 'ro:zasta 're:ipa • 're:ipa tro'pi:nka • 're:ipa 'ri:banka • 'ri:bežən za 're:ipo • se 'ri:ba 'zi:ele al-pej 're:ipo • kər se jə 're:ipo pob'ra:lu, se jə ['li:ste] uəb're:izalu p'ru:oč • 'di:ənemo 're:ipo 'ki:sat • smo sko'pa:li 'ja:mo jən de'ni:li 'nu:ətər 're:ipo | ⇒ RIBANKA; ⇒ TROPINKA SSKJ +

repkalnik ► rep'ka:lnik -a m *pecljalnik* |stroj za odstranjevanje grozdja od pecljevine|: 'sa:mu tiz'bu:ot so b'le: mas'ti:lnice, de jə 'sa:mu sam'le:ju, z'dej 'i:mjo pej 'te:ve rep'ka:lnike, de sylas'ti:ne po'bi:ere p'ru:oč jənu γ're:jo 'sa:mu le'si:ne 'ki:e | [← nar. *repkati* ‘paberkovati’] SSKJ –, P –, ESSJ –

repše ► 're:ipše -e mn. *nat* |nadzemni deli repe|: 'li:sti uəd 're:ipe, 'ti:stu se jə eə sp'ra:ulu z'mi:eram, de jə b'lū: za m'la:de pre'ši:čke, kər smo 'me:ili, kər se jə 're:ipo pob'ra:lu, se jə uəb're:izalu p'ru:oč, de so sə 'li:sti dər'ža:li | ⇒ PERJE [← sln. *repa*] SSKJ –, P –, ESSJ –

rešeljika ► reše'li:ka -e ž *rešeljika* |grm ali drevo z belimi cveti v grozdih in črnimi plodovi|: 'ce:iplenu na reše'li:ko • enu 'ta:ku γər'mo:uje jə, ke nə z'rə:se ne'ko:li d're:u, ma st'rə:šnu ro'di:, reše'li:ka se 'ri:eče, jən na 'ti:stu se st'rə:šnu 'ra:du p'ri:me | SSKJ +

rešeto ► re'ši:etu -a s *rešeto* |okrogla posoda z luknjičastim dnom, večja kot sito|: uək'ru:əyla po'su:əda z-'lu:kənčastəm d'ni:əsam bi b'la: re'ši:etu | SSKJ +

retati ► 're:itət -am nedov. *sejati* |čistiti žito skozi reto|: če skuz 're:itu 'či:stemo 'ži:tu, 'ri:ečemo, de 're:itamo | [← sln. *reta* ‘veliko rešeto z redko mrežo’ + *ti*] SSKJ –, P +, ESSJ + (gl. geslo *reta*)

rezanica ► 're:ženca -e že *rezanica* |zrezana slama, seno|: smo š'li: 'yu:ont 'ti:stu, de smo š'li: 'de:jl̩at 're:ženco • če jø b'la: na s'la:mo're:ženco z're:žana s'la:ma jøn 'di:ətla jønu øø še 'kø:šna 're:žč u'me:js, se jø 'ri:eklu, de səm 'da:u 're:ženco ž'va:li, ta'ku: se jø 'ri:eklu | SSKJ +

rezen ► 're:zən -zna m |ena vrsta pokošene trave|: 'e:n 're:zən | SSKJ +

rezgetati ► 're:γetat reye'ta:m nedov. *rezgetati* |oglašati se z visokimi, tresočimi se glasovi|: 'ku:ojn reye'ta: | SSKJ +

rezilnik ► re'zi:unik -a m *rezilnik* |stroj, priprava za rezanje|: 'le:žkave al-pej_(e)s:i:ənav'e pa:lce se jø rask'la:lu na polo'vi:co, ma so 'mo:yle 'be:t 'do:ye po t'ri: 'me:tre, 'na:jmen, nje, jøn 'pu:ole se jøx jø uəb'de:jl_(u səz re'zi:unikam, de so b'le: γ'la:tke ku se γ're: | SSKJ +

rezilo ► re'zi:lu -a s *rezilo* |kovinski del priprave, orodja, s katerim se reže| | SSKJ +

riba ► 'ri:ba -e že *riba* |vodna žival, ki diha s škrgami in se premika s plavutmi| | SSKJ +

ribanka ► 'ri:banka -e že |zribana repa|: 're:ipa 'ri:banka • jø pej 'ri:banka 're:ipa se 'ri:eče se pej kar 'ta:ko s'lø:tko se le'pu: uə'pi:ere 'či:stu | ⇒ REPA SSKJ -, P +, ESSJ -

ribati ► 'ri:bat -am nedov. *ribati* |s premikanjem po ribežnu delati iz živila majhne kose, dele|: se 'ri:ba 'zi:əle al-pej 're:ipo | SSKJ +

ribež ► 'ri:bes 'ri:beza m *ribež* |grmičasta rastlina z užitnimi črnimi, rdečimi jagodami|: 'tu: bi 'bu: 'ri:bes, mi smo z'mi:erej 'ri:ekli jø'va:nšku γ'ru:əzdje, jø b'lū: ər'di:əče 'ba:rve | ≡ ⇒ ivanško GROZDJE; ⇒ IVANŠKI SSKJ +

ribežen ► 'ri:bežən -žna m *ribežen* |priprava z ravnimi, polkrožnimi rezili ali ostrimi izboklinami|: 'ri:bežən za 'zi:əle, 're:ipo | [← srvnem. *rībīsen* ‘ribežen’, kompoz. iz srvnem. *rīben* ‘ribati’ in *īsen* ‘železo’ (ESSJ, gl. geslo *ribežen*)] SSKJ +

ridof ► 'ri:dof -a m *rida* |sprednji oplen pri vozlu, ki se pri spreminjanju smeri premika|: 'tu:_(_)ədz'yu:orej_(_)ə 'ri:dof, 'tu: se nasa'di: 'yu:or əə de se spo'ji: səs_(_)u:ro 'za:dno p're:imo inu ȳ-'ri:dofi so ro'či:ce, de se nasa'di: 'nu:ətər • 'kə:dər čmo 'ȳa:st 'kə:šne 'ču:oke al 'də:rva, 'di:ənemo 'ti:st 'ri:dof p'rū:oč īn 'di:ənemo 'ta: 'ri:dof, de p'ri:de čes 'ku:la, de-j bel naš'ru:oku • 'də:rva se je nalo'ži:lu kar 'te:, na 'ri:dof ȳtsp're:it jən te'za:t kar na 'ȳə:plen | [← srvnem. **rīde*, prim. kor. nem. *Reide(n)* ‘ovinek, zavoj’, srvnem. *rīden* ‘zaviti, spremeniti smer’ (ESSJ, gl. geslo *rida*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

rigati ► 'ri:γat -am nedov. *rigati* |oglašati se z glasom i-a|: 'ri:γa 'ȳa:su | SSKJ +

rilec ► 'ri:lc -a m *rilec* |podaljšani, zoženi prednji del glave z ustno odprtino pri nekaterih sesalcih| SSKJ +

rink ► 'ri:nk -a m *rinka* |manjša železna priprava v obliki kroga|: jə b'lū: pej za'pi:ətu na 'ta:, na 'ta: 'ri:nk, za'rə:t 'te:γa, de kər jə 'u:s ȳ'le:ȳklu, de nej ȳ'le:ȳklu na 'a:no st'rə:n | [← srvnem. *rinke*, *ringge*, nvnem. *der Rinken* ‘zaponka (na pasu)’ (ESSJ, gl. geslo *rinka*)] SSKJ –, P – (ima geslo *rinka*), ESSJ +

ringlo ► rony'lo: -je m *ringlo* |sadno drevo ali njegov rdeči, rumeni, zeleni koščičasti sad| | ⇒ BORBANKA SSKJ +

riti ► 're:t 'ri:jəm nedov. *puliti, ruvati* |z vlečenjem, potegovanjem spravljeni kaj iz snovi, v kateri tiči; puliti|: mi pej če smo š'li: 're:t ple'vi:əu, smo 'ri:ekli, γ're:mo uəb'ri:vat al-pej γ're:mo 're:t ple'vi:əu • če γ're:š s'mu:olc 're:t 'ȳə:n, po'ri;jəš tut še'ni:co | ⇒ OBRIVATI SSKJ +

robida ► re'bi:da -e ž *robida* |trnata grmičasta rastlina z užitnimi črnimi jagodami, ki raste na posekah in v gozdovih|: ər'bi:dənce 'ra:sejo na re'bi:di | SSKJ +

robidnica ► ər'bi:dənca in re'bi:dənca -e ž *robidnica* |jagoda robide|: ər'bi:dənce 'ra:sejo na re'bi:di jən so 'čə:rne 'ba:rve z-'ve:č 'ja:γotk | SSKJ +

roč ► 'ru:oč -a m *roč* |držaj pri orodju|: topo'ri:še jə bel de'bi:əlu jən bel o'va:lnu ku 'ru:oč | ⇒ ROČAJ; ⇒ ŠTIL; ⇒ TOPORIŠČE SSKJ +

ročaj ▶ ro'ča:j -e m *ročaj* | ☐ ⇒ ROČ; ⇒ ŠTIL; ⇒ TOPORIŠČE SSKJ +

ročica ▶ ro'či:ca -e ž *ročica* | vsak od štirih količev, ki se vtaknejo v oplen, za oporo ob straneh voza|: ȳ'-ri:dofi so ro'či:ce, de se nasa'di: 'nu:ətər • jənu kər smo 'pə:ršli na 'n'i:vo, smo ȳ'zi:əli, smo 'me:ili 'ma:jxne ro'či:ce, smo ȳ'zi:əli ro'či:ce 'ȳə:n jən s-'χə:rptam smo zvər'ni:li | SSKJ +

rog ▶ 'ru:χ 'ru:γa in 'ru:oγa m, mn. ro'γi:ə *rog* | roževinast ali koščen izrastek na glavi nekaterih živali|: na γ'la:v'i_():ma k'rav:va ro'γi:ə | SSKJ +

rogačka ▶ ro'γa:čka -e ž |orodje za okopavanje trt z dvema rogljem|: ro'γa:čka jə za uəko'pa:vat_()'ə:rte, 'i:ma d'va: 'ru:oγla | SSKJ -, P -, ESSJ -

rogelj ▶ 'ru:oγu -γla m *rogelj* | vsak od delov vil ali vilam podobne priprave, s katerim se nabada|: se jə z'lū:omu 'ru:oγu_()əd 'vi:l • ro'γa:čka jə za uəko'pa:vat 'tə:rte, 'i:ma d'va: 'ru:oγla | SSKJ +

rogljiček ▶ roγ'li:čk -a *rožiček* |manjš. od rog| SSKJ +

roj ▶ 'ru:əj in 'ru:oj -e m *roj* |skupina čebel, ki z matico zapusti panj|: po'bī:ərajne 'ru:oe | SSKJ +

romana ▶ ro'ma:na -e ž *romano* |sorta krompirja| SSKJ -, P -, ESSJ -

ror ▶ 'ru:ər in 'ru:or -a m *lij, lijak* | ☐ ⇒ LOR [← srvnem. *ror* ‘cev; kar je narejeno iz cevi’ (ESSJ, gl. geslo *ror*)] SSKJ -, P +, ESSJ +

roža ▶ 'ru:əže -e ž *roža* **1.** |rastlina z izrazitim cvetom| SSKJ + **2.** |rdeč nazobčan kožni izrastek na vrhu petelinove glave; greben| SSKJ +

rožje ▶ 'ru:əžje -e s *rožje* |deli rozg, odrezani pri obrezovanju trt| SSKJ +

rožmarin ► rožma'ri:n -a m *rožmarin* |sredozemska grmičasta rastlina z ozkimi močno dišečimi listi in drobnimi modrikastimi cvetovi| SSKJ +

rž ► 'ə:rš ər'ži: ž *rž* |kulturna rastlina z dolgim stebлом in dolgim klasom ali njeno seme|: 'te: nej ne'ko:l nu'be:dən s'ja:u ər'ži: • 'ne:iso na 'n'i:vo s'ja:li ne'ko:li 'ə:rš, kar na s'nu:ožet, brez 'u:a:rat • so uəs'ja:li 'ə:rš jən 'və:rxi so rast'ru:əsli γ'nu:əj • 'ka:mər so b'le:, jə b'lə: 'pü:sta s'nu:ožet, de nej s'nu: 'ra:slu, so uəs'ja:li 'ə:rš | SSKJ +

ržen ► ər'ži:ən -a -u prid. *ržen* |nanašajoč se na rž|: 'u:a:lən k'rū:χ ər'ži:əna 'mu:əka nar'di:, de jə k'rū:χ z'mi:eram 'u:a:lən • ər'ži:əna s'la:ma | ⇒ SLAMA SSKJ +

sad ► 'sa:t 'sa:da m *sadež* |užitni del rastline, ki se stoji iz semena in osemenja|: 'ci:mbura jə 'ko:kər 'či:əšpa, e'di:nu de 'sa:t jə bel uək'rū:əyū jən prej_()ə zd're:u | SSKJ +

saditi ► 'sə:t_() sa'di:m nedov. *saditi* |dajati sadike v zemljo, kjer bodo rastle|: 'sə:t_() 'zi:əlnə fla:nce | ☐ ⇒ FLANCATI; ☐ ⇒ KLINČKATI; ☐ ⇒ PIKIRATI SSKJ +

sadje ► 'sa:dje -a s *sadje* |več sadov, sadovi|: 'ja:pke, f'rū:ške, ma're:lce, poma'rā:nče u'si:e 'tu: u'ko:p jə 'sa:dje • ž'ya:jne s_()'a:dje, mi 'ri:ečemo 'sa:djo:uc | ⇒ SUŠJE SSKJ +

sadjevec ► 'sa:djo:uc -a m *sadjevec* |mošt ali žganje iz sadja|: ž'ya:jne z-'ja:pk, f'rū:šk jən u'se:ya d'rū:zya 'sa:dje, mi 'ri:ečemo 'sa:djo:uc | SSKJ +

sadovnjak ► sadun'ja:k in sadou'na:k -a m *sadovnjak* |zemljjišče, na katerem je posajeno sadno drevje|: 'ku:əs uəb'de:jlane 'zi:emle, 'kə:mər 'ra:se 'sa:dnu d're:uje, jə kar sadun'ja:k | SSKJ +

samonakladalka ► 'sa:monakla'da:lka -e ž |voz oz. prikolica, ki sama naklada npr. seno| | SSKJ -, P -, ESSJ -

samosevec ► samo'se:uc -a m *samosevec* |samosevna rastlina, samosevno drevo|: krəm'pi:ər samo'se:uc • 'ka:mər jə 'bu: 'la:ni krəm'pi:ər, če se ya-j 'kə:šənyə pes'ti:lu 'nu:ətər, 'le:jtos poγ'ri:ene jən jə samo'se:uc, nie, 'ti:st jə pej γ'li:χ ta'ku: nar'di:lu | ⇒ KROMPIR SSKJ +

sani ▶ sa'ni: -i ž mn. *sani* |vozilo navadno z dvema ozkima drsnima ploskvama za premikanje, prevažanje po snegu|: 'kə:mər jə 'bu: s'ne:ix, so po'zi:mi z-'yu:əzda, 'ka:mər jə b'lū: na 'yə:rdəm, so uə'zi:li ə 'də:rsali 'ču:oke 'uə:n kər jə 'bu: s'ne:ix, tiz'bu:ot so 'na:j'lə:žej, na sa'ne:ix, nje, 'sa:mu 'pə:rnas 'tu: nej 'pə:ršlū_()poš'te:u • sa'ni: smo 'me:ili 'sa:m za se 'də:rsat, kər jə b'lū: po sk'ri:əpi le'di:ənu, za d'rū:zya nje • ȳp'ri:əžne sa'ni: | SSKJ +

sapon ▶ sa'pu:ən -a m *sapon* |večja motika brez rogljev|: 'tu: jə sa'pu:ən, 'kə:dər smo γ'nu:əili 'tə:rte, za na'ri:et_() γ'ra:po, smo t're:ibli, t're:ibli smo, 'nje ko'pa:li, 'sa:m za t're:ipt jə b'lū:, na'me:ist lo'pa:te jə 'bu: sa'pu:ən | ⇒ MOTIKA; ⇒ ŠAPA SSKJ +

sat ▶ 'sa:t -a m *sat* |skupek voščenih celic, v katere odlagajo čebele med, cvetni prah, zalego| | SSKJ +

scepiti ▶ s'ce:ipt -pəm dov. *scepiti* |po dolgem razsekati, razklati|: t'jü:ršno s'la:mo smo s'ce:ipli s-fa'ču:əlo | SSKJ +

segniti ▶ 'sə:γənt 'sə:γnəm dov. *zgniti* |razkrojiti se, razpasti, navadno zaradi delovanja bakterij|: buχ'va:r če-j b'la: 'mu:okra 'le:tna, jə t'lū: ȳ'si:e 'sə:γənt | SSKJ +

sejalec ▶ sə'ja:ūc -a m *sejalec* |kdor seje| | SSKJ +

sejalka ▶ sə'ja:ūka -e ž *sejalka* |ženska, ki seje| | SSKJ +

sejati ▶ s'ja:t 'se:jəm nedov. *sejati* |dajati seme v zemljo, da bi vzklilo|: kər smo š'li: s'ja:t, kəšən'bu:ot smo 'me:ili 'se:ime ȳ-še'na:ki, nje, al-pej ȳ-na'ru:čnəm 'ku:oši • 'ne:iso na 'n'i:vo s'ja:li ne'ko:li 'o:rš, kar na s'nurožet, brez 'ya:rat | SSKJ +

sekira ▶ s'ki:əra in se'ki:əra -e ž *sekira* |orodje za sekanje iz držaja in na njem nasajenega rezila|: smo ȳ'zi:əli s'ki:ro jən uəpərt'na:k jən smo š'li: | SSKJ +

seme ▶ 'se:ime 'se:imena in se'mi:əna s *seme* |del rastline, ki nastane po oploditvi iz cveta in se uporablja za razmnoževanje|: jən na 'ti:stəm jə 'yu:or st'rə:šənja se'mi:əna,

'ti:stu 'se:žime se po'bi:ere za nas'le:dne 'le:žitu ▪ na c've:žiti 'pu:ol ['su:nčenca] nar'di: 'se:žime ▪ 'zi:əlnu 'se:žime uəd 'zi:əle ▪ kər smo š'li: s'ja:t, kəšen'bu:ot smo 'me:žili 'se:žime ȝ-še'na:ki | SSKJ +

senen ► s'ni:ən in se'ni:ən -a -u prid. *senen* |nanašajoč se na seno|: s'ni:əne ȝ'ra:ble | ⇒ GRABLJE SSKJ +

senik ► sə'ni:k in se'ni:k -a m *senik* |prostor, stavba za shranjevanje sena|: se'ni:k 'i:m_()o 'yu:or nad ž'va:ljo in nad 'lu:əpo, nje, na š'ta:li smo 'ri:ekli al-pej na 'se:žini jən 'yu:or smo 'me:žil s'nu: ▪ kər jə b'lū: s'nu: 'su:ȝu, smo ya na 'u:s nalo'ži:li jən pe'la:li da'mo:ȝ na se'ni:k, nje | ⇒ ŠTALA SSKJ +

seno ► s'nu: in se'nu: s'na: in se:žina s *seno* |(posušena) trava prve košnje|: po'le:žiti se s'nu: 'ȝi:tru su'ši: ▪ če smo 'sa:m s_()'e:žinam 'fu:trali, smo 'ri:ekli, de 'da:mo ž'va:li s'nu: al-pej smo 'da:l uə'ta:vo al-pej 'me:žšenu, 'ko:kər jə ▪ k'rā:va po'žə:rje s'nu: 'ne:pre'de:žilanu še, na ȝ'ru:əbu ▪ jə b'lū: za prep'je:let 'ma:lu s'na: al-pej al-pej 'ma:l uə'ta:ve al-pej t'ra:vo ze'li:eno za ž'va:ȝ ▪ 'ka:mər so b'le:, jə b'la: 'pü:sta s'nu:ožet, de nej s'nu: 'ra:slu ▪ na 'se:žini | SSKJ +

senožet ► s'nu:ožet sno'ži:əti ž *senožet* |travnik, zlasti v hribovitem svetu, ki se kosi navadno enkrat na leto|: 'ti:stu, ke z'ra:se po sno'ži:ətaȝ [...] ▪ 'vi:əči p'rū:ostor, 'kə:mər 'ra:se t'ra:va, jə s'nu:ožet ▪ 'nje na 'n'i:vo, na s'nu:ožet so ya s'ja:li, 'tə:m, 'ka:mər so b'le:, jə b'la: 'pü:sta s'nu:ožet, de nej s'nu: 'ra:slu, so uəs'ja:li 'ə:rš jən 'və:rȝi so rast'ru:əsli ȝ'nu:əj ▪ na sno'ži:əti ▪ 'ne:ȝso na 'n'i:vo s'ja:li ne'ko:li 'ə:rš, kar na s'nu:ožet, brez 'ȝa:rat | SSKJ +

ses ► 'sə:s -a m *sesešek* |vzboklina na trebuhu samice, iz katere mladič sesa mleko|: 'kə:mər jə mas'ti:tis, s-'ti:ȝya 'sə:sa jə t're:ȝba po'mo:ȝst ȝ-po'si:əbno po'su:ədo jən z'le:t p'rū:oč jənu z-'u:niȝ pej 'lo:ȝku 'ti:ele ȝ'ži:va | [prim. stesl. *səsəsə 'prsi' (ESSJ, gl. geslo *sesati*)] SSKJ – (ima geslo *sesešek*), P – (ima geslo *sesešek*), ESSJ +

setev ► 'se:žitu 'se:žitve ž *setev* |delo, dejavnost, povezana z dajanjem semena v zemljo, da bi vzkliklo|: uəp 'se:žitvi | SSKJ +

shlastina ▶ s₂las'ti:na -e že *pecljevina* |kar ostane, če se grozdu odtrgajo jagode|: z'de:j 'i:mjo pej 'te:ve rep'ka:lnike, de s₂las'ti:ne po'b₂i:ere p'ru:oč | ⇒ REPKALNIK [s- + po Štreklju morda ← **chvost*, prim. istrska čak. *húst* ‘grozd brez jagod’; sln. *hlast* naj bi bilo križano s *hlastati* (ESSJ, gl. geslo *hlast*) + -ina] SSKJ –, P –, ESSJ – (vsi trije poznajo leksem *hlastina*)

shranjevati ▶ sk'ra:nvat in s₂ra:nvat in skra'na:vat in s₂ra'na:vat -am nedov. *shranjevati* |dajati kaj na določeno mesto za kasnejšo uporabo|: jə 'lo:₂ku sk'ra:nvou 'ra:zne se'mi:₂na 'nu:₂ter u-'ti:stu | SSKJ +

sinica ▶ s'ni:ca -e že *sinica* |manjša ptica pevka s črno glavo in rumenim ali umazano belim trebuhom|: mi poz'na:mo 'sa:m 'ti:ste s'ni:ce, k-'i:mjo ər'mi:enu s'pu:odej_()ən spom'la:di kej 'pu:oje z'de:j š'pi:či š'pi:či | SSKJ +

sirek ▶ 'si:ərk -a m *sirek* |koruzi podobna kulturna rastlina z latastim socvetjem in drobnimi semeni ali njeno seme|: z'de:j 'ra:bəm š'tri:γu, de uəs'tə:ržəm 'si:rk al-pej met'li:k əəə, de-j za škala'bu:əne | ⇒ METLIK SSKJ +

sito ▶ 'si:tu -a s *sito* |okrogla posoda z luknjičastim dnom| | SSKJ +

sklepati ▶ sk'li:epat skle'pa:m dov. *sklepati* |z udarci kladiva stanjšati, izostriti rezilo|: 'ku:osa jə za sk'li:epat • če jə 'ku:osa še bel 'tu:əpa, jo jə t're:iba sk'li:epat | SSKJ +

skobec ▶ s'ku:opc -a *skobec* |manjša ptica ujeda s kratkimi okroglimi perutmi in dolgim repom, podobna kragulju|: s'ku:opca səm 'vi:du, kər jə ka'ku:š 'ni:əsu, 'ti:stu p'ru:de po ka'ku:š, jo kar p'ru:me i jo 'ni:ese, 'to:lk, 'to:lk si 'u:pa | SSKJ +

skopiti ▶ s'ku:opt s'ku:əpəm dov. *skopiti* |odstraniti spolne žleze|: mər'ja:scə jə t're:iba s'ku:opt, de do'b₂i:mo na'va:dənya pra'si:če | SSKJ +

skorja ▶ š'ku:ərja -e že *skorja* |navadno s prilastkom vrhnja, trša plast na površini česa|: š'ku:ərja uət_()a'γi:če • jə nar'di:lu 'ta:ko 'tə:rdo š'ku:ərjo, de jə 'lo:₂ku sk'ra:nvou 'ra:zne se'mi:₂na 'nu:₂ter u-'ti:stu | SSKJ +

slačiti ▶ s'la:čt -əm nedov. *ličkati* |odstranjevati s koruznega storža krovne liste|: s'la:čt_(_)jüršco | SSKJ –, P +, ESSJ –

slak ▶ s'la:k -a m *slak* |rastlina z dolgim, poleglim ali ovijajočim se steblom in velikimi zvončastimi cveti|: ple'vi:əu, kę se uə'vi:va uək'ru:əx d'rū:γiχ s'ti:ebəl, jə s'la:k | SSKJ +

slama ▶ s'la:ma -e ž *slama* |posušena steba in listi omlatenega žita (brez klasov!): s'la:ma uət_(_)jü:ršce jə t'jü:ršna s'la:ma |koruznica| • fe'žu:ləva s'la:ma • še'ni:čna s'la:ma • še'ni:čno s'la:mo smo 'me:ili za s'ti:əlo • ječ'mi:ənavo s'la:mo 'ra:da 'je:ji ž'va:u, še'ni:čna jə bel 'pü:sta • ər'ži:əna s'la:ma • uou'si:əna s'la:ma • 'a:jdava s'la:ma • t'jü:ršno s'la:mo [...] smo s'ce:ipli s-fa'ču:əlo jən smo s'-ti:stəm poste'li:li | SSKJ +

slamoreznica ▶ slamo're:izənca -e ž *slamoreznica* |stroj za rezanje slame, sena|: 'ti:sti, kej so 'me:ili 've:č ž'va:li, so 'me:ili slamo're:izənco, so 'da:li 'pu: 'di:ətle jəm 'pu: ječ'mi:ənavo s'la:me, so so u'si:ə u'ko:p z're:izali ta'ku: na na k'ra:tku na slamo're:izənco jən jə ž'va:u_(_)si:ə po'je:ila | SSKJ +

slavček ▶ s'la:učk -a m *slavec* |rjavkasta, po trebuhu belkasta ptica pevka z rjavo rdečim repom| | SSKJ +

slepič ▶ s'le:pč in s'le:pič -e m *slepec* |kači podoben kuščar brez nog in z majhnimi očmi| | SSKJ +

smokvica ▶ s'mə:kuca in s'mu:kuca -e ž *jagoda* |nizka rastlina s trojnatimi listi in belimi cveti ali njen rdeči sad| | SSKJ –, P +, ESSJ + (gl. geslo *smokev*)

smola ▶ s'mu:ola -e ž *smola* |lepljiv rumenkasto rjav izcedek iz nekaterih dreves, zlasti iglavcev| | SSKJ + **cepilna smola** ▶ ce'pi:lna s'mu:ola |mazilo iz smole, voska, ki se uporablja pri cepljenju ali za premaz drevesnih ran|: jən 'pu:ole se səzi ce'pi:lno s'mu:olo 'ti:stu za'ma:že jən 'pu:ol 'zə:čne 'rə:st | SSKJ +

smolec ▶ s'mu:olc -a m |plevel med žitom, ki je podoben grahu|: s'mu:olc, 'kə:mər p'ri:de, u'ni:če še'ni:co, jo zap'li:ete 'γu:or, nar'di: ku 'le:iso nar'di:, jən 'uə:nde jəx nej

k'la:su, p'ro:u_()'ni:če s'mu:olc jən γ'li:χ kər 'i:ma z're:jet ▪ če γ're:š s'mu:olc 're:t 'u:ə:n, po'ri:jəš tut še'ni:co | SSKJ –, P +, ESSJ –

snop ► s'nu:op -a m *snop* |večji šop povezanega požetega žita, slame|: mi smo 'vi:əzali s'nu:ope, kər se-j pərpe'la:lu na mla'ti:lnico, če-j 'bu: s'nu:op z'vi:əzan səs 'pa:sam, jə γa:j kar 'və:rγu 'nu:ətər jən če'nje jə b'lū: t're:iba pej 'bi:əko pre're:izat jənu 'və:ršt 'bi:əko p'rū:oč, de nej š'la: 'nu:ətər u-mla'ti:lnico ▪ jəm 'pu:ol smo z'vi:əzali u'-ta:ke s'nu:ope | SSKJ +

sod ► 'su:ət 'su:əda m *sod* |velika valjasta, navadno trebušasta posoda (več kot 1000 l) z dnom na obeh koncih|: uət_()'i:soč 'li:tru nap're:j so b'li: 'su:ədi jən 'su:ədi so 'me:ili tudi 'u:χa, š'ti:ər 'ur:χa ▪ tro'pi:na 'pu:ole, če smo 'me:ili 'su:ət, smo jəχ 'da:li u'-su:ət jən če 'ne:jsmo 'me:il 'su:əda na raspo'la:γo, smo iχ pej u'-bə:dən 'fa:jn st'la:cli, səz nuy'mi: smo š'li: 'nu:ətər, smo 'fa:jn st'la:cli jəm 'pu:ol smo de'ni:li 'yu:or əə 'ka:rto al-pej 'kə:šne 'li:ste ve'li:ke jəm 'pu:ole [...] z'-i:loγco za'ma:zali ▪ tro'pi:na pes'ti:mo, de se əə uəγ're:jejo u'-su:ədi, u'-e:nəm 'ta:kəm 'su:ədi, p'la:stičnəm al le'si:ən, 'ku:kər jə ▪ u-χ'ra:mi so b'li: 'su:ədi, 'su:əde jə b'lū: t're:iba pop're:j na'mu:očt jən 'u:ə:rənce tudi, 'bə:dne, u'si:e pred ban'di:mo na'mu:očt ▪ 'su:ədi so b'li: z'-du:əχ ta'ku:, z'-le:tvic, nje ▪ im 'pu:ole, ə 'su:əde i b'lū: t're:iba 'u:ə:prat, nje, u-χ'ra:mi t'li:e ▪ 'jə:s_()əm_()'o:uγla i:t u'sa:k 'su:ət 'u:ə:prat | SSKJ +

sodar ► so'da:r -je m *sodar* |izdelovalec, popravlјavec sodov|: jə 'bu: so'da:r, jə 'de:ilou 'su:əde ▪ za 'lu:ən jə na'ri:ədu 'ti:sti so'da:r 'ti:sto ba'ri:γlo | SSKJ +

solata ► so'la:ta -e ž *solata* |vrtna rastlina z listi, ki se sveži pripravlјajo za jed, ali listi te rastline|: 'zi:əlnata so'la:ta, ke se z're:ijže na na d'ru:obnu, 'ku:kər ku le'za:jni, jən 'pu:ol se 'je:ij ▪ lub'la:nska, dalma'ti:nska so'la:ta ▪ γ'la:u:nata so'la:ta |solata, ki naredi okrogle glavice| | SSKJ +

sončnica ► 'su:nčənca -e ž *sončnica* |visoka kulturna rastlina z velikim, okroglim, rumeno rjavim socvetjem, ki se goji zlasti za pridobivanje olja|: 'su:nčənca se uəb'ra:če po 'su:nci, so 'e:nu 'le:itu 'ce:ilo 'n'i:vo 'su:nčənc nas'ja:li, 'ce:ilo 'n'i:vo in so 'fa:jn nar'di:le | SSKJ +

sora ► 'su:ra -e že *sora* |močnejši drog, ki povezuje sprednji in zadnji del voza|: 'za:dna p're:ima jə s'pu:ojena uəd 'ri:dofa s-pomoč'ju:ə 'su:re, 'tu: jə 'su:ra, 'tu:, napo'do:ux • 'u:s pej se jə 'lo:χku s-pomoč'ju:ə 'su:re 'da:lšelu po pot're:ibi • 'kə:dər smo uə'zi:li ȳ-γ'no:uzdu, če smo t'li: 'za:t 'di:ənt ž'la:jf, smo de'ni:li 'ȳə:nde na 'su:ro | SSKJ +

sornica ► 'su:rənca -e že |podna deska pri lestveniku (drogu lestve, v katerem so pritrjeni klini, deščice)|: 'tu: jə 'su:rənca, p'ri:de uə'ku:l 'su:re, de se spo'ji: jəm 'pu:ole s'ku:zi jə 'su:rnik, ke jə pre'və:rtana 'su:ra, de se spo'ji: | SSKJ -, P +, ESSJ + (gl. geslo *sora*)

sornik ► 'su:rnik -a m *sornik* |klin, ki se vtakne skozi soro, da veže z njo zadnji del voza|: 'tu: jə 'su:rənca, p'ri:de uə'ku:l 'su:re, de se spo'ji: jəm 'pu:ole s'ku:zi jə 'su:rnik, ke jə pre'və:rtana 'su:ra, de se spo'ji: | SSKJ +

sorta ► 'su:ərta -e že *sorta* |kulturne rastline iste vrste, ki se v določenih lastnostih razlikujejo od drugih kulturnih rastlin iste vrste, zvrst|: smo sa'di:li 've:č 'su:ərti krəm'pi:ərje: pri'mu:ra, ka'do:ra, ro'ma:na, kene'be:k, 'je:rla, desi're:, ho'la:nc, 'i:da • γ'ru:ozdi so raz'li:čni, uəd'vi:snu uədi 'su:ərte, 'ri:ečmo 'du:ostti 'su:ərt jə, de so ȳ_()əb'li:ki tri'ko:ta, 'pu:ole 'e:ni γ'ru:ozdi so bel ȳk'ru:əyli jən k'ra:tki | SSKJ +

sova ► 'su:ova -e že *sova* |večja roparska nočna ptica z mehkim perjem, okroglo glavo in velikimi očmi| SSKJ +

sovinjon ► sovin'jo:n in savin'jo:n -a m *sauvignon*, *sovinjon* |muškat z zelenkasto rumenimi grozdi; belo vino iz grozdja te trte|: 'pu:ole poz'na:mo savin'jo:n, jə po'du:əbən pi'no:ti, γ'li:χ ta'ku: jə st'rə:šnu pod'və:ržen o'i:diuumi, bo'le:izni | SSKJ +

speštati ► s'pe:štat speš'ta:m dov. *zmečkati*, *stlačiti* |povzročiti, da kaj zaradi pritiska zavzame manjši prostor|: jən se 'mu:əre 'fa;jn s'pe:štat, de 'zə:čne 'de:lat 'sa:ma uət 'si:ebə 'ȳa:do | [← s- + sln. *peštati* [← it. *pestare* ‘stolči, razdrobiti’, prim. furl. *pestâ* ‘sesekljati, drobiti, tolči’]] SSKJ -, P -, ESSJ - (vsi trije pa imajo geslo *peštati*)

spiti ► s'pe:t s'pi:jəm dov. *izpititi*, *popiti* |s pitjem zaužiti|: ta'pə:rvu m'lē:iku, 'kə:dər se na'mo:ȳze, 'ti:stu 'mu:əre 'ti:ele s'pe:t, ȳ'sa:j 'po:ȳ 'li:tra de γa s'pi:je | SSKJ +

spraviti ▶ sp'ra:út sp'ra:vəm dov. *spraviti* |narediti, da pride kaj s polja na določeno mesto|: sp'ra:út s'nu: ▪ smo sp'ra:úli 'u:s_()na: | SSKJ +

sraka ▶ s'ra:ka -e že *sraka* |ptica s črnim in belim perjem in dolgim repom| | SSKJ +

srna ▶ 'sø:rna -e že *srna* |plaha hitra gozdna žival na visokih nogah| | SSKJ +

srnica ▶ 'sø:rønca -e *srnica* |manjš. od srna| | SSKJ +

srnjak ▶ sér'na:k -a m *srnjak* |srnji samec| | SSKJ +

srobota ▶ sara'bu:ta -e že *srobot* |rastlina s plazečim se stebлом in belimi cveti|: jm 'pu:ol smo səs_()ara'bu:to z'vi:əzali | SSKJ -, P +, ESSJ + (gl. geslo *srobot*)

srp ▶ 'sø:rp -a m *srp* |orodje z zaokroženim rezilom in lesenim držajem za žetev|: s_()ø:rpam se 'ža:jne 'ži:tu ▪ 'kø:mør jø b'la: t'ra:va, de so ž'va:ú prerau:na:li, so š'le: s_()ø:rpam | SSKJ +

sršen ▶ šø'rši:ən in sø'rši:ən -a m *sršen* |velika, čebeli podobna žuželka z rjavo rdečimi progami po glavi in oprsuju| | SSKJ +

steber ▶ s'tø:bør -bra m *steber* |prosto stoječ, v prerezu navadno okrogel predmet, ki se rabi kot nosilec, opornik|: na s're:ždi jø 'bu: s'tø:bør jønu ta'ku: nade'bi:əløma, t'ri:čø:tø:rt 'me:tra na de'bi:əlu, so name'ta:li øø nano'si:li 'ži:tu, ta'pø:rviya 'ku:ojne so z'vi:əzali pør s'tø:bri ▪ na s're:ždi jø 'bu: tak s'tø:bør, za'bi:t ȝ-'zi:emlo ▪ ȝ'sa:ke t'ri: 'tø:rte jø s'tø:bør | SSKJ +

steblo ▶ s'ti:eblu -a m *steblo* |osrednji, navadno nadzemni del rastline, iz katerega rastejo listi, cveti, plodovi, veje|: kar jø uø'ku:l s'ti:ebla, jø le'ba:t ▪ ple'vi:əȝ, kø se uø'vi:va uø'ru:əȝ d'ru:ȝix s'ti:ebøl, jø s'lø:k | SSKJ +

stekel ▶ s'ti:øku s'ti:ekla -u prid. *stekel* |ki ima steklino|: s'ti:øku 'pø:s | SSKJ +

stelja ▶ s'ti:əla -e že *stelja* |kar se uporablja za pripravljanje ležišča domačim živalim|: še'ni:čno s'la:mo smo 'me:jli za s'ti:əlo ▪ s'ti:əla jə b'lū: ȳ-γ'la:ȳnəm 'li:stje, kə smo γa nay'ra:bli po 'mi:jeji, nje, 'ti:smu smo 'ri:ekli s'ti:əla ▪ 'kə:mər jə b'la: s'ti:əle, mi smo 'ri:ekli 'li:stnik | ⇒ STELITI SSKJ +

steljiti ▶ ste'li:t ste'li:m nedov. *stiljati* |pripravljati ležišče domačim živalim|: kəšən'bu:ot se jə z'mi:erəm ste'li:lu 'sa:m z'-li:stjem ▪ do'ma: se jə 'li:stje sp'ra:ȳlu, de jə b'lū: za čes 'ce:ȳlu 'le:ȳtu, de se-j ste'li:lu | ⇒ STELJA SSKJ –, P –, ESSJ –

stenica ▶ ste'ni:ca -e že *stenica* |zajedavec na človeku, ki se zadržuje v posteljnini, pohištву|: ku št'ri:k so se dər'ža:le [kər smo 'ni:esli uə'ma:re] kje po 'pu:əti do po'tu:əka, ste'ni:ce, 'e:na 'və:rχ d'rū:γe ▪ tut ste'ni:ce nej b'lū: 'ni:ti 'e:ne 've:č 'vi:t_) | SSKJ +

stonoga ▶ sto'nū:γa -e že *stonoga* |kopenski členonožci s podolgovatim, enakomerno členastim telesom|: sto'nū:γi smo 'ri:ekli tudi ž'va:lca s'tu: 'nu:γ | SSKJ +

stopa ▶ s'tu:əpa -e že *stopa* |navadno lesena priprava, v kateri se s tolčenjem odstranjuje trši ovoj žitnih zrn|: če se jə 'ni:eslu 'ti:stu 'zə:rne uəd ječ'mi:əna ȳ-s'tu:əpo, so nar'di:li, de jə 'bu: 'pu:ol 'jə:špren ▪ ȳ-'ma:lni 'γu:or pər-ȳ'ste:nki so 'me:jli, se-j 'ri:eklu s'tu:əpa [...] | SSKJ +

storž ▶ s'tu:orš -rže m *storž* |del rastline, zlasti koruze, ki vsebuje zrna|: s'tu:orž brez_()'ə:rne jə 'ku:ocu | SSKJ +

strašilo ▶ stra'ši:lu -a s *strašilo* | = ⇒ PLAŠILO SSKJ +

striti ▶ st're:t st'ri:jəm dov. *povreči* |pri živalih spraviti iz rodil mladiče, mladiča|: k'ra:va 'li:že 'ti:ele, kə γa jə γ'li:γkar st'ri:la ▪ jə st'ri:la kre'pa:nu, 'mə:rtvu 'ti:ele ▪ do'ki:ər na st'ri:je, nej še k'ra:va, nje, jə še z'mi:eram te'li:ca | SSKJ –, P –, ESSJ –

strnad ▶ stər'na:t stər'na:da m *strnad* |manjša ptica pevka z navadno rjavim hrbitom in rumenim, belim ali rdeče rjavim trebuhom| | SSKJ +

strnišče ▶ stər'ni:šče in stər'ni:še -e s *strnišče* |njiva, na kateri je bilo požeto žito|: še'ni:čnu stər'ni:šče ▷ stər'ni:šče jø 'ti:st, kar uəs'ta:ne uəd-'ži:tniχ s'ti:ebəl na 'n'i:vi | SSKJ +

stročji ▶ st'rū:əčji -a -e prid. *stročji* |navadno v zvezi stročji fižol (mlad) fižol v luščinah|: st'rū:əčji 'fe:žu | ⇒ stročji FIŽOL SSKJ +

strok ▶ st'rū:ok -a m *strok* 1. |podolgovat plod z več semenim, obdanimi z luščino| | SSKJ + 2. |vsak od delov česnove glavice|: 'e:n st'rū:ok 'či:esnika | SSKJ +

stržen ▶ stər'ži:ən -a m *stržen* |notranji, osrednji del stebla, debla|: jø stər'ži:ən, za ž'va:u jø še, ma za d'rū:γu nej | SSKJ +

strženast ▶ stər'ži:ənast -a -u prid. *strženast* |ki ima stržen|: stər'ži:ənasta 're:ipa 'i:ma 'lu:kənce, nej 've:č 'du:obra za 'je:js | SSKJ +

sušiti se ▶ se 'še:št se su'ši:m in se še'ši:m in se š̄(')i:m nedov. *sušiti se* |postajati suh|: če jø po'le:jt i u'rū:əče, se s'nu: 'hi:tru su'ši: | SSKJ +

sušje ▶ 'šu:šje -e s *suho sadje* |celo ali narezano posušeno sadje|: na're:janmu 'su:χmu 'sa:dji smo mi 'ri:ekli 'šu:šje | ⇒ SADJE SSKJ +

svinja¹ ▶ s'vi:ne -e ž *svinja* |samica prašiča| | SSKJ +

svinja² ▶ s'vi:ne svi'ni: ž, nav. mn. s'vi:ne |kos debele deske na vrhu grozdja v preši|: səs'ta:uni 'de:jil p're:jsé so s'vi:ne, d've:jl 'ta:ki polo:vi:ci, nje, jøn 'pu:ole 'γu:or z-b'lajnmi se za'lju:əže jøn 'pu:ol se s'ti:ska, nje | SSKJ -, P -, ESSJ -

svinjski ▶ s'vi:n'ski -a -u prid. *svinjski* |nanašajoč se na svinje|: s'vi:n'sku me'su: | SSKJ +

svitek ▶ s'vi:tk -a m *svitek* |obročasta, spletena ali iz blaga narejena priprava za lažje prenašanje bremen na glavi|: s'vi:tk jø 'bu: za pod-'jə:rbos | SSKJ +

šalotka ► ša'lu:otka -e že šalotka | ⇒ ŠOPARICA SSKJ +

šapa ► 'ša:pa -e že rovnica | orodje s ploskim, spodaj ravnim rezilom za kopanje; vrsta večje motike]: 'ša:pa za 'ku:opat jə pej ve'li:ka | ⇒ ŠAPICA [← furl. *sape* ‘motika’, prim. istr. it. *sapa*, it. *zappa* (ESSJ, gl. geslo *šapa II*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

šapica ► 'ša:pca -e že | orodje za drobljenje kep, manjš. od šapa]: mi 'i:m_()o 'ša:pce, de so pravo'ko:tne z'du:olej, nje, de pre'se:jče 'kə:šən ple'vi:ə̄ - ja, če smo š'li: kə:šən'bu:ot d'ru:opt k'ri:ə̄pe po po 'n'i:vi, smo š'li: š_()'a:pco med'ru:yi | ⇒ ŠAPA [← sln. nar. *šapa + -ica*] SSKJ –, P –, ESSJ –

ščetina ► šče'ti:na in šče'ti:na -e že ščetina | trša dlaka, zlasti pri prašiču | SSKJ +

ščinkavec ► šči:nkoūc -a m ščinkavec | manjša ptica pevka, katere samec je po prsih rdeče rjav | SSKJ +

šelna ► 'ši:elna -e že zelena | začimbna rastlina s temno zelenimi deljenimi listi in gomoljasto odebeleno korenino | [← furl. *sēlino* ‘zelena’ (ESSJ, gl. geslo *šēlin*)] SSKJ –, P – (ima pa geslo *šelin* ‘zelena’), ESSJ +

šenica ► še'ni:ca -e že pšenica | kulturna rastlina, katere klas je sestavljen iz večcvetnih klaskov, ali njeno seme]: 'ja:čmen jə prej 'ko:kər še'ni:ca jən 'i:ma 'do:ūye 're:se - so ūži:ele 'ži:ənske d'va: d've:j 'ta:ki uə:ne:jvi 'bi:pc še'ni:ce - če γ're:š s'mu:olc 're:t 'ūe:n, po'ri:jəš tut še'ni:co | ⇒ PŠENICA SSKJ –, P +, ESSJ + (gl. geslo *pšeno*)

šeničen ► še'ni:čən -čna -u prid. pšeničen | nanašajoč se na pšenico]: še'ni:čən k'lā:s - še'ni:čnu 'zə:rnu - še'ni:čna s'la:ma - še'ni:čnu stə'rni:šče in stə'rni:še - še'ni:čno s'la:mo smo 'me:jli za s'ti:əlo - ječ'mi:ənavo s'la:mo 'ra:da 'je:j ž'va:u, še'ni:čna jə bel 'pü:sta | ⇒ KLAS; ⇒ PŠENIČEN; ⇒ SLAMA; ⇒ STRNIŠČE; ⇒ ZRNO SSKJ –, P –, ESSJ –

šijon ► š'ju:ən -a m žaga | orodje ali stroj z nazobčanim listom za žaganje]: 'tu: jə pej š'ju:ən, s-'ta:kəm smo 'ža:γali 'də:rva əə kə:šənk'rə:t, kər nej b'lū: mo'to:rk, na ūsa:kəm 'ku:onci 'e:dən jə ūle:jku jən ta'ku: se jə 'ža:γalu | [← furl. *seon* ‘večja dvoročna žaga, drvarska žaga’] SSKJ –, P –, ESSJ –

šina ► 'ši:na -e že obroč | ozka ploščata kovinska priprava v obliki kroga, s katero se obdajajo kolesa: ko'li:əsa 'i:mjo 'yu:or ə ȳb'ru:əč, kə se 'ri:eče 'ši:na • na pla'ti:šči 'yu:or jə 'ši:na, tazu'na:jne • jənu de jə uəs'ta:la γ'la:va 'ce:ila, jə 'jə:mu 'ta:ko 'ši:no [...] de jə 'di:ənu γ'la:vo 'nu:ətər, de-j uəs'ta:la z'mi:eram γ'la:va γ'li:χ, de se jo nej s'fa:člu 'ne:č | [← nem. *Schiene* ‘tirnica, kovinski trak, opornica za uravnavane ude’ ← stvnem. *skina* ‘kovinski trak’ (ESSJ, gl. geslo *šina*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

škaf ► š'kə:f -a m škaf | manjša, nizka, navadno lesena posoda z dvema ušesoma: 'mi:ərnik jə š'kə:f, kə dər'ži: 'pi:ətjənd'va:jst 'li:tru | SSKJ +

škalabona ► škala'bu:əna -e že sirkova metlica | metlica iz koruze za pomivanje: ȳ'sa:k 'da:n jə b'lū: t're:iba səš_(_)kala'bu:əno 'mu:okro ta'ku: na'ri:et_(_), kej 'ti:sta 'i:loūca jə 'pu:əkala, z'du:olej_(_)ə b'lū: 'yu:orku, nje, de nej 'šo:u z'ra:k s'ku:zi • z'de:j 'ra:bəm š'tri:yu, de uəs'tə:ržəm 'si:rk al-pej met'li:k əəə, de-j za škala'bu:əne, 'e:nkat na 'le:̄tu | ⇒ SIREK SSKJ –, P –, ESSJ –

škartoc ► škər'tu:oc -a m (papirnata) vrečka | priprava iz kosa tkanine, papirja, sešitega, zlepjenega na treh straneh, za shranjevanje, prenašanje česa drobnega, sipkega | [← furl. *scartòs*, *scartòz*, prim. ben. it. *scartozzo* ‘vrečka’] SSKJ +

škorec ► š'ku:orc -a m škorec | ptica selivka temne barve s svetlimi pegami in dolgim, ostrim kljunom | SSKJ +

škorpijon ► škərp'ju:ən -a m škorpijon | žival s strupnico in navzgor obrnjenim želom na koncu dolgega členastega zadka | SSKJ +

škruga ► š'kə:rya -e že škruga | nav. mn. parni organ pri večini vodnih živali, ki omogoča dihanje | SSKJ +

škrjanec ► škər'ja:nc -a m škrjanec | ptica pevka prsteno rjave barve navadno s čopom na glavi | SSKJ +

škropiti ► šk'ru:opt škro'pi:m in šk'ru:oft škro'fi:m nedov. *škropiti* |razprševati po čem tekočo snov, da se preprečijo bolezni, uničijo škodljivci|: do 'le:ita 'ši:əzdesiøt se jø škro'pi:lu 'sa:mu səz 'mu:ədro 'ya:lico ▪ škro'pi:li smo ȳ'si:e z-na'χə:rptno tøm do 'le:ita 'ši:əzdesiødya **škropljen** ► šk'ru:oplen in šk'ru:oflen -a -u prid. *škropljen* so b'le: 'tə:rte 'sa:mu uə'ze:no st'rə:n šk'ru:oflene ▪ 'i:sto'ča:snu vedər'ju:ləš 'to:, na 'te:vi te'ra:ci, jøn 'u:no uə'zu:nostren, na 'u:ni jøn jø šk'ru:oflenu uəzuə'ba: k'ra:je | ⇒ VIDRIJOLITI SSKJ +

škropivo ► škro'pi:vu -a s *škropivo* |kemično sredstvo, raztopljeno v vodi, za zatiranje bolezni, škodljivcev na rastlinah|: škro'pi:va so bel 'ta:ke 'ši:pke jønu nej po'ma:γalu 'ne:č | ⇒ VIDRIJOL SSKJ +

škržežopka ► škərže'žu:əpka -e ž *divji regrat* |rastlina s podolgovatimi nazobčanimi listi in rumenimi cveti|: jø pej ta'ku:, əə 'i:ma ȳ'sa:k_()'re:j 'su:oje, mi 'ri:ečemo ə z'de:j spom'la:di 'ti:stu, ke z'ra:se po sno'ži:ətaχ, ke jø 'du:obru za 'je:ist, škərže'žu:əpka, 'e:ni 'ri:ečejo že'te:jna | ⇒ REGRAT SSKJ -, P -, ESSJ -

šlavf ► š'la:uf -a m *cev* | ⇒ ČEVO; ⇒ KAVČEK [← nem. *Schlauch* ‘cev’] SSKJ -, P -, ESSJ -

šlekar ► š'lə:kar -je m |večja veriga|: 'tu: jø š'lə:kar, s'-te:m se jø 'də:rsalu 'ču:oke səž_()'va:ljo, 'tu: se jø za'bı:lu na 'ku:onci ȳ-'ču:ok jønu 'te: se jø zap'ri:əy̩lu za 'tu: ▪ bel ve'lı:ke 'ki:ətna so š'lə:kar | SSKJ -, P -, ESSJ -

šnopec ► š'no:pc -a m *žganje* |žgana alkoholna pijača zlasti iz sadja|: 'pu:ol se jø pej za'či:əlu 'ku:χat š'no:pc ▪ š'ho:pc smo 'ku:χali ȳ-ž'ya:jnərskəm 'ku:otli | SSKJ +

šoja ► 'šu:əje -e ž *šoja* |gozdna ptica z močnim kljunom in modrimi in črnimi črtastimi peresci na krilih| SSKJ +

šoparica ► 'šu:oparca -e ž *šalotka* |čebuli podobna začimbna rastlina s podzemeljskim delom iz več čebulic|: 'šu:oparca jø γ'li:χ ta'ku: če'bu:la, 'sa:mu 'i:ma 've:č 'ti:stiχ əə kər_()'əz'lu:əčəš, nje, kok 'či:esən, ta'ku:, γ're: na'ra:zən | ⇒ ŠALOTKA SSKJ -, P -, ESSJ -

špaga ► š'pa:γa -e že vrv |izdelek iz spletenih ali sesukanih rastlinskih vlaken, že za povezovanje, privezovanje|: smo si z'vi:əzali 'du:əjnu [d've:i ta'γi:či] na š'pa:γo, de nəs jə dər'ža:lu 'yu:or ▪ jən so 'me:ile 'ži:ənske ta'ku: na š'pa:γi 'a:no v're:čko in 'za:t z'vi:əzanu | SSKJ +

špargelj ► š'pa:ryəl -γla m *beluš* |sredozemska kulturna rastlina ali njen užitni mesnati poganjek|: š'pa:ryəlne 'du:ost neχ sa'di:jo tud že | SSKJ +

šparget ► š'pa:ryert -a in špar'ye:rta m *šteditnik* |naprava z železno ploščo za kuhanje in ogrevanje|: pər špar'ye:rti ▪ 'ba:kuli so se dər'ža:li pot špar'ye:rtam, kər smo 'me:il še 'zi:dan š'pa:ryert ▪ γər'de:ila nat špar'ye:rtam, za kej uəd'lū:ošť | [← nem. *Sparherd* ‘šteditnik, ki (v primerjavi z ognjiščem) porabi manj trdega goriva’ (ESSJ, gl. geslo šporget)] SSKJ –, P –, ESSJ +

šparon ► špa'ru:ən -a m *šparon* |po obrezovanju preostali del mladike, navadno s pet do deset očesi, ki se priveže ali pusti prost|: jə b'la: 'te: 'mu:əda tədi p'ro:sto vi'se:če [...] špa'ru:əni so 'sa:mi ve'se:ili 'du:ol ▪ če ti s'pi:je 'pu:əp, 'pu:ole 'uə:ndi nej γ'ru:əzdje, ma'γa:r po 'ce:ile špa'ru:əne, 'ce:ile 'tə:rte s'pi:je | [← furl. *spiròn* ‘obrezana trtna mladika’; sln. prednaglasni *a* oz. *e* je iz *i* po moderni vokalni redukciji (ESSJ, gl. geslo šparon)] SSKJ +

špeh ► š'pi:ex -a m *špeh* |surova svinjska maščoba| | SSKJ +

špica ► š'pi:ca -e že *špica* |vsak od podolgovatih, tankih kovinskih, lesenih delov, ki veže pesto s platiščem|: 'i:mjo š'pi:ce, p're:jdne ko'li:əsa 'i:ma ȳ'sa:ku 'ku:lu de'si:ət š'pi:c, met_()'e:m 'ko:kər 'za:dnu 'i:ma dva'na:jst, za'tu: kər so 'za:dne 'ku:la bel ve'li:ke 'ko:kər sp're:jdne ▪ 'te: met-š'pi:cni, 'te: ta'ku: so b'le: 'yu:or 'də:rva jən 'te: smo de'ni:li 'e:no ž'la:jdro | SSKJ +

špina ► š'pi:na -e že *pipa* | ≡ PIPA [← furl. *spine* ‘pipa pri sodu, vodovodna pipa’, prim. it. *spina* ‘čep v sodu’ poleg ‘čep iz trstja’; beseda je prvotno lahko označevala iz trsja narejen votli čep pri sodu, skozi katerega se je pretakalo vino (ESSJ, gl. geslo špina I)] SSKJ –, P –, ESSJ +

šranga ► š'ra:žin̄ya -e že |veriga ali vrv za vprego|: səs ku'ma:ta γ're:jo na'za:j tudə uət'sa:k_()re:j e:na š'ra:žin̄ya, de 'lo:žku, de za 'ti:stu zap'ri:əžəš za 'u:s • 'pu:ol so b'le: š'ra:žin̄ye 'du:ol, de-j b'lū: za'pi:ətu na t'ri:kəlc jən uətsp're:ždej kar χ-š'ta:žin̄yi, pej_()ə 'šo:žu_()o:žu | [← bav. srvnem. *schrang*, prim. nem. *Schranke* ‘ograja, ograda, zapornica’ (ESSJ, gl. geslo *šranga*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

šravf ► š'ra:žuf -a m *vijak* |valjast predmet z navoji za pritrjevanje, povezovanje|: š'ra:žuf jə namo'ta:n • 'i:ma t'li:e d'va: š'ra:žufa, 'di:ənemo s'ku:zi jəm pər's'ra:žufamo | ⇒ PRIŠRAVFATI; ⇒ ZAŠRAVFATI [← bav. nem. *Schraufe*, prim. nem. *Schraube* ‘vijak’ (ESSJ, gl. geslo *šravf*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

štala ► š'ta:la -e že **1.** *hlev* |stavba, prostor za bivanje domačih živali, zlasti večjih|: š'ta:la jə b'la:, de smo 'me:žili za ž'va:ž -če smo 'me:žili ūγ'ri:ejen p'rū:ostor za pra'ši:če ū-š'ta:li, jə 'bu: χ'le:žu_()-š'ta:li | [← srvnem. *stal* (m), -ll̄es ‘prostor za živino, hlev’; zaradi spola j slov. *stāla pa je bolj verjetno, da je to rom. izposojenka, prim. it. *stalla* ‘ograjen in pokrit prostor za živino’, ben. it. *stala* ‘hlev’, furl. *stāle* ‘hlev’ (ESSJ, gl. geslo *štala*)] SSKJ + **2.** *senik* |prostor, stavba za shranjevanje sena|: se'ni:k 'i:m_()o 'yu:or nad ž'va:ljo in nad 'lu:əpo, nje, na š'ta:li smo 'ri:ekli al-pej na 'se:žni [...] jən 'yu:or smo 'me:žil s'nu: • 'tə:m, kə smo 'me:žili ū-s'kə:dni, nje, ū-š'ta:li smo 'ri:ekli [...] | ☐ ⇒ SENIK SSKJ –, P –, ESSJ +

štalir ► šta'li:ər -je m *hlevar* |delavec, ki opravlja hlevska dela|: šta'li:ər 'mu:əre 'fu:rat, 'ki:dat, 'mo:žust jən kar jə pot're:žiba | ⇒ ŠTALA [← nar. *štala* + *-ir*] SSKJ –, P –, ESSJ –

štanga ► š'ta:žin̄ya -e že *oje* |železen ali lesen drog na sprednjem delu voza, pluga, ob katerega se vprega žival|: 'tu:, po slo've:žinsku se 'ri:eče o'je:, mi 'ri:ečemo š'ta:žin̄ya • 'te: uətsp're:žit oo so b'le: 'ki:ətənca [...] de se jə 'lo:žku uət'sa:k_()re:j š'ta:žin̄ye 'e:no ž'va:ž nap'ri:əžlu | [← srvnem. *strange* ‘drog’ ← stvnem. *stanga* (ESSJ, gl. geslo *štanga*)] SSKJ +

štanjak ► šte'na:k -a m *vedro* |navadno kovinska posoda z ročajem|: kər smo š'li: s'ja:t, kəšən'bu:ot smo 'me:žili 'se:žime ū-šte'na:ki, nje, al-pej ū-na'ru:čnəm 'ku:oši • 'tu: smo de'ni:li ta'ku: na 'χə:rpt jən na ū'sa:ku 'tu: po 'e:n šte'na:k jən ta'ku: smo 'ni:esli • 'də:ns se 'tə:rže ū'si:e ū-šte'na:ke, p'la:stične, kəšənk'rə:t so b'li: 'sa:m bren'ta:či | [← rom.

**stagnaco* ‘vedro’, prim. furl. *stagnàcs* (m mn.) in trž. it. *stagnaco* ‘golida’ (ESSJ, gl. geslo *štenjak*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

štil ▶ š'ti:l -e m *držaj* |okrogel ročaj orodij, s katerimi se dela tako kot z vilami|: 'tu: bi b'li: pej ȳ'si:e š'ti:li, 'tu: jə ȳ'si:e uək'rū:əȳlu jən 'de:jlāš ta'ku: z-uə'rū:ədjem, n̄je, 'ko:kər z-'vi:lm̄i, 'ti:stu, kej 'ma:χaš, 'ti:stu jə pej topo'ri:še, n̄je | ⇒ ROČ; ⇒ ROČAJ; ⇒ TOPORIŠČE [← verjetno iz nem. *der Stiel* ‘držaj, ročaj’] SSKJ –, P –, ESSJ –

štorklja ▶ š'tu:ərkla -e ž *štorklja* |velika močvirška ptica selivka z belim perjem po telesu, črnimi perutmi in dolgimi golimi nogami| SSKJ +

štrigelj ▶ š'tri:γu -γla m *čohalo* |krtači podobna kovinska priprava za čiščenje živine|: z'de:j 'ra:bəm š'tri:γu, de uəs'tə:ržəm 'si:ərk al-pej met'li:k [...] | SSKJ +

štrigljati ▶ š'tri:γlat in š'tre:γlat štrey'lā:m nedov. *čohati* |s čohalom čistiti|: š'tre:γlat k'rā:vo • si štrey'lā:la, de jə 'bu: 'ko:kər γlou'ni:k | SSKJ +

štrik ▶ š'tri:k -a m *vrv* |izdelek iz spletenih ali sesukanih rastlinskih vlaken, žic za povezovanje, privezovanje|: uət'sa:k_()re:j 'e:na š'ra:ŋya, de 'lo:χku, de za 'ti:stu zap'ri:əžəš za 'u:s, 'ti:stu jə pej səš_()tri:ka nar'ja:nu • 'tu: smo 'ra:bli, de smo za'də:ryənli š'tri:k • ku š'tri:k so se dər'ža:le kje po 'pu:əti do po'tu:əka, ste'ni:ce | SSKJ +

taca ▶ 'ta:ca -e ž *taca* |spodnji del noge nekaterih sesalcev|: 'ta:ca uət 'pə:sa, 'ma:čke | SSKJ +

tapa ▶ 'ta:pa -e ž |klinasto urezan kos lesa, ki pri zaviranju (voza) pritiska na kolesa|: 'ta:pe za ž'la:jfat • z'de:j ž'la:jfa na 'bu:əbne, p're:j_()ə ž'la:jfalu, so b'le: 'te: so b'le: kar ta'ku: po 'və:rx̄i 'ta:pe in jə ta'ku: s'ti:skalu, de-j ž'la:jfalu | [← furl. *tàp* ‘podklada za sod, da se ne vali, ali za kolo, da se ne premakne’, kar je iz glagola *tapâ* ‘podložiti, podkladati’, prim. it. *tappare* ‘zamašiti’ (ESSJ, gl. geslo *tapa II*)] SSKJ –, P –, ESSJ +

tasa ▶ 'ta:sa -e ž *skladovnica* |kar sestavlja zlasti drug na drugem urejeno zloženi kosi, predmeti (skladovnica lesa, kopa sena ali snopov)|: 'ta:sa s'na:, d'ro:ȳ • se jə 'bu:kalu

s'nu: na š'ta:li səs 'ta:se 'yu:n | [← furl. *tasse* ‘skladovnica sežaganih drv za kurjavo ali tudi česa drugega’ (ESSJ, gl. geslo *tasa II*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

tasarica ► 'ta:sarca -e že |košu podobna, iz redkih letvic narejena priprava za prevažanje sena|: če smo uə'zi:li s'nu:, smo de'ni:li 'ta:sarco 'yu:or na 'u:s | SSKJ –, P –, ESSJ –

taščica ► 'ta:ščica -e že |majhna ptica pevka z rjavo rdečim oprsjem in čelom| | SSKJ +

tavalac ► tava'l'a:c -a m |voz z gumijastimi kolesi in lesenim podom|: so 'ri:ekli tava'l'a:c, že b'l'u: 'do:yu š'ti:er 'me:tre 'na:jmen, tut 'pi:ət, jən š'ru:oku tud 've:č ku pod'ru:χ 'me:tər jən p'ro:u 'ra:unu jə b'l'u:, 'sa:m pər st'rə:ni jə 'me:il 'to:lk'li:e ve'su:oku, 'to:lk, de nej z'də:rsənlu 'du:ol jən 'yu:or so nalo'ži:li, so nalo'ži:li ma'γa:r po 'pu: va'γu:əna 'ru:əbe, tava'l'a:c so 'ri:ekli 'ti:stu, 'ti:st so 'me:il 'A:jdoūci, ke so b'li: 'fu:rman | [← mogoče iz furl. *taulač* ‘pograd, operacijska miza, plesišče’, prim. it. *tavolaccio* ‘pograd, ležišče na deskah’] SSKJ –, P –, ESSJ –

tegiča ► ta'γi:če in tə'γi:če -e že |vrsta jedilne buče|: smo jəm 'ri:ekli ta'γi:če, š'ku:ərja uət_(o)a'γi:če, kər smo b'li: 'ma:jγni, kər smo š'li: se po'le:jtì 'ku:əpat, smo si z'vi:əzali 'du:əjnu na š'pa:yo, de nəs jə dər'ža:lu 'yu:or, de se 'ne:isimo poto'pi:li | SSKJ –, P +, ESSJ +

tele ► 'ti:ele te'l'i:əta s *tele* |goveji mladič|: [...] z-'u:niχ pej 'lo:γku 'ti:ele u'ži:va • 'pə:rvu m'le:iku, kə se po'mo:uze, 'mu:əre 'ti:stu 'ti:ele u'že:t | SSKJ +

telečji ► te'l'i:əč'i -a -e prid. *telečji* |nanašajoč se na teleta|: 'pə:rvu m'le:iku, kə se po'mo:uze, 'mu:əre 'ti:stu 'ti:ele u'že:t za'ra:di te'l'i:əčjeγa zd'ra:uje | SSKJ +

telica ► te'l'i:ca -e že |telica |goveja samica od prvega leta starosti do prve telitve|: do'ki:ər na st'ri:je, nej še k'ra:va, nje, jə še z'mi:eram te'l'i:ca | SSKJ +

teliček ► 'ti:elčk in te'l'i:čk -a m *teliček* |manjš. od tele|: te'l'i:čka se γa pot'ru:əse z-uət'ru:əbmi jən k'ra:va γa 'li:že səzi z-je'zi:kam | SSKJ +

terasa ▶ te'ra:ca in te'ra:sa -e že terasa | vodoravna ali rahlo nagnjena ploskev in strmina, ki jo loči od druge take ploskve na pobočju, narejena zlasti za obdelovanje|: 'pu:ol z-buldože:rjemi se-j nar'di:lu te'ra:ce na 'do:γyu, nje ▪ 'pu:ole so te'ra:ce 'zu:əželi jən_(_)ar'di:li po bər'ži:ni ta'ku: p'la:nto jən s-t'ra:ktojem, de γ're:š pod bər'ži:no jən 'i:sto'ča:snu vedər'ju:ləš 'to:, na 'te:vi te'ra:ci, jən 'u:no uə'zu:nostren na 'u:ni jən jə šk'ru:oflenu uəzuə'ba: k'ra:je | SSKJ +

tič ▶ 'ti:č in 'te:č -e m ptič | žival, ki ima peruti, kljun in je pokrita s perjem| | SSKJ +

tičji ▶ 'ti:čji -a -e prid. ptičji | nanašajoč se na ptice|: 'ti:čje 'pi:eru | SSKJ +

tičpolmiš ▶ 'te:čpu'me:š 'ti:čipu'mi:ši m netopir | ⇒ POLTIČPOLMIŠ SSKJ +

tolček ▶ 'to:γčk -a m muhovnik | naprava za pobijanje muh|: 'to:γčk za 'mu:χe | ⇒ LOPARČEK SSKJ –, P –, ESSJ –

tolči ▶ 'to:γčt -əm nedov. tolči | slišno, navadno močneje udarjati|: 'to:γčt 'mu:χe | SSKJ +

toporišče ▶ topo'ri:šče in topo'ri:še -e s toporišče | daljši držaj pri orodju|: topo'ri:še je bel de'bi:əlu jən bel o'va:lnu ku 'ru:oč | ⇒ ROČ; ⇒ ŠTIL SSKJ +

torba ▶ 'tu:ərba -e že nagobčnik | priprava v obliki mreže, ki se da živali na gobec, da ne more gristi, jesti|: 'ti:stu 'tə:m jə 'tu:ərba, 'ti:stu se-j de'ni:lu 'u:li, kər se-j š'l: uə'si:pat_(_)jü:ršco, de nej t'jü:ršce 'u:γ 'jo:γ ▪ se-j de'ni:lu 'tu:ərbo, de nej 'mo:γyu 'je:γst, ta'ku: se mu-j z'vi:əzalu u'ku:l 'u:χ səš_(_)pa:γo al-pej səs 'pa:sam | [prevzeto prek drugih slovanskih jezikov (ESSJ, gl. geslo torba)] SSKJ –, P +, ESSJ –

traglje ▶ t'ra:γle -γəl že mn. nosilo | priprava za nošenje, prenašanje tovora sploh|: 'tu: so t'ra:γle, s-'ta:kəm smo no'si:li γ'nu:əj, kər smo γno'ji:li 'tə:rte, na γ'sa:kəm 'ku:onci 'e:dən jə p'ri:mu jən 'tə:m smo nalo'ži:li īn smo 'ni:esli ▪ z-'u:zam smo pərpe'la:li, do 'kə:mər smo 'u:pali, jəm 'pu:ol 'nu:ətər po 'tə:rtaχ, kə so b'le: 'tə:rte 'γu:əste, smo 'mo:γyli u'si:e 'nu:ost, 'nu:ost s-t'ra:γleme | [← srvnem. trage ‘nosila, nosilnica’ k tragen ‘nositi’ (ESSJ, gl. geslo trage)] SSKJ –, P –, ESSJ +

trakelj ▶ t'ra:kəl t'ra:kla in t'ra:kəlna m |ok. 1–2 m dolg hlod; v ostrem se kotu stikajoči se deli prednje in zadnje preme voza]: 'tu: so t'ra:kəlni, mi 'ri:ečemo t'ra:pi | □ ⇒ TRAP [← *torkъl'ь (m) '(hlod, ki služi za) vezanje' iz *tôrkъ (m) 'vrv, trak' se je verjetno razvilo zaradi tega, ker so bili s *tôrkъ poimenovani tudi hlodi, ki so se uporabljali v iste namene kot trakovi, jermen, torej za vezanje, povezovanje (ESSJ, gl. geslo *trakelj*)] SSKJ –, P –, ESSJ +

traktor ▶ t'ra:ktor -je m *traktor* |motorno vozilo za vleko, delo, zlasti v kmetijstvu|: uə'zo:vi nə p'ri:dejo 've:č ȳ-poš'te:ȳ, z'de:j_()ə t'ra:ktor jən pri'ko:lica ▪ [...] s-t'ra:ktorjem, de γ're:š pod bər'ži:no jən 'i:sto'ča:snu vedər'ju:ləš 'to:, na 'te:vi te'ra:ci, jən 'u:no uə'zu:nostrən | SSKJ +

trakulja ▶ tra'ku:le in tra'ku:lja -e že *trakulja* |členast zajedavec, ki odrasel živi v črevesu človeka ali živali| SSKJ +

trap ▶ t'ra:p -a m *trabje* |trikotni del voza, na katerega so pritrjena prednja ali zadnja kolesa]: 'tu: so t'ra:kəlni, mi 'ri:ečemo t'ra:pi | □ ⇒ TRAKELJ [izvor nejasen, mogoče izposojeno iz nekega rom. jezika, prim. lat. *trab(ē)s*, it. *trave*, furl. *trâf* 'hlod, bruno, tram' (ESSJ, gl. geslo *trab*)] SSKJ –, P + (ima geslo *trab*), ESSJ + (ima geslo *trab*)

trebiti ▶ t're:ipt t're:jbəm nedov. *trebiti* |povzročati, delati, da kaj na določenem mestu ne obstaja več]: t're:ipt ple'vi:əu ▪ na'ri:et_() γ'ra:po, smo t're:ibli, t're:ibli smo, 'nje ko'pa:li, 'sa:m za t're:ipt jə b'lū:, na'me:ist lo'pa:te jə 'bu: sa'pu:ən | SSKJ +

trgati ▶ 'tə:ryat 'tə:ržəm nedov. *nabirati* |s trganjem prihajati do določene količine česa]: 'də:ns se 'tə:rže ȳ'si:e ȳ-še'na:ke, p'lā:stične ▪ bren'ta:či so b'li:, de smo 'tə:ryali 'u:a:jne | SSKJ +

trikeljc ▶ t'ri:kəlc -a m *prečka* |kratek drog pri vozu, plugu, na katerega se pripneta vprežni vrvi]: na 'ti:sto 'va:γo jə 'bu: na ȳ'sa:kəm k'rā:ji še t'ri:kəlc, de se jə pər'pi:əlu, za ȳ'sa:ko ž'va:ȳ jə 'bu: 'e:n t'ri:kəlc, nejsi'bo: 'ku:ojn al-pej 'u:o:ȳ, kar jə b'lū: | [← mogoče iz prvotnega sln. *tirgelj, kar je bilo lahko izposojeno iz srednjebavarske preglašene

oblike **türchel*; premet **tirgelj* > *trigelj(c)* in strukturalna podaljšava z *-bcb sta slovenski (ESSJ, gl. geslo *trigeljc*)] SSKJ –, P –, ESSJ – (ESSJ ima geslo *trigeljc*)

tropina ► tro'pi:na -e ž, nav. mn. tro'pi:ne *tropina* | kar ostane po iztisnjenju tekočine iz plodov, semen]: uəs'ta:nki uət s'ti:snenya 'sa:dje so tro'pi:na ▪ so se tro'pi:na ȳ'si:e ȳz'di:ȝənle na'və:rȝ jən 'mu:ošt jə 'šo:ȝ 'du:ol ▪ z'de:j se 'mu:əre čimp're:j sp'ra:ȝt_()ro'pi:na p'ru:oč uəd 'mu:ošta, de na do'b'i: 'ti:stiȝ st'ru:pu ▪ tro'pi:na ta'ko:j po bən'di:mi 'di:ənemo, de se s'ki:sajo, pes'ti:mo, de se əə uəy're:jejo ȳ-'su:ədi [...] jən 'pu:ol za'li:jemo səzi 'mu:orno 'vo:do jən ȳ-t're:ȝ 'ti:ədnax se 'ti:ste tro'pi:na s'ki:sajo jən 'pu:olə 'di:ənemo 're:ȝpo 'ki:sat | SSKJ +

tropinka ► tro'pi:nka -e ž *tropinka* | repa, kisana v grozdnih tropinah]: 're:ȝpa tro'pi:nka ▪ če se jo 'di:əne 'ki:sat, 'ko:kər ȳ-tro'pi:na, 'ri:ečemo, de jə tro'pi:nka | ⇒ REPA tropinka; ⇒ TROPINA SSKJ +

trot ► t'ru:ot -a m *trot* | čebelji samec| | SSKJ +

trta ► 'tə:rta -e ž *trta* | kulturna rastlina, ki se goji zaradi grozdja, vina]: z-'ȳa:zam smo pərpe'lə:li, do 'kə:mər smo 'u:pali, jəm 'pu:ol 'nu:ətər po 'tə:rtaȝ, kə so b'le: 'tə:rte 'ȳu:əste, smo 'mo:ȝyli ȳ'si:e 'nu:ost ▪ ro'ȝa:čka jə b'la: za uəko'pa:vat_()ə:rte, 'sa:m za 'tə:rte ▪ ȳ'sa:ke t'ri: 'tə:rte jə s'tə:bər ▪ 'tu: so t'ra:ȝle, s'-ta:kəm smo no'si:li γ'nu:əj, kər smo γno'ji:li 'tə:rte ▪ 'nu:ətər po 'tə:rtaȝ, kə so b'le: 'tə:rte 'ȳu:əste, smo 'mo:ȝyli ȳ'si:e 'nu:ost ▪ 'ko:kər eni čer'vi:čki [...] ma'ȝa:r po 'ce:ȝle špa'ru:əne, 'ce:ȝle 'tə:rte s'pi:je **prosto viseča trta** ► p'rō:sto vi'se:ča 'tə:rta | *trta*, ki visi prosto]: d'va:jst 'le:ȝt, t'ri:desit jə b'la: 'te: 'mu:əda tədi p'rō:sto vi'se:če, de-j b'la: pej 'tə:rta spe'lə:na 'ȳu:or na 'e:no 'ži:co jəm 'pu:ol jə 'me:ȝla 'ru:oko jən špa'ru:əni so 'sa:mi ve'se:ȝli 'du:ol ▪ p'rō:sto vi'se:če nej ȳ-'ri:ədi, do'b'i: pre'ma:lu 'su:nca **divja trta** ► 'do:ȝje 'tə:rta | okrasna vzpenjavka z drobnimi modrimi plodovi in listi, ki jeseni pordečijo]: 'mu:əre pej 'be:t 'do:ȝje 'tə:rta pod'la:ȝya jən 'pu:ole 'ȳu:or 'ce:ȝplenu | ⇒ DIVJI SSKJ +

trten ► 'tə:rtən -tna -u prid. *trten* | nanašajoč se na (vinsko) trto]: jə 'pə:ršla 'tə:rtna 'u:š jən jə b'lū: uəp ȳ'si:e 'nu:əyrade | SSKJ +

truga ► t'rū:ya -e že *truga* |korito, kamor se daje hrana živini|: uət'rū:əbi se-j 'da:lu 'li:zat ȳ-t'rū:yo al-pej kar ȳ'-ja:sli | SSKJ +

turščevina ► t'jø:rščeūna in t'ju:rščeūna in t'jü:rščeūna in -oūna -e že *koruznica* |koruzna slama|: t'jø:rščeūna smo 'ri:ekli, 'kə:dər smo pre'ri:vali t'jü:ršco, ke-j b'la: pre'yu:əsta, smo 'ri:ekli, pre'ri:vam t'jü:ršco, t'jø:rščeūno | SSKJ –, P +, ESSJ +

turščičen ► t'jü:ršən in t'ju:ršən in 'tu:ršən -šna -u prid. *koruzen* |nanašajoč se na koruzo|: s'la:ma uət_()jü:ršce jə t'jü:ršna s'la:ma ▪ za pot ȳ'sa:k 'su:ət smo nar'di:li səzi 'tu:ršne s'la:me 'ta:ke 'pa:uše ▪ pred 'le:itmi smo tudi ȳ'so: t'jü:ršno s'la:mo s'ce:ipli, de smo s'ta:ułli pod ž'va:uł | SSKJ +

turščica ► t'jü:ršca in t'ju:ršca in 'ti:əršca -e že *koruza* |enoletna rastlina s kolenčastim stebлом in velikimi storži ali njeno seme|: p'le:it_()jü:ršco ▪ uə'si:pat_()i:əršco ▪ s'la:čt, 'žu:ərt_()i:əršco ▪ uə'ži:əri 'ti:əršco ▪ 'ti:stu se-j de'ni:lū_()'a:li, kər se-j š'lū: uə'si:pat_()jü:ršco, de nej t'jü:ršce 'u:o:u 'jo:u ▪ 'bo:mo 'yo:r po'ti:əyənli to 'tu:əršco, nјe, 'yu:or ▪ 'kə:dər smo pre'ri:vali t'jü:ršco, ke-j b'la: pre'yu:əsta, smo 'ri:ekli, pre'ri:vam t'jü:ršco, t'jø:rščeūno | SSKJ +

uhač ► 'u:χač -e m |radič, ki se seje pozimi|: po do'mə:če smo mu 'ri:ekli 'u:χač, ke nar'di: ə 'ta:ke ve'su:oke 'ti:ste ... jə 'ta:k bel 'pu:st jə, sam pej pre'ni:ese 'zi:mo, ja | SSKJ –, P –, ESSJ –

oho ► 'u:χu 'u:χa s *oho* 1. |del kake priprave z luknjo za držanje, nameščanje česa|: pər bren'ta:či ta'ku: si dər'ža:la za 'u:χu, de si 'ni:esla nay'li:χ ▪ jən 'su:ədi so 'me:ipli tudi 'u:χa, š'ti:ər 'u:χa, za p'ri:mt le'pu:, de si 'lo:χku pre'ni:esla | SSKJ + 2. |luknja v kovinskem delu, skozi katero je nasajen ročaj|: 'kə:mər jə na'sə:jenu, so ȳ'si:e 'u:χa | SSKJ +

upičiti ► ȳ'pi:čt -əm dov. *pičiti* |z zasaditvijo žela v kožo ali z ugrizom in izpustitvijo strupa povzročiti bolečino ali ogroziti zdravje|: 'ti:stu ȳ'pi:če st'rə:šnu | SSKJ +

urh ► 'uə:rχ -a *urh* |brezrepa dvoživka z rumeno lisastim trebuhom in bradavičasto kožo na hrbtu| | SSKJ +

uš ▶ 'u:š u'ši: ž uš |majhen zajedavec z zelo sploščenim telesom in brez kril, ki živi na sesalcih in ptičih| SSKJ +

uzda ▶ 'u:zda -e ž uzda |priprava iz brzde in jermenov, ki se da konju na glavo, da se lahko vodi| SSKJ +

vaga ▶ 'va:γa -e ž vaga |kratek drog pri vozu, plugu, na katerega se pripneta vprežni vrvi; prečka|: 'te: uətsp're:jt še jə b'la: 'va:γa, se jə 'ri:eklu, jənu 'pu:ole na 'ti:sto 'va:γo jə 'bu: na ȳ'sa:kəm k'rā:ji še t'ri:kəlc, de se jə pər'pi:əlu, na 'va:γo jə 'bu: pər'pi:ət_()'ri:kəlc| SSKJ +

vajet ▶ va'je:t -i ž, nav. mn. va'je:ti vajet | ≡ ⇒ CERUGLA SSKJ +

valiti ▶ 'və:lt va'li:m nedov. valiti |s toploto, navadno lastnega telesa, dosegati, da se v jajcih, jajčecih razvijejo mladiči|: va'li: pe'ši:əta • 'di:ənemo ka'ku:š 'və:lt| SSKJ +

valjar ▶ 'va:ler -je m valjar |priprava, stroj za valjanje|: 'tu:-j pej 'va:ler, za z'va:let, 'kə:dər jə ȳs'ja:nu, de 'lo:χku z'va:ləš əə 'n'i:vo| SSKJ +

veha ▶ 've:iχa -e ž vēha |lesen zamašek za sode|: 'tu: so 've:iχe za za'mə:št • kar ta'ku: smo nar'di:li 've:iχo səzi je'lū:əvouγa al-pej səzi ta'pu:oloγa le'sa:| SSKJ +

veja ▶ 've:je -e ž veja |oleseneli stranski poganjek lesnatih rastlin/: če jə d're:u 'ja:pka, jə təd 'le:is 'ja:pka jən γ'lir:χ ta'ku: 've:je| SSKJ +

vešča ▶ 've:šče -e ž vešča |nočni metulj, ki rad leta okoli ognja, luči| SSKJ +

veverica ▶ 've:iχerca -e ž veverica |gozdni glodavec temno rjave barve s košatim repom, ki živi na drevju|: 've:iχerc jə b'lū: pej 'du:ost| SSKJ +

vezati ▶ 'vi:əzat 'vi:əžəm nedov. vezati |z namestitvijo vrvi, traku, verige okrog česa delati, da to je, ostane skupaj|: 'mu:oški smo 'ma:lu 'ži:əli, mi smo 'vi:əzali s'nu:ope • mi smo 'te: 'vi:əzali 'ži:tu səz 'bi:əkmi ȳ-s'nu:ope, de-j 'pu:ol 'lo:χk_()ar ȳ-mla'ti:lnico

'mi:etou - 'vi:əzat m'la:dje - jənu m'la:dje, kə do 'uə:nde z'ra:se, 'sa:mu s'tə:knəš ȳ'ko:p, de γ're: 'yu:or s'ku:zi, de nej t're:iba 'vi:əzat | SSKJ +

vidrijol ► vedər'ju:l -e m *škropivo* | raztopina modre galice in apna za škropljenje trt: z'de:j vedər'ju:le se nə do'bi: 've:č, z'de:j so 'sa:mu 'te:ve škro'pi:va 'ke:mične - do'ki:ər jə 'bu: vedər'ju:l, smo 'ri:ekli, γ're:m vedər'ju:lt | ⇒ ŠKROPIVO [← furl. *vidriūl*, prim. it. *vetriolo* ‘sulfat’ (ESSJ, gl. gesli *vidrijol* in *vitrijol* ‘raztopina modre galice’)] SSKJ –, P – (ima pa geslo *vitrijol*), ESSJ +

vidrijoliti ► vedər'ju:lt -ləm nedov. *škropiti* | razprševati po čem tekočo snov, da se preprečijo bolezni, uničijo škodljivci: do'ki:ər jə 'bu: vedər'ju:l, smo 'ri:ekli, γ're:m vedər'ju:lt, še z'de:j 'ri:ečemo, de γ're:mo vedər'ju:lt, čep'ro:ȳ vedər'ju:le na poz'na:mo 've:č - ma'si:na za vedər'ju:lt - [...] s-t'ra:ktorjem, de γ're:š pod bər'ži:no jən 'i:sto'ča:snu vedər'ju:ləš 'to:, na 'te:vi te'ra:ci jən 'u:no uə'zu:nost'rə:n_()a 'u:ni jən jə šk'ru:oflenu uəzuə'ba: k'ra:je | ⇒ ŠKROPITI [← nar. *vidrijol* + -iti] SSKJ –, P –, ESSJ –

vile ► 'vi:le 'vi:l ž mn. *vile* | orodje z roglji in dolgim držajem za zajemanje, premetavanje trave, gnoja: se jə z'lū:omu 'ru:oγu_()əd 'vi:l - š'ti:li, 'tu: jə ȳ'si:e uək'ru:əγlu jən 'de:jləš ta'ku: z-uə'ru:ədjem, nje, 'ko:kər z-'vi:lmi - jəm 'pu:ol so pej na 'ru:oke səz z-le'si:ənmi 'vi:lmi ta'ku: rex'la:li 'ti:sto s'la:mo p'ru:oč - jən mi smo z-'vi:lmi uəd'na:šeli jən nak'la:dali | SSKJ +

vime ► 'vi:me -na s *vime* | mlečna žleza v dimljah samic nekaterih kopitarjev, zlasti prežvekovalcev | SSKJ +

vino ► 'vi:nu -a m *vino* | alkoholna pičača iz soka grozdja po alkoholnem vrenju: 'e:n γ'lə:š 'vi:na - 'vi:nu se jə 'tə:m 'kü:χalu, 'nu:ətər ȳ'-su:ədi - na 'le:χynarjeχ smo pe'la:li 'vi:nu_()k'li:ət - 'e:n 'me:jsc po ban'di:mi jə b'lū: 'vi:nu ku kris'ta:l 'či:stu, jə 'to:lkū 're:jtł 'le:js 'ti:sti, de se jə 'χi:tru 'vi:nu ȳ'či:stlu - pred bo'ži:čmi se jə 'ti:stu 'vi:nu jə b'lū: že 'či:stu | SSKJ +

višnja ► 'vi:šna -e ž *višnja* | sadno drevo ali njegov kiselkast dolgopecljati okrogli koščičasti sadj: 'vi:šna 'i:ma 've:č kis'li:ne 'ko:kər 'če:jsna | SSKJ +

vitev ► 'vi:tuvi:tve ž šiba |daljša tanka, upogljiva veja, navadno brez stranskih vej|: [...] p'li:eu jə pej 'ku:oš, jə 'ri:əku 'vi:tvi, jə na'ri:ədu 'vi:tvi səzi 'le:jskavič 'pa:lč, jə ta'ku: ə u'lu:pu 'pa:lco, ta'ku: de'bī:əle 'ko:kər 'pa:ūc jəm 'pu:ole jə 'nə:čnu na 'ku:onci jən ta'ku: na ko'le:žni z'vi:vou jən so se 'ta:ke 'le:tve əə 'do:ūye nar'di:le jəm 'pu:ole jə zy'la:du im 'pu:ol s'-ti:stəm jə p'li:eu_() 'ku:li | [← psl. *vītvə ali *vītva ‘vrba’ (ESSJ, gl. geslo *vitva*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

vitica ► 'vi:tica -e ž *vitica* |tanki brezlistni vejici podoben organ, s katerim se rastlina oprijema opore|: 'ti:ste 'vi:tice, ke se p'ri:me | SSKJ +

vitor ► ve'tu:ər -je m *utor* |zareza pri dogah, v katero se vstavlja dno sodu|: im 'pu:ol so γα ['su:ət] uəb'de:il_()i jəm 'pu:ol so nar'di:li uə'ku:li ve'tu:ər, nje, ku se γ're:, γ'ra:pca, 'kə:mər s'to:ji d'nu: 'nu:ətər 'pu:ole | SSKJ –, P +, ESSJ –

vitornik ► ve'tu:ərnik -a m *utornik* |skobljič za vrezovanje utorov; orodje za izdelavo zarez pri dogah|: ta'pə:r so 'mo:ūyli üb're:žat γa, γ'li:č, nje, im 'pu:ol s'-ta:kəm ve'tu:ərnikam, so 'ri:ekli, na 'ru:oke, ȳ'si:e, na'ri:et_() 'nu:ətər 'ta:ko γ'ra:pco 'e:n centi'me:tər pərb'li:žnu ū'ru:oko įn 'e:n centi'me:tər γle'bu:oko [...] jəm 'pu:ole so de'ni:li 'nu:ətər d'nu: | SSKJ –, P –, ESSJ –

vleči ► ȳ'le:žčt -čəm nedov. *vleči* |s silo, usmerjeno proti sebi povzročati premikanje česa za seboj, k sebi|: jə b'lū: pej za'pi:ətu na 'ta:, na 'ta: 'ri:nk, za'rə:t_()e:γa, de kər jə 'u:s ȳ'le:žklu, de nej ȳ'le:žklu na 'a:no st'rə:n, de-j ȳ'le:žklu bel na s're:ždi | SSKJ +

vnuka ► ȳ'nu:ka -e ž *vnuka* |(posušena) trava tretje košnje| | SSKJ +

vol ► 'uə:ū in 'uo:ū uə:a:la m *vol* |skopljen samec goveda, ki se goji zlasti zaradi vprege in mesa|: 'ti:stu se-j de'ni:lu_()'a:li, kər se-j ū'lu: uə'si:pat_()'jü:ršco, de nej t'jü:ršce 'uo:ū 'jo:ū | SSKJ +

voliček ► uə'li:čk -čka m *voliček* |manjš. od vol| | SSKJ +

volk ► 'uo:ūk -a m *volk* |psu podobna zver z rumenkasto ali rjavkasto sivim kožuhom| | SSKJ +

volkulja ▶ uou'ku:lja -e ž *volkulja* |samica volka| □ SSKJ +

voluhar ▶ vo'lju:χar -je m *voluhar* |škodljiv, podgani podoben glodavec z okroglo glavo in krajšim, kosmatim repom| □ SSKJ +

vosek ▶ 'u:sk in 'uə:sk -a m *vosek* |lahko gnetljiva, rumena snov, ki jo za delanje celic izločajo čebele| □ SSKJ +

voz ▶ 'u:s 'uə:za in uə'za: m *voz* |vozilo z navadno štirimi kolesi za prevoz ljudi in tovora, ki ga vleče vprežna žival|: χ-'uə:zi • 'tu: so b'li: uə'zo:vi po s'ta:rəm, z'de:j 'ta:kiχ uə'zo:vu nej 've:č, nə p'ri:dejo 've:č u-poš'te:u, z'de:j_(o)t'ra:kto r jən pri'ko:lica, uə'zo:vi 'ne:jsō 've:č u-pro'me:ti z'de:j • 'u:s pej se jə 'lo:χku s-pomoč'ju:ə 'su:re 'da:lšelu po pot're:ibi, če jə b'lu: za γ'nu:ojni 'ku:oš, jə b'lu: 'na:jbēl na k'ra:tku, če jə b'lu: za s'nu:, jə b'lu: pej 'na:jbēl na'do:uγu • 'uə:rme smo nalo'ži:li na 'u:s jən pe'la:li da'mo:u • če smo š'li: po'nu:oči səz 'uə:zam, jə 'mo:uγu 'be:t uəs've:tlen 'u:s • 'te: p'ri:de, de se zaž'la:jfa 'u:s • jə b'lu: pej za'pi:etu na 'ta:, na 'ta: 'ri:nk, za'rə:t 'te:γa, de kər jə 'u:s u'le:iklu, de nej u'le:iklu na 'a:no st'rə:n • uət'sa:k_(o)re:j 'e:na š'ra:γnyā, de 'lo:χku, de za 'ti:stu zap'ri:əžəš za 'u:s • z-'uə:zam smo pərpe'la:li, do 'kə:mər smo 'u:pali| □ SSKJ +

vozelj ▶ 'uə:zu -zla m *vozelj* |kar nastane s prepletom in zategnitvijo koncev, delov niti, vrvi, trakov|: 'te: smo de'ni:l s'ku:zi, nar'di:li 'uə:zu [...]| □ SSKJ +

vprežen ▶ up'ri:əžən -žna -u *vprežen* |nanašajoč se na vprego|: z'de:j nej 've:č up'ri:əžne ž'va:li, nje • up'ri:əžne sa'nii:| □ SSKJ +

vrabec ▶ γ'ra:pc tudi u'ra:pc -a m *vrabec* |manjša ptica s sivim in rjavim hrbtom in umazano belim trebuhom, živeča v bližini človekovih bivališč ali na poljih|: γ'ra:pc smo 'ri:ekli| □ SSKJ +

vrana ▶ u'ra:na -e ž *vrana* |večja ptica črne ali črno sive barve s spredaj nekoliko ukriviljenim kljunom|: 'si:va, 'čə:rna u'ra:na| □ SSKJ +

vrč ► 'və:rč -e m *vrč* |trebušasta posoda z ročajem, navadno ožjim grlom in dulcem, zlasti za nalivanje|: 'və:rč uəd m'le:žka | SSKJ +

vrt ► 'və:rt -a m *vrt* |manjše zemljišče, navadno blizu hiše, na katerem raste trava, drevje, se goji vrtnina, okrasne rastline| | SSKJ +

vrtlinec ► və:t'li:nc -a m |sorta belega grozdja|: 'pu:ol və:t'li:nc jə 'bu: | SSKJ -, P -, ESSJ -

vsaditi ► ȳ'sə:t_() ȳsa'di:m dov. *vsaditi* |dati sadiko v zemljo, kjer bo rastla| | SSKJ +

zablejati ► zab'le:jet -jəm dov. *zablejati* |oglasiti se z zategnjenim, enakomerno tresočim se glasom|: zab'le:je 'ku:ozza, po'du:əbnu 'ko:kər 'ȳo:ȳca | SSKJ +

zadrgniti ► za'də:ryənt -γnəm dov. *zadrgniti* |s potegovanjem, vlečenjem povzročiti, da se kaj trdno, tesno namesti okoli česa|: 'tu: smo 'ra:bli, de smo za'də:ryənli št'ri:k | SSKJ +

zadruga ► 'za:druža -e ž *zadruga* |združenje za opravljanje ali organiziranje kake dejavnosti, navadno gospodarske|: 'sa:m tiz'bu:ot, kər jə b'lə: 'za:druža, 'ti:st so 'ȳa:ni pro'va:li, sej nar'di:lu jə 'du:obru, 'sa:m 'pu:ole, 'pu:ol so uəpes'ti:li | SSKJ +

zagnati ► 'zə:γnat zaγri:enəm dov. *zagnati* |nareediti, povzročiti, da gre, pride navadno žival pod nadzorstvom na določeno mesto|: [...] ki p'ri:məš 'ku:ojna jən ka'ku: γa zaγri:enəš nap're:j | SSKJ +

zagozda ► za'ȳu:zda -e ž *zagozda* |proti enemu koncu zožujoč se kos kovine ali lesa|: 'ku:osa na za'ȳu:zdo | SSKJ +

zagozdica ► za'ȳu:sca -e ž *zagozdica* |manjš. od zagozda|: ȳ-s're:ido se za'b'i:je 'e:no za'ȳu:sco, de reš_()'i:ore • 'te: jə pi'še:l, 'ta: za'ȳu:sca 'du:ol, de se 'ku:lu na s'na:me 'ȳə:n | SSKJ +

zajček ► 'za:jčk -a m *zajček* |manjš. od zajec| | SSKJ +

zajec ► 'za:jc -a m *zajec* |glodavec z velikimi uhlji in dolgimi zadnjimi nogami|: kəšən'bu:ot smo 'me:jlí do'ma: 'za:jce, ma 'pi:tane, nje | SSKJ +

zajklja ► 'za:jkla -e ž *zajklja* |zajčja samica| | SSKJ +

zaklati ► 'zə:klat za'ku:ələm dov. *zaklati* |ubijati (domače) živali za hrano, navadno z nožem|: pra'si:če se za'ku:əle ▪ šti:ərje, 'pi:ət neχ ya 'də:ržet jən 'e:dən jə 'zə:kloū, k'la:ūc jə 'zə:kloū kar z-'no:ūščem | ⇒ KLATI SSKJ +

zamašiti ► za'mə:št zama'si:m dov. *zamašiti* |dati kako snov, predmet v odprtino, da se zapre|: səs 'ku:o clam jə za'mə:šu, se s'po:ūnəm | SSKJ +

zavoriti ► zaŋə'ri:t zaŋə'ri:m dov. *zavoriti* |z verigo zapeti kolesa in tako spremnjati hitrost voza (zaustavljeni voz)|: jən kər smo 'pə:ršli təm'γu:or na 'və:rγi, smo ȳs'ta:ūli jən smo 'te: 'ku:lu zaŋə'ri:li, smo 'ri:ekli, smo de'ni:li ta'ku: ž'la:jdro uə'ku:li, de 'tu: 'ku:lu nej 'ti:eklu, de jə dər'se:jlū, de jə mal po'ma:γalu 'də:ržet na'za:j, ma ȳ-γ'la:ūnəm smo de'ni:li z'mi:eram ž'la:jf | SSKJ +

zarigati ► za'ri:γat -am dov. *zarigati* |oglasiti se z glasom i-a|: za'ri:γa tudi 'ua:su, ja | ⇒ RIGATI SSKJ +

zarod ► 'za:rot 'za:roda m *zarod* |nastavek grozda|: ta'pə:rvu nar'di: 'za:rot, 'pu:ole c'və:te, kər uətc'və:te, jə γ'ru:əzdje | SSKJ +

zašravfati ► zaš'ra:ūfat -am dov. *priviti* |z vrtenjem v določeno smer namestiti|: 'ku:osa za zaš'ra:ūfat | ⇒ PRIŠRAVFATI; ⇒ ŠRAVF [← za- + sln. nar. šravf + -ati] SSKJ -, P +, ESSJ + (gl. geslo šravf)

zavreti ► 'zo:vərt 'zo:ūrəm in zaŋ're:jt zaŋ're:jəm dov. *zavreti* |začeti vreti|: če m'lē:jkū na 'χi:tru 'zo:ūre, jə 'me:n' sme'ta:ne | SSKJ +

zažlajfati ► zaž'la:jfat -am dov. *zavreti* |z zavoro povzročiti, da se vozilo, kolo premika počasneje ali da se ustavi/: 'te: p'ri:de, de se zaž'la:jfa 'u:s| ⇒ ŽLAJFATI [← za + sln. nar. žlajf + -ati] SSKJ -, P -, ESSJ + (gl. geslo *žlajfati*)

zažveplati ► zaž've:plət zažvep'la:m dov. *zažveplati* |razkužiti z žveplovim dimom|: smo de'ni:li 'uə:γle, de se jə po'še:šu 'su:ət [...] jən 'pu:ol se γa-j za'pə:rlu jən zažvep'la:lu įn u'sa:k 'me:jsc si 'mo:uyla 'sa:mu zaž've:plet po'no:unu • jə 'bu: 'ta:k žvep'la:unik jənu jən se-j zažvep'la:lu| ⇒ ŽVEPLATI SSKJ +

zbiti ► z'be:t z'bi:jəm dov. *zbiti* |s tolčenjem, udarjanjem nareediti, da so zlasti leseni deli tesno skupaj, povezani|: 'le:jskave al-pej_(e'si:ənave 'pa:lce se jə [...] uəb'de:il_(u səz re'zi:unikam, de so b'le: γ'la:tke im 'pu:ol se jəχ jə z'bi:lu_(ko:p| SSKJ +

zelen ► ze'lī:ən in ze'lī:en -a m |vrsta vinske trte na Goriškem, tudi sorta belega grozdja|: ze'lī:ən jə 'te: p'ro:u vi'pa:uska aŭtok'to:na 'su:ərta, 'du:obra 'su:ərta tudi| [← verjetno iz prid. *zelen viridis* kalkirano po furl. *verdàs*, *verdàz* ‘vrsta vinske trte na Goriškem’ (Pirona) k prid. *verdàs*, *verdàz* ‘zelenkast’ (ESSJ, gl. geslo *zelen II*)] SSKJ -, P +, ESSJ +

zelenjava ► zele'na:va -e ž *zelenjava* |rastline za prehrano, ki se gojijo na vrtu ali na polju| SSKJ +

zelje ► 'zi:əle -e s *zelje* |kulturna rastlina s tesno prilegajočimi se, gladkimi listi|: 'ki:slu 'zi:əle • 'li:st, 'se:ime uəd 'zi:əle • 'ri:bežən za 'zi:əle • se 'ri:ba 'zi:əle al-pej 're:ipo| ≡ KAPUS SSKJ +

zelnat ► 'zi:əlnat in 'zi:ələn -a -u prid. *zelnat* |nanašajoč se na zelje|: 'zi:əlnata so'la:ta • 'zi:əlnu 'se:ime • 'sə:t_() 'zi:əlne fla:nce| ⇒ zelnata SOLATA SSKJ +

zemlja ► 'zi:emla -e ž *zemlja* |zmes zdrobljenih kamnin zemeljske skorje in organskih snovi, ki tvori to plast|: smo sko'pa:li 'ja:mo jən de'ni:li 'nu:ətər 're:ipo jən 'pu:ole 'və:rχi 'ma:l s'la:me jən 'pu:ole 'və:rχi 'zi:emlo| SSKJ +

zmasstiti ► z'mə:st_() zmas'ti:m dov. *zmastiti* |zmečkati, zmleti, zlasti grozdje|: z'de:j se pej zmas'ti: jən ta'ko:j na'lī:je, de se 'lu:əče tro'pi:na uəd 'mu:ošta | SSKJ +

zob ► 'zu:əp 'zu:əba m *zob* |zobem podoben del česa|: 'zu:əbi uəd γ'ra:bəl | SSKJ +

zrejati ► z're:jet in zd're:jet -jəm nedov. *zoreti* |z rastjo, razvojem prihajati do zrelosti|: p'ro:sto vi'se:če nej ȳ-'ri:ədi, do'bi: pre'ma:lu 'su:nca, nə zd're:je p'ro:ȳ γ'ru:əzdje | SSKJ –, P +, ESSJ + (gl. geslo *zreti II*)

zrel ► z're:ȳ z're:ȳla in zd're:ȳ zd're:ȳla -u prid. *zrel* |ki v rasti, razvoju doseže stopnjo, primerno za spravilo, razmnoževanje|: 'ci:mbura jə 'ko:kər 'či:əšpa, e'di:nu de 'sa:t jə bel uək'ru:əγu jən prej_()ə zd're:ȳ | SSKJ +

zribati ► z'ri:bat -am dov. *zribati* |s premikanjem po ribežnu nareediti iz živila majhne kose, dele|: se jo 'mu:əre z'ri:bat jən 'pu:o se jo 'di:əne 'ku:χat | SSKJ +

zrnje ► 'zə:rne -e s *zrnje* |več zrn, zrna|: jəm 'pu:ole so pej 'ti:stu 'zə:rne [...] ta'ku: so me'ta:li 'γu:or, de jə 've:jtər uəd'n'i:əsu 'ti:ste 'lə:ske p'rū:oč, de jə 'sa:mu 'ži:tu uəs'ta:lu - če se jə 'ni:eslu 'ti:stu 'zə:rne uəd ječ'mi:əna ȳ-s'tu:əpo [...] | ⇒ ZRNO SSKJ +

zrno ► 'zə:rnu -a s *zrno* |vsako od semen, navadno v klasu, latu žit ali stroku stročnic, z nakopičenimi hranilnimi snovmi|: še'ni:čnu 'zə:rnu | ⇒ ZRNJE SSKJ +

zvaljati ► z'va:let -em nedov. *zvaljati* |s premikanjem valja, valjarja po podlagi nareediti kaj bolj ravno|: 'lo:χku z'va:ləš əə 'n'i:vo, po'si:əbnu 'ži:tu əə je po'su:ət z'va:lejo, kər uə'se:jejo, jə bel γ'vi:šnu za p'ri:t_() 'uə:n | SSKJ +

žaba ► 'ža:ba -e ž *žaba* |manjša dvoživka s široko glavo, širokim trupom in daljšimi zadnjimi okončinami|: 'ža:ba s'ka:če | SSKJ +

žagati ► 'ža:γat -am nedov. *žagati* |s potegovanjem žage sem in tja ali z njenim premikajočim se listom delati kose, dele|: 'tu: jə pej š'ju:ən, s'-ta:kəm smo 'ža:γali 'də:rva əə kəšənk'rə:t, kər nej b'lū: mo'to:rk, na ȳ'sa:kəm 'ku:onci 'e:dən jə ȳ'le:ȳku jən ta'ku: se jə 'ža:γalu | SSKJ +

žajgla ► 'ža:jyla -e že *bič* |palica s pritrjenim jermenom ali vrvjo za udarjanje|: 'ku:mat 'i:ma za 'di:ənt 'ža:jyllo 'yu:or əəə 'ta:ko 'ce:uko, de 'lo:χ 'di:ənəš 'ža:jyllo • s-'ti:stəm 'ku:ojne š'və:rknəš, 'ti:stmu se 'ri:eče 'ža:jyla, jə z-'u:sne, nije • [...] jən 'ti:ste 'ku:ojne, kər so 'mo:uyli 'te:ikat ta'ku: uə'ku:li jən үned'va: sta səž_()'a:jylemi ta'ku: jəχ pre'γa:jnela | [← po premetu g – ž > ž – g nastalo iz sln. *gāžla* ‘bič’, izposojenke iz srvnem. *geisel* (ž) ‘bič’ (ESSJ, gl. geslo *žajgla*)] SSKJ –, P –, ESSJ +

žakelj ► 'ža:ku -kla m *vreča* |priprava iz kosa tkanine, papirja, sešitega, zlepljenega na treh straneh, za shranjevanje, prenašanje česa drobnega, sipkega|: kər smo pərpe'la:li krəm'pi:ər, če smo ү-'ža:kley ya pərpe'la:li, smo de'ni:li əə jə b'lə: s'pe:jt ena nap'ra:va, se jə 'ri:eklu 'le:ijnar'i jən 'yu:or se jə nalo'ži:lu 'ža:kle, de se-j pərpe'la:lu krəm'pi:ər | SSKJ +

žanjica ► žaj'ni:ca -e že *žanjica* |ženska, ki žanje| SSKJ +

želo ► 'zi:elu in 'ži:elu -a s *želo* |organ na zadku zlasti nekaterih žuželk, podoben koničasti cevki| SSKJ +

želva ► 'že:lva -e že *želva* |plazilec s hrbtnim in trebušnim oklepom| SSKJ +

žetev ► 'ži:ətu -tve že *žetev* |čas, ko se žanje|: uəb 'ži:ətvi | SSKJ +

žeti ► 'ži:ət in 'ži:et 'ža:jnəm nedov. *žeti* |s srpom ali strojem rezati žito, travo|: 'ži:ət 'ži:tu • s_()'ə:rpam se 'ža:jne 'ži:tu • kəšən'bu:ot so s_()'ə:rpam ү'si:e 'ži:əli 'ži:tu, tud 'ži:et t'ravovo so š'le: 'ži:ənske za ž'va:ү • 'mu:oški smo 'ma:lu 'ži:əli, mi smo 'vi:əzali s'nu:ope | SSKJ +

žganjarski ► ž'ya:jnərski -a -u prid. *žganjarski* |nanašajoč se na žganjarje ali žganjarstvo| **žganjarski kotel** ► ž'ya:jnərski 'ku:otu • š'no:pc smo 'ku:χali ү-ž'ya:jnərskəm 'ku:otli | ⇒ žganjarski KOTEL SSKJ +

žica ► 'ži:ca -e že *žica* |dolg, tanek kovinski izdelek, navadno okroglega prerezal: z'de:j ү'tka:r jə pej 'ži:ca, jə ү'sa:ke t'ri: 'tə:rte jə s'tə:bər jəm ү'me:js so 'tə:rte pər'vei:əzane jəm

'pu:o so t'ri: 'ži:ce, z'de:j ce'l'u: s'ta:vejo po 'pi:et 'ži:c, de nej t're:žba m'la:dje 'vi:əzat, de pre'ti:kaš 'sa:mu m'la:dje, 'tə:m, uts'pu:odej_(_)e 'e:na 'ži:ca im 'pu:ol sti d've:ž 'və:rsti po d've:ž spo'ri:ədni ▪ p'ro:sto vi'se:če, de-j b'la: pej 'tə:rta spe'la:na 'γu:or na 'e:no 'ži:co | SSKJ +

žito ► 'ži:tu -a s žito |kulturne rastline s klasi, lati ali njihovo seme|: 'ə:rš, 'ja:čmen, še'ni:ca, pro'su:, ү'si:e 'tu: so 'ži:ta ▪ 'ži:tu, kə se 'se:je je'si:əni, se k'li:če 'zi:msku 'ži:tu ▪ 'ži:tu, ke se 'se:je spom'la:di, jə 'ja:ru 'ži:tu ▪ jəm 'pu:ole so pej 'ti:stu 'zə:rne [...] ta'ku: so me'ta:li 'γu:or, de jə 've:žter uəd'nı:əsu 'ti:ste 'lə:ske p'rū:oč, de jə 'sa:mu 'ži:tu uəs'ta:lu ▪ γ'rašca jə ple'vi:əu, po'du:əbən γ'ra:χi, jən 'ra:se med 'ži:tam ▪ po'si:əbnu 'ži:tu əə je po'su:ət z'va:lejo | SSKJ +

žival ► ž'va:u ž'va:li ž **1. žival** |bitje, ki se hrani z organskimi snovmi, ima čutila in se navadno lahko premika| | SSKJ + **2. govedo** |večja domača žival z rogovi, ki se goji zlasti zaradi mesa in mleka|: 'i:ma 'to:lk ž'va:li jən 'ku:ojne, se-j 'ri:eklu ▪ jəm-'pu:ole po pot're:žbi smo je'ma:li 'uə:n jən de'ja:li ž'va:li ▪ səm 'da:u 're:žənco ž'va:li ▪ ər'mi:en ko'ri:ən jə bel za ž'va:u ▪ smo t'jü:ršno s'la:mo s'ce:ipli, de smo s'ta:uли pod ž'va:u ▪ [...] 'du:žjne 'ki:ətənca, de se jə 'lo:χku uə'tsa:k_(_)re:j š'ta:jnye 'e:no ž'va:u nap'ri:əylu ▪ za ү'sa:ko ž'va:u jə 'bu: 'e:n t'ri:kəlc ▪ jə b'l'u: za prep'je:let 'ma:lu s'na: al-pej al-pej 'ma:l uə'ta:ve al-pej t'ra:vo ze'li:eno za ž'va:u ▪ če smo 'sa:m s_(_)e:žnam 'fu:trali, smo 'ri:ekli, de 'da:mo ž'va:li s'nu: ▪ 'ro:žnat ž'va:u | SSKJ +

živinozdravnik ► ž'i:vi:nozdrəu'ni:k -a m živinozdravnik |strokovnjak za veterino; veterinar|: na s'pu:mlat 'χu:əde uə'ku:li ž'i:vi:nozdrəu'ni:k jən 'ce:ipe jən 'pu:ol jə zaš'či:tenu, nu | SSKJ +

žlajdra ► ž'la:jdra -e ž žlajdra |veriga za spenjanje ročic pri vozu, za zaviranje voza|: če se jə kəšəm'bu:ot ma'γa:r pe'la:lu 'də:rva z'-mi:ije ү-γ'no:uzdu, smo 'te: met š'pi:cmi, 'te: ta'ku: so b'le: 'γu:or 'də:rva jən 'te: smo de'ni:li 'e:no ž'la:jdro jən kər smo 'pə:ršli təm'γu:or na 'və:rχi, smo үs'ta:uли jən smo 'te: 'ku:lu zauə'ri:li, smo 'ri:ekli, smo de'ni:li ta'ku: ž'la:jdro uə'ku:li, de 'tu: 'ku:lu nej 'ti:eklu, de jə dər'se:žlu | ⇒ KET(I)NA SSKJ +

žlajf ► ž'la:jf -a m *zavora* |priprava, mehanizem za zaviranje česa, zlasti vozila|: 'te: p'ri:de napo'či:əs enu 'ta:ku le'si:ənu po'le:ju:nu jən jə 'yu:or pərš'ra:ufan ž'la:jf, za'vo:ra, de se jə 'lo:χku ž'la:jfalu ▪ 'kə:dər smo uə'zi:li ban'di:mo al 'kə:šno 're:č ȳ-γ'no:yzdu, smo de'ni:li še 'za:t ž'la:jf, 'za:t na 'su:ri jə 'bu: ž'la:jf ▪ de 'tu: 'ku:lu nej 'ti:eklu [...] ȳ-γ'la:unəm smo de'ni:li z'mi:eram ž'la:jf | ⇒ ZAŽLAJFATI; ⇒ ŽLAJFATI [← sln. nar. žlajfati ‘zavirati’ (ESSJ, gl. geslo žlajfati)] SSKJ –, P –, ESSJ +

žlajfati ► ž'la:jfat -am nedov. *zavirati* |prizadevati si z zavoro povzročiti, da se vozilo, kolo premika počasneje ali da se ustavi|: 'ta:pe za ž'la:jfat ▪ 'te: p'ri:de napo'či:əs enu 'ta:ku le'si:ənu po'le:ju:nu jən jə 'yu:or pərš'ra:ufan ž'la:jf, za'vo:ra, de se jə 'lo:χku ž'la:jfalu ▪ z'de:j ž'la:jfa na 'bu:əbne, prej_(_)ə ž'la:jfalu, so b'le: 'te: so b'le: kar ta'ku: po 'və:rxi 'ta:pe įn jə ta'ku: s'ti:skalu, de-j ž'la:jfalu | ⇒ ZAŽLAJFATI; ⇒ ŽLAJF [← srvnem. *sleip(f)en* ‘drsatи, влaчити’, *sleip(f)e* ‘занка’ (ESSJ, gl. geslo žlajfati)] SSKJ –, P –, ESSJ +

žolna ► 'žo:ūna -e ž *žolna* |ptica z močnim dletastim kljunom in nogami, prilagojenimi za plezanje po deblu|: ze'li:ena 'žo:ūna | SSKJ +

žontenica ► 'žu:əntənca -e ž *repnica* |voda, v kateri se kisa repa|: mi smo 'ri:ekli 'žu:əntənca | [← furl. *jónte*, 'zōnte ‘patoka, ki se dobi, če se vodo precedi skozi tropine’ (ESSJ, gl. geslo žonta) + -ica] SSKJ –, P –, ESSJ – (vsi trije slovarji pa imajo geslo žonta)

žrd ► 'žə:rt 'žə:rdi ž *žrd* |dolg, debelejši lesen drog, ki se vzdolžno položi na vrh s senom, snopi naloženega voza in na obeh koncih priveže, da je tovor trdnejše nameščen|: jənu kər smo uə'zi:li s'nū: səs 'ta:sarco, kər jə b'lū: 'pu:χnu 'yu:or, 'yu:or ve'su:oku, 'pu:ol smo de'ni:li 'ti:sto 'žə:rt 'və:rxi, 'ti:sto 'ra:nto ▪ jən 'te: jə s'ta:u ko'lō:urat jən smo s'ti:sənli 'žə:rt, de jə te'ša:lu_(_)ko:p | ⇒ RANTA SSKJ +

žrebec ► ž're:pc -a m *žrebec* |odrasel samec konja| | SSKJ +

žrebica ► žre'bī:ca -e ž *žrebica* |samica konja od prvega leta starosti do prve žrebitve| | SSKJ +

žurina ► že'ri:na in žə'ri:na že'ri:n in žə'ri:n ž mn. *luščina* |zunanji del stroka|: so d'ni:li
χ'ru:ške me'di:t ȳ-žə'ri:na | [po metatezi iz *ružina* ‘(orehova) lupina’, *oružek* ‘oružen
koruzni storž’ ← psl. **ruzziti* je nastalo iz **rou-zg-*, eventualno **rou-sk-* iz baze **reū-*
‘trgati, dreti, luščiti’ (ESSJ, gl. geslo *ružiti*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

žuriti ► 'žu:rt in 'žü:rt -əm nedov. *luščiti* |odstranjevati zrna s koruznega storža|:
'žu:rt_()'jü:ršco | ⇒ OŽURITI; ⇒ TURŠČICA [po metatezi iz *ružiti* ‘luščiti’ ← psl.
**ruzziti* je nastalo iz **rou-zg-*, eventualno **rou-sk-* iz baze **reū-* ‘trgati, dreti, luščiti’
(ESSJ, gl. geslo *ružiti*)] SSKJ –, P +, ESSJ +

žveplalnik ► žvep'la:ŷnik -a m *žveplalnik* |priprava ali stroj za prašenje vinske trte z
žveplom v prahu|: jə 'bu: 'ta:k žvep'la:ŷnik jənu jən se-j zažvep'la:lu | ⇒ ZAŽVEPLATI;
⇒ ŽVEPLATI SSKJ +

žveplati ► ž've:plat žvep'la:m nedov. *žveplati* |škropiti, posipavati s sredstvi, ki
vsebujejo žveplo|: smo žvep'la:li po d'va:krat že ma'γa:ri prej 'ko:kər jə c'və:lu jəm
'pu:ol š'e_():nkrət, d'va:kat 'pu:ole jən 'ti:stu jə uədyo'va:rjelu | ⇒ ZAŽVEPLATI SSKJ
+

žveplo ► ž'vi:eplu -a s *žveplo* |krhka nekovina živo rumene barve, ki gori z modrim
plamenom|: p'ru:t o'i:diumi smo poz'na:li 'sa:mu ž'vi:eplu | SSKJ +

6 ANALIZA BESEDJA

6.1 Besedje glede na izvor

Iz slovarskega dela diplomske naloge je razvidno, da lahko besedje za poimenovanje rastlin, živali, dela na polju, vrtu, v sadovnjaku in vinogradu ter kmečkega orodja in pridelkov v govoru Velikih Žabelj glede na izvor razdelimo na (1.) romanizme, (2.) germanizme in (3.) neprevzeto besedje.⁸

(1.) Romanizmi so naslednji: *bakol* [prim. it. *bacolino* ‘črviček, ličinka, sviloprejka’], *barbuc* [\leftarrow furl. *barbe* ‘brada’ + *-uc*], *bendima* [\leftarrow istrorom. *vandime* ali furl. *vendeme*, prim. it. *vendemmia*, *vindemia* ‘trgatev, žetev’ (ESSJ, gl. geslo *bendima*)], *birja* [\leftarrow furl. *vère*, *vièrie* ‘obroček’, prim. lat. *veria* ‘obroč’, stit. *viera* (ESSJ, gl. geslo *birja*)], *bleda* [\leftarrow furl. *blede* ‘blitva’, prim. it. *bieta*, *bleta* ‘blitva’ (ESSJ, gl. geslo *blitva*)], *brejon* [\leftarrow furl. *breon* ‘debela deska’], *brentač* [\leftarrow furl. *brènte*, prim. sev. it. *brenta* ‘brenta’ (ESSJ, gl. geslo *brenta*) + *-ac*], *brzota* [\leftarrow verjetno iz furl. *verzòt* ‘ohrov’ (ESSJ, gl. geslo *vrzota*)], *bržiljka* [\leftarrow it. *basilico*, *bassilico*, prim. furl. *basili*, verjetno prek nvnem. *Basilie*, *Bresilien* (ESSJ, gl. geslo *bažiljka*)], *cuketa* [\leftarrow it. *zucchetta* ‘majhna buča’], *češpa* [\leftarrow furl. *séspe* ‘sliva’], *fačola* [\leftarrow furl. *falçon* ‘rezilnik za rezanje krme, sekač’, prim. it. *falciola*, *falcetto* ‘srp’], *flaškon* [\leftarrow furl. *flacon* ‘steklenica’, prim. it. *flacone* ‘steklenica’], *fraska* [\leftarrow furl. *frascje* (Tore Barbina, gl. geslo *frasca*)], prim. it. *frasca*, ben. *frasca* ‘olupljena veja’, mn. *frasche* ‘dračje’ (ESSJ, gl. geslo *fraska*)], *frašje* [\leftarrow furl. *fràscje* ‘dračje’], *gardela* [\leftarrow furl. *gratòn* ‘pletene stranice voza’, prim. it. *grata* ‘rešetka, mreža’, iz tega *gràdela* ‘rešetka’ (ESSJ, gl. geslo *gratune*), po premetu *gardela*], *gratune* [\leftarrow furl. *gratòn* ‘pletene stranice voza’ (ESSJ, gl. geslo *gratune*)], *kavoli* [\leftarrow verjetno iz it. *cavolfiore*, prim. furl. *cauliflôr*], *koča* [\leftarrow furl. *còce*, tudi *cavoce* ‘buča’ (ESSJ, gl. geslo *koča I*)], *mufa* [\leftarrow furl. *mùfe*, prim. it. *muffa* in nem. *der Muff* ‘plesen’], *orna* [\leftarrow nar. it. *orna*, prim. furl. *orne* iz lat. *urna* ‘vrč’ (ESSJ, gl. geslo *orna*)], *pašen* [\leftarrow

⁸ Leksemi so v tem poglavju zapisani v poknjiženi obliki in navedeni po abecedi, pripisan jim je tudi izvor. Neprevzetih leksemov, razen tistih, ki jih v SSKJ-ju ni, v analizi ne obravnavam.

it. *pastino* ‘obdelana zemlja’ (ESSJ, gl. geslo *pašten*), prim. furl. *pašon* ‘paša, pašnik’], *patatin* [prim. it. *patata* ‘krompir’, furl. *patate, patatis*], *pikon* [\leftarrow furl. *picòn*, prim. it. *piccone* ‘kramp’, kar je izvedeno iz *piccare* ‘bosti, zbadati’], *pišelj* [\leftarrow verjetno iz furl. *passèl* ‘klin, kol’ (ESSJ, gl. gesli *pášelj, pešelj*)], *planta* [\leftarrow furl. *plànte*, prim. it. *piànta* ‘rastlina’ (ESSJ, gl. geslo *planta*)], *pomidora* [\leftarrow furl. *pomodòro*, it. *pomodoro* ‘paradižnik’], *portela* [\leftarrow it. *portella*, prim. furl. *puartèle* ‘vratca’], *rekina* [\leftarrow verjetno iz it. *orecchino* ‘uhan’, prim. furl. *ručìn* ‘uhan’], *speštati* [\leftarrow s- + sln. *peštati* [\leftarrow it. *pestare* ‘stolči, razdrobiti’, prim. furl. *pestâ* ‘sesekljati, drobiti, tolči’]], *šapa* [\leftarrow furl. *sàpe* ‘motika’, prim. istr. it. *sapa*, it. *zappa* (ESSJ, gl. geslo *šapa II*)], *šelna* [\leftarrow furl. *sèlino* ‘zelena’ (ESSJ, gl. geslo *šélin*)], *šijon* [\leftarrow furl. *seon* ‘večja dvoročna žaga, drvarska žaga’], *škartoc* [\leftarrow furl. *scartòs, scartòz*, prim. ben. it. *scartozzo* ‘vrečka’], *šparon* [\leftarrow furl. *spiròn* ‘obrezana trtna mladika’; sln. prednaglasni *a* oz. *e* je iz *i* po moderni vokalni redukciji (ESSJ, gl. geslo *šparon*)], *špina* [\leftarrow furl. *spine* ‘pipa pri sodu, vodovodna pipa’, prim. it. *spina* ‘čep v sodu’ poleg ‘čep iz trstja’; beseda je prvotno lahko označevala iz trsja narejen votli čep pri sodu, skozi katerega se je pretakalo vino (ESSJ, gl. geslo *špina I*)], *štala* [\leftarrow srvnem. *stal* (m), *-lles* ‘prostor za živino, hlev’; zaradi spola jslov. **stāla* pa je bolj verjetno, da je to rom. izposojenka, prim. it. *stalla* ‘ograjen in pokrit prostor za živino’, ben. it. *stala* ‘hlev’, furl. *stàle* ‘hlev’ (ESSJ, gl. geslo *štala*)], *štenjak* [\leftarrow rom. **stagnaco* ‘vedro’, prim. furl. *stagnàcs* (m mn.) in trž. it. *stagnaco* ‘golida’ (ESSJ, gl. geslo *štenjak*)], *tapa* [\leftarrow furl. *tàp* ‘podklada za sod, da se ne vali, ali za kolo, da se ne premakne’, kar je iz glagola *tapâ* ‘podložiti, podkladati’, prim. it. *tappare* ‘zamašiti’ (ESSJ, gl. geslo *tapa II*)], *tasa* [\leftarrow furl. *tàsse* ‘skladovnica sežaganih drv za kurjavo ali tudi česa drugega’ (ESSJ, gl. geslo *tasa II*)], *tavalac* [\leftarrow mogoče iz furl. *taulač* ‘pograd, operacijska miza, plesišče’, prim. it. *tavolaccio* ‘pograd, ležišče na deskah’], *trab* [izvor nejasen, mogoče izposojeno iz nekega rom. jezika, prim. lat. *trab(ē)s*, it. *trave*, furl. *trâf* ‘hlod, bruno, tram’ (ESSJ, gl. geslo *trab*)], *vidrijol* [\leftarrow furl. *vidriûl*, prim. it. *vetriolo* ‘sulfat’ (ESSJ, gl. gesli *vidrijol* in *vitrijol* ‘raztopina modre galice’)], *zelen* [\leftarrow verjetno iz prid. *zelen viridis* kalkirano po furl. *verdàs, verdàz* ‘vrsta vinske trte na Goriškem’ (Pirona) k prid. *verdàs, verdàz* ‘zelenkast’ (ESSJ, gl. geslo *zelen II*)], *žontenica* [\leftarrow furl. *jónte, 'zònte* ‘patoka, ki se dobi, če se vodo precedi skozi tropine’ (ESSJ, gl. geslo *žonta*) + *-ica*].

(2.) Germanizmi, ki jih najdemo v besedju govora Velikih Žabelj, so: *aks* [\leftarrow nem. *die Achse* ‘os’], *blek* [\leftarrow srvnem. *vlèc, vlècke* ‘krpa’, stvnem. *flèc, flèccho* (ESSJ, gl. geslo

blek)], cerugla [\leftarrow srvnem. *zügel*, stvnem. *zugil* (ESSJ, gl. geslo *cugelj*)], *curuk* [\leftarrow nem. *zurück* ‘nazaj’, prim. furl. *ziruc* ‘nazaj, vzvratno’], *dihtati* [\leftarrow nem. *dichten* ‘tesniti’], *fertoh* [\leftarrow verjetno iz nem. (nar.) *Vortuch* ‘predpasnik’], *flanca* [\leftarrow srvnem. *phlanze*, stvnem. *pflanza* ‘sadika’, nem. *Pflanze* ‘rastlina, sadika’ (ESSJ, gl. geslo *planta*)], *flek* [\leftarrow srvnem. *vlēc*, *vlēcke*, stvnem. *flēc*, *flēccho* ‘krpa’, prim. bav. avstr. *Fleck* ‘madež, lisa’ (ESSJ, gl. geslo *blek*)], *forajt* [\leftarrow verjetno iz nem. *Vorreiter* ‘prednji jezdec’], *futrati* [\leftarrow nem. *füttern* ‘hraniti, krmiti (žival)’], *glid* [\leftarrow nem. *das Glied* ‘člen (verige)’], *guta* [\leftarrow stvnem. *hutt(e)a*, srvnem. *hütte* ‘koča, šotor, stojnica’ (ESSJ, gl. geslo *uta*)], *kapus* [\leftarrow verjetno iz nem. *Kappust* ali iz nekega romanskega vira, prim. švic. nem. *kapusta* ‘kislo zelje’ (ESSJ, gl. geslo *kapus*)], *ket(i)na* [\leftarrow stvnem. *ket̄na*, *chętnna* ‘veriga’, prim. nem. *die Kette* ‘veriga’ (ESSJ, gl. geslo *ket(i)na*)], *kramp* [\leftarrow srvnem. *krampe* ‘kljuka, kavelj’ (ESSJ, gl. geslo *kramp*)], *lajbkis* [\leftarrow verjetno iz bav. *lei'b* ‘telovnik’ iz srvnem. *Leib* ‘telo’ (ESSJ, gl. geslo *lajbič*)], *lažsta* [\leftarrow nem. *die Leiste* ‘letev’ (ESSJ, gl. geslo *lašta II*)], *lojber* [\leftarrow verjetno iz nem. *der Lorbeer* ‘lovor’, prim. furl. *olberâr* ‘lovor’], *lor* [\leftarrow srvnem. *ror* ‘cev; kar je narejeno iz cevi’, v sln. po disimilaciji r – r > l – r nastalo *lor* ‘dimnik, cev’ (ESSJ, gl. geslo *ror*)], *mošt* [\leftarrow srvnem. *most* ‘mlado vino, sadjevec’, bav. avstr. *Most* (ESSJ, gl. geslo *mošt*), prim. furl. *most*, it. *mosto* ‘mošt, sadjevec’], *olojber* [\leftarrow verjetno iz nem. *der Lorbeer* ‘lovor’, prim. furl. *olberâr* ‘lovor’], *pavša* [\leftarrow bav. avstr. *Pausch*, kor. nem. *pausch* ‘sveženj, svitek’ (ESSJ, gl. geslo *pavša*)], *pleh* [\leftarrow bav. avstr. *Plech* ‘pločevina’, prim. srvnem. *blēch* \leftarrow stvnem. *plēch*, *blēch*; nem. *Blech* (ESSJ, gl. geslo *pleh III*)], *pucati* [\leftarrow nem. *putzen* ‘čistiti, snažiti’], *ribežen* [\leftarrow srvnem. *rībisen* ‘ribežen’, kompoz. iz srvnem. *rīben* ‘ribati’ in *īsen* ‘žezezo’ (ESSJ, gl. geslo *ribežen*)], *ridof* [\leftarrow srvnem. **rīde*, prim. kor. nem. *Reide(n)* ‘ovinek, zavoj’, srvnem. *rīden* ‘zaviti, spremeniti smer’ (ESSJ, gl. geslo *rida*)], *rink* [\leftarrow srvnem. *rinke*, *ringge*, nvnem. *der Rinken* ‘zaponka (na pasu)’ (ESSJ, gl. geslo *rinka*)], *ror* [\leftarrow srvnem. *ror* ‘cev; kar je narejeno iz cevi’ (ESSJ, gl. geslo *ror*)], *šina* [\leftarrow nem. *Schiene* ‘tirnica, kovinski trak, opornica za uravnavane ude’ \leftarrow stvnem. *skina* ‘kovinski trak’ (ESSJ, gl. geslo *šina*)], *šlavf* [\leftarrow nem. *Schlauch* ‘cev’], *špargert* [\leftarrow nem. *Sparherd* ‘štedilnik, ki (v primerjavi z ognjiščem) porabi manj trdega goriva’ (ESSJ, gl. geslo *šporget*)], *šranga* [\leftarrow bav. srvnem. *schrangle*, prim. nem. *Schranke* ‘ograja, ograda, zapornica’ (ESSJ, gl. geslo *šranga*)], *šrayf* [\leftarrow bav. nem. *Schraufe*, prim. nem. *Schraube* ‘vijak’ (ESSJ, gl. geslo *šravf*)], *štala* [\leftarrow srvnem. *stal* (m), -*lles* ‘prostor za živino, hlev’; zaradi spola jslov. **stāla* pa je bolj verjetno, da je to rom. izposojenka, prim. it. *stalla* ‘ograjen in pokrit prostor za živino’, ben. it. *stala* ‘hlev’, furl. *stale* ‘hlev’ (ESSJ, gl. geslo *štala*)], *štanga* [\leftarrow srvnem. *stange*

‘drog’ ← stvnem. *stanga* (ESSJ, gl. geslo *štanga*]), *štil* [← verjetno iz nem. *der Stiel* ‘držaj, ročaj’], *traglje* [← svnem. *trage* ‘nosila, nosilnica’ k *tragen* ‘nositi’ (ESSJ, gl. geslo *trage*)], *žajgla* [← po premetu *g – ž > ž – g* nastalo iz sln. *gajžla* ‘bič’, izposojenke iz svnem. *geisel* (ž) ‘bič’ (ESSJ, gl. geslo *žajgla*)], *žlajfati* [← svnem. *sleip(f)en* ‘drsat, vlačiti’, *sleip(f)e* ‘zanka’ (ESSJ, gl. geslo *žlajfati*)].

(3.) Dodajam še nekaj leksemov, sicer **slavanskega izvora**, ki jih *Slovar slovenskega knjižnega jezika* ne pozna, v govoru Velikih Žabelj pa se pogosto uporablajo: (*o*)*žuriti* [(*o-*) + nar. *žuriti* ← po metatezi iz *ružiti* ‘luščiti’ ← psl. **russiti* je nastalo iz **rouz-g-*, eventualno **rouz-sk-* iz baze **reuz-* ‘trgati, dreti, luščiti’ (ESSJ, gl. geslo *ružiti*)], *pelek* [← **pelvkv* ‘prah, pleva’ s pomenskim prehodom na neužiten del pri sadju (ESSJ, gl. geslo *pelek*)], *razgor* [← verjetno iz **orz-òrъ* > sln. *razor* poleg *razbor* in *razyor, razyor* ‘jamič’; slednji fonetični realizaciji pričata o vmesni stopnji **razvor*, kjer je -v- ohranjen (ESSJ, gl. gesli *razbor II* in *razor*)], *shlastina* [*s-* + po Štreklju morda ← **chvostv*, prim. istrska čak. *húst* ‘grozd brez jagod’; sln. *hlast* naj bi bilo križano s *hlastati* (ESSJ, gl. geslo *hlast*) + -ina], *trakelj* [← **torkvlv* (m) ‘(hlod, ki služi za) vezanje’ iz **tôrkv* (m) ‘vrv, trak’ se je verjetno razvilo zaradi tega, ker so bili s **tôrkv* poimenovani tudi hlodi, ki so se uporabljali v iste namene kot trakovi, jermenja, torej za vezanje, povezovanje (ESSJ, gl. geslo *trakelj*)], *trikeljc* [← mogoče iz prvotnega sln. **tirgelj*, kar je bilo lahko izposojeno iz srednjebavarske preglašene oblike **türchel*; premet **tirgelj* > *trigeljc*] in strukturalna podaljšava z *-bcv sta slovenski (ESSJ, gl. geslo *trigeljc*)], *vitev* [← psl. **vítvb* ali **vítva* ‘vrba’ (ESSJ, gl. geslo *vitva*)], *žurina* [po metatezi iz *ružina* ‘(orehova) lupina’, *oružek* ‘oružen koruzni storž’ ← psl. **russiti* je nastalo iz **rouz-g-*, eventualno **rouz-sk-* iz baze **reuz-* ‘trgati, dreti, luščiti’ (ESSJ, gl. geslo *ružiti*)].

Iz raziskanega besedja lahko vidimo, da so leksemi, izposojeni iz furlanščine (45 leksemov + izpeljanke iz njih) in nemščine (39 leksemov + izpeljanke iz njih), zastopani skoraj v enaki meri, kar niti ne preseneča, saj so bile Velike Žablje v svoji zgodovini tako pod italijansko kot tudi pod avstrijsko oblastjo. Veliko leksemov je sicer germanskega izvora, v naše narečje pa so lahko prišli prek furlanščine, tako da je včasih težko določiti, iz katerega jezika je bila beseda izposojena.

6.2 Besedje po tematskih sklopih glede na pogostnost pojavnosti v SSKJ-ju

Spodaj podajam lekseme, ki sem jih obdelala v tematskem slovarju govora Velikih Žabelj, zapisane v narečni transkripciji in razvršcene v štiri tematske sklope: (1.) kmečka opravila, (2.) stroji, vozovi, pripomočki, orodja in njihovi deli, (3.) rastline in (4.) živali. V vsakem sklopu bom lekseme razdelila v dve skupini glede na to, ali jih SSKJ pozna ali ne.⁹

(1.) Narečna terminologija za stara **kmečka opravila** je še vedno dobro ohranjena, čeprav se je način obdelovanja zemlje v zadnjih desetletjih spremenil, na primer: *'bə:ndimat, 'bu:kat, 'di:χtat, far'di:ərbat, f'la:ncat, 'fu:trajne, (na)'fu:trat, k'l'i:nčkat, uəb'r'i:vane in uəb'r'i:vajne, uəb'r'i:vat, ȳp're:išet, uəs'ja:t, 'pi:ȝucajne, 'pi:ȝucat, 'ro:ȝunat, 're:ičat, s'la:čt 'ličkati', s'pe:štat 'stlačiti (grodzje)', ste'l'i:t, s'ti:əlejne, vedər'ju:lt, (uə)ȝu:rt in (uə)ȝü:rt* in podobno. Teh leksemov v SSKJ-ju ni, najdemo pa v njem poimenovanja za nekatera opravila, ki jih v obravnavanem govoru poznamo in se od ustreznic v slovenskem knjižnem jeziku razlikujejo le na glasoslovni ravnini: *ȝ'ra:bejne in ȝ'ra:blen'e, ȝko'pa:vajne in uəko'pa:vajne, uər'ra:jne, uəs'i'pa:vajne, p'le:ȝtu, 'se:ȝtu, 'ȝi:ȝetu, žvep'la:jne.*

(2.) Pri poimenovanjih **strojev, vozov, pripomočkov, orodij in njihovih delov** prevladujejo leksemi, ki so tudi v SSKJ-ju, razlike zasledimo le v glasoslovju: *b'ra:na, buldo'ȝe:r, 'de:ska, 'du:əya, d'ra:t, f're:za, ȝ'ri:ədəl, 'yu:mar, jəy'li:ca, 'ja:rəm, 'jə:rbos, 'ka:mba, kar'ju:əla, ka'l'i:es in ka'l'i:esəl, k'la:dvu, k'l'i:n, k'l'i:nc, k'l'u:ka in k'lə:ka, kom'ba:jn, 'ko:ȝuc, ko'l'i:əsce, ko'l'o:ȝrat, ko'si:lnica, 'ku:lu, 'ku:mat in ku'ma:t, 'ku:osa, 'ku:sje, 'ku:oš, 'ku:otu, k'rə:mp, 'la:ta, le'ti:ərna, 'le:ȝya, 'le:ȝynar, 'li:emeš, 'li:, 'lu:ocən, 'lu:əjtərnik, 'lu:əjtra, 'lu:onc, lo'pa:ta, 'ma:lən, ma'ʃi:na, ma'ti:ka, 'mi:əra, 'mi:ərnik, mla'ti:lnica, 'ne:ȝt, 'no:ȝšč, 'u:bəlč, o'bu:t, obra'ča:lnik in ȝbra'ča:lnik in uəbra'ča:lnik, oko'pa:lnik, osi'pa:ȝunik in uəsi'pa:ȝunik, 'ȝə:plēn, 'ȝə:rənca, 'ȝa:sla, 'ȝə:soȝnik, 'ȝə:tka, 'pe:ȝstu, pi'ku:ən, pla'ti:šče, p'lu:ȝ, p'lu:ox, poloȝ'na:k, 'po:ȝza, p're:ȝma, p're:ȝše,*

⁹ Lekseme namenoma zapisujem v narečni transkripciji (po vrsti iz slovarskega dela), da bodo opazne (tudi) glasoslovne razlike med obravnanim govorom in knjižnim jezikom.

pri'ko:lica, 'pu:mpa, 'ra:kla, 'ra:nta, re'ši:etu, re'zi:unik, 'ri:bežən, sa'ni:, sa'pu:ən, s'ki:əra in se'ki:əra, 'si:tu, slamo're:izənca, 'su:ət, 'su:ra, 'su:rnik, s'vi:tk, š'kə:f, š'pa:γa, š'pi:ca, š'ta:ŋnya, š'tri:yu, š'tri:k, topo'ri:šče in topo'ri:še, t'ra:ktor, t'ru:γa, 'u:χu, 'u:s, 'u:zda, 'va:γa, va'je:t, 'va:ler, 've:iχa, 'vi:le, 'və:rč, 'ža:ku, ž'ya:jnərski 'ku:otu, 'ži:ca, ž'la:jdra, 'žə:rt, žvep'la:unik. Poleg naštetih leksemov pa zasledimo v govoru Velikih Žabelj tudi veliko takih, ki jih v SSKJ-ju ni. To so predvsem leksemi, ki sem jih obravnavala že na začetku poglavja, torej izposojenke bodisi iz italijanščine ali furlanščine bodisi iz nemščine: *ce'rur:yla in c'ru:yla, 'če:ŋvu, fo'ra:jtarca, γər'de:ila in γar'de:ila, γ'l'i:t, γre'tu:na, γrez'do:vənca, 'ka:učk, 'ki:ətna, 'ki:ətənca, ko'si:lka, 'la:jp'ki:s, 'la:jšta, 'lu:əjtra* (v pomenu ‘lestvi podobna naprava v starih hlevih, za katero se daje krma’), *'lu:ər, uəpərt'nə:čk in uəpərt'na:čk, uəpərt'na:k, 'uə:rna, uəst're:uka, 'pa:učnik, 'pa:uša, 'pi:kna, pi'še:l, p'le:unik, prebi'va:č, rep'ka:lnik, 'ri:dof, 'ri:nk, 'sa:monakla'da:lka, 'su:rənca, s'vi:ne* ‘kos debele deske na vrhu grozdja v preši’, *'ša:pa, 'ša:pca, š'ju:ən, 'ši:na, škala'bū:əna, š'la:uf, š'le:kar, š'ra:ŋnya, š'ra:uf, šte'na:k, š'ti:l, 'ta:pa, 'ta:sarca, tava'la:c, t'ra:γle, t'ra:kəl, t'ra:p, t'ri:kəlc, 'tu:ərba, 'vi:tu, (za)ve'tu:ər, ve'tu:ərnik, 'ža:jyla, ž'la:jjf.*

(3.) Poimenovanja za večino **rastlin** so enaka kot v knjižnem jeziku, od njega se ločijo le na glasoslovni ravnini, in sicer tako za žita (*'a:jda, 'ja:čmen in 'jə:čmen, 'uɔ:us, pro'su:, še'ni:ca, 'ɔ:rš, t'jü:ršca in t'ju:ršca in 'ti:əršca*), sadje (*an'yu:rje, boro'ni:ca, b're:isku, 'ci:mbura, 'če:ŋna, 'či:əšpa, 'fi:γa, γ'ru:ost, γ'ru:ostk, γ'ru:əzdje, f'ru:ška tudi χ'ru:ška, 'ja:pka in 'ja:buka, 'ka:ki, 'ku:tna, ma'l'i:na, ma're:lca, 'ni:əšpula, 'uə:lka, 'ri:bes, rony'lo:, ər'bi:dənca in re'bi:dənca, 'vi:šna*), zelenjavo, začimbe in dišavnice (*b'ro:koli, bər'ži:lka, cu'ke:ita, čə'bu:la, če'bə:lčk, 'či:esən, 'či:esnik, 'di:ətla, en'di:vije, 'fe:žu, γ'rə:χ, karfi'u:əla, ko'ri:ən, ko're:ŋne in ko'ri:əne, krəm'pi:ər, krəm'pi:ərčk, 'ku:mara, lu'ce:rna, maje'ru:ən, 'me:dika, maran'ca:n, moto'vi:lc, 'pa:prika, 'pe:isa, petər'ši:l in pe'tə:ršəl, 'pu:or, 're:dič, 'ri:əyrat, 're:ipa, so'la:ta, ša'lu:otka, š'pa:ryəl, 'zi:əle*) kot tudi za druge, divje (*γər'mo:uje, kop'ri:va, uə'sa:t, ple'vi:əy, re'bi:da, reše'li:ka, s'la:k, s'mu:olc*) ali kulturne rastline (*'ya:rtruža, χm'jə:l, 'ma:ndəl, met'li:k, 'uə:rχ in uə're:ix, 'pu:opər, 'ru:əže, rožma'ri:n, 'si:ərk, 'su:nčənca, 'tə:rta*). V govoru Velikih Žabelj pa poznamo tudi lekseme za poimenovanja rastlin, ki jih v SSKJ-ju ni, in sicer jih je največ za zelenjavo (*b'le:da, bər'zu:əta, 'ka:voli, 'ku:oče, pata'ti:n, pom'i:do:ra, 'ši:elna, 'šu:oparca, ta'yi:če, 'u:χač*) in sadje (*'bu:ərbanka* ‘ronglo’, *jə'va:nšku γ'ru:əzdje* ‘ribez’, *s'mə:kuca in*

s'mu:kuca ‘jagoda’), pa tudi za drevesa (*'ya:cka, uə'lu:ʒbər*) ter druge rastline (*'uya:sc, 're:ipše, škərže'žu:əpka*).

(4.) Predvsem poimenovanja za **živali** so v govoru Velikih Žabelj večinoma takšna, kot jih poznamo iz knjižnega jezika, izposojen iz romanskih ali germanskih jezikov skoraj ni: *b'ra:mar, b'ri:nouka, ci'ka:da, 'ča:pla, čə'bi:əla in če'bi:əla, č'mə:rū, 'čə:rū in č'ro:u, 'ču:k, 'di:ətəl in 'di:ətu, de'ži:ənūnik, de'χu:r, 'ya:t, ya'le:p, y'lī:sta, yə'lu:əp in ya'lu:əp, yolo'bi:ca, γ'ra:pc, 'yu:s, yo'se:inca, 'yu:ska, 'yə:rəlca, yə'r'li:nčk in yərde'li:nčk, 'ja:zbic in 'ja:zbec, ja'yu:lje, jere'bi:ca, 'jə:š, 'jə:šk, 'ka:če, 'ka:nja, 'ka:uka, 'ke:bər, k'le:n, ko'bı:la, ko'bı:lca, 'ku:əkla, ka'ku:š, ka'ku:ška, ku'ma:r in ko'ma:r, 'ku:ojn, 'ku:s, košt'ru:ən, 'ku:ozə, koz'li:čk, k'rə:lčk, kras'ta:če, k'ra:va, kərs'n'i:ca in kres'n'i:ca, 'kə:rt, 'ku:na, 'ku:ščər, 'la:stuка in 'la:stuca, 'la:zar, 'li:pan, le'si:ca, le'si:čka, ləs'ja:k in les'ja:k, 'li:ščk, 'ma:čka, məč'ku:ən, mar'ti:nčk, 'mi:edvet, med've:tka in med've:itka, mər'ja:sc, me'tu:l, 'me:š, mače'rə:t, 'mu:odras, 'mu:ol, 'mū:χa in 'mu:χa, 'mu:la, 'mu:rən, me'si:ca, 'u:a:ru, 'u:a:sa, 'u:a:su, uəs'li:ca, uəs'li:čk, 'uo:uka, 'pa:lk in 'pa:jk, 'pə:s, pe'ti:elən, pete'li:nčk, pi'ja:uka, pikapo'lō:nca, pe'ša:nc, 'pe:še, 'pi:ška, pod'ya:na, pod'la:sca, 'po:uχ, 'po:uš, 'pu:ostra in pos'tə:ru, p'r'i:ešč in pra'si:č in pre'si:č, prepe'li:ca, p'si:ca, 'pə:sk, pu'ra:n, 'ra:ca, 'ra:cman, 'ra:čka, 'rə:k in 'ra:k, 'ri:ba, s'ni:ca, s'ku:opc, s'la:učk, s'le:pč in s'le:pič, 'su:ova, s'ra:ka, 'sə:rna, 'sə:rənca, sər'na:k, šər'si:ən in sər'si:ən, ste'ni:ca, sto'nur:ya, stər'na:t, s'vi:ne, š'či:nkouč, š'ku:orc, škərp'ju:ən, škər'ja:nc, 'šu:ʒje, š'tu:ərkla, 'ta:ščica, 'ti:ele, te'li:ca, 'ti:elčk in te'li:čk, t'ru:ot, 'uə:rχ, 'u:š, 've:šče, 've:ivərca, 'uə:u in 'uo:u, uə'l'i:čk, 'uo:uk, uou'ku:lja, vo'lū:χar, u'ra:na, 'za:jc, 'za:jčk, 'za:jkla, 'ža:ba, 'že:lva, 'žo:una, žre'bi:ca, ž're:pc.* Za nekatere živali pa imamo v Velikih Žabljah poimenovanja, ki jih SSKJ ne pozna, in sicer izposojenko *'ba:kul(a)* ‘vrsta ščurka’ ter druga: *be'l'i:ca* ‘belouška’, *bər'vi:nc tudi bər'bi:nc* ‘mravlja’, *'la:inyer* ‘vrsta močvirške ptice’.

Vidimo, da ima govor Velikih Žabelj največ poimenovanj – tistih, ki jih v SSKJ-ju ni – za kmečka opravila, stroje, vozove, pripomočke, orodja in njihove dele – pogosto so to izposojenke iz stičnih jezikov. Manj je takih poimenovanj za rastline, najmanj pa za živali. Med tisoč popisanimi leksemi je nekaj več kot dvesto takih (209, torej kar 20 % + nekaj podiztočnic), ki jih *Slovar slovenskega knjižnega jezika* ne pozna, sem pa nekatere od njih zasledila v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju* (*bezgavka, birja, flafot, ket(i)na, pikna, ridof, vitor, žurina, žuriti* in drugo) ali v *Etimološkem slovarju slovenskega jezika* (*bezgavka, birja, bleda, blek, flanca, pavša, žuriti* in drugo).

7 SKLEP

V prvem delu diplomske naloge sem geografsko in zgodovinsko opredelila vas Velike Žablje in njihov govor, ki spada v primorsko narečno skupino, notranjsko narečje, jezikoslovno analizirala. Govor tonemskih nasprotij ne pozna, kolikostno nasprotje pa se je nadomestilo z nasprotjem po kakovosti naglašenega samoglasnika. Mesto naglasa je podobno kot v knjižnem jeziku, izgublja pa se končniški naglasni tip.

Kot lahko razberemo iz posnetka oziroma transkripcije, so vsi naglašeni samoglasniki v (današnjem) govoru Velikih Žabelj dolgi, sistem dolgih samoglasnikov je enoglasniško-dvoglasniški (enoglasniki: i:, e:, ə:, a:, o:, u:, ü:; dvoglasniki: i:ə, i:e, e:i, o:u, u:o, u:ə), kar je tudi ena od značilnosti notranjskega narečja. Kar pa se tiče soglasnikov, naj poudarim, da sta izhodiščni splošnoslovenski skupini črč in žrč (sicer le v redkih primerih) ohranjeni, skupina dl v opisnem deležniku pa ne. V obravnavanem govoru se uporabljata za primorsko narečno skupino značilna glasova γ in χ, soglasniški sklop šč pa se je večinoma ohranil, le v nekaterih primerih se je olajšal v š. V poglavju, v katerem sem obravnavala oblikoslovno ravnino, vidimo, da pozna govor feminizacijo nevter. Posamezne sklonske končnice se precej razlikujejo od končnic knjižnega jezika. Pri glagolih je veliko posebnosti: uporablja se kratki nedoločnik, naglas se pogosto prestavi na predpono, pri priponskih glagolih se posplošuje končnica -ste, iterativi pa se tvorijo s pripono -ava-. Za moški in srednji spol se uporablja dvojinska, za ženski pa samo množinska oblika. Tudi na skladenjski ravnini je v primerjavi s knjižnim jezikom nekaj razlik: naslonka stoji pogosto na začetku stavka, pridevniški ujemalni prilastek pa velikokrat na desni strani jedra. Zaradi vpliva italijanščine in furlanščine je v obravnavanem govoru veliko kalkov (v stalnih besednih zvezah) in redundantne rabe osebnih zaimkov.

V govoru Velikih Žabelj torej zasledimo tako primorske kot tudi dolenjske narečne značilnosti. Med značilnostmi primorske narečne skupine bi na glasoslovni ravnini izpostavila prehod g > γ in podaljšanje izhodiščnih splošnoslovenskih kratko naglašenih

samoglasnikov. Značilnosti dolenjske narečne skupine pa so v glasoslovju denimo $dl > 1$ in naglas na osnovi pri akcentuaciji tipa *megla*, v oblikoslovju na primer dajalniška končnica -i pri samostalnikih moškega spola.

V drugem, obsežnejšem delu diplomske naloge sem popisala in analizirala besedje s tematiko sadovnjak, vinograd, vrt, polje in živali ter ga uvrstila v tematski slovar, ki je bil tudi glavni cilj mojega diplomskega dela. Jezik je živa tvorba, ki je dovzetna za spremembe, kar se odraža v narečnem besediščnem sestavu. Tudi govor Velikih Žabelj in njegovo besedje sta izpostavljeni vplivom, ki jih prinašajo stiki z drugimi narečji in jeziki ter vsemi družbenimi in funkcijskimi zvrstmi slovenskega jezika, ki se udejanjajo v knjigah, na radiu, televiziji, spletu, v šoli, pri migracijah, druženjih in podobno. Ker se je v zadnjih desetletjih zaradi gospodarskega in tehnološkega razvoja način življenja na podeželju zelo spremenil (družin, ki bi se ukvarjale oziroma preživljale samo s kmetijstvom, danes v vasi skoraj ni več, saj je postalo delo na kmetiji le dopolnilna dejavnost), so nekatere besede izgubile poimenovanje predmetnost, na primer določena orodja in opravila v poljedelstvu in živinoreji ter številnih drugih dejavnosti. Tako so narečna poimenovanja denimo za dele voza pri srednji generaciji govorcev že skoraj izginila, mlajša generacija pa sestavnih delov voza niti ne zna več poimenovati, saj je voz in vprežno živino zamenjal traktor. Stoletja ustaljeno kmetijsko orodje so zamenjali različni stroji in pripomočki, skupaj z njimi pa prevzemamo tudi poimenovanja zanje, na primer *freza*, *kombajn*, *traktor*. Za nove naprave se še vedno uporabljajo nekatera stara imena, kot so *brana*, *kosa*, *plug*, čeprav so te pogosto poimenovane tudi z ustreznicami, ki so bile v narečje sprejete iz knjižnega jezika, na primer *kosilnica*, *obračalnik*, *okopalnik*, *osipalnik*, *samonakladalka*. Kljub temu pa se novo besedje večinoma prilagaja glasoslovnim značilnostim govora Velikih Žabelj (prim. *obračalnik* > *obra'ča:lnik* in *ubra'ča:lnik* in *uəbra'ča:lnik* ali *osipalnik* > *osi'pa:unik* in *uəsi'pa:unik*).

Ugotovila sem, da je v popisanem besedju govora Velikih Žabelj precej izposojen iz italijanščine, predvsem pa furlanščine in nemščine, kar potrjuje mojo hipotezo. To lahko pripšemo dejству, da so bili v pozmem srednjem veku tu gospodarji oglejski patriarhi, pozneje goriški grofje, od leta 1500 do konca prve svetovne vojne Habsburžani in med obema vojnoma Italijani. Veliko leksemov je sicer germanskega izvora, v naše narečje pa so lahko prišli prek furlanščine, tako da je včasih težko določiti, iz katerega jezika je bila beseda izposojena. Med popisanimi leksemi je okrog 20 % takih, ki jih *Slovar*

slovenskega knjižnega jezika ne pozna – najpogosteje so to poimenovanja za kmečka opravila, vozove, pripomočke, orodja in njihove dele. Manj je takih poimenovanj za rastline, najmanj pa za živali.

S popisom in analizo besedja govora Velikih Žabelj sem želela vsaj malo pripomoči k temu, da predvsem leksemi, ki jih danes pozna le še starejša generacija govorcev, ne bi potonili v pozabo, saj se, kot pravi latinski pregovor, izgovorjene besede izgubijo, zapisane pa ostanejo.

8 VIRI IN LITERATURA

Arheološka najdišča Slovenije, 1975. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Atlante storico-linguistico-etnografico friulano (ASLEF), 1981. Knj. 4. Ur. Pellegrini, Giovanni Battista. Padova: Istituto di glottologia e fonetica dell'Università di Padova, Udine: Istituto di filologia romanza della facoltà di lingue e letterature straniere di Trieste con sede in Udine.

Bajec, Anton in Kalan, Pavle, 1989: *Italijansko-slovenski slovar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Benedik, Francka, [1994]: *Vprašalnice za zbiranje narečnega gradiva*. [Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti]. 87–142.

Benedik, Francka, 1999: *Vodnik po zbirki narečnega gradiva za slovenski lingvistični atlas (SLA)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Bezlaj, France, 1976–2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Knj. 1–5 (Tretjo in četrto knjigo sta dopolnila in uredila Snoj, Marko in Furlan, Metka, peto pa izdelala Snoj, Marko in Klemenčič, Simona.). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Brecelj, Marijan, 2005: *Furlansko-slovenski slovar*. Nova Gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka.

Cossutta, Rada, 2002: *Poljedelsko in vinogradniško izrazje v Slovenski Istri*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije (Knjižnica Annales; 26).

Debenjak, Doris in Božidar in Primož, 1998: *Veliki nemško-slovenski slovar. Grosses deutsch-slowenisches Wörterbuch.* Ljubljana: Državna založba Slovenije (Slovarji DZS).

Enciklopedija Slovenije, 1998. Knj. 12. Ljubljana: Mladinska knjiga. 2–3.

Gradišnik, Janez, 1997: *Nemško-slovenski slovar; Slovensko-nemški slovar.* 2. izd. Maribor: Obzorja (Glota: Slovarji in jezikovni priročniki).

Gregori, Mario, 2007: *Slovar proizvodnih usmeritev primarnega sektorja: čebelarstva, oljkarstva in olja, sirarstva, vinogradništva in vinarstva, zelenjadarstva: slovensko-italijanski, italijansko-slovenski. Dizionario degli indirizzi produttivi del settore primario: apicoltura, olivicoltura e olio, produzione lattiero casearia, viticoltura e produzione vinicola, orticoltura: sloveno-italiano, italiano-sloveno.* Trst: Deželna kmečka zveza.

Ivančič Kutin, Barbara, 2007: *Slovar bovškega govora.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Kenda-Jež, Karmen, 2007: *Shranili smo jih v bančah. Prispevek k poznovanju oblačilne kulture v Kanalski dolini. Contributo lessicale alla conoscenza dell'abbigliamento in Val Canale.* Ukve: S. K. S. Planika Kanalska dolina, Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Koletnik, Mihaela, 2008: *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave.* Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti (Mednarodna knjižna zbirka Zora; 60).

Kos, Milko, 1954: *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Urbarji slovenskega Primorja.* Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Logar, Tine in Rigler, Jakob, 1983: *Karta slovenskih narečij.* Ljubljana: Univerzum.

Logar, Tine, 1993: *Slovenska narečja.* Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Logar, Tine, 1996: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ur. Kenda-Jež, Karmen. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.

Merkù, Pavle, 2006: *Krajevno imenoslovje na slovenskem zahodu*. Ur. Furlan, Metka in Torkar, Silvo. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Linguistica et philologica; 15).

Nazzi, Gianni, 2003: *Vocabolario italiano-friulano, friulano-italiano*. [Aquileia]: Clape culturâl Acuilee, [Udine]: Designgraf.

Perko, Drago, 1999: *Slovenija – pokrajine in ljudje*. Ur. Perko, Drago in Orožen Adamič, Milan. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Pirona, Giulio Andrea, 1992: *Il nuovo Pirona. Vocabolario Friulano*. Udine: Società filologica Friulana.

Pleteršnik, Maks, 2006: *Slovensko-nemški slovar* (1894–1895). Transliterirana izd. Knj. 1–2. Ur. Furlan, Metka. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Slovarji).

Ramovš, Fran, 1935: *Historična gramatika slovenskega jezika VII. Dialekti*. V Ljubljani: Učiteljska tiskarna.

Ramovš, Fran, 1995: *Kratka zgodovina slovenskega jezika I*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU (Zbirka ZRC; 9).

Samsa, Janko, 2006: *Vozovi in poti*. Ljubljana: Tehnični muzej Slovenije (Publikacija TMS; 43).

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1970–1991. Ur. Bajec, Anton idr. Knj. 1 (A–H, 1970), 2 (I–Na, 1975), 3 (Ne–Pren, 1979), 4 (Preo–Š, 1985), 5 (T–Ž, 1991). Ljubljana: Državna založba Slovenije. Dostopno tudi na: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (2009–2010).

Slovenska krajevna imena, 1985. Ur. Sluga, Meta. Ljubljana: Cankarjeva založba (Leksikoni Cankarjeve založbe).

Slovenski pravopis, 2001. Ur. Toporišič, Jože idr. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU.

Sluga, Tadej, 1994: *Krompirjeve sorte za pridelavo v Sloveniji*. Ljubljana: Kmečki glas.

Snoj, Marko, 1997: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Cicero).

Snoj, Marko, 2009: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan in Založba ZRC.

Striedter-Temps, Hildegard, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Berlin: Osteuropa-Institut, Wiesbaden: in Kommission bei Otto Harrassowitz (Veröffentlichungen der Abteilung für slavische Sprachen und Literaturen des Osteuropa-Instituts (Slavisches Seminar) an der Freien Universität Berlin; 27).

Šlenc, Sergij, 2006. *Veliki slovensko-italijanski slovar. Grande dizionario sloveno-italiano*. Ljubljana: DZS.

Tomšič, France, 1974: *Nemško-slovenski slovar. Deutsch-slowenisches Wörterbuch*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba (Leksikoni Cankarjeve založbe. Zbirka Sopotnik).

Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

Tore Barbina, Maria, 1991: *Vocabolario della lingua friulana. Italiano-friulano*. Udine: Giorgio Verbi.

Weiss, Peter, 1998: *Slovar govorov Zadrečke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami. Poskusni zvezek (A–H)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbirka Slovarji).

Zlobec, Ciril, 2005: *Dvom, upanje, ljubezen*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Jubilejna zbirka).

Zorko, Zinka, 1995: *Narečna podoba Dravske doline*. Maribor: Pedagoška fakulteta.

Zuljan Kumar, Danila, 2003: Nekaj besednorednih posebnosti v nadiškem in briškem narečju. V: *Jezikoslovni zapiski. Zbornik Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša* 9/2. 59–80.

Zuljan Kumar, Danila, 2008: Brda – pokrajina dveh kultur. V: *Slovenščina med kulturami. Slovenski slavistični kongres, Celovec in Pliberk, 2.–4. 10. 2008*. Celovec [i. e.] Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. [234]–248.